

Menningarminjar í Aðaldal, Kinn og Bárðardal

Svæðisskráning

Hildur Gestsdóttir & Sædís Gunnarsdóttir

**Fornleifastofnun Íslands
FS129-00111
Reykjavík
2001**

© *Fornleifastofnun Íslands*
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
netfang: fsi@instarch.is

Efnisyfirlit

1. Inngangur.....	4
1.1 Um svæðisskráningu.....	8
1.2 Fornleifakönnun á svæðinu.....	10
2. Yfirlit um sögu byggðar á svæðinu.....	12
Ljósavatnshreppur hinn forni.....	13
Aðaldælahreppur.....	18
3.Skrá yfir fornleifar í Ljósavatnshreppi hinum forna.....	21
4. Skrá fyrir fornleifar í Aðaldal.....	173
5. Helstu tegundir menningarminja og ástand þeirra.....	288
Bæjarhólar og bæjarstæði.....	289
Útihús.....	290
Tún, garðar og akrar.....	291
Kvíar og stekkir.....	292
Beitarhús og sel.....	292
Engjar og áveitur.....	293
Minjar um samkomur og þinghald.....	293
Kuml og kirkjugarðar.....	294
Samgönguminjar.....	294
6. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu.....	295
7. Heimildaskrá.....	298

1. Inngangur

Snemma árs 2000 var hafist handa við svæðisskráningu fornleifa í Aðaldal, Kinn og Bárðardal og voru alls skráðar upplýsingar um 2646 fornleifar. Svæðisskráningin var unnin af Hildi Gestsdóttur, en Sædís Gunnarsdóttir sá um frágang gagnagrunnsins sem og ritun fornleifaskýrslu. Að verkinu standa Ljósavatnshreppur, Aðaldæla- og Bárðdælahreppar.

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum og sér í lagi staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdagslegar fyrir hundrað árum síðan eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Slík heimildakönnun er nauðsynlegur undirbúningur undir vettvangsathuganir en hún getur líka skilað sjálfstæðum niðurstöðum. Nægilegar heimildir eru til, til að gefa grófa mynd af fjölda, eðli og ástandi minja á ákveðnum svæðum og skipuleg heimildaúttekt í því skyni getur komið að gagni við skipulagsgerð jafnt sem minjavernd og rannsóknir. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands á undanförunum árum unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu. Svæðisskráning er gerð fyrir

svæðisskipulagsgerð, aðalskráning fyrir aðalskipulagsgerð og deiliskráning fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felst í öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun gagna sem gefa margvíslegar vísbendingar um menningarminjar. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felst í vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulagðan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Að tengja fornleifaskráningu við skipulagsgerð á sér stoð í Þjóðminjalögum þar sem segir í 18. gr. að skylt sé “að fornleifaskráning fari fram á skipulagsskyldum svæðum áður en gengið er frá skipulagi eða endurskoðun þess ...” Samkvæmt lögnum á Þjóðminjasafn Íslands að hafa samráð við skipulagsyfirvöld um fornleifaskráningu en að öðru leyti er ekki kveðið á um hvernig standa eigi að fornleifaskráningu og reglugerð hefur ekki verið samin. Þjóðminjasafn Íslands hefur ekki haft fjárhagslegt bolmagn til að sinna fornleifaskráningu og hefur raunin orðið sú á undanförunum árum að kostnaður af fornleifaskráningu er borinn af sveitarfélögum. Þó að sveitarfélögum beri ekki lagaskylda til að kosta fornleifaskráningu eru það augljóslega hagsmunir þeirra að til séu nákvæmar og aðgengilegar upplýsingar um menningarminjar á yfirráðasvæðum þeirra. Fornleifar eru auðlindir sem ekki er hægt að varðveita né hafa tekjur af nema fyrir liggi upplýsingar um staðsetningu þeirra og gerð. Samkvæmt Þjóðminjalögum (21. gr.) ber þeim sem fyrir meiriháttar framkvæmdum standa skylda til að greiða fyrir rannsóknir á fornminjum sem í ljós koma við jarðrask á þeirra vegum. Það eru því hagsmunir slíkra aðila að hægt sé fletta upp í ábyggilegum skráum um staðsetningu fornleifa áður en framkvæmdir hefjast svo komist verði hjá óþarfa kostnaði og töfum. Einnig eykst nú skilningur á að fornleifar eru vannýttar auðlindir í ferðaþjónustu en forsenda þess að hægt sé að velja staði til kynningar fyrir ferðamenn er að til séu heildstæðar upplýsingar um menningarminjar, ástand þeirra og staðsetningu á viðkomandi svæði.

Að auki má minna á að mat á því hvað teljast markverðar fornleifar hefur lengst af tekið mið af sögu lands og þjóðar í heild. Minni gaumur hefur verið gefinn að sérkennum ákveðinna svæða og fornleifum sem eru markverðar í samhengi héraðssögu. Af þessum ástæðum er eðlilegt að fornleifaskráning sé unnin í nánú samstarfi við sveitarstjórnir og stofnanir þeirra, með hliðsjón af þörfum þeirra.

Hér á eftir verður gerð rein fyrir þeirri aðferðafræði sem liggur að baki svæðisskráningu fornleifa. Hér er þó greint stuttlega frá þeim skilgreiningum sem lagðar eru til grundvallar við fornleifaskráningu. Í 16. grein þjóðminjalaga er þessi skilgreining:

Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. Byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. Vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Að jafnaði skal telja minjar 100 ára og eldri til fornleifa

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari víðu skilgreiningu hefur verið fylgt við gerð fornleifaskrárinnar og í anda hennar eru einnig skráðir staðir eins og orrustustaðir, skilgreinanlegir staðir þar sem atburðir, sem tengjast sögu og bókmenntum Íslands, hafa átt sér stað og staðir þar sem draugar eiga að hafa búið. Dæmi um staði sem eru ekki skráðir eru eyktamörk sem eru ekki manngerð og drangar sem kallaðir eru nátttröll, en það heiti virðist oftast vera tegundargreining á náttúrumundunum frekar en að sagnir séu um að tröll hafi dagað uppi. Þar sem slíkar sagnir eru, eru þær auðvitað skráðar. Á hinn bóginn eru öll grettistök skráð og er þetta vitanlega umdeilanlegt og byggir fyrst og fremst á því að fyrirsjáanlegt sé að gagn megi hafa af upplýsingunum. Annarskonar upplýsingar sem átt gætu heima í menningarsögulegum gagnagrunni eru t.d. um staðsetningu engja og bithaga, nytjaskóga og veiðistaða. Söfnun slíkra upplýsinga krefst hinsvegar annarskonar gagna og öðruvísi aðferðafræði en skráning eiginlegra fornleifa og er mun viðráðanlegri á stigi aðalskráningar. Þar sem til eru upplýsingar um gróðurfar og búskaparskilyrði fyrir einstakar jarðir (t.d. í sóknarlýsingum og héraðssöguritum) er slíkum upplýsingum safnað á stigi svæðisskráningar.

Samkvæmt lögnum eru öll mannvirki eldri en 100 ára skilgreind sem fornleifar en við skráninguna er notuð aðeins víðari skilgreining. Allar byggingar úr torfi og grjóti eru skráðar sem og önnur mannvirki sem eru vitni um horfið verklag eða tækni. Þar með geta talist elstu steypubyggingar, byggingar úr blönduðu efni (torf, grjót, timbur, steypa, bárujárn) og mannvirki eins og heimarafstöðvar, sundlaugar, upphlaðnir vegir frá því fyrir jarðýtuöld, fiskplön, áveituskurðir og hverskyns minjar aðrar sem tengjast umbreytingum í atvinnuvegum og lífsafkomu á fyrri hluta 20. aldar. Minjar sem tengjast Seinni heimstyrjöldinni, veru setuliðsins og framkvæmdum á vegum þess (vegir, flugvellir, braggahverfi, skotgrafir o.s.fr.v) eru einnig skráðar. Þær heimildir sem stuðst er við í svæðisskráningu geyma yfirleitt mjög lítið af upplýsingum um nútímaminjar og er því ekki að vænta heildstæðs yfirlit um þær fyrr en á stigi aðalskráningar. Hest er að upplýsingar um gamlar sundlaugar komi fram við svæðisskráningu.

1.1 Um svæðisskráningu

Við hefðbundna fornleifaskráningu hefur fyrst og fremst verið leitast við að finna og staðsetja einstakar rústir sem sýnilegar eru á yfirborði. Ekki var reynt að grennslast fyrir um hvar fornleifar gætu leynst þó þær séu ekki sýnilegar á yfirborði, en ætla má að meginþorri minja á Íslandi sé hulinn sjónum. Til að ráða bót á þessu hefur Fornleifastofnun Íslands þróað aðferðir til að áætla staðsetningu menningarminja en það er mikilvægt bæði frá vísindalegu sjónarmiði og nauðsynlegt ef forðast á röskun minja við framkvæmdir. Annarsvegar er um að ræða leit að vísbendingum um staðsetningu einstakra menningarminja, einkum með stuðningi gamalla túnakorta og örnefnaskráa. Hinsvegar eru óbeinar vísbendingar um byggð og búsetu en með því að fá yfirlit um hvar byggð hefur verið má gera sér allgóða hugmynd um umfang og eðli menningarminja sem þeirri byggð hafa fylgt jafnvel þótt þeirra sjái ekki stað lengur. Við upphaf svæðisskráningar fornleifa er gert yfirlit um sögu byggðar, skilgreindar jarðir og takmörk þeirra og gert yfirlitskort um staði sem vitað er að búið var á. Helstu heimildir eru jarðabækur frá ýmsum tímum, sölubréf og landamerkjálýsingar. Þá er farið skipulega yfir vísbendingar um menningarminjar á hverjum stað, þ.e. túnakort og örnefnaskrár. Að því loknu er leitað í beinum heimildum um fornleifar þ.e. eiginlegum fornleifaskýrslum.

Notagildi svæðisskráningar eru ákveðin takmörk sett og hún getur aldrei komið í staðin fyrir vettvangskonun (aðalskráningu). Í fyrsta lagi takmarkast svæðisskráning við þá flokka heimilda sem eru aðgengilegastir og gefa heildstæðasta mynd af menningarminjum á viðkomandi svæði. Er þar um að ræða jarðabækur, fornleifaskýrslur, örnefnaskrár og túnakort. Aðrar heimildir eins og t.d. ævisögur eða ferðasögur, sem oft geyma nákvæmar upplýsingar um húsaskipan og staðsetningu mannvirkja á 19. öld, eru ekki rannsakaðar skipulega á stigi svæðisskráningar þar sem nákvæmni og fjöldi slíkra upplýsinga er tilviljanakenndur og erfitt að hafa upp á þeim þegar stór svæði eru könnuð. Heimildir af þessu tagi eru hinsvegar kannaðar á stigi aðalskráningar. Í öðru lagi getur svæðisskráning ekki gefið nákvæmar upplýsingar um

staðsetningu allra minjastaða og í þriðja lagi er ekki hægt að segja til um ástand eða afdrif allra minjastaða á grunni svæðisskráningar. Nákvæmra upplýsinga um þessi atriði er ekki hægt að afla nema með vettvangsathugun, en á grunni svæðisskráningar má hinsvegar gefa grófa mynd af dreifingu og ástandi fornleifa á skráningarsvæðinu.

Helstu flokkar heimilda sem við er stuðst við svæðisskráningu fornleifa eru jarðabækur, túnakort, örnefnaskrár og fornleifaskýrslur. *Jarðabækur.* Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er helsta og ítarlegasta verk sinnar tegundar og grundvallarheimildarrit um sögu byggðar á Íslandi og var hún tekin saman árið 1712 í Suður-Þingeyjasýslu. Þar að auki má nefna Jarðatal Johnsens frá 1847 og síðan ritið *Byggðir og bú Suður Þingeyinga* en saman gefa þessi rit allgóða mynd um dreifingu byggðar á skráningarsvæðinu. Með því að bera jarðabækurnar saman við jarða- og landamerkjaskjöl fæst einnig gróf mynd af þróun byggðar, skiptingu jarða og breytingum á eignarhaldsfyrirkomulagi. Þessar heimildir geta að jafnaði ekki um einstaka minjastaði, aðra en bæjarstæði og stöku sinnum selstöður, en heildstæðar upplýsingar um dreifingu byggðar eru grundvöllur fyrir túlkun flestra annarra minja, þ.e. þeirra sem orðið hafa til í sambandi við landbúnað, en það er þorri allra fornleifa. *Túnakort.* Um 1920 voru gerðir uppdrættir í mælikvarðanum 1:2000 af túnnum svo til allra jarða á Íslandi. Kortin eru allmisjöfn að gerð enda eftir mismunandi mælingamenn. Öll sýna þau þó mörk túnanna og langoftast er staðsetning bæjarhúsa og útihúsa innan þeirra sýnd, en yfirleitt engin hús utan túns. Einnig er ritað á kortin hversu stór túnin voru í fermetrum og/eða dagsláttum, hversu stór hluti þeirra var þýfður þegar mælt var og hversu stórir matjurtagarðar voru. Öll kortin á skráningarsvæðinu voru gerð eftir 1920 og koma fram á þeim bæði bæjarstæði og útihús en erfitt er að greina milli kálgarða og útihúsa. *Örnefnaskrár.* Söfnun og skráning örnefna hófst á seinni hluta 19. aldar og þá fyrst og fremst í samhengi við skýringar fornrita. Það var hinsvegar ekki fyrr en eftir 1920 að skipuleg skráning allra örnefna á einstökum jörðum hófst að marki. Örnefnaskráning varð síðan eitt af aðalverkefnum Þjóðminjasafnsins en örnefnasafnið er nú í umsjá Örnefnastofnunar Íslands. Örnefnaskrárnar á svæðinu eru misjafnar að gæðum. Þær eru flestar unnar af Ara Gíslasyni sem ferðaðist um landið á vegum Þjóðminjasafns og safnaði örnefnum. Á nokkrum jörðum hafa verið gerðar nýjar skrár og nokkuð víða hafa verið gerðar

athugasemdir við skrár Ara. Allmisjafnt er hversu nákvæmlega er getið um rústir í örnefnaskrár en sjaldgæft er að höfundar skráanna láti alveg hjá líða að minnast á mannvirkjaleifar. Þar kemur auðvitað aðallega til að margar rústir bera nöfn og eru auk þess fastir punktar í landslaginu sem hægt er að miða við í lýsingum á landinu. Örnefnaskrár eru stærsta og heildstæðasta safn upplýsinga um fornminjar sem völ er á en helstu gallar þeirra eru, að það er ekki hægt að treysta því að fullt samræmi sé á milli skráa, þar sem þær eru samdar af ólíku fólki á ólíkum tímum og höfundar þeirra eru oft of staðkunnugir þannig að lýsingar á landslagi verið illskiljanlegar þeim sem ekki þekkja til. Sjaldgæft er að fornleifum sé lýst að marki í örnefnaskrár, heldur er langoftast aðeins getið um þær í framhjáhlaupi eða til skýringar. *Fornleifaskýrslur*. Í lok 19. aldar var gert mikið átak á vegum Hins íslenska fornleifafélags í að kanna íslenska fornleifastaði, og voru það einkum staðir sem tengdust frásögnum fornrita sem þóttu athyglisverðir.

Það má því segja að jarðabækur, og skyldar heimildir gefi rammann utan um skráningu menningarminja, en þorri upplýsinga um einstaka staði kemur úr örnefnaskrár og af túnakortum. Á svæðum þar sem aðalskráning (vettvangsathugun) hefur ekki farið fram eru fornleifaskýrslur aðeins til um örfáa staði, og yfirleitt um staði sem á einhvern hátt hafa þótt sérstakir. Mjög sjaldgæft er að til séu nákvæmar lýsingar á minjum um landbúnaðarstörf og daglegt líf seinni alda.

1.2 Fornleifakönnun á svæðinu

Mikill áhugi var á fornaldarminjum í Danmörku í upphafi 19. aldar og lét konungsleg nefnd um varðveislu fornminja skrá merkar minjar í öllu Danaveldi. Árið 1817 voru sendir út spurningalistar til sóknarpresta á Íslandi og þeir beðnir að gera grein fyrir fornum mannvirkjum og gripum sem fundust í sóknum þeirra. Svörin sem bárust nefndinni á næstu árum eru mjög misjöfn að lengd og gæðum og frá sumum prestum komu engin. Af skráningarsvæðinu bárust aðeins svör frá þremur prestum. Í skýrslu sinni getur sr. Einar Hjaltason í Þóroddsstað aðeins kirkjumuna og í skýrslu sr. Hans Scheving á Grenjaðarstað er aðeins greint frá kirkjumunum og fornleifum á jörðum

sem nú eru í Reykdælahreppi og því utan skráningarsvæðisins. Sr. Skúli Tómasson í Múla gat engra fornleifa í sinni skýrslu.¹

Skipulegar rannsóknir á Íslendingasögum áttu blómaskeið á seinni hluta 19. aldar, og voru þær, af hálfu Íslendinga að minnsta kosti, tengdar sjálfstæðisbaráttunni og þörf Íslendinga fyrir skýra mynd af eigin fortíð. Á þessum tíma gerðu menn sér grein fyrir að ein helsta leiðin til að sannreyna að hversu miklu leyti sögunar segðu frá raunverulegum atburðum var að athuga staða- og leiðalýsingar þeirra. Í þeim tilgangi reið danski handritafræðingurinn Kristian Kålund um landið á árunum 1872-74, með Íslendingasögurnar í hnakktöskunni og kannaði staði og leiðir sem lýst er í sögunum. Kålund hóf ferð sínu um skráningarsvæðið á Ljósavatni og lýsir staðháttum þar nokkuð og nefnir hofið, Þinghól og Goðafoss. Hann rannsakaði staðhætti í Bárðardal út frá Grettis sögu og nefnir eyðibýlið Grund úr Reykdæla sögu sem og Litlu-Tungu og einnig vöð á Skjálfandafljóti sem nefnd eru í sömu sögu. Í Aðaldal getur hann um nokkra staði sem nefndir eru í fornsögunum svo sem Fjall, Vestmannsvatn, Mýlaugsstaði, Rauðskriðu, Múla, Presthvamm og Haga. Greinilegt er á frásögn hans að hann hefur ekki skoðað alla staðina sjálfur og styðst við lýsingar annarra hér eins og svo víða annarsstaðar.²

Árið 1879 var Hið íslenska fornleifafélag stofnað og var markmið þess meðal annars að kanna forn mannvirki og einkum þau sem tengdust fornsögunum og samfélagi þjóðveldisaldar. Félagið gerði út leiðangra á sumrin til að kanna sögustaði og safna forngripum og var Sigurður Vigfússon gullsmiður og fornfræðingur aðal rannsóknarmaður félagsins fyrstu tíu árin, en ekki er að sjá að hann hafi komið á skráningarsvæðið. Daniel Bruun ferðaðist um norður- og suðurland sumarið 1897 og rannsakaði hann eyðibýli í Bárðardal, og teiknaði upp tóftir nokkurra þeirra.³ Eftir 1890 tók Brynjúlfur Jónsson við fornleifakönnunum Fornleifafélagsins og ferðaðist víða um land fram um 1910. Hann fór rannsóknarferð um skráningarsvæðið 1905 og

¹ FF, 599-608

² KK III, 113-122

³ Bruun, D. "Gjennem affolkede bygder paa Islands indre højland. Undersøgelser foretagne i 1897". *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags 1898, fylgirit*.

rannsakaði þá meðal annars kirkjugarðinn í Rauðaskriðu, Mánagerði í landi Bergsstaða ásamt eyðibýlum í Þegindadal.⁴

Eftir að Brynjúlfur og Bruun hættu rannsóknarferðum sínum lögðust könnunarferðir á vegum Fornleifafélagsins alveg niður. Engar skipulegar rannsóknir voru gerðar á forleifum á skráningarsvæðinu eftir það. Að vísu skoðaði Matthías Þórðarson tóft af fornu koti við Ljósavatn sem og steðjafót á sama stað og legsteina í Múlakirkjugarði á þriðja áratug 20. aldar.⁵ Á árunum í kringum 1930 friðlýsti Matthías fjölda staða um allt land og þar á meðal nokkra á skráningarsvæðinu en hann fór nær alfarið eftir skýrslum Daniels Bruun og Brynjúlfs.⁶ Kristján Eldjárn fór nokkrar ferðir um svæðið og kom að Hrafnstöðum, Ystafelli og Jarlsstöðum vegna beina- og kumlfunda.⁷ Aðeins hefur verið ritað um eyðibýli á heiðinni milli Bárðardals og Mývatnssveitar.⁸ Árið 1991 kom Adolf Friðriksson ásamt samstarfsfólki sínu að Lundabrekku og Ljósavatni í Hofleiðangri sínum.⁹

2. Yfirlit um sögu byggðar á svæðinu

Til að fá gróft yfirlit um byggðasögu skráningarsvæðisins verður hér fjallað um hvern hrepp fyrir sig. Aðferðirnar sem hér verður beitt til þess að skoða byggð á svæðinu eru þær að fyrst er gerð grein fyrir landnámi í hverjum hrepp fyrir sig en á grunni þess og staðsetningum kumla og kirkna er hægt að geta sér til um hvaða jarðir byggðust fyrst. Kuml eru auðsjáanlega heimild um byggð fyrir árið 1000 en kirkjur og bænhús er yfirleitt talið að hafi verið reist mjög skömmu eftir kristnitöku. Nærtækasta skýringin á

⁴ Brynjúlfur Jónsson. "Rannsókn í Norðurlandi sumarið 1905". *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags* 1906, 3-27 (Önnur útgáfa).

⁵ Matthías Þórðarson. "Smávegis. Um staði og fornminjar." *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags* 1924, 42-58.

⁶ Ágúst Ó Georgsson: Fornleifaskrá. *Skrá um friðlýstar fornleifar*, Reykjavík 1993

⁷ KEKH2000: Kristján Eldjárn: *Kuml og haugfé* Reykjavík 2000

⁸ Sbr. Marína Sigurgeirsdóttir. 1987. Byggðin á Fljótshéiði í Bárðælahreppi. *Árbók Þingeyinga* 1986: 106-136

⁹ Adolf Friðriksson: *Hofminjar á Norðurlandi. Drög að skrá*. [án staðsetningar] 1992

hinum mikla fjölda guðshúsa er að þau hafi upphaflega verið byggð í heimagrafreitum sem hafa verið við hvern bæ eins og kumlateigar í heiðni. Sé svo má nota bænhús eða kirkju sem vísbendingu um að viðkomandi bær hafi verið komin í byggð á fyrri hluta 11. aldar. Jarðir þar sem kirkjur og bænhús hafa verið, eru að jafnaði stærri og dýrari en þær sem ekki höfðu slík hús og er því oft freistandi að álykta að minniháttar jarðir þar sem ekki hafa verið bænhús séu seinna til komnar, eða hafi að minnsta kosti ekki verið orðnar sjálfstæð býli á fyrri hluta 11. aldar. Ritaðar heimildir eru helstar Landnámabók, fornbréf og fornsögur. Elstu fornbréfin eru frá 13. öld og má af þeim fá nokkra hugmynd um byggðaskipun á svæðinu.

Ljósavatnshreppur hinn forni

Í Landnámabók segir að Þórir snepill Ketilsson hafi numið land í Kinn, milli Skuggabjarga og Ljósavatnsskarðs en líkaði illa og flutti burt.¹⁰ Síðar segir af Kampa-Grími sem nam Köldukinn í annað sinn og seldi þaðan jarðir. Þessi frásögnin er aðeins í Þórðarbók en hvorki í Sturlu- né Hauksbók.¹¹ Ekki er þess getið hvar þessir landnámsmenn bjuggu né hvað varð til þess að Þórir snepill ílengdist ekki í Köldukinn.

Þorfinnur Máni Áskelsson nam land fyrir neðan Eyjardalsá til Landamóts og um Ljósavatnsskarð og bjó að Öxará.¹² Landamót eru syðst í Kinn og má ætla að þar hafi verið mörk landnáma Kampa-Gríms og Þorfinns. Hinsvegar er Þórir Grímsson gráfeldarmúla sagður hafa numið land um Ljósavatnsskarð¹³ og er ekki ljóst hvernig þeir Þorfinnur hafa miðlað löndum. Bárður sonur Heyangurs-Bjarnar nam síðan Bárðardal allan upp frá Kálfaborgará og Eyjardalsá og bjó á Lundarbrekku. Hann flutti síðan suður að Núpi í Fljótshverfi, en einhverjir af sonum hans virðast hafa orðið eftir miðað við ætttrakningu landnámuhöfunda. Þar er Þorgeir Ljósvetningagoði talinn afkomandi Bárðar en hann var líka sonarsonur Þóris Grímssonar landnámsmanns í Ljósavatnsskarði.¹⁴ Máni hét landnámsmaður á Tjörnesi sem var rekin burt þaðan og

¹⁰ ÍF I, 271

¹¹ ÍF I, 274

¹² ÍF I, 274

¹³ ÍF I, 275.

¹⁴ ÍF I, 273-274, 275.

nam þá land neðan við Kálfborgará milli Fljóts og Rauðskriðu og bjó á Mánafeili.¹⁵ Þetta hefur sennilega átt að gerast snemma á landnámsöld því Máni fékk gott landsvæði vestur við Skjálfandafljót. Kálfborgará er á mörkum á móti Bárði og neðan við landnám Mána tekur Aðaldalur og landnám Vestmanns og Úlfs við. Skriðhverfi í Aðaldal var einnig hluti af landnámi Mána en hann seldi það síðar öðrum. Ekki er vitað hvar Máni bjó en nafnið á fellinu hefur varðveist. Hluti landnáms Mána virðist innan Reykdælahrepps.

Frásagnir af landnámi í Kinn og Bárðardal hljóma ekki ósennilega og taka sýnilega mið af dreifingu byggðar á ritunartíma sagnanna. Landnámsfrásagnirnar gera ráð fyrir þremur aðalsvæðum: Kinn, Ljósavatnsskarði og Bárðardal auk jaðarsvæðis austan Skjálfandafljóts sem á seinni öldum heyrði að hluta undir jarðir í Reykjadal og Aðaldælahreppi. Auk Lundarbrekku og Öxarár er Ljósavatns og Landamóta getið í Landnámu og má af því ætla að þetta séu fornar jarðir, mögulega landnámsbýli.¹⁶ Eins og áður sagði má ætla að byggð hafi hafist snemma á þeim jörðum sem kirkjur voru byggðar á. Því má telja sennilegt að á 10. öld hafi byggð verið hafin á Björgum, Granastöðum, Syðri-Leikskálaá, Þóroddsstöðum, Hálsi, Hóli, Guðmundarstöðum, Fremstafelli, Vatnsenda, Stóru-Tungu, Ljósavatni og Eyjardalsá þótt margra þessara staða sé ekki getið fyrr en um eða eftir 1300. Fleiri kirkjur voru en hér eru taldar, einkum í Bárðardal, en heimildir eru ekki til um á hvaða bæjum þær voru. Líklegir staðir eru Stóru-Tjarnir, Öxará, Stóruvellir, Stóra Tunga og Arndísarstaðir.

Fimm kuml hafa fundist á svæðinu en þau eru órækur vitnisburður um forna byggð. Á Hrafnstöðum, Ystafelli og Jarlsstöðum hafa fundist kuml og kumlateigur á Kálfborgará. Þá eru vísbendingar um kuml í Framdölum upp af Bárðardal. Þar hefur sennilega verið allnokkur byggð fyrst eftir landnám sem lagðist síðar af, samanber Sandmúla (SP-200b:011) og Hofgarða (SP-172:004) sem vitað er að byggðust snemma en á svipuðum slóðum eru fleiri bæjartóftir sem rannsaka þarf betur.

Af framansögðu er ljóst að þegar á 10. öld hefur byggð verið komin um allt svæðið, frá sjó og langt inn með Skjálfandafljóti, sennilega á flestum lögbýlum sem þekkt eru frá seinni öldum. Af yngri heimildum sem tiltækar eru, er helst að telja til

¹⁵ ÍF I, 282

¹⁶ ÍF I, 270; 274

Íslendingasögur og fornbréf. Þær fornsögur sem gerast á skráningarsvæðinu eru Ljósvetninga saga og Reykdæla saga. Í þessum sögum sem báðar eru taldar ritaðar á 13. öld er getið nokkurra jarða þó oft leiki vafi á um hvaða jarðir er að ræða því nöfnin sem notuð eru í sögunum eiga ekki í öllum tilvikum við þau nöfn sem nú þekkjast. Af vel þekktum stórbýlum er þar getið um Ljósavatn, Öxará og Lundarbrekku, einnig um Landamót í Köldukinn, Tjarnir í Ljósavatnsskarði – nú Litlu-Tjarnir¹⁷ – og Jarlsstaði í Bárðardal (eða Reykjadal). Þá er getið um Fell í Köldukinn, líklega Fremstafell, og Ísólfstungu í Bárðardal. Það gæti verið sami bær og Litla-Tunga¹⁸ eða verið óþekktur bær í nágrenni Íshóls. Fjörleifartóftir og Grund í Bárðardal veit nú engin hvar voru en Laugar í Ljósavatnsskarði virðast hafa verið skammt frá Stóru Tjörnum, nema það sé eldra nafn á þeim bæ.¹⁹

Ekki er óalgennt að í Íslendingasögum sé nöfn bæja höfð með einföldu sniði, sbr. Fell í stað Fremsta- eða Ystafells. Af því mætti draga þá ályktun að bærinn hafi upphaflega verið einn og að skiptingin sé yngri en sögurnar. Hinsvegar má á það benda að á Fremstafelli var bænhús en kuml hefur fundist á Ystafelli en hvorttveggja er nokkuð órækur vitnisburður um forna byggð, a.m.k. eldri en ritun Íslendinga sagna. Fleiri slík dæmi má tína til og virðist því sem höfundar Íslendingasagna hafi hneigst til að einfalda nöfn bæja, hugsanlega til að gefa frásögn sinni fornlegra yfirbragð. Sama gæti gilt um þá fremur algengu aðferð að nefna til sögunnar kot eða eyðibýli sem jafnvel hafa týnst á seinni öldum. Tæplega er ástæða til að efast um að til hafi verið í Bárðardal bæjarstaði sem kölluð voru Fjörleifartóftir og Grund, en líklegast verður að telja að þau hafi verið nýtt í þágu skáldskapar frekar en að höfundur sögunnar hafi haft sannar sagnir af bændum þar. Að minnsta kosti er ekki ástæða til að ætla að byggð hafi verið miklum mun þéttari í Bárðardal á 13. öld en á seinni öldum eða að þar hafi orðið mikil röskun á byggðinni.

Í máldögum kirkna í hreppnum er að finna mikinn fróðleik um byggð og má skoða hvenær jarðir eru fyrst nefndar í skjölum, þegar aðrar vísbendingar eru ekki fyrir hendi um forna byggð. Í máldaga Þóroddsstaðakirkju frá 1318 er Ófeigsstaða og

¹⁷ ÍF X, 155.

¹⁸ DI II, 437-438; ÍF X, 225.

¹⁹ KK III, 112.

Torfuness getið.²⁰ Í máldaga Lundarbrekku frá sama ári er getið um Stóru- og Litluveli, Halldórsstaði, Mýri, tvær Tungur, Bjarnastaði, Sandvík, Sigurðarstaði, Hrappstaði og Jarlsstaði en þar fyrir utan voru tveir bæir í sókninni sem ekki er getið með nafni, enda hafa þar verið kirkjur.²¹ Af þessu má ráða að ekki hefur á þessum tíma verið búið í Mjóadal, á Íshóli, Svartárkoti, Víðikeri eða Engidal og að byggðin á Framdölum hefur verið eydd. Hinsvegar er þess getið í viðbót við sama máldaga frá því milli 1358 og 1391 að kirkjan á Lundarbrekku eigi tolla af Víðikeri og Hörgsdal og munu það vera nýbýli frá miðri 14. öld. Hörgsdalur hefur á seinni öldum talist til Skútustaðahrepps og –sóknar. Barnafells er fyrst getið í sölubréfi frá 1363.²² Í máldaga Ljósavatnskirkju frá um 1380 er Finnsstaða, Arndísarstaða og Kross getið. Í sama máldaga er getið um teig kirkjunnar í landi Eystri-Tjarnar sem er sennilega sama jörð og Stóru-Tjarnir.²³ Í máldaga Ljósavatnskirkju frá 1390 er getið um Hriflugerði sem gæti verið sama jörð og Hrifla.²⁴ Árið 1462 er Garðshorns getið í vitnisburðarbréfi.²⁵ 1468 er getið um landamerki Vestri-Tjarna í landamerkjabréfi, sennilega sama jörð og Litlu-Tjarnir.²⁶ Árið 1485 er Geirbjarnarstaða getið í sölubréfi.²⁷ Þó heimildir geti ekki um byggð á þessum jörðum fyrr en í fyrsta lagi á 14. öld má ætla að þær hafi verið orðnar lögbýli ekki síðan en á 11. öld, því flestar eru þetta þokkalegar bújarðir og sumar nokkuð góðar.

Ætla má að betri jarðir séu jafnframt þær sem fyrr voru byggðar. Því má ætla að nokkrar jarðir sem hvergi eru nefndar í heimildum fyrr en á 18. öld hafi byggst jafnvel strax á miðöldum, svo sem Ytri-Leikskálaá, Halldórsstaðir, Nípá, Sandhaugar, Úlfsbær og Rauðá, þar sem þetta voru allt lögbýli er líklegra að þau hafi byggst áður en hjáleigur fóru að spretta upp. Fáar hjáleigur koma við sögu fyrr en með jarðatali 1712 og erfitt að giska á hvenær þær byggðust. Það eru jarðir eins og Hólsmýri, Fellssel,

²⁰ DI II, 436

²¹ DI II, 437-438

²² DI III, 187

²³ DI III, 355

²⁴ DI III, 446-447

²⁵ DI V, 371-372

²⁶ DI V, 527-528.

²⁷ DI VI, 555

Landamótssæl, Holtakot og Hlíðarendi.²⁸ Hins vegar er vitað að hjáleigurnar Svartárkot, Heiðarsæl, Hrappstaðasæl, Engidalur og sennilega Mjóadalskot byggðust fyrst á 17. öld.²⁹ Einnig er vitað er að Kotmýri byggðist á 17. öld³⁰ og ekki er ólíklegt að hinar jarðirnar út með Skjálfaflóa, Naustavík og Vargsnes hafi byggst á svipuðum tíma, sama má segja um aðra harðbýla jörð, Íshól, enda virðist hafa verið nokkur útpensla byggðar á þeim tíma. Síðari tíma nýbýli eru jörðin Hvarf, sem var byggð á fornu eyðibýli um 1800, Brenniás sem er byggð fyrst 1818, Grjótargerði í landi Bjarnastaða byggt 1836-1912 og Stóriás í landi Engidals byggt 1858-1930.³¹

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á þessa öld eru fjölmargir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði fyrir 1847.

Nr. fornl.	nafn býlis	í byggð	Nr. fornl.	nafn býlis	í byggð
SD-128:011	Helgastaðir	ekki vitað	SD-159:027	Bessakot	á 18. öld
SD-129:013	Litlubjörg	ekki vitað	SD-159:095	Hrúthagagerði	fyrir 1712
SD-131:010	Mariúgerði	ekki vitað	SD-159b:001	Helgastaðir	ekki vitað
SD-135:011	Árendi	ekki vitað	SD-167:014	Grund	ekki vitað
SD-135:014	Loddastaðir	um 1670	SD-167:028	Árgerði	ekki vitað
SD-135:017	Gissurarhús	um 1670	SD-167:033	Sexhólastaðir	fyrir 1712
SD-135:019	Þorsteinsstaðir	1833-1836	SD-167:036	Hlíðskógar	fyrir 1712
SD-135:028	Staðarbakki	fyrir 1670	SD-167:046	Fjósakot	ekki vitað
SD-136:019	Finnsbær	ekki vitað	SD-168:009	Bjarnagerði	ekki vitað
SD-136:021	Samtýni	ekki vitað	SD-169:014	Nóatún	ekki vitað
SD-139:008	Árgerði	um 1690	SD-169:028	Haldrsstaðasæl	ekki vitað
SD-140:014	Litli-Háls	frá 1660-?	SD-170:046	Hátún	fyrir 1712
SD-141:013	Hólkofi	um 1870	SD-171:002	Hólkot	fyrir 1712
SD-141:025	Spangasæl	ekki vitað	SD-171:003	[nafnlaust]	ekki vitað
SD-145:007	Borgargerði	fyrir 1712	SD-171:004	[nafnlaust]	ekki vitað
SD-147:011	Þrællagerði	ekki vitað	SD-171:005	[nafnlaust]	ekki vitað
SD-148:011	Hátúnslind	ekki vitað	SD-171:006	[Nafnlaust]	ekki vitað
SD-148:020	Bollastaðir	fyrir 1712	SD-172:004	Hofgarðar	11. öld
SD-149:011	Hágarðar	ekki vitað	SD-172:005	[nafnlaust]	ekki vitað
SD-149:016	Uppsvalir	fyrir 1712	SD-175:022	Skútustaðir	ekki vitað
SD-150:032	Mariúgerði	fyrir 1712	SD-175:024	Hrauntunga	frá 10. öld?
SD-150:052	Mariúgerði	ekki vitað	SD-176:014	Garðsendi	ekki vitað
SD-152:008	Rauðilækur	ekki vitað	SD-176:018	Hátún	fyrir 1712
SD-153:008	Steinagerði	ekki vitað	SD-176:020	Tungusel	ekki vitað
SD-155:011	Hóllagerði	fyrir 1712	SD-176:027	Víðigerði	ekki vitað
SD-156:013	Brúnagerði	ekki vitað	SD-176:026	Litla-Víðiker	ekki vitað
SD-157:013	[nafnlaust]	ekki vitað	SD-177:010	Vagllagerði	fyrir 1712
SD-159:005	[nafnlaust]	ekki vitað	SD-177:022	[nafnlaust]	ekki vitað
SD-159:011	Steingrímsstættur	um 1750	SD-184:006	Höskuldsstaðas.	1843-1851

²⁸ JÁM XI, 109-154

²⁹ JÁM XI, 145-155; SSP, 100

³⁰ JÁM XI, 111

³¹ HJ, 268; Árbæing '86, 120

SB-185:020 Arnarstaðir fyrir 1562
 SB-186:015 Bárðarstaðir fyrir 1712

SB-186:016 Kálfaborgará ytri ekki vitað
 SB-190:012 [nafnlaust] ekki vitað

Af þessari töflu má sjá að flest hafa býlin verið á 16. og 17. öld, aðeins eru heimildir fyrir byggð á þremur býlum fyrir 1500, og þremur eftir 1700, en 20 á bilinu 1500-1700. Eins á áður sagði er líklegt að á sama tíma hafi harðbýlar jarðir byggst upp svo sem út við Skjálfandaflóa sem og til heiða. Síðar fer hjáleigunum fækkandi en byggðin á öðrum stöðum helst við fram að aldamótunum 1900 þegar byggð á harðbýlustu svæðunum fer að dragast saman.

Aðaldælahreppur

Bræðurnir Héðinn og Höskuldur Þorsteinssynir námu land fyrir innan Tunguheiði. Þeir skiptu landnáminu á milli sín og bjó Héðinn á Héðinshöfða og er landsvæði hans utan skráningarsvæðisins en Höskuldur bjó á Skörðum. Um efri mörk landnáms þeirra er erfitt að dæma og af lýsingunni mætti skilja sem svo að landnám þeirra hefði náð allt upp til Mývatns. Það verður þó að teljast ólíklegt vegna þess að landnám Grenjaðar er þar fyrir á parti þó ljóst sé að Aðaldalur austan Laxár fellur innan landnáms Höskuldar.³² Grenjaður Hrappsson nam Þegjandadal og Kraunaheiði, Þorgerðarfell og Laxárdal neðan, og bjó á Grenjaðarstað. Ekki er ljóst hvar landnám Grenjaðar mætir landi Höskuldar en Haraldur Matthíasson telur líklegast að Grenjaður hafi numið báða dalina, Þegindadal og Laxárdal, niður að gljúfrum og fossum sem þar eru og þar taki land Höskuldar við.³³ Fóstbræðurnir Vestmaður og Úlfur námu Reykjadal allan vestan við Laxá og upp til Vestmannsvatns og nær þetta landnám yfir nær allan Aðaldalshrepp, að undanskildu landnámi Höskuldar og Grenjaðar. Ekki er þess getið hvar Vestmaður bjó en líklegt að það hafi verið við vatnið sem ber nafn hans en Úlfur bjó undir Skrattafelli og hafa menn getið sér þess til að það sé sama og Ytra-Fjall.³⁴

Engin sérstök ástæða er til þess að rengja þessar frásagnir af landnámi í Aðaldal en fleiri jarða er ekki getið í Landnámu. Sóknarkirkjur í dalnum voru þrjár, á Grenjaðarstað, í Nesi og Múla. Eins og áður sagði er sennilegt að byggð hafi hafist

³² ÍF I, 275-276

³³ ÍF I, 278-279; Haraldur Matthíasson: *Landið og landnáma*, 335

³⁴ ÍF I, 276

snemma á jörðum þar sem kirkjur voru. Útkirkjur voru á Tjörn og Rauðuskriðu en bænhús á Hafralæk. Einnig er talið að bænhús hafi verið á fornbýlinu Einarssstöðum sem er uppi á Þegindadal, á Þeistareykjum og víðar þó ekki séu beinar heimildir um hvar bænhúsin voru. Sem líklega staði má nefna Presthvamm, Núpa, Fagranes og Sýrnes.

Aðeins eitt kuml hefur fundist í Aðaldal og er það í landi Núpa. Það er þó ekki nálægt bænum heldur innan túngirðingar á eyðibýlinu Litlu-Núpum. Hugsanlegt er að Litlu-Núpar séu upphaflegt bæjarstaði jarðarinnar, en hitt er líka mögulegt að á 10. öld hafi byggðin verið mun þéttari á þessu svæði en síðar varð. Afar sérstakt er það við byggðaskipun í Aðaldal að tvær stórjarðir, hvor með sína höfuðkirkju eru þar hlið við hlið. Múli og Grenjaðarstaður voru þær tvær kirkjur á Íslandi á miðöldum sem flesta höfðu presta og djákna, og kemst það starfslið einna næst klaustrunum að fjölda. Allsstaðar annarsstaðar voru slíkar stofnanir langt hver frá annarri, enda þurftu þær yfirleitt stór svæði til að standa undir rekstri sínum. Það að tvö stórbýli risu í örskotsfjarlægð hvort frá öðru bendir til að á landnámsöld hafi myndast sterkur byggðakjarni við mynni Þegjandadals og má ætla að þar hafi kjarninn í hinni upphaflegu byggð í Aðaldal verið. Aðrir líklegir kjarnar eru Hvammar austan Laxár og svæðið í kringum Nes.

Þriggja jarða í Aðaldælahreppi er getið í fornsögum rituðum á 13. öld, Presthvamms og Mýlaugsstaða er getið í Reykdælu,³⁵ og Haga er getið í Ljósvetningasögu.³⁶ Nokkuð er um að jarðir séu nefndar í fornum skjölum, bæði máldögum kirkna og sölu- og vitnisburðarbréfum. Varðveist hefur fornt landamerkjabréf frá árinu 1263 og er þar getið um Hafralæk, Skriðu, Hellu, Tjörn, Árbót, Brúa og Garð.³⁷ Í máldaga Grenjaðarstaðakirkju frá 1318 er getið um Brúarland, Hrísa í Þegjandadal, Geitafell, Sílalæk, Klömbur og Húsabakka³⁸ og í máldaga Múlakirkju frá sama ári um Einarssstaði, Ingiríðarstaði, Skárastaði og Bjargarstaði (nú Bjargarkot) í Þegjandadal, Skeiðsland (nú Skeiðakot), Kraumastaði, Fótaskinn og Fjall,

³⁵ ÍF X, 152, 153

³⁶ ÍF X, 3

³⁷ DI II, 4

³⁸ DI II, 431-434

Þeistareyki og Mælifell. Jarlsstaða er getið í máldaga Neskirkju frá 1318,³⁹ og í máldaga Þóroddsstaðakirkju frá sama ári er Bergsstaða getið.⁴⁰ Í yngri viðbót við Grenjaðarstaðakirkju frá 1318 er getið um Hraun. Árið 1371 er Knútsstaða getið í sölubréfi.⁴¹ Ystahvamms er fyrst getið í bréfi frá árinu 1416 eða 1427⁴² og árið 1447 er Sands fyrst getið í bréfi.⁴³ Brekku er getið í bréfi frá árinu 1493⁴⁴ og Hraunkots er fyrst getið í jarðaskiptabréfi frá árinu 1561.⁴⁵

Flest lögbýli sem ekki eru nefnd í skjölum fyrr en á 17. eða 18. öld eru líklega byggð miklu fyrr og má ætla þar út frá dýrleika jarðanna, landamerkjum og hjáleigum sem hafa byggst út frá þeim. Heimildir geta um byggð á flestum lögbýlum í Aðaladal á miðöldum fyrir utan Langavatn, Miðhvamm, Núpa, Hólmavað, Ytrafjall, Fagranes, Jódísarstaði og Sýrnes sem sennilega hafa verið komnir í byggð löngu fyrir 1712. Einnig er líklegt að fjöldi hjáleigna hafi byggst snemma í þessari blómlegu sveit þó að þær komi ekki við sögu í heimildum fyrr en með ritun jarðabókar 1712. Athyglisvert er að í máldögum frá byrjun 14. aldar eru getið um fjölda býla á Þegjandadal sem ekki hafa verið í byggð á seinni öldum. Ásamt Brúum við Laxárgljúfur hafa þessar jarðir – sem allar hafa verið í minna lagi – lagst eða verið lagðar í eyði og landið síðan nytjað beint frá Múla og Grenjaðarstað. Munnmæli eru um að Þegjandadalur hafi farið í eyði í plágunni á 15. öld, en alveg eins líklegt er að þessi býli hafi orðið að víkja fyrir rekstri stórbýlanna – og hefur það sennilega gerst á síðmiðöldum. Á Þeistareykjum virðist hafa verið samfelld byggð fram um 1700 og þar var aftur búið í nokkur ár seint á 19. öld en Mælifell hefur farið í eyði á síðmiðöldum.

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á þessa öld eru fjölmargir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði fyrir 1847.

³⁹ DI II, 435-436

⁴⁰ DI II, 436

⁴¹ DI II, 271

⁴² DI III, 582

⁴³ DI IV, 710

⁴⁴ DI VII, 169

⁴⁵ DI XIII, 639-641

Nr. fornl.	nafn býlis	í byggð	Nr. fornl.	nafn býlis	í byggð
SB-224:019	Brúar	14. öld-19. öld	SB-242:046	Einbúi	fyrir 1840
SB-224:036	Ólafsgærði	ekki vitað	SB-243:010	Brúargærði	ekki vitað
SB-224:038	Hrísar	ekki vitað	SB-243:013	Tjarnargærði	ekki vitað
SB-224:039	Bjarnastaðir	ekki vitað	SB-244:013	Leifukofi	fyrir 1680
SB-224:040	Vestara-Holt	fyrir 1712	SB-244:017	Narfakot	1780-1805
SB-224:041	Eystra-Holt	um 1660-1700	SB-244:018	Neskot	fyrir 1670
SB-224:042	Gíslastaðir	ekki vitað	SB-244:036	Brú	um 1840
SB-224:043	Húsabakki	fyrir 1712	SB-245:007	Loftsstaðir	fyrir 1712
SB-224:045	Garður	á 18. öld	SB-246:013	Hafralækjarg.	f. 1670, 1855-1894
SB-224:046	Einbúi	1746-1756	SB-247:028	Hagagerði	fyrir 1672
SB-224:047	Hrísakot	fyrir 1712	SB-247:029	Miðgerði	ekki vitað
SB-224:048	Brúargærði	ekki vitað	SB-247:039	S-Skjólbrekkur	ekki vitað
SB-224:050	Ólafsgærði	á 19. öld	SB-247:046	Y-Skjólbrekkurekki	vitað
SB-224:051	Brynkatóftir	ekki vitað	SB-249:023	Fjallskot	fyrir 1700
SB-228:009	Ásgilsstaðir	fyrir 1712	SB-249:027	Eyjólfstóir	1662-?
SB-229b:011	Hóll	fyrir 1400	SB-250:042	Einarsstaðir	ekki vitað
SB-233:017	Miðhvammsg.	1755-1789	SB-250:044	Ingiríðarstaðir	ekki vitað
SB-234:021	Ystahvammsg.	1840-1862	SB-250:046	Bjargarkot	fyrir 1700
SB-235:011	Brú	ekki vitað	SB-250:048	Hólkot	fyrir 1700
SB-235:015	Litlagerði	fyrir 1712	SB-250:049	Skárastaðir	ekki vitað
SB-235:025	Brúarland	fyrir 1840	SB-250:054	Múlatóftir	fyrir 1700
SB-235:026	Hlíðargærði	fyrir 1840	SB-250:055	Skeiðakot	fyrir 1700
SB-235:027	Hrísgerði	fyrir 1840	SB-250:056	Múlasel	fyrir 1700
SB-235:028	Laugagerði	fyrir 1840	SB-250:057	Ólafsgærði	ekki vitað
SB-235:029	Mógil	fyrir 1840	SB-250b:001	Þeistareykir	f. 1700, 1868-1873
SB-236:007	Höfðagerði	fyrir 1712	SB-250b:006	Mælifell	á miðöldum
SB-236:009	Mariúgerði	fyrir 1840	SB-257:033	Fjallskot	fyrir 1705
SB-236:023	Litlunúpar	fyrir 1712	SB-258:009	Skálholt	ekki vitað
SB-236:024	Ólafssel	ekki vitað	SB-258:010	Steinsstaðir	fyrir 1712
SB-237:006	Knútsstaðag.	ekki vitað	SB-258:016	Þorsteinsstaðir	ekki vitað
SB-238:043	Guðrúnarstaðir	ekki vitað	SB-260:008	Mánagerði	ekki vitað
SB-239:013	Einbúi	fyrir 1712	SB-261:013	Ingveldarstaðir	fyrir 1712
SB-242:030	Nöf	fyrir miðja 18. öld	SB-263:006	Litla-Sýrnes	fyrir 1712
SB-242:031	Núpavellir	fyrir 1400	SB-642:003	Hafursstaðir	ekki vitað
SB-242:040	Austur-Hellur	ekki vitað	SB-642:005	Sandmúli	landnámsöld
SB-242:041	Vestur-Hellur	ekki vitað			

Af þessari töflu má sjá að þéttbýlast hefur verið í Aðaldal fyrir 1712 en ólíkt Kinn og Bárðardal er þó nokkur kotbyggð á 18. og 19. öld, sem beindir til blómlegrar og nokkuð stöðugar byggðar í Aðaldal.

3. Skrá yfir fornleifar í Ljósavatnshreppi hinum forna

SB-128 Kotamýri

1712: “Kotamýri kallast eyðikot utantil við Svíná í áðursögðum afrjett. Bygt hjer um fyrir 40 árum á fornu selstæði að forlagi Björns Magnússonar að Múkaþverá, sem vildi eigna Skriðu kirkju þennan part afrjettarins, en síðan reyndist hann eign Staðar kirkju og hinna staðinna sem hjer eiga ítök. Bygðin varaði fáein ár, því kýtíngur var um kotið.” JÁM, 111. “Kotamýrar; sjálfstæð jörð á Kotadal, byggð 1670, fór í eyði 1910.” HJ, 221. Tún 1.1 ha, ½ slétt. -Túnakort.

SB-128:001 Kotamýri bæjarhóll bústaður

“Bæjarlækur er vestan við Bæjartættur.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:002 *Byrgi* heimild um verbúð

“Í Kotafjöru er Byrgi, hefir sennilega verið sjóbúð.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:003 *Stekkur* heimild um stekk

“Upp úr fjöru liggur Kotakambur, á honum er Stekkjarlæg og Stekkur.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:004 *Kvíar* heimild um kvíar

“Ofan við túnið voru Kvíar á Kvíabóli. Þar er nú Rétt, ofar Kvíalág.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:005 *Hallgrímshús* örnefni

“Yzt á túni er Djúpadokk, en efst Brekkur norðan við Hallgrímshús.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:006 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Suður af bæ er Ærhús...”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:007 *Lambús* heimild um lambhús

“Suður af bæ er Ærhús, þá Lambhús...”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:008 *Syðstahús* heimild um útihús

“Suður af bæ er Ærhús, þá Lambhús og Syðstahús.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 1

SP-128:009 *Varða* heimild um varða

“Sunnar og ofar Lágur. Enn ofar Háimelur. Þar Varða á Vörðumel.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 2

SP-128:010 *Stekkur* heimild um stekk

“Sunnan við tún er Grófarlækur, niður með honum að sunnan er Salbínuhvammur, þá talið suður Stekkur, ofan við hann Stekkjarmór.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 2

SP-128:011 *Helgastaðir* bæjarstæði býli

“Milli Illagils og Syðrifosslækjar, niðri á dal, Framdalsmóar, þar eru Tjarnir. Norðan og austan við þær tóftabrot nefnt Helgastaðir. Þar er álitid, að hafi verið bær...”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 2

SP-128:012 *Purkárvað* heimild um vað

“Norðan og austan við þær tóftabrot nefnt Helgastaðir. Þar er álitid, að hafi verið bær, Purkárvað, er þar sem krókur verður á ánni.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 2

SP-128:013 *Purkárbrú* heimild um brú

“Norðan í Landsenda eru Landsendaklappir, neðar Brúartorfur hjá Purkárbrú.”

Heimildir: Ö-Kotamýrar, 3

SÞ-129 Björg

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast kirkjueignin presti og fátækum, en bóndeignin fjórum tíundum.” JÁM. 1487: Bænhús á jörðinni. DI V, 357. 1495: Jörðin nefnd í máldaga. DI VII, 250. Tún 2.8. ½ slétt. -Túnakort. “Túninu spillir nokkuð með sandfoki öðru hvörju, en ekkert er fyrir því af vellinum eyðilaggt. Engið spillist og stórlega utarlega af sandfoki og allvíða af vatni, sem jetur út rótina, það er og mjög votunnið. Úthagarnir eru nokkurnveginn bjarglegir en spillast þó af skriðum til fjallsins og grjóthruni undir bjarginu.” JÁM, 122

SÞ-129:001 *Björg* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn er á lágum hólum um 5 km frá sjó.”
Heimildir: BBSÞ, 160

SÞ-129:002 heimild um bænhús
 “Bænhús var á Björgun 1461, finnst ekki nú.” BJÖRG Í KINN (ÞÓRODDSSTAÐARÞING) (SÞ) ?
 BÆNHÚS1487: er uppi DI V 357
Heimildir: Ö-Björg, 5

SÞ-129:003 heimild um útihús
 Nyrðra útihús við vesturjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-129:004 heimild um útihús
 Syðra útihús við vesturjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-129:005 heimild um útihús
 Útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-129:006 heimild um útihús
 Útihús rétt norðan við bæjarstæði.
Heimildir: Túnakort

SÞ-129:007 *Merkigirðingin* heimild um landamerki
 “Að sunnan Nípárland. Merki þar Nípá, Merkigirðingin og Karlsá.”
Heimildir: Ö-Björg, 1

SÞ-129:008 heimild um útihús
 Útihús í austurhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-129:009 *Ágúlshellir/Hurðarbjargshellir* þjóðsaga
 “Sunnan við Hellisvík er Hellisflöt fram úr Hurðarbjargi, inn úr Hellisvík Hurðarbjargshellir. Þessi nöfn ekki mjög gömul og ekki notuð nú. Nú er hellirinn nefndur Ágúlshellir. Sagnir eru í þjóðsögum um Ágúl þann, er þarna bjó, og viðskipti hans við Arnór galdramann á Sandi.” “Ágúll. Bergrisi í Hurðarbjargshelli í vík norðan við Bjargakrók í suðvesturhorni Skjálfaflóa. Á 17. öld átti hann vöruskipti við Arnór Ólafsson galdramann á Sandi í Aðaldal.”
Heimildir: Ö-Björg, 1; ÁB, 17

SÞ-129:010 *Naust* heimild um uppsátur
 “Innar með Lónakíl er Mönin, þar Naust, gamalt uppsátur fiskimanna.”
Heimildir: Ö-Björg, 2

SÞ-129:011 *Nýistekkur* heimild um stekk
 “Langimelur liggur frá fjalli að fljóti, norðan handan við fjallið Háaleiti, en sunnan Langamels norðan

við Gjá Gjáarflötur, inn af honum Nýistekkur...”

Heimildir: Ö-Björg, 2

SP-129:012 *Naust* örnefni naust

“Vestan í það norðarlega gengur Riðanef en syðst við það Naust og Naustamýri vestan við vatnið til fjalls.” “Heimræði er hjer og lending sæmileg, en hætt er skipum í naustinu fyrir grjóthruni. Ekkert skip gengur hjer nú.”

Heimildir: Ö-Björg, 2; JÁM, 112

SP-129:013 *Litlubjörg/Skuggabjörg* bæjarstæði býli

“Innst á Straumlækjarskriðu Ytrihóll og Syðrihóll. Þessum hólum var bylt með jarðýtu 1956. Þá fundust í Syðrihól veggjarrústir og töluvert af ösku. Í öskunni var mikið af alls konar beinum. Þar fundust líka tveir snældusnúðar úr tálgesteini og lítið brýni. Það hafa lengið verið sagnir um, að fyrr á öldum hafi verið býli norður með fjallinu en ekki vitað með vissu, hvar það hefði verið. Þetta býli hefir ýmist verið nefnt Litlubjörg eða Skuggabjörg. Í Landnámu segir, að Þórir snepill hafi numið Kaldakinn og búið að Skuggabjörgum, og er ekki ósennilegt, að hann hafi byggt bæ sinn þarna.” “Litlubjörg kallast örnefni útundir björgunum. Það eru munnmæli að þar hafi í fyrndinni byggð verið. Engin sjást þess nú merki nema fáeinar tóftarrústir. Ekki má hjer aftur byggja fyrir grjóthruni úr bjarginu, sem eyðilaggt hefur þetta pláss.”

Heimildir: Ö-Björg, 2-3; JÁM, 112

SP-129:014 *Gamlistekkur* heimild um stekk

“Innan við hólana er Gamlistekkur, þar upp Stekkjaruppganga, sunnar fast við fjallið Kúabali.”

Heimildir: Ö-Björg, 3

SP-129:015 *Nónvarða* heimild um varða

“Við neðri enda Geiragils byrja Nónlágur, sem ná suður og upp að brún Bæjarfjalls, við enda þeirra Nónvörðumelur og Nónvarða.”

Heimildir: Ö-Björg, 4

SP-129:016 *Bensakofi* heimild

“Suður á túni er tóftabrot sem heitir Bensakofi.”

Heimildir: Ö-Björg, 5

SP-129:017 *Dagsláttuhús* heimild

“Norðan við bæ norðan Bæjarlækjar Dagsláttu og Dagsláttuhús.”

Heimildir: Ö-Björg, 5

SP-129:018 *Heimakofi* heimild um útihús

“Norðan undir bænum Heimakofi...”

Heimildir: Ö-Björg, 5

SP-129:019 *Lækjarhús* heimild um útihús

“... en vestur með Bæjarlæk að sunnan er Lækjarhús.”

Heimildir: Ö-Björg, 5

SP-129:020 *Selahorn* örnefni sel

“Austur af Langamel er Selahorn við fljótið.”

Heimildir: Ö-Björg, 5

SP-129:021 heimild um ferju

“Á Björgum í Kinn var jafnan til bátur við Fljótið, þar sem hægt var að ferja yfir, en dýpi var mjög mikið.”

Heimildir: Árbæing'87, 116

SÞ-130 Nípa

1712: “Nypaa, í eyði síðan bóluna. Jarðardýrleiki v ƒ, og so túndast presti og fátækum.” JÁM, 112 Tún 2.2 ha, 1/5 slétt. Sáðreitir 50 m². -Túnakort. “Enginu spillir Nípa og Kal<l>sá með grjóts og sands áburði.” JÁM, 112.

SÞ-130:001 *Nípa* bæjarhóll bústaður

Bærinn stendur í brekkufæti um 1,7 km sunnar Björgum, á nyrðra barmi Nípargils, sem er suðurmörk jarðarinnar...”

Heimildir: BBSÞ, 163

SÞ-130:002 heimild um útihús

Útihús við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-130:003 heimild um útihús

Útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-130:004 *Merkigirðing* heimild um landamerki

“Að sunnan Granastaðaland. Merki neðst í Merkigirðingu, síðan í Nípa.”

Heimildir: Ö-Nípa, 1

SÞ-130:005 *Karlsárrétt* heimild um rétt

“Vestan Nípar, norður frá túni, er Mýri, en norður Landengi, í því Sortukíll. Ofan við það Karlsárskriða, á henni Karsárrétt...”

Heimildir: Ö-Nípa, 1

SÞ-130:006 *Jörgensgarður/Nátthagi* heimild um nátthagi

“Ofan við það Karlsárskriða, á henni Karsárrétt, líka afgirt tún, sem nefnt er Nátthagi, áður Jörgensgarður eftir Jörgen nokkrum, sem bjó á Nípa fyrir síðustu aldamót, en fór síðan til Ameríku. Hann girti þarna með torfgarði töluverða skák...”

Heimildir: Ö-Nípa, 1

SÞ-130:007 *Hesthús/Beitarhús/Stekkur* heimild um hesthús

“Hann girti þarna með torfgarði töluverða skák og byggði Hesthús, seinna kallað Beitarhús og Stekkur.”

Heimildir: Ö-Nípa, 1

SÞ-130:008 *Sel* heimild um sel

“Ofan við Neðribrún er Selland, þar Sel.”

Heimildir: Ö-Nípa, 2

SÞ-130:009 *Torfdalur* örnefni rista

“Norðan við Selland er Tungugil, en norðan við það Tungur, en ofar Skarðskambur, suður af honum Torfdalur ofan við Bugfjall...”

Heimildir: Ö-Nípa, 2

SÞ-130:010 *Fjóstóft* heimild um fjós

“Útaustur af bæ, austan við ána, Fjósskriða og Fjóstóft.”

Heimildir: Ö-Nípa, 2

SÞ-130:011 *Nípárrétt* heimild um rétt

“Suður af bæ, sunnan ár, Nípárrétt í Réttarhvammi.”

Heimildir: Ö-Nípa, 2

SÞ-131 Granastaðir

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so túndast fjórum túndum.” JÁM, 113. 1481: Granastaðir nefndir í máldaga. DI VI, 367. 1487: Bænhús nefnt. DI V, 357. 1561: Bréf um ítök Granastaða. DI XIII, 645. Tún 5 ha, 1/5 slétt. Sáðreitir 200 m². -Túnakort. “Túninu spillir vatnsuppgangur í tveimur stöðum, sem gjörir mýri og jetur úr rótina. Enginu spillir Laufskálaá með leirsáburði, sem sprettur upp þess milli, nokkur partur engisins er og mjög blautur og vatnssóttur.” JÁM, 113.

SÞ-131:001 *Granastaðir* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

SÞ-131:002 heimild um bænhús
“Bænhús var á Granastöðum 1461. Nú veit enginn hvar það stóð.” GRANASTAÐIR Í KINN (ÞÓRODDSSTAÐARÞING) (SÞ) ? BÆNHÚS1487: er uppi DI V 357
Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SÞ-131:003 heimild um útihús
Útihús við norðausturjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-131:004 heimild um útihús
Útihús norðvestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-131:005 *Beitarhúsatættur* heimild um beitarhús
“Þá talið suður Tungugil, Yztimelur, Miðmelur og Beitarhúsmelur - þar Beitarhústættur og stuttu sunnar er Beitarhúsalækur.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 1

SÞ-131:006 *Davíðshúshólar* heimild
“Í Mónum er Sinulág og Krókalækur en Davíðshúshólar við túngarð.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 1

SÞ-131:007 heimild um túngarð
“Í Mónum er Sinulág og Krókalækur en Davíðshúshólar við túngarð.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 1

SÞ-131:008 *Melagata* heimild um leið
“Neðan við Móinn Melar og Melagata.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 1

SÞ-131:009 *Mylnustæði* örnefni mylla
“Neðan við Torfárgil er Torfárfit. Efst á henni sunnan við á er Mylnugrund, þar er Mylnustæði og Mylnumór.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 2

SÞ-131:010 *Maríugerði* bæjarstæði býli
“Norðast í Brekkum út við á Maríugerði, þar á að hafa verið býli.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 2

SÞ-131:011 *Lambhúshjalli* örnefni lambhús
“Ofan við tún er Náttthagi. Þar er Lambhúshjalli sunnan og neðan við Klappir í Klappahæð.”
Heimildir: Ö-Granastaðir, 2

SÞ-131:012 *Selhóll* örnefni sel
“Suður af Klöpp[um] er Fosshæð, Selhóll og Háaleiti...”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 2

SP-131:013 *Miðaftansvarða* heimild um varða

“Hryggur heitir rani neðan við Nípuna og Hólar neðar, þar er Miðaftansvarða.”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 2-3

SP-131:014 *Davíðstóft* heimild um útihús

“Yzt og efst í túni er Davíðstóft og neðar Hornhústóft, sem hvorutveggja eru nú aðeins hólar...”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:015 *Hornhústóft* heimild um útihús

“Yzt og efst í túni er Davíðstóft og neðar Hornhústóft, sem hvorutveggja eru nú aðeins hólar...”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:016 *Götuheststóftir* heimild um útihús

“Yzt og efst í túni er Davíðstóft og neðar Hornhústóft, sem hvorutveggja eru nú aðeins hólar - þar austar Götuheststóft.”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:017 *Hesthúshóll* örnefni hesthús

“Suður og upp á túni er Hesthúshóll.”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:018 *Kvíar* heimild um kvíar

“Upp við vallargarð nálægt miðju túni Kvíaból og Kvíar - þar skammt fyrir ofan Kvíabrekka...”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:019 *Lindarhús* heimild

“...Lindarhús út og niður á Barði..”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:020 *Lækjarhús* heimild

“Lækjarhús út og vestur með Bæjarlæk.”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:021 *Brunnahús* heimild

“Í Brunnhúsi norðan við bæinn dó fyrir langalöngu niðursetukerling, sem gekk aftur, en er nú víst horfin.”

Heimildir: Ö-Granastaðir, 3

SP-131:022 heimild um ristur

“Torfrista og stúnga næg. Reiðingsrista bjargleg fyrir heimilið.”

Heimildir: JÁM, 113

SP-131:023 *Torfárgerði* heimild um stekk

“Torfárgerde heitir ein girðing suður frá bænum hjer í landinu, þar sem stekkur brúkast frá heimajörðunni. Það eru munnmæli, að þar hafi í fyrndinni byggð verið, efa það þó flestir, því þessi girðing er mjög lítil um sig. Ekki má hjer aftur byggja fyrir túnstæðisleysi.”

Heimildir: JÁM, 113-4

SP-132 Ytri-Leikskálaá

1712: “Jaðrardýrleiki x 4, eftir því sem hún tíundast fjórum tíundum, en nokkrir menn segja að hún hafi verið xii í fyrstunni.” JÁM, 114. “Ytriskál (Ytri-Leikskálaá); gömul jörð norðan Skálaár, fór í eyði 1957.” HJ, 221. Tún 2 ha, ½ slétt. Sáðreitir 250 m². -Túnakort. “Hvannatekja lítil í ógönguklettum,

verður ei sít fyrir utan mannhættu. Engið fordjarfar Laufskálaá með landbroti, grjóts og sands áburði, og því er landstuld svo mikið aftur færð, að engið er fyrir þessu mikinn part eyðilagt. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 114.

SP-132:001 *Ytri-Leikskálaá* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

SP-132:002 heimild um útihús
Útihús í norðvestur horni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-132:003 heimild um útihús
Nyrsta útihús vestan við vestur túnjaðar.
Heimildir: Túnakort

SP-132:004 heimild um útihús
Mið útihús vestan við vestur túnjaðar.
Heimildir: Túnakort

SP-132:005 heimild um útihús
Syðsta útihús vestan við vestur túnjaðar.
Heimildir: Túnakort

SP-132:006 *Stekkur* heimild um stekk
“Niður undan Langholti, norðast, er Yztihvammur í Skálargili, þá suður næst Stórhvammur, á Syðstihvammur. Þar var Stekkur.”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 1

SP-132:007 *Selið* heimild um sel
“Sunnar og niður við Neðribrún er Bunga. Sunnan við hana Selland. Norðast í Sellandi er Gróf, þar er Selið á Grófarbakkanum.”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:008 *Hesthús* heimild um hesthús
“Ofan við Neðrihvamm er Efrihvammur, sem nú er að mestu brotinn upp af ánni. Í honum var Hesthús.”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:009 *Hesthús* heimild um hesthús
“Upp á túni er Hesthúsgil, norðan við það Hesthús.”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:010 *Ærhús* heimild um fjárhús
“Líka eru uppi á túni, norðast Ærhús...”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:011 *Lambhús* heimild um lambhús
“Líka eru uppi á túni, norðast Ærhús, þá Lambhús...”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:012 *Syðstahús* heimild um útihús
“Líka eru uppi á túni, norðast Ærhús, þá Lambhús og Syðstahús.”
Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:013 *Rétt* heimild um rétt
“Líka eru uppi á túni, norðast Ærhús, þá Lambhús og Syðstahús. Suður af því í gili Réttarhvammur. Þar

var Rétt.”

Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:014 *Hesthús* heimild um hesthús

“Framan við bæinn er Hólbarð, á því Hesthús.”

Heimildir: Ö-Ytriskál, 2

SP-132:015 *Fjárhús* heimild um fjárhús

“Norðan við gamla túnið Leyningur, þá Nýjatún. Yzt á því Fjárhússlétta á Stekkjarholti. Þar nú fjárhús.”

Heimildir: Ö-Ytriskál, 2-3

SP-133 Syðri-Leikskálaá

1712: “Jarðardýrleiki xvi ¢, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 114. 1487: Bænhús á jörðinni. DI V, 357. Tún 2.1 ha, ½ slétt. -Túnakort. “Túninu spilir bæjarlækurinn oftlega með leirsáburði. Engið fordjarfar stórlega Laufskálaá með grjót og sandsábur, og vatn sem jetur úr rótina. Úthagarnir eru nægir, en liggja í fjarska þeir sem bestir eru, og þyrfti því að brúka selför á dalinn, sem ábúandinn fær ei við komið sakir fólkfæðu.” JÁM, 115.

SP-133:001 *Ytri-Leikskálaá* bæjarhóll bústaður

“Heimatún á flatlendum hjalla sunnan Skálarár.”

Heimildir: BBSP

SP-133:002 heimild um bænhús

“Bænhús var á Syðriskál 1461, nú veit enginn hvar það hefir verið.” LEIKSKÁLI Í KINN (ÞÓRODDSSSTAÐARÞING) (SP) ? BÆNHÚS1487: DI V 357

Heimildir: Ö-Syðriskál, 2

SP-133:003 heimild um útihús

Útihús við austurjaðar túns, suðaustan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-133:004 heimild um útihús

Vestara útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-133:005 heimild um útihús

Eystra útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-133:006 *Biskupsvarða* heimild

“Neðan við tún er Ytri- og Syðriklauf, en sunnar Melbarð. Þar er Biskupsvarða á merkjum.”

Heimildir: Ö-Syðriskál, 1

SP-133:007 *Lækjarhús* heimild um útihús

“Ofan við bæ er Lækjarhús...”

Heimildir: Ö-Syðriskál, 2

SP-133:008 heimild um túngarð

“...syðst og efst í túngirðingu Grund...”

Heimildir: Ö-Syðriskál, 2

SP-133:009 *Grundarhús* heimild um útihús

“...syðst og efst í túngirðingu Grund og Grundarhús.”

Heimildir: Ö-Syðriskál, 2

SP-133:010 *Leikskáli* heimild

“Fornar sagnir herma, að á Grundinni hafi í fornöld verið haldin leikmót og þá hafi þar staðið Leikskáli. Síðar hafi verið byggður bær þar skammt frá og verið nefndur Leikskálaá. Enn síðar byggður annar bær norðan við ána, og þá urðu nöfnin á bæjunum Syðri- og Ytri-Leikskálaá. Sé þetta rétt þá hefir áin í fyrsta heitið Skálaá”

Heimildir: Ö-Syðriskál, 2

SP-134 Geirbjarnarstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 115. 1485: Jörðin nefnd í sölubréfi. DI VI, 555. Tún 3.2 ha, ¼ slétt. Sádreitir 235 m². -Túnakort. “Engið er votunnið, og jetur vatnið úr rótina. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 115.

SP-134:001 *Geirbjarnarstaðir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur þar við Skjálfafljót er það sveigir næst Kinnarfjöllum, allhált í hjalla...” “Sagt er, að bærinn hafi verið fluttur af Bæjarhól sökum reimleika, en ekki kann ég sögur af þeim draugagangi. Heyrt hef ég, að ekki fyrir löngu síðan hafi staðið heytos á þessum hól, og eitt sinn, er bóndinn á Geirbjarnarstöðum var að taka hey í tosu þessu, hurfu honum dyrnar á tosinu og komst hann ekki út. Varð honum þá til bjargar, að hann var vel hagamæltur, og þegar hann varð búinn að kveða þrjár mergjaðar vísur og kastaði um leið frá sér heynálinni þangað, sem hann áleit helzt, að dyrnar væru, þá opnaðist honum leið út.”

Heimildir: BBSÞ, 171; Ö-Geirbjarnarstaðir, 3

SP-134:002 heimild um útihús

Útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-134:003 heimild um útihús

Útihús austan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-134:004 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-134:005 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Merkigarður er í Mýri.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 1

SP-134:006 *Geitakofi* heimild um geitakofa

“Neðan við Brekkur er Bæjarmýri. Sunnarlega í Brekkum Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 1

SP-134:007 *Beitarhústættur* heimild um beitarhús

“Þá kemur Beitarhúsabakki meðfram Pollum. Sunnarlega á Bakkanum Beitarhústættur, Beitarhúsakíll...”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 1

SP-134:008 *Stíflugarður* heimild um áveitu

“Þá kemur Beitarhúsabakki meðfram Pollum. Sunnarlega á Bakkanum Beitarhústættur, Beitarhúsakíll og Stíflugarður.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 1

SP-134:009 heimild um brú

“Brú er á Pollunum á Mjósundi.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 1-2

SP-134:010 heimild um draug

“Austan við Polla er Pollasandur. Sunnan við hann Sandabrot.” “Í Sandabrotum er talið mjög reimt og kom það einkum fram við skepnur. Fyrir á tímum var það siður að bæla þar kvíar á kvöldunum og kom þá stundum fyrir, þegar þær voru búnar að liggja þar um tíma, stukku þær á fætur með mikilli hræðslu og runnu þá oft langa leið burtu. Mjög þótti hestum við fælmi á þessum stað, og eru þess nokkur dæmi, að hestar hafi þotið burt frá engjafólki meðan það hefir verið að borða en hestarnir verið á beit skammt frá. Líka hafa hestar oft verið órólegir á þessum stað, einkum í myrkri.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 1, 2

SP-134:011 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir

“Norðan við Skriðu er Nónfjall. Neðan við það Sundin. Norðarlega á þeim Svarðgrafir.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 3

SP-134:012 *Barðhús* heimild um útihús

“Niður af bæ, í túni, var Barðhús.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 3

SP-134:013 *Hólshús* heimild um útihús

“Suður á rúni er Hólshús á Bæjarhól eða Bæjarstæði.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 3

SP-134:014 *Torfhólmi* örnefni rista

“Niður veið fljót að merkjum að norðan er Torfhólmi.”

Heimildir: Ö-Geirbjarnarstaðir, 3

SP-134:015 *Sandbrotavað* heimild um vað

“Sandbrotavað hjá Geirbjarnarstöðum var mjög breytilegt.”

Heimildir: Árbæing'87, 116

SP-134:016 heimild um ferju

“Sandbrotavað hjá Geirbjarnarstöðum var mjög breytilegt. Þar var lengi bátur, sem var töluvert norðar.”

Heimildir: Árbæing'87, 116

SP-135 Þóroddstaður

1712: “Jarðardýrleiki óviss, því staðurinn hefur ei tíundast so menn viti.” JÁM, 115.1318: Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia a þoroddstodum j kinn. er helgud mariu og nicholao. til þeirrar kyrkiu liggur allt heima land. oc Ofeigsstader. Torfunes. og Tiarnarhuerfe hid eystra og vestra. halfz hundradz skogur j manafelli. Reki j vijk wt þridiungur af Tolftungi alls huals. sijdann skal þridiungur alls huals til þessarar kyrkiu. Aull trie skemre enn .xx. feta. Tueir hlutir hins stærra vidar. ... Þetta hefur giefist til sijdan sijra sturla kom. kýr. iiij. asaudar kugilldi. þetta hefur hann giefid. alltariklædi. Brijkar klædi. Glodarkier. Torfskurd j Bergstada land. fiorer xij. fedmingar vidum j Stadarholtt. fra Ofeygzfelle til miosyndis. halfur attungur hualreka oc vidar. oc j flutningu millum osa halfur attungur huals oc vidar.” DI II 4361399: Máldagi kirkjunnar: “ä allt heimaland. Ofeygstadi. Torfunes. oc Tiarnahuerfi eystra og hid vestra [+skóg, reka, torfskurð, viðun]” DI III, 574-576 1431: Máldagi kirkjunnar: “a kirkian ofeigstadi eydi.” DI IV 468 1461: Máldagi kirkjunnar DI V, 271-272. [1461] Máldagi kirkjunnar DI V, 35929.5.1481: Jörðin Granastaðir í Kinn er í Staðarkirkjusókn. DI VI, 367. 11.3.1484: Jörðin Hóll er í Staðarkirkjusókn. DI VI, 507. 30.11.1485: Jörðin Geirbjarnarstaðir í Kinn er í Staðarkirkjusókn. DI VI, 555. 1487: Þóroddstaðarþingum fylgja 6(7) bænhus DI V 357. 14.2.1495: Jörðin Björg í Kinn er í Staðarkirkjusókn. DI VII, 250.

Tún 3.5 ha, 1/10 slétt. Sáðreitir 220 m². -Túnakort. “Völlurinn er slitróttur og spillist

af vatnsuppgangi, sem gjörir mýri og kelduföll. Engið er mjög blautt og votunnið, og verður ekki sumstaðar hestum að komið, og er þaðan dregið heyið á sleðum á þerrivöllinn. Engjavegur er mjög blautur og foræðasamur, og er því heyið oftast saman sett í heygarð á enginu og aka [svo] þaðan á veturna heim til staðarins. Úthagar eru góðir og miklir.” JÁM, 116.

SP-135:001 Þóroddsstaður bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur á þrepi í brekkurótum yfir hinum flötu mýrum.”
Heimildir: BBSÞ, 172

SP-135:002 heimild um kirkju
 “Norðaustur af bæ er Kirkjuhóll. Þar var að sögn á landnámsöld Lambahús frá Ófeigsstöðum. Sagan er á þessa leið: Á landnámsöld byggði Ófeigur á Ófeigsstöðum. Hann átti son er Þóroddur hét. Ófeigur byggði sér lambahús á hól, á að gizka tvo km norðan við bæ sinn. Einhver kynni hefir Ófeigur haft af kristnum sið, því eitt sinn, er Þóroddur, sonur hans, var á leið til lambahúsa og lenti í stórhrið, varð faðir hans hræddur um líf drengsins og hét því að gera kirkju, ef drenginn sakaði ekki. En af ferðum Þóroddar er það að segja, að hann var orðinn villtur, en þá sér hann allt í einu ljós, sem hann stefnir síðan á, unz hann kemur að lambahúsinu, en þar lét hann fyrirberast þar til hriðinni slotaði. Ófeigur lét síðan gera kirkju á hól þessum og nokkru síðar byggði Þóroddur sér bæ þar skammt frá.” “Hinn 12. ágúst 1984 var síðasta messa í kirkjunni á Þóroddsstað og var hún þá afhelguð. Hafði hún þá þjónað sínu hlutverki rétt að segja í 100 ár, byggð 1[8]85... Gamla kirkjan var rifin og fjarlægð strax um haustið var byrjað að byggja nýja kirkju. Hún er að flatarmáli 82 m² en gamla kirkjan var 52 m²... Hún er byggð sem mest í sama formi og gamla kirkjan.”

ÞÓRODDSTAÐUR Í KINN (SP) ?Maríu og Nikulási1318: XV. A stad j kinn
 Kyrckia a þoroddstodum j kinn. er helgud mariu og nicholao. til þeirrar kyrkiu liggur allt heima land. oc Ofegsstader. Torfunes. og Tiarnarhuerfe hid eystra og vestra. halfz hundradz skogur j manafelli. Reki j vijk wt þridiungur af Tolftungi alls huals. sijdann skal þridiungur alls huals til þessarar kyrkiu. Aull trie skemre enn .xx. feta. Tueir hlutir hins stærra vidar.Þetta j kuikfie. kyr. ij. ær. xij. halfur þridie tugur veturgamals fiar. ij. kuijgur tuæuetrar. þetta er jnnan kyrkiu. iij. messuklædi vond. ij. alltarisklædi.. oc hin þridiu god. ij. Brijkar klædi. Tiolld vond vm kyrkiu. Legendu Bok. xij. manudi ad dominicum. skrijn eitt. krossar. vj. forn skrä. missale ferio. Gudspioll ä selskijns Bok. iij. kluckur. Glergluggar. iij. alltarissteinn laus. jarnstykur. iij. oc lampe. kaleykur. Elldbere. sermonum Bok. dialogus. mariu saga. Mork wax. ix. merckur lýsis.Þar er prestzskýlld oc diakns. Tekur prestur vtan gardz halfa. iijv. mork j leýgu. heima. iij. merckur. hejtollur oc lýsistollur af. xj. Bæium Tyund tali anno. ccc. Þetta hefur giefist til sijdan sijra sturla kom. kýr. iij. asaudar kugilldi. þetta hefur hann giefid. alltariklædi. Brijkar klædi. Glodarkier. Torfskurd j Bergstada land. fiorer xij. fedmingar vidum j Stadarhollt. fra Ofeygzfelle til miosyndis. halfur attungur hualreka oc vidar. oc j fluttningu millum osa halfur attungur huals oc vidar. Máld DI II 4361399: ä allt heimaland. Ofeygstadi. Torfunes. oc Tiarnahuerfi eystra og hid vestra [+skóg, reka, torfskurð,viðun]Ecclesia non dedicata.Var þa metinn stadur og portio vm fiogur ar. anno Domini M. ccc. xc. ix.þar er prestzkyllid og diakns. tekur prestur vtann gardz halfua fiordu morck. heima fiorar merkur. Heytollur aff. xj. Bæium og lysistollur og Tijund tali anno. xij. aurar; Máld DI III 574?5761431: a kirkian ofeigstadi eydi.liggia þar til xij bæir ath tiundum oc lysetollum. ero þrir eydi af þeim.þar fylgia [kvikfé] oc þat reiknad porcio eitt hundrat j hrossum.ornamenta sem j forno registro; Máld DI IV 4681461: Máld DI V 271?272[1461] 1 prestur og 1 djákn DI V 35929.5.1481: Jörðin Granastaðir i Kinn er í Staðarkirkjusókn. DI VI, 36711.3.1484: Jörðin Hóll er í Staðarkirkjusókn. DI VI, 50730.11.1485: Jörðin Geirbjarnarstaðir í Kinn er í Staðarkirkjusókn. DI VI, 5551487: Þóroddsstaðarþingum fylgja 6(7) bænhus DI V 35714.2.1495: Jörðin Björg í Kinn er í Staðarkirkjusókn. DI VII, 2501599: Þjsks. Bps. B, III, 2, s. 211.9.1913: Lundarbrekkusókn lögð til Þóroddsstaðar; (PP, 298) [stjórnarráðsbréf]

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5; BBSÞ, 219; DI

SP-135:003 heimild um útihús
 Útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-135:004 heimild um útihús
 Syðra útihús vestan við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-135:004 heimild um útihús
Nyrðra útihús vestan við vesturjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-135:006 heimild um útihús
Vestara útihús rétt norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-135:007 heimild um útihús
Eystra útihús rétt norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-135:008 heimild um útihús
Útihús í suðvesturhorni Staðarholtstúns.
Heimildir: Túnakort

SP-135:009 heimild um landamerki
“Að sunnan Ófeigsstaðaland. Merki í girðingu á láglendi og áfram beint til fjalls.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 1

SP-135:010 *Traðarvað* heimild um vað
“Traðarkíll út við Tröð og þar hjá Traðarvað á Rangá.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 1

SP-135:011 *Árendi/Árgerði* bæjarstæði býli
“Árendi heitir þar sem Rangá fellur í fljótið. Norðan við Árenda er talið, að hafið verið býli og heitið Árendar, sumir segja Árgerði.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2

SP-135:011 *Götur* heimild um leið
“Ofan við Götur sem liggja í Ófeigsstaði, eru Holtin...”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 1

SP-135:013 *Eiðskofi* heimild
“Syðst á [Víðirnesi] Eiðskofi og Eiðsvellir. Er það kennt við Eið Indriðason frá Skriðuseli, er þarna heyjaði.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2

SP-135:014 *Loddastaðir* bæjarstæði býli
“Syðst á [Víðirnesi] Eiðskofi og Eiðsvellir... Þá norður Loddastaðir. Þar bjó maður að nafni Lúðvík rétt fyrir 1670 1-2 ár, en talið, að farið hafi þá í eyði fyrir ágangi fljóts.” “Loddastader eður Loddakot kallast ein hjáleigunefna utarlega í staðarins engi við Skjálfandafljót, byggt af einum manni, sem Loðvík hjet, um eitt eður 2 ár fyrir vel 40 árum, sem hvörki áður nje síðan... Ekki má hjer aftur byggja, því kotinu er ekki óhætt fyrir vatnagangi úr fljótinu.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2; JÁM, 117

SP-135:015 *Staðarbakkavað* heimild um vað
“Neðan undir Fljótsbökkum, sunnarlega, er stór malareyri, nefnd Vaðseyri, þar hefst Staðarbakkavað.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2

SP-135:016 *Stóruskriðuheystæði* heimild um heystæði
“Vestan við hann Fitjar og ofan við þær Staðarbrekkur. Norðast er Stóruskriðufit, þar er stóruskriðuheystæði.”
Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2

SP-135:017 *Gissurarhús* bæjarstæði býli

“Norðast er Stóruskriðufit, þar er Stóruskriðuheystæði. Nokkru sunnar Gissurarhús; þar var býli, sem fór í eyði um 1670 fyrir skriðuhlaup, sem tók af túnið...” “Gissurshús, önnur eyðihjáleiga. Bygð um fáein ár hjer um fyrir 40 árum í staðarins landi út með fjallinu, en hvorki áður nje síðan... Ekki má aftur byggja fyrir túnstæðisleysi, þar með hljóp skriða úr fjallinu á kotið, sem það eyðilagði.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2-3; JÁM, 117

SP-135:018 *Stekkur* heimild um stekk

“Norðast er Stóruskriðufit, þar er Stóruskriðuheystæði. Nokkru sunnar Gissurarhús... þá er Nýjaskriða, þá Skriða, þar er Stekkur...”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 2-3

SP-135:019 *Þorsteinsstaðir* bæjarstæði býli

“...þá er Nýjaskriða, þá Skriða, þar er Stekkur, þá er Kúalækjarfit hjá Kúalæk, þá Þorsteinsstaðir, þar var búið 1833-1836 (sennilega Þorsteinn Magnússon sem lengst bjó í Naustavík. Á Þorsteinsstöðum er nú Rétt.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 3

SP-135:020 *Seljadalsgata* heimild um leið

“Suður og upp frá túni liggur Seljadalsgata.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 3

SP-135:021 *Miðaftansvarða* heimild um varða

“Suður og upp á brún er Miðaftansvarða, en sunnan og neðan við hana Miðaftansvörðuslakki.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 3

SP-135:022 *Steinahjallavörður* heimild um varða

“Utar og neðan Steinahjalli, á honum Steinahjallavörður, en neðan við hann Steinahjallahlíð...”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 3

SP-135:023 *Stekkur* heimild um stekk

“Þá er í Fæti Tryggvatjörn og Sandtjörn, sem nú er full af sandi. Þá er Stekkjartjörn og hjá henni Stekkur.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4

SP-135:024 *Brynkatættur* heimild

“Syðst og austast í Fæti er Eyvindartjörn og Eyvindarflögur. Þar hjá er Grandi og Brynkatættur.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4

SP-135:025 *Kríuskersvað* heimild um vað

“Norður af Kríuskerseyri hefst Kríuskersvað.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4

SP-135:026 *Ferjubakki* örnefni ferja

“Norðaustur af henni Víðrar og Norðurbakki. Þar sunnar Lómakíll og Suðurbakki. Þar suðaustur Stóratjörn. Vestur af henni Ferjubakki...”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4

SP-135:027 *Tættur* heimild

“Þar suðaustur Stóratjörn. Vestur af henni Ferjubakki en austur Hávaði. Þar á Tættur.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4

SP-135:028 *Staðarbakki/Bæjarstæði* bæjarstæði býli

“Vestur af henni Ferjubakki en austur Hávaði. Þar á Tættur. Þar austan við Austur-Lágeyrar. Þá koma sunnar rústir. Þar var býlið Staðarbakki, sem fór í eyði um 1670. Þessar rústir eru nú vanalega nefndar

Bæjarstæði.” “Stadarbacke, eyðihjáleiga. Bygð yfir Skjálfandafljót í einnri ey, sem kvísl af fljótinu afgirðir. Hún hefur nú í eyði legi<ð> undir 40 ár.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4; JÁM, 116

SP-135:029 *Hesthús* heimild um hesthús

“Suðurtún heitir sunnan við Syðri-Bæjarlæk. Ofarlega á því er Hesthúsbrekka... Ofan við Hesthúsbrekku er Hátún, þar er Hesthús.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 4-5

SP-135:030 *Kvíar* heimild um kvíar

“Norðan við Bæjarlæk er Kvíabrekka, þar ofan við Kvíar á Kvíabóli.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5

SP-135:031 *Hólshús* heimild um útihús

“Norðan við bæ er Ytri-Bæjarlækur, þá Hóll, á honum Hólshús.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5

SP-135:032 *Jonnakofi* heimild um útihús

“Norðan við bæ er Ytri-Bæjarlækur, þá Hóll, á honum Hólshús. Þar nokkru utar og ofar var Jonnakofi, kenndur við Jón Kristjánsson, sem lengi var á Hótel Goðafossi á Akureyri.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5

SP-135:033 *Prestalind/Gvendarbrunnur* heimild um brunn

“Þar nokkru utar og ofar var Jonnakofi... Þar neðan Prestalind, er sumir nefna Gvendarbrunn”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5

SP-135:034 *Hesthústóft* heimild um hesthús

“Þar neðan Prestalind, er sumir nefna Gvendarbrunn. Þá Stórilækur; ofarlega með honum að norðan Hesthústóft og Biskupsbali, en norðar Hesthúseyra.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5

SP-135:035 *Glugghús* heimild um útihús

“Þá Stórilækur; ofarlega með honum að norðan Hesthústóft og Biskupsbali, en norðar Hesthúseyra. Nokkru norðar er Syðstagerði. Þar er Glugghús...”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5-6

SP-135:036 *Hesthús* heimild um hesthús

“Þá Stórilækur; ofarlega með honum að norðan Hesthústóft og Biskupsbali, en norðar Hesthúseyra. Nokkru norðar er Syðstagerði. Þar er Glugghús og neðar Hesthús...”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5-6

SP-135:037 *Hrútakofi* heimild um fjárhús

“Þá Stórilækur; ofarlega með honum að norðan Hesthústóft og Biskupsbali, en norðar Hesthúseyra. Nokkru norðar er Syðstagerði. Þar er Glugghús og neðar Hesthús og Hrútakofi.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 5-6

SP-135:038 *Mýrarhús* heimild um útihús

“Sunnan undir gerðinu Glugghúslækur. Norðarlega, neðarlega í túni, Mýrarhús. Norðan við það Mýrarhúsasund og Mýrarhúsálækur.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 6

SP-135:039 *Gerðishús* heimild um útihús

“Utar og ofar er Miðgerði. Þar er Gerðishús. Norðar Gerðislækur.”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 6

SP-135:040 *Hestarétt* heimild um hesthús

“Sunnan og neðan við Þóroddsstað er Syðrifit, þá Hestarétt...”

Heimildir: Ö-Þóroddsstaður, 6

SP-135:041 heimild um sel

Í SSP segir að Ófeigsstaðir og Þ eigi sel á Seljadal.

Heimildir: SSP, 92

SP-136 Naustavík

1712: “Naustavíjk heitir eyðikot í þessum afrjett, byggt fyrir manna minni, en hefur nú í eyði legið næstu 5 ár. Dýrleikinn óviss, því kotið tíundast ekki.” JÁM, 109-110. “gömul jörð í Náttfaravíkum, Naustavík; fór í eyði 1941.” HJ, 221. Tún 1.6 ha, 1/5 slétt. Sáðreitir 150 m². -Túnakort. “Hvanntekja lítil, mestan part í ógöngu klettum. Túnið var lítið og nú mestalt af skriðu eyðilagt. Engið er og so af skriðum fordjarfað.” JÁM, 110.

SP-136:001 *Naustavík* bæjarhóll bústaður

Naustavíkurbærinn er syðst í Naustavíkinni. Þar stendur enn allstórt steinhús.”

Heimildir: Ö-Sveitarlýsing, 1

SP-136:002 heimild um útihús

Vestara útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-136:003 heimild um útihús

Eystra útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-136:004 heimild um útihús

Útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-136:005 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns sem liggur sunnan við heimatún.

Heimildir: Túnakort

SP-136:006 heimild um leið

“Sunnan við Skálavík er Röðull. Það er eggþunnur hryggur, sem skilur Skálavík og Semingsbás. Eftir Röðlinum liggur stígur niður í Semingsbás.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 1

SP-136:007 *Semningsbásarstígur* heimild um leið

“Upp úr básnum liggur Semningsbásarhryggur en upp af básnum Semningsbásarbarð, og af því skáhallt norður í básinn Semningsbásarstígur um Semningsbásarskriður. Þar hrapaði til bana Kristján Þorsteinsson frá Naustavík.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 1

SP-136:008 *Náttfari* þjóðsaga

“Björgin suður frá Naustavíkinni hita Veggamrar eða Vothamrar, og undir þeim Ytrifjörur inn að Náttfaralæk, sem er á merkjum móti Kotamýrum. Þar við lækinn stakur klettur, ljósleitur, sem heitir Náttfari. Ein saga segir að þar sé Náttfari, fyrsti landnámsmaður Íslands, heygður, önnur sagan, að þetta sé nátttröll, sem þarna hafi dagað uppi og borið eða fengið síðan nafn landnámsmannsins.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 2-3

SP-136:009 *Naustavíkurrétt* heimild um rétt

“Upp af Syðritjörn nefnist Syðrivík, hún er milli Naustavíkurár að norðan og Kamba að austan, en

Nónfjall að vestan. Neðst í Syðrivík er Naustavíkurrett...”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:010 *Fjárhús* heimild um fjárhús

“Upp af Syðritjörn nefnist Syðrivík, hún er milli Naustavíkurár að norðan og Kamba að austan, en Nónfjall að vestan. Neðst í Syðrivík er Naustavíkurrett, en utar og ofar Neðrabarð. Framan á því er Klif. Á Neðrabarði eru Fjárhús.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:011 *Hesthús* heimild um hesthús

“Neðst í Syðrivík er Naustavíkurrett, en utar og ofar Neðrabarð. Framan á því er Klif. Á Neðrabarði eru Fjárhús. Ofar er svo Efrabarð, á því er Hesthús.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:012 *Gálgabrekka* örnefni aftökustaður

“Austan í Neðrabarði heitir Gálgabrekka...”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:013 heimild um leið

“Austan í Neðrabarði heitir Gálgabrekka, um hana liggur gatan neðan úr fjöru og heim að bæ.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:014 *Neðstahús* heimild um útihús

“Í túninu heitir Tunga, hún afmarkastaf Naustavíkurá og Bæjarlæk, neðst í henni er Neðstahús.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:015 *Efra-Lambhús* heimild um lambhús

“Norðast í túni er Lambhúshryggur, efst á honum Efra-Lambhús...”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:016 *Neðra-Lambhús* heimild um lambhús

“Norðast í túni er Lambhúshryggur, efst á honum Efra-Lambhús, en sunnan undir honum Neðra-Lambhús.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:017 *Bolagata* heimild um leið

“Beint suður af bæ heitir Stórabunga efst á Kambi, sem er sunnan við Syðrivíkina. Tvennar götur liggja suður á Kamb, heitir neðri gatan Bolagata...”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:018 *Reiðkambsgata* heimild um leið

“Beint suður af bæ heitir Stórabunga efst á Kambi, sem er sunnan við Syðrivíkina. Tvennar götur liggja suður á Kamb, heitir neðri gatan Bolagata, en sú efri Reiðkambsgata. En Reiðkambur heitir hæð norðan undir Kambinum, en milli þeirra Reiðkambsdokk.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 3

SP-136:019 *Finnsbær* bæjarstæði býli

“Suður við Kambinn, niður af Reiðkambi, eru rústir á rökum valllendismó, sem heita Finnsbær; norðan undir þeim Finnsbæjarlækur, þarna á að hafa verið býli.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 4

SP-136:020 *Votahvammsvað* heimild um vað

“Út og upp af Kúabala eru Kúalágar, en norðan við þær Stórasund, þar norðan Votihvammur, og þar er Votahvammsvað á Naustavíkurá.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 4

SP-136:021 *Samtýni* bæjarstæði býli

“Í Samtýnisfjalli er Skonsulág, sem endar niður við Samtýnismóa, en þeir skiptast í Neðra-Samtýni og Efra-Samtýni. Um þau rennur Samtýnislækur. Þarna sjást merki þriggja býla, sem nefnd eru Samtýni.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 4

SP-136:022 *Kvíar* heimild um kvíar

“Neðan við [Þvertungu]fjallið er Kvíahóll. Þar neðar sunnan undir Nípum er Kvíalág, niður í túnhorni Kvíar.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 5

SP-136:023 *Kotaás* bæjarstæði býli

“Sunnan við Nónfjall er Kotaás, um hann eru merkin frá Náttfaralæk upp í Miðbotna.”

Heimildir: Ö-Naustavík, 5

SP-136:024 heimild um lendingu

“Heimræði var hjer og lending sámileg, og hafði ábúansi oftast nær skip fyrir landi.” SSÞ segir að besta lendingin hafi verið í Naustavík.

Heimildir: JÁM, 110; SSÞ, 89

SP-136:025 heimild um verbúð

“Verstöður hafa verið þrjár, ein hjer í heimalendingunni...og gengju hjer áður, meðan fiskiræið var gott, á vorin yfir 20 skip eður undir 30 en oft færri. Nú eru hjer engin inntökuskip og hafa ekki verið undir 20 ár.” “Verskálar voru svo margir sem skipin gegnu, og bygðu skipeigendur þá á sinn kosti en brúkuðu landið til ristú og stúngu. Sjófólkið brúkaði lýngdrif til eldíngrar og stundum mokefli af rekanum.”

Heimildir: JÁM, 110

SP-136:026 heimild um verbúð

“Verstöður hafa verið þrjár, ein hjer í heimalendingunni, önnur í Skálavík þar út frá...og gengju hjer áður, meðan fiskiræið var gott, á vorin yfir 20 skip eður undir 30 en oft færri. Nú eru hjer engin inntökuskip og hafa ekki verið undir 20 ár.” “Verskálar voru svo margir sem skipin gegnu, og bygðu skipeigendur þá á sinn kosti en brúkuðu landið til ristú og stúngu. Sjófólkið brúkaði lýngdrif til eldíngrar og stundum mokefli af rekanum.”

Heimildir: JÁM, 110

SP-136:027 heimild um lendingu

Í SSÞ segir af lendingu við Svínárós, ekki alveg ljóst hvar það er.

Heimildir: SSÞ, 89

SP-137 **Vargsnes**

1712: “Vassnes heitir eyðibúð skammt frá Verstöðunni Rauðuvík, sem byggðist um fáein ár, og fylgdi þessari búð lítil eður engin grasnit, nema hafi hjer verið nokkrar ær.” JÁM, 110-1. “Vargsnes; sjálfstæð jörð í Náttfaravíkum, byggð 1843, fór í eyði 1933.” HJ, 221.

SP-137:001 *Vargsnes* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á Bæjarbungu.”

Heimildir: Ö-Vargsnes, 2

SP-137:002 *Húsatættur* heimild um beitarhús

“Syðst í Rauðuvíkurfjalli Húsatættur og Beitarhúshvammur.”

Heimildir: Ö-Vargsnes, 1

SP-137:003 heimild um lendingu

“Þá er Ytri-Rauðavíkurá norðast í Rauðuvík. Fram af Rauðuvík norðarlega Lendingarklettur, þurrt fram í hann um fjöru.” SSÞ segir af lendingu í Rauðavík.

Heimildir: Ö-Vargsnes, 2; SSB, 89

SP-137:004 heimild um verbúð

“Í Rauðuvík eru Sjóbúðir, sjást 18 tættur við Syðri-Rauðuvíkurlá.” “Verstöður hafa verið þrjár, ein hjer í heimalendingunni, önnur í Skálavík þar út frá þriðja í Rauðuvík þar fyrir utan, og gengju hjer áður, meðan fiskiræið var gott, á vorin yfir 20 skip eður undir 30 en oft færri. Nú eru hjer engin inntökuskip og hafa ekki verið undir 20 ár.” “Verskálur voru svo margir sem skipin gegnu, og bygðu skipeigendur þá á sinn kosti en brúkuðu landið til ristu og stúngu. Sjófólkið brúkaði lýngdrif til eldíngr og stundum mokefli af rekanum.”

Heimildir: Ö-Vargsnes, 2; JÁM, 110

SP-137:005 *Básastígur* heimild um leið

“Suður frá Vargsnesi að Skálavík eru Básar. Um þá liggur Básastígur.”

Heimildir: Ö-Vargsnes, 2

SP-137:006 *Kvíar* heimild um kvíar

“Sunnan og ofan við tún er Kvíahorn og Kvíar, þar upp af Skálavíkursund...”

Heimildir: Ö-Vargsnes, 2

SP-137:007 *Barðhús* heimild um útihús

“Yzt og efst á túni er Barð og Barðhús.”

Heimildir: Ö-Vargsnes, 2

SP-138 **Ófeigsstaðir**

1712: “Offeigsstader, heimaland staðarinn. Bygt fram frá staðnum fyrir manna minni, úrskift einasta að túni og engjum, en úthögum óskift. Dyrleikinn óviss, því kotið tíundast ekki.” JÁM, 117. 1318: Ófeigsstaðir nefndir í máldaga Þóroddstaðakirkju. DI II, 436. 1399: Ófeigsstaðir nefndir í máldaga Þóroddstaðakirkju. DI III, 574-576. 1431: Ófeigsstaðir nefndir í máldaga Þóroddstaðakirkju, þá í eyði. DI IV, 468. Tún 2.4 ha, 1/5 slétt. Sáðreitir 120 m². -Túnakort. “Víðr til heys og eldiviðarstyrks ut supra. Grastekja ut supra. Engið er sumstaðar mjög votunnið en sumpart sæmilegt. Úthagarnir nægir.” JÁM, 117

SP-138:001 *Ófeigsstaðir* bæjarhóll bústaður

“Milli Bæjarlækja er Bæjartunga. Þar var Gamlibær.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:002 heimild um útihús

Nyrðra útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-138:003 heimild um útihús

Syðra útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-138:004 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-138:005 *Bæjarvað* heimild um vað

“Nokkru norðar er Ófeigsstaðakíll, sem kemur sunnan úr Hólsbreiðu. Sunnan við hann er Bæjarvað á Rangá.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 1

SP-138:006 *Kílvæð* heimild um vað

“Nokkru norðar er Ófeigsstaðakíll, sem kemur sunnan úr Hólsbreiðu. Sunnan við hann er Bæjarvað á Rangá. En norðan við Kílvað...”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 1

SP-138:007 *Brúarstæði* örnefni brú

“Nokkru norðar er Ófeigsstaðakíll, sem kemur sunnan úr Hólsbreiðu. Sunnan við hann er Bæjarvað á Rangá. En norðan við Kílvað og þar rétt hjá er Brúarstæði.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 1

SP-138:008 *Flöguvað* heimild um vað

“Nokkru norðar er Ófeigsstaðakíll, sem kemur sunnan úr Hólsbreiðu. Sunnan við hann er Bæjarvað á Rangá. En norðan við Kílvað og þar rétt hjá er Brúarstæði. Enn norðar er Flaga, úr henni liggur Flögukíll. Norðan við Flögukíl er Flöguvað.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 1

SP-138:009 *Stekkur* heimild um stekk

“Neðan við Holtaröð, sem er út og suður eftir Holtum, talið sunnan frá: Stekkur við Stekkjargil.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 2

SP-138:010 *Bardagagil* heimild um leikvöll

“Neðan við Holtaröð, sem er út og suður eftir Holtum, talið sunnan frá: Stekkur við Stekkjargil. Þar er Bardagagil við merkin. Fyrir og um síðustu aldamót bjó Kristján Árnason á Ófeigsstöðum og Arngrímur Einarsson í Torfunesi. Synir þeirra, Guðlaugur og Sigurður á Ófeigsstöðum, Eiður og Kári í Torfunesi, hittust stundum í þessu gili og glímdust þar og börðust að hætti fornumanna með trésverðum og höfðu fyrir skildi potthlemma, sem þeir rændu frá mæðrum sínum.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 2

SP-138:011 *Hesthúsgil* heimild um hesthús

“Neðan við Holtaröð, sem er út og suður eftir Holtum, talið sunnan frá: Stekkur við Stekkjargil. Þar er Bardagagil við merkin.... Þá er Hesthúslækur í Hesthúsgili.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 2

SP-138:012 *Kvíar* heimild um kvíar

“Norðan við Syðri-Bæjarlæk er Kvíaból, þar eru Kvíar.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 2

SP-138:013 *Gömlugötur* heimild um leið

“Skammt sunnan við Merkilæk með Gömlugötum...”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 2

SP-138:014 *Stekkur* heimild um stekk

“Upp á Holtum sér fyrir göngugarði frá norðri til suðurs, en Holtin ná upp að Löggi. Norðarlega í Löggi er stekkur.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 2

SP-138:015 *Guðlaugarvegur* heimild um leið

“Suður við Torfunesmerki er slakki í Hjallanum. Um hann liggur Guðlaugarvegur, kenndur við konu, sem fór grasferðir frá Torfunesi inn á Gönguskarð, en vildi ekki eða mátti ekki láta sjá til ferða sinna frá Hálsi, sökum þess, að Háls átti land á Gönguskarði, en hún mun hafa farið í óleyfi.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:016 *Lækjarhús* heimild um útihús

“Norðan við Gamlabæ var Lækjarhús...”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:017 *Kúahús* heimild um útihús

“Norðan við Gamlabæ var Lækjarhús og sunnar og ofar Kúahús.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:018 *Rétt* heimild um rétt

“Milli Bæjarlækja er Bæjartunga. Þar var Gamlibær. Vestur af honum var Rétt við túngarðinn.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:019 heimild um túngarð

“Milli Bæjarlækja er Bæjartunga. Þar var Gamlibær. Vestur af honum var Rétt við túngarðinn.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:020 *Grímstóft* heimild

“Sunnan við bæ er Láginn. Upp af henni er Hóll. Þar var Grímstóft, kennd við Hrúta-Grím.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:021 *Hólshús* heimild um útihús

“Sunnan við bæ er Láginn. Upp af henni er Hóll. Þar var Grímstóft, kennd við Hrúta-Grím. Þar suður af er Hóll og Hólshús.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:022 *Jóabrot* heimild

“Syðst og efst í túnhorni Jóabrot, kennt við Stutta-Jóa.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-138:023 *Hesthús* heimild um hesthús

“Þar sem Fjárhúsin eru nú, var Hesthús, norðast á Hesthúsmó.”

Heimildir: Ö-Ófeigsstaðir, 3

SP-139 Torfunes

1712: “Torfunes...er heimaland staðarins, útskift einasta að túni og engjum. Dýrleikinn óviss ut supra.” JÁM, 118. 1318: Torfunes nefnt í málþaga Þóroddstaðakirkju. DI II, 436. 1399: Torfunes nefnt í málþaga Þóroddstaðakirkju. DI III, 574-576. Tún 2.7 ha, 1/5 slétt. -Túnakort

SP-139:001 *Torfunesbæjarhóll* bústaður

“Bærinn stendur á litlu þrepi í brekkulögg.”

Heimildir: BBSÞ, 176

SP-139:002 heimild um útihús

Útihús vestan við norðvesturhorn túns.

Heimildir: Túnakort

SP-139:003 heimild um útihús

Útihús rétt norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-139:004 heimild um útihús

Útihús rétt suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-139:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-139:006 heimild um útihús

Syðra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-139:007 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Að norðan Ófeigsstaðaland. Þar sér fyrir Merkigarði vestan Rangár.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 1

SP-139:008 *Árgerði* bæjarstæði býli

“Sunnarlega á Austariárbakka er tóftarbrot, nefnt Árgerði. Sagt er, að þar hafi verið búið í tvö ár, um 1690.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 1

SP-139:009 *Réttarholt* heimild um rétt

“Sunnarlega á Austariárbakka er tóftarbrot, nefnt Árgerði... Þarna er líka annað hró, nefnt Réttarholt.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 1

SP-139:010 *Kringla* heimild

“Sunnarlega á Austariárbakka er tóftarbrot, nefnt Árgerði... Þarna er líka annað hró, nefnt Réttarholt. Skammt austur af þessu er eitthvert mannvirki, nefnt Kringla.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 1

SP-139:011 *Syðrabæjarvað* heimild um vað

“Syðrabæjarvað og Ytrabæjarvað á Rángá niður af bæ.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 1

SP-139:012 *Ytrabæjarvað* heimild um vað

“Syðrabæjarvað og Ytrabæjarvað á Rángá niður af bæ.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 1

SP-139:013 *Rétt* heimild um rétt

“Torfuneshólmi heitir norðasti hluti Hálshólma. Þar er Rétt.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 2

SP-139:014 heimild um túngarð

“Norður frá túni með Rangá gengur Tangi, vestan við hann Síki. Sunnarlega í því, við túngarð, Draugsauga.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 2

SP-139:015 *Tröð* heimild um leið

“Á vesturbakka Síkis er Traðarholt, gegnum það liggur Tröð. Um tröð þessa var kveðin þessi vísa:Einar heitinn byggði brú beint hér út og niður. Illa hesti heldur sú Hann er ekki smiður.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 2

SP-139:016 *Kofamórörnefni*

“Nokkru norðar fellur Kofalækur gegnum Kofamó, sunnan við Kofaflögu.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 2

SP-139:017 *Kofavað* heimild um vað

“Nokkru norðar [en Bæjarstæði] fellur Kofalækur gegnum Kofamó, sunnan við Kofaflögu. Hjá henni er Kofavað á Rangá.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 2

SP-139:018 *Geitarkofi* heimild um geitarkofi

“Þá er Kofalág við Kofahól eða Kofahnútu. Þar á var Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 2

SP-139:019 *Hliðmó* heimild

“Hjá girðingarhliði á Hliðmó...”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3

SP-139:020 *Stekkur* heimild um stekk

“Hjá girðingarhliði á Hliðmó er Stekkur, neðan við það Lækjartunga.” “Ofan við Hliðmó er Stekkur og er þar stekkjarrúst.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3; Ö-Torfunes b, 4

SP-139:021 *Seljadalur* heimild um sel

“Ofan við Brún, séð frá bæ, Engjahlið. Þar ofar Torfur. Vestur á Seljadal við Seljadalsá eru Hrafnabjörg.” “Fjallið kallast einu nafni Torfunesfjall, og vestan við það er Seljadalur. Þar hafa fyrrum verið sel, en langt mun vera síðan, og dalurinn notaður sem afréttarland, og hefur svo lengi verið.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3Ö-Torfunes b, 3

SP-139:022 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir

“Sunnan við tún er Lág og Lágarlækur, þá Kelda, þá suður Bæjarstæði, Svarðgrafir og Syðstakelda.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3

SP-139:023 *Lækjarhús* heimild um fjárhús

“Sunnan og neðan við bæ Lækjarhús á Lækjarhúsvelli.” “Í suðaustur frá bænum er Lækjarhúsvöllur, kenndur við Lækjarhús, svonefnt fjárhús á vellinum.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3; Ö-Torfunes b, 1

SP-139:024 *Mylna* heimild um myllu

“Sunnan og neðan við bæ Lækjarhús á Lækjarhúsvelli. Ofan við það var Mylna.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3

SP-139:025 *Syðrahús* heimild um útihús

“Sunnan og neðan við bæ Lækjarhús á Lækjarhúsvelli. Ofan við það var Mylna. Þar nokkru sunnar var Syðrahús...”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3

SP-139:026 *Húsahóll* heimild um útihús

“Sunnan og neðan við bæ Lækjarhús á Lækjarhúsvelli. Ofan við það var Mylna. Þar nokkru sunnar var Syðrahús og austan við það Húsahóll.”

Heimildir: Ö-Torfunes a, 3

SP-139:027 *Hesthússléttur* örnefni hesthús

“Hesthússléttur eru vestast á túninu.”

Heimildir: Ö-Torfunes b, 1

SP-139:028 *Stórahróf* heimild um heygarð

“Stórahróf er gamall heygarður norðan til á Grandanum (þ.e. Grandahrygg og vestur af því er Steinhróf, sem er hraungrýtisblettur, en umhverfis hann er mýrlent.”

Heimildir: Ö-Torfunes b, 2

SP-139:029 heimild um bústað

“Spottakorn suður frá túninu er Svarðgrafarmór. Þar er gamalt bæjarstæði og mikil tóftarbrot. Sagt er, að þar hafi bærinn einhvern tíma staðið.”

Heimildir: Ö-Torfunes b, 2

SP-139:030 *Bæjarstæðis* heimild um bústað

“Virðist svo sem bærinn hafi verið fluttur oftar en einu sinni, því að norðan við túnið eru gömul tóftarbrot, sem kallast Bæjarstæði, af því að bærinn á að hafa verið þar um alllangt skeið. Tóftirnar eru vallgrónar og rækt þar í karganum kringum þær.”

Heimildir: Ö-Torfunes b, 2-3

SP-140 HÁLS

1712: “Jarðardýrleiki xx ƒ með Hálskoti, sem reiknast þriðjungur allrar jarðarinnar, en heimajörðin tíundast fjórum tíundum fyrir xiii xl ƒ álnir.” JÁM, 118. 1487: Bænhús á jörðinni. DI V, 357

SP-140:001 *Háls* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

SP-140:002 heimild um bænhús
“Bænhús var á Hálsi 1461, enn til 1525, nú veit enginn hvar það hefir verið.” HÁLS Í KINN (ÞÓRODDSSTAÐARÞING) (SP) ? BÆNHÚS 1487: er uppi DI V 357
Heimildir: Ö-Háls, 3

SP-140:003 heimild um útihús
Útihús við norðvesturjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-140:004 heimild um útihús
Nyrsta útihús í suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-140:005 heimild um útihús
Mið útihús í suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-140:006 heimild um útihús
Syðsta útihús í suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-140:007 *Merkigarður* heimild um landamerki
“Norðan Torfunesland, þar merki í girðingu í Fæti og Hólma, þaðan í Merkigarð í fjalli.”
Heimildir: Ö-Háls, 1

SP-140:008 *Hólmagirðing* heimild um landamerki
“Hálshólmi takmarkast að vestan af Síki, en að sunnan af Hólmagirðingu.”
Heimildir: Ö-Háls, 1

SP-140:009 *Fjósmór* örnefni fjós
“Norðar Litlagrund, þá Fjósmór beint niður af bæ...”
Heimildir: Ö-Háls, 1

SP-140:010 *Nátthagi* heimild
“Sunnan við Bæjarlæk eru Syðrihöll. Ofan við þau Nátthagi, afgirt land, þar eru Ytri- og Syðri Nátthagalækur.”
Heimildir: Ö-Háls, 2

SP-140:011 *Síkisvað* heimild um vað
“Síkisbakki er meðfram Síki að vestan. Norðan við hann Síkisvað.”
Heimildir: Ö-Háls, 1

SP-140:012 *Stekkur* heimild um stekk
“Þá taka við Holtin upp af Lögg. Í Lögg er Stekkur, stutt norðan við Bæjarlæk.”
Heimildir: Ö-Háls, 2

SP-140:013 *Vörður* heimild um varða

“Efst í fjalli er Brúnarhlíð, ofan við hana Brún. Vestur frá Brún, norðarlega, liggja Vörður til Gönguskarðs.”

Heimildir: Ö-Háls, 2

SP-140:014 *Litli-Háls/Hálskot* bæjarstæði býli

“Í túni yzt og efst heitir nú Banakringla. Þar hefir sennilegast verið býlið Litli-Háls eða Hálskot, byggt 1660, enn í ábúð 1712.” “Hálskot, partur af jörðunni. Bygt í heimatúninu hjer um fyrir 50 árum, afdeilt einasta að túni og engjum, en öðrum landnytjum óskift, og reiknast þriðjungur allrar jarðarinnar, að dýrleika vi lxxx álnir og tíundast ut supra.”

Heimildir: Ö-Háls, 2; JÁM, 119

SP-140:016 *Hesthús* heimild um hesthús

“Syðst á túni er Hesthúshóll, þar var Hesthús.”

Heimildir: Ö-Háls, 3

SP-140:017 *Fjánhús* heimild um fjánhús

“Norðar og ofar Taðhóll og Fjánhús.”

Heimildir: Ö-Háls, 3

SP-140:018 heimild um túngarð

“Ofan við túngirðingu, sunnan Bæjarlækjar...”

Heimildir: Ö-Háls, 3

SP-140:019 *Kvíar* heimild um kvíar

“Ofan við túngirðingu, sunnan Bæjarlækjar, er Kvíaból og Kvíar, þar nú Rétt.”

Heimildir: Ö-Háls, 3

SP-140:020 heimild um sel

1840 segir að Hrafnstaðir og Háls eigi selstöðu inn á Gönguskarði.

Heimildir: SP, 92

SP-141 Hóll

1712: “Jarðardýrleiki lx ƒ með Garðshorni og Hólsgærði, en heimajörðin reiknast fyrir xl ƒ, og tíundast so fjórum tíundum.” JÁM, 120 1462: Vitnisburðarbréf um merki Hóls og Garðshorns. DI V, 371-372. 1484: Jörðin nefnd í málaga. DI VI, 507. 1518: Hálf jörðin seld Þorsteini Finnbogasyni. DI VIII, 654. 1520: Jón Hallsson seldur Hólakirkju 20 hdr í jörðinni fyrir hálfa Stóru Velli í Bárðardal. DI VIII, 721. Sennilega var útkirkja eða bænhús á jörðinni. Tún 5.4 ha, ½ slétt. -Túnakort. “Engið er fordjarfað af lángvarandi órákt og yrkingaleysi, og er mikill partur þess eyðilagður og ekki betri en bithagi, einkanlega fyrir neðan Ragná. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 120.

SP-141:001 *Hóll* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

SP-141:002 heimild um bænhús

“Fyrr á öldum hefir verið bænhús eða hálfkirkja á Hóli og þar nefnt Kirkjutóft, þar fram á hlaðinu 1712, nú er það örnefni týnt, þó hefir þessi kirkjutóft sennilega verið fremst á hól þeim, sem bærinn stendur á.”

HÓLL Í KINN (SP) (ÞÓRODDSSSTAÐAÞING) ? BÆNHÚS KENNING

Heimildir: Ö-Hóll, 4

SP-141:003 heimild um útihús

Vestasta útihús í þyrpingu í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-141:004 heimild um útihús
Nyrsta útihús í þyrpingu í norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-141:005 heimild um útihús
Austasta útihús í þyrpingu í norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-141:006 heimild um útihús
Syðsta útihús í þyrpingu í norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-141:007 heimild um útihús
Útihús í suðvesturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-141:008 heimild um útihús
Útihús rétt vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-141:009 *Merkigarður* heimild um landamerki
“Norðan að Hólsfæti Ófeigsstaðaland. Merki í Merkigarði.”
Heimildir: Ö-Hóll, 1

SP-141:010 heimild um túngarð
“Milli Hóls og Hrafnstaða eru merki í túngirðingu og gripagirðingu á Hólsleiti...”
Heimildir: Ö-Hóll, 1

SP-141:011 *Gamlagata* heimild um leið
“Milli Hóls og Hrafnstaða eru merki í túngirðingu og gripagirðingu á Hólsleiti austur af Gömlugötum, sem síðan ráða merkjum suður Fellið milli Hóls og Hrafnstaða og Gvendarstaða suður að Merkivörðu...”
Heimildir: Ö-Hóll, 1

SP-141:012 *Merkivarða* heimild um varða
“Milli Hóls og Hrafnstaða eru merki í túngirðingu og gripagirðingu á Hólsleiti austur af Gömlugötum, sem síðan ráða merkjum suður Fellið milli Hóls og Hrafnstaða og Gvendarstaða suður að Merkivörðu, skammt norðan við Grjóthól í Yztafellslandi.”
Heimildir: Ö-Hóll, 1

SP-141:013 *Hólkofi* bæjarstæði býli
“Hólaskógur nær norður að Hólgerðismerkjum, sem eru skammt norðan við Hólkofa í Merkilág upp að Efrigötum.” “Þá er þvert í gegnum skóginn Skriða. Skammt norðan við hana, með fljótinu, Hólkofi og Hólkofalækur á Hólkofabakka. Á Hólkofa bjó um 1870 Sæmundur Magnússon í 1 eða 2 ár.”
Heimildir: Ö-Hóll, 1, 4

SP-141:014 *Efrigötur* heimild um leið
“Hólaskógur nær norður að Hólgerðismerkjum, sem eru skammt norðan við Hólkofa í Merkilág upp að Efrigötum.” “Þar í kring Spangaselsrjóður; þarna um liggja Efrigötur.”
Heimildir: Ö-Hóll, 1, 4

SP-141:015 *Nýjavað* heimild um vað
“Um Hólseyrar, norðarlega, liggur Nýjavað.”
Heimildir: Ö-Hóll, 2

SP-141:016 *Dragferjustæði* heimild um ferju

“Austan Hólsfótar er Fljótskabbi, vestan við hann Víðrar. Undir Fljótsbakka miðjum er malareyri, nefnd Ferjueyri. Við suðvesturhorn hennar sléttur grasbali, Ferjuballi. Þar er Dragferjustæði.”

Heimildir: Ö-Hóll, 2

SP-141:017 *Norðastastíflugarð* heimild

“Norðan við Norðastastíflugarð heitir Breiða.”

Heimildir: Ö-Hóll, 2

SP-141:018 *Gamligarður* heimild um landamerki

“Þá er Gamligarður, sunnan við hann Fellsflæða...”

Heimildir: Ö-Hóll, 2

SP-141:019 *Hólsrétt* heimild um rétt

“Norðan í Hólsleiti er Réttarkriki, þar gömul fjárrétt, Hólsrétt.”

Heimildir: Ö-Hóll, 3

SP-141:020 *Krossgötur* heimild um leið

“Sunnan og vestan við Hnjúksbæ eru Krossgötur. Austur af þeim Krossgötuhorn á merkjum Hóls og Hólsgærðis.”

Heimildir: Ö-Hóll, 3

SP-141:021 heimild

“Á Hólsleiti, rétt vestan við Gömlugötur, fundust um 1940 bein úr litlum manni. Til er gömul munnmælasaga um, að þar hafi fyrir löngu síðan barizt smalar frá Hóli og Hrafnstöðum, en Hólssmalinn lá þar eftir, og er nú helzt álitid, að þessi bein gætu verið út honum og hafi hann verið dysjaður þarna.”

Heimildir: Ö-Hóll, 3

SP-141:022 *Efri-Reiðgötur* heimild um leið

“Uppi á Bungum liggja Efri-Reiðgötur suður Fellið.”

Heimildir: Ö-Hóll, 3

SP-141:023 *Beitahústættur* heimild um beitarhús

“Sunnan og austan við Kollóttamel eru Hábungur, á þeim Beitarhústættur, sunnan við þær Dý, mjög hættulegt kindum.”

Heimildir: Ö-Hóll, 4

SP-141:024 *Neðrigötur* heimild um leið

“Í Hólsskógi neðan við Neðrigötur er Staðarrófa.”

Heimildir: Ö-Hóll, 4

SP-141:025 *Spangasel/Svangasel* bæjarstæði býli

“Syðst og efst í Hólsskógi eyðibýli, Spangasel, stundum nefnt Svangasel. Þar í kring Spangaselsrjóður; þarna um liggja Efrigötur.”

Heimildir: Ö-Hóll, 4

SP-141:026 *Lækjarhús* heimild um útihús

“Í túni norður af bæ var Lækjarhús.”

Heimildir: Ö-Hóll, 4

SP-141:027 *Tröð* heimild um traðir

“Tröð liggur niður frá bænum.”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:028 *Hólshús* heimild um útihús

“Vestan við bæ er Hólshús...”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:029 *Hlöðuhús* heimild um hlöðu

“Vestan við bæ er Hólshús, en vestast á túni Hlöðuhús...”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:030 *Brunnur* heimild um brunn

“Vestan við bæ er Hólshús, en vestast á túni Hlöðuhús; vestan við það, við vallargarð, Brunnur.”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:031 *Brunnur* heimild um brunn

“Vestan við bæ er Hólshús, en vestast á túni Hlöðuhús; vestan við það, við vallargarð, Brunnur. Annar Brunnur var norðan við bæ, 18 álna djúpur.”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:032 *Kvíar* heimild um kvíar

“Sunnan og austan við tún er Kvíanes, þar Kvíar.”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:033 *Stífla* heimild

“Sunnan og austan við tún er Kvíanes, þar Kvíar. Fram af nesinu er Stífla...”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:034 *Brúarstæði* örnefni brú

“Sunnan og austan við tún er Kvíanes, þar Kvíar. Fram af nesinu er Stífla og Brúarstæði...”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:035 *Mylnustæði* örnefni mylla

“Sunnan og austan við tún er Kvíanes, þar Kvíar. Fram af nesinu er Stífla og Brúarstæði, þar hjá Mylnustæði...”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:036 *Kúavað* heimild um vað

“Suður af bæ er Kúavað á Rangá.”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:037 *Heimavað* heimild um vað

“Austur af bæ Heimavað...”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:038 *Engjavað* heimild um vað

“Austur af bæ Heimavað en engjavað niður undir Ákrók.”

Heimildir: Ö-Hóll, 5

SP-141:040 heimild um mógrafir

“Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”

Heimildir: JÁM, 120

SP-142 Garðshorn

1712: “Bygt fyrir manna minni, úrskift að túni og útslægjum, og reikast sjöttúngur allrar jarðarinnar, að dýrleika x 4, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 119 1462: Vitnisburðarbréf um merki Hóls og Garðshorns. DÍ V, 371-372. Tún 3.4 ha, ¾ slétt. Sáðreitir 250 m². -Túnakort.

SP-142:001 *Garðshorn* bæjarhóll bústaður
Heimildir:

SP-142:002 heimild um útihús
 Nyrðra útihús rétt norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-142:003 heimild um útihús
 Syðra útihús rétt norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-142:004 heimild um útihús
 Útihús í suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-142:005 *Stífla* heimild
 “Austan Rangár heitir Stíflunes við Stíflu í ánni.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 1

SP-142:006 *Stekkur* heimild um stekk
 “Norðast og vestast á láglandinu Garðshornsgrund, syðst og neðst á henni Stekkur sem er nú að mestu undir þjóðveginum.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 1

SP-142:007 *Kvíar* heimild um kvíar
 “Sunnan og ofan við tún er Grænhóll. Norður frá honum Kvíar...”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 1

SP-142:008 *Kvíar* heimild um kvíar
 “Sunnan og ofan við tún er Grænhóll. Norður frá honum Kvíar og aðrar Kvíar ofan við hann.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 1

SP-142:009 *Kofabrot* heimild
 “Syðst í fjalli eru Grænur. Þaðan kemur Hrafnstaðalækur. Nokkru norðar Kofagróf. Sunnan við hana, neðst, Kofahóll og Kofabrot.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 1-2

SP-142:010 *Stekkur* heimild um stekk
 “Stekkur er í Stekkjarlág, skammt neðan við Lögg, sem er áframhaldandi norðan frá, en endar sunnarlega í Garðshornfjalli.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:011 *Selhjalli* örnefni sel
 “Selhjalli, Brattahlíð og Steinahjalli frá Hrafnstöðum ná norður í Garðshornsfjall ofarlega.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:012 *Guðjónsheystæði* heimild um heystæði
 “Heyhlíð heitir út og upp af Steinhjallsenda, þar mörg heystæði. Þessi heystæði með nöfnum: Efst Guðjónsheystæði, kennt við Guðjón, sem bjó í Garðshorni 1880-1889.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:013 *Sigurbjarnarheystæði* heimild um heystæði
 “Heyhlíð heitir út og upp af Steinhjallsenda, þar mörg heystæði. Þessi heystæði með nöfnum: Efst Guðjónsheystæði... Stutt neðan við það Sigurbjarnarheystæði, kennt við Sigurbjörn er bjó á Hóli, sennilega 1894, síðar í Máskoti.”
Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:014 *Pálsheystæði* heimild um heystæði

“Heyhlíð heitir út og upp af Steinhjallsenda, þar mörg heystæði. Þessi heystæði með nöfnum: Efst Guðjónsheystæði... Stutt neðan við það Sigurbjarnarheystæði... Norðarlega, neðst, Pálsheystæði, kennt við Pál Sigurðsson, er síðar bjó í Skógum, Reykjahverfi.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:015 *Grófarhús* heimild um útihús

“Norðast á túni, neðarlega, Grófarhóll, þar var Grófarhús.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:016 *Hesthús* heimild um hesthús

“Upp undir vallahorni, að norðan, Hesthús.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:017 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Upp undir vallahorni, að norðan, Hesthús. Þar sunnar Ærhúslækur... Sunnan við lækinn, efst í túni, Ærhús... Þar sem Ærhúsið stóð er nú byggt nýbýlið Kvíaból.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 2-3

SP-142:018 *Dýjaveitum* örnefni áveita

“Upp undir vallahorni, að norðan, Hesthús. Þar sunnar Ærhúslækur, myndast úr Dýjaveitum ofan við túnið.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 2

SP-142:019 *Kvíar* heimild um kvíar

“Þar sunnar Ærhúslækur... Sunnan við lækinn, efst í túni, Ærhús. Þar ofan við Kvíaból, þar Kvíar, þær síðustu sem notaðar voru í Garðshorni, um 1904.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 2-3

SP-142:020 *Lambhús* heimild um lambhús

“Bæjarlækur, norðan undir bæ, uppspretta ofan við túnið. Suður á túni Lambhúshóll, þar var Lambhús.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 3

SP-142:021 *Gamlivallargarður* heimild um túngarð

“Nýjatún er nefnt neðan við Gamlavallargarð.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 3

SP-142:022 *Grýluhóll* þjóðsaga

“Út og upp af bæ er lítill hóll, nefndur Grýluhóll. Austan í hólnum, ofarlega, sérkennileg laut, sem líkist dyrum, og mun hún hafa orðið til þess, að farið var að kenna hólinn við Grýlu gömlu.”

Heimildir: Ö-Garðshorn, 3

SP-143 **Hólsgerði**

1712: “Hólsgerde, í eyði næstu 4 ár og áður köflum saman. Bygt fyrir manna minni í úthögum skamt suður frá heimajörðunni, afdeilt einasta túni og engjum og reiknast fyrir sjöttapart allrar jarðarinnar, að dýrleika x 4, og so tíundast fjórum tíundum meðan bygt var.” JÁM, 121 Tún 2.1 ha, 1/3 slétt. Sáðreitir 140 m². -Túnakort.

SP-143:001 *Hólsgerði* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

SP-143:002 heimild um útihús

Útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-143:003 heimild um útihús
Útihús suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-143:004 heimild um útihús
Útihús norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-143:005 *Strákavað* heimild um vað
“Þá er Ingjaldseyrir suður af Fljótskrók. Um hana er Strákavað.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 1

SP-143:006 *Stekkur* heimild um stekk
“Þá er í landi syðst Fljótskrókur. Þar norður Syðri-Stekkjareyri, þar Stekkur.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 1

SP-143:007 *Vaðsvald* heimild um vað
“Þá eru Síkiseyrrar tvær. Þar hefst Vaðsvald.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 1

SP-143:008 *Stekkur* heimild um stekk
“Þá er Kiðlingseyri, þá Ytri-Stekkjareyri og Stekkur.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 1-2

SP-143:009 *Stekkur* heimild um stekk
“Þar sunnar Skjólbrekka, neðan við hana Fífusund, en sunnan við hana Stekkur.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:010 *Geitakofi* heimild um geitakofa
“Þá Grænahall og Pollar. Þá Kofageiri, þar Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:011 *Hólshús* heimild um útihús
“Í túni suðaustur af bæ Hóll, þar Hólshús.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:012 *Rafnskofi* heimild um útihús
“Syðst og efst í túni Rafnskofi, kenndur við Rafn Ólafsson, sem var bróðir Sigurðar Ólafssonar, bónda á Hrafnstöðum fyrir allöngu síðan.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:013 *Hesthús* heimild um hesthús
“Norður frá bæ var Hesthús.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:014 *Kerrahús* heimild um útihús
“Norðan og ofan við bæ Kerrahús, kennt við Jón kerra, sem frægur er í þjóðsögum.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:015 *Hornhús* heimild um útihús
“Yzt og neðst í túni Lautir. Norðan við þær Hornhús...”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:016 *Gamligarður* heimild um túngarð

“Skammt ofan við bæ Gamligarður frá norðri til suðurs.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-143:017 *Hólshús/Smiðjuhóll* heimild um smiðju

“Ofan við hann Upptún. Syðst á því Hólshús á Smiðjuhól.”

Heimildir: Ö-Hólsgerði, 2

SP-144 Hrappstaðir (Hrafnstaðir)

1712: “Jarðardýrleiki xx ¢ , og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 121. Tún 3.4 ha, 9/10 slétt. Sáðreitir 450 m². -Túnakort. “Túninu spillir vatnsuppgangur, sem jetur úr rótina og gjörir mýri. Úthagarnir eru litlir og spreitta lítt il fjallsins fyrir fannlögum...” JÁM, 122.

SP-144:001 *Hrappstaðir* bæjarhóll bústaður

“Hrafnstaðir standa undir brattri, vel gróinni fjallshlíð, vestanvert í mynni Kinnardalsins.”

Heimildir: BBSÞ, 185

SP-144:002 heimild um útihús

Útihús rétt sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-144:003 heimild um útihús

Vestara útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-144:004 heimild um útihús

Eystra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-144:005 heimild um túngarð

“Merki norðan af Hólsleiti í vallargarð Hrafnstaða”

Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 1

SP-144:006 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Þaðan eftir Merkigarði og Merkilág til fjalls, er þar norðan við er Garðsland.”

Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 1

SP-144:007 *Stekkur* heimild um stekk

“Hrafnstaðamelur vestast á Hólsleiti. Vestan undir honum er Stekkjarkriki, í honum Stekkur.”

Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 1

SP-144:008 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir

“Vestan undir Svarðarmel er Sortukíll, Grænimór og Svarðgrafir.” “Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.

Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 1; JÁM, 121

SP-144:009 *Stekkur* heimild um stekk

“Vestan Rangár, sunnan frá: Syðstanes, Syðstaneskíll og Syðstaneskíll. Þá kemur Stekkjarlág, Stekkjarmór og Stekkur.”

Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 1-2

SP-144:010 *Geitakofi* heimild um geitakofa

“Suður frá túni er Gerðið þar Geitakofi...”

Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 2

SP-144:011 *Rétt* heimild um rétt
 “Suður frá túni er Gerðið þar Geitakofi, Rétt og Gerðislækur.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 2

SP-144:012 *Konuklöpp* álagablettur
 “Neðsta klöppin í Gvendarstaðaárgili heitir Konuklöpp, sennilega kennd við huldukonu. Í þessari klöpp stóð eitt sinn stór reyniviðarhrísla. Henni fylgdi sú sögn, að hver, sem hana eyðilagði, mundi hafa stórrílt af. Bóndi á Hrafnstöðum, Þorsteinn að nafni, hjó eða sagaði hríslu þessa að vetrarlagi. Daginn eftir var hann staddur þarna nærri; kom þá einhver skepna úr gilinu og réðst á hann. Glímdi Þorsteinn við skepnu þessa allt til kvölds, en komst þó við illan leik til bæjar mikið meiddur. Lá hann rúmfastur af meiðslum fram á sumar og varð aldrei jafngóður.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 2

SP-144:013 *Sel* heimild um sel
 “Efst í fjallinu Selhjalli, sunnarlega á honum Sel.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 3

SP-144:014 *Selás* örnefni sel
 “Suður við Merkigróf á Gvendarstaðamerkjum er Jaðar, þar upp af Selás.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 3

SP-144:015 *Kofagræna* örnefni
 “Þar norðvestar, neðst í Vesturfjalli, er Kofagræna hjá Kofalæk, sem rennur norður á Seljadal.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 3

SP-144:016 *Fjánhús* heimild um fjárhús
 “Suður af Leyningi Húsavöllur, þar Fjánhús...”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 3

SP-144:017 *Barðhús* heimild um útihús
 “Suður af Leyningi Húsavöllur, þar Fjánhús, en neðan við það Barðhús.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 3

SP-144:018 *Hesthús* heimild um hesthús
 “Hesthús sunnan við bæinn.”
Heimildir: Ö-Hrafnstaðir, 3

SP-144:019 *kuml*
 Tilkynning hafði borizt um mannabeinafund á Hrafnstöðum í Köldukinn, og kom ég á staðinn 18. ágúst 1952. Allstórum og bröttum hól fyrir sunnan og ofan bæinn, utan gamla túngarðsins, hafði verið bylt með jarðýtu og megninu af moldinni steipt ofan í lægð, sem framan undir hólnum var. Þegar búið var að umturna hólnum, fundust mörg mannabein hér og hvar í moldinni. Voru þau tínd saman og grafin í holu, en lítið eftir leitað. Bóndinn sagðist hafa séð botna undan tveimur gröfum, sem báðar hefðu verið höggnaðar lítið eitt niður í móhelluna, sem í hólnum var. Þær sneru N-S, en annars var ekki tekið eftir neinu um leg eða horf. Kartöflugarður fullspröttinn var um allt kumlstæðið, þegar ég kom þar, svo að rannsókn varð ekki við komið. En líklegt er, að meira mætti finna af sundurlausu beinahrafli. Lét ég nægja að hirða það, sem bóndi hafði tínt saman. Að sögn Jóns Steffensens eru bein þessi úr þremur mönnum, einum miðaldra karlmanni, einni fullvaxinni konu og líklega annarri fullvaxinni konu. Eitt hrossbein var meðal þessara beina, en annars varð bóndi ekki slíks var. Af haugfé fann hann ekki annað en öxi af G-gerð, Sverd 38, granna og rýra, 14 sm að lengd, og brýni brotið, 12 sm að lengd, mikið brýnt.
Heimildir: KEKH 2000, 195

SP-145 Guðmundarstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 122. 1487: er uppi DI V 357 Tún 3.9 ha, 2/3 slétt. Sáðreitur 560 m². -Túnakort. “Grastekja valla teljandi. Úthagarnir eru bjarglegir.” JÁM, 122.

SP-145:001 *Guðmundarstaðir*bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur undir brattri vel gróinni hlíð Kinnarfjalla í tungu milli klettagilja nyrst í landareigninni.”

Heimildir: BBSÞ, 186

SP-145:002 heimild um bænhús

“Norðan við Lambhúslág var Miðhús. Framan við það Stétin, er hún vafalítið leifar af garði, sem hefir verið kringum Bænhús, sem vitað er að var á Gvendarstöðum 1461, hvort sem þarna hefir verið grafreitir eða ekki.” GUÐMUNDARSTAÐIR Í KINN (ÞÓRODDSSSTAÐARÞING) (SP) ? BÆNHÚS1487: er uppi DI V 357

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:003 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-145:004 heimild um útihús

Nýðra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-145:005 heimild um útihús

Syðra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-145:006 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-145:007 *Borgargerði* bæjarstæði býli

“Örnefni austan Rangár, móti bænum, Borgargerði, vestast á Borgargerðisleiti, gamalt eyðibýli.” “Borgargierdi kallast örnefni hjer í landinu austanvert við Rangá. Þar eru litla girðingar og fáar tóftarleifar, og eru munnmæli að þar hafi búið ein kona í fyrndinni, Borghildur að nafni. Ekki má hjer aftur byggja. Því túnið er ekki meira innan garða en dagsláttu vídd.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 1; JÁM, 122

SP-145:008 *Gvendarstaðagötur* heimild um leið

“Dálítið sunnan við Borgargerði er Götunes. Um það liggja Gvendarstaðagötur að vaði á Rangá.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 1

SP-145:009 heimild um vað

“Dálítið sunnan við Borgargerði er Götunes. Um það liggja Gvendarstaðagötur að vaði á Rangá.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 1

SP-145:010 *Túngarður* heimild um túngarð

“Sunnan við Túngarð, neðarlega, Sortumýri, í henni var Sortudý.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 1

SP-145:011 *Stekkur* heimild um stekk

“Sunnar og neðar við ána Stekkjarnes, þar Stekkur.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 1

SP-145:012 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir
 “Vestur af Stekkjarnesi Svarðgrafir.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 1

SP-145:013 *Stekkur* heimild um stekk
 “Áfram suður Langaeyri, þá Ytrikíll og Ytrihró. Þar er Stekkur í Stekkjarlág.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 2

SP-145:014 *Geitakofi* heimild um geitakofa
 “Norðast Kofagræna. Þar úti við ána neðst á Giljaðri harðvelli, þar var Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 2

SP-145:015 *Dys* heimild
 “Skammt sunnan við efra girðingarhliðið er grashnúta, nefnd Dys, og er það vitað, að þar eru mannabein.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 2

SP-145:016 *Stekkur* heimild um stekk
 “Slakki í fjallshlíðina heitir Miðfjall. Sunnarlega í því Stekkur.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 3

SP-145:017 *Gildra* heimild um refagildru
 “Ofan við brúnir, suður við merki, Gvendarstaðahólar. Þar er Gildruhóll, á honum sést Gildra úr grjóti, og Grenishóll með grastodda á.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 3

SP-145:018 *Sel* heimild um sel
 “Norðan við Hólana allstórt land, sem heitir Gvendarstaðamýrar... Ofan við mýrar Selás... Selásendi syðst á Selás, allhár stallur. Austan undir honum Sel.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 3

SP-145:019 *Byrgi* heimild um smalakofa
 “Efst í Tungu, séð frá bæ, er brún. Þar á Byrgi, gamall smalakofi.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 3

SP-145:020 *Gildra* heimild um refagildru
 “Efst í Tungu, séð frá bæ, er brún. Þar á Byrgi, gamall smalakofi. Skammt þar frá Gildra úr steinum.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 3

SP-145:021 *Sel* heimild um sel
 “Neðan við [Tungu]brúnina er Selhjalli. Sunnarlega á honum Sel.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:022 *Efra-Mylnustæði* heimild um myllu
 “Neðan við Ytraárgil er Mylnuholt og Efra- og Neðra-Mylnustæði, hið neðra allmiklu eldra.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:022 *Neðra-Mylnustæði* heimild um myllu
 “Neðan við Ytraárgil er Mylnuholt og Efra- og Neðra-Mylnustæði, hið neðra allmiklu eldra.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:024 *Álfa-/Hjátrúarsvunta* þjóðsaga
 “Innan túngirðingar, niður við Rangá, Ytranés og Syðranés. Milli þeirra Fit. Sunnan við hana þurrlendur bali, Álfa- eða Hjútrúarsvunta. Þegar búið var að slá hana mátti vonast eftir þriggja daga þurrki.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:025 *Nýhús* heimild um útihús

“Sunnan við hana þurrlendur bali, Álfa- eða Hjátrúarsvunta... Nokkru sunnar og ofar var Nýhús.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:026 *Lambhús* heimild um lambhús

“Milli Syðriár og Lambhúslágar heitir Gerði, þar á var Lambhús, nú Fjárhús.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:027 *Miðhús* heimild um útihús

“Norðan við Lambhúslág var Miðhús.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:028 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja

“Neðan við Stéttina er Smiðjuhóll.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:029 *Kvíarústir* heimild um kvíar

“Upp af næ Kvíalág milli tveggja hóla. Á Ytri-Kvíahól og kringum hann allmargar Kvíarústir.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:030 *Harðgreip* heimild um öskuhaug

“Upp frá bænum er Harðgreip, gamlir öskuhaugar.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 4

SP-145:031 heimild um leið

“Vestan við götu, sem liggur norður frá bæ...”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 5

SP-145:032 *Hesthús* heimild um hesthús

“Vestan við götu, sem liggur norður frá bæ, var Hesthús.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 5

SP-145:033 *Gvendarhóll* kuml legstaður

“Vestan við götu, sem liggur norður frá bæ, var Hesthús. Út austur af því, Gvendarhóll. Þar skal frumbyggja jarðarinnar grafinn...”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 5

SP-145:034 *Hjörleifstættur* heimild um fjárhús

“Út austur af því, Gvendarhóll. Þar skal frumbyggja jarðarinnar grafinn, þar niður af Hjörleifstættur. Þar byggði húsaður að nafni Hjörleifur eitt sinn fjárhúskofa, en fyrstu nóttina, sem hann hýsti í húsinu, drapst ein áin, og næstu nótt fór á sömu leið, en þá gafst hann upp og svo var húsið rífið.”

Heimildir: Ö-Gvendarstaðir, 5

SP-146 Yztafell

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 122. Sennilega sama og Neðstafell sem nefnd er í bréfi frá um 1540. DI X, 594. Tún 8 ha, ¾ slétt. Sáðreitir 300 m². -Túnakort. “Grastekja valla teljandi. Túninu spillir vatnsuppgangur í þrem stöðum, sem jetur úr rótina og gjörir kviksyndis mýri. Engið spillist af viðarvexti og smálækjum, sem bera á það leir og grjót, það er og mjög slitríkt og erfitt að sækja hátt í fjallinu. Úthagarnir eru bjarglegir.” JÁM, 123.

SP-146:001 *Yztafell* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur vestan undir Kinnarfelli.”

Heimildir: BBSÞ, 188

SP-146:002 heimild um útihús
Nyrðra útihús við norðvestur jaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:003 heimild um útihús
Syðra útihús við norðvestur jaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:004 heimild um útihús
Útihús í norðvesturhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:005 heimild um útihús
Nyrsta útihús í norðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:006 heimild um útihús
Vestasta útihús í norðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:007 heimild um útihús
Syðsta útihús í norðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:008 heimild um útihús
Austasta útihús í norðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-146:009 *Merkigarður* heimild um landamerki
“Að sunnan liggur Fellselsland. Merki vestan Rangár í Merkigarði skammt norðan við Fellsselstún.”
Heimildir: Ö-Yztafell, 1

SP-146:010 *Merkivarða* heimild um varða
“Austan Rangár beint frá Merkigarði, að vestan, í Merkimmel vestan í Fellinu, um Merkivörðu norður af Setbergi...”
Heimildir: Ö-Yztafell, 1

SP-146:011 *Merkivarða* heimild um varða
“Að norðan í Fellinu Hólsland. Merki frá Merkivörðu skammt norðan við Grjóthól...”
Heimildir: Ö-Yztafell, 1

SP-146:012 *Merkigarður* heimild um landamerki
“...beint austur yfir Ytrihnjúk í Merkigarð í skógi.”
Heimildir: Ö-Yztafell, 1

SP-146:013 *Neðrigötur* heimild um leið
“Austan á Kinnarfelli er Yztafellsskógur. Þar er á Fljótsbakka, neðan við Neðrigötur, Staðarrófa.”
Heimildir: Ö-Yztafell, 1

SP-146:014 *Fellskofi* heimild um beitarhús
“Í skógi, talið norðan frá, Smáralág, dálítið sunnan við merki, þá Bíldslækur, Fellskofagróf og Fellskofarindi. Efst á honum Fellskofi. Þar voru áður beitarhús frá Yztafelli, og þar hafðar geitur og sauðir.”
Heimildir: Ö-Yztafell, 1

SP-146:015 *Guðjónsbyrgi* heimild um beitarhús

“Út og upp af Fellskofa Fellskofarjóður. Ofan við þau hæð, sem heitir Byrgismelur á honum Guðjónsbyrgi.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 2

SP-146:016 *Efrigötur* heimild um leið

“Út og upp af Fellskofa Fellskofarjóður. Ofan við þau hæð, sem heitir Byrgismelur á honum Guðjónsbyrgi. Neðan við þetta Efrigötur.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 2

SP-146:017 *Bæjarnibba* heimild um varða

“Vestan við Kjóamýrina Kjóamýrarás, en norður af honum Börðin vestan í Ytrihnjúk. Framan í brúninni út og upp af bæ er vörðubrot, sem heitir Bæjarnibba.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 2

SP-146:018 *Skógarstígar* heimild um leið

“Syðst í Börðum stór steinn, sem heitir Stígasteinn. Hann stendur við Skógarstíga, sem liggja austur yfir Fellið suður og upp frá túninu.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 2

SP-146:019 *Gömlureiðgötur* heimild um leið

“Vestan í Fellinu, nálægt miðri hlið, heita Bungur í Hólslandi; eftir þeim liggja Gömlureiðgötur.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 2

SP-146:020 *Maríugerði* heimild um fjárhús

“Sunnan og neðan við hann Skeiðflötur og þar niður Grjóthólseyri. Þá Maríugerði. Þar er nú Þinghús hreppsins. Ekki er vitað, að búið hafi verið á Maríugerði áður fyrr, en allmikil tóftabrot voru þar og vitað er, að þar hafi verið fjárhús. Gömul sögn, að Hildur (sbr. Hildarklöpp) hafi haft sauðahús á Gerðinu, og aldrei lokað þeim... Í Þinghúsinu var búið 1928-1931 og aftur 1937-1943.” “Máriugerde kallast girðing skamt frá heimavellinum, þar sem nú eru fjárhús jarðarinnar, en ekki vita menn hvört þar hafi nokkurn tíma byð verið. Má ekki aftur byggja nema heimajörunni til skaða og rýrðar.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3; JÁM, 124

SP-146:021 *Kvíamelur* örnefni kvíar

“Utan og ofan við tún er Kvíamelur...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:022 *Höfuðbeinslág* örnefni

“Utan og ofan við tún er Kvíamelur, norðan undir honum er Höfuðbeinslág.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:023 *Una* heimild um varða

“Utan og ofan við tún er Kvíamelur... Efst á Kvíamel var lítil varða, nefnd Una.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:024 heimild um túngarð

“Ofan við vallargarð utan og ofan við bæ eru Kvíar...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:025 *Kvíar* heimild um kvíar

“Ofan við vallargarð utan og ofan við bæ eru Kvíar...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:026 *Hellnasel* heimild um leikvöll

“Upp af bæ er Bæjarmelur. Þar var barnahús, nefnt Hellnasel.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:027 *Stígavarða* heimild um varða
“Upp af syðra vallarhorni heitir Stígavarða.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:028 *Hádegisvarða* heimild um varða
“Upp af syðra vallarhorni heitir Stígavarða. Þar suður af er Hádegisvarða. Var þar talið búmannshádegi kl. 9.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:029 *Brautarvarða* heimild um varða
“Niður af Hádegisvörðu er Brautarvarða, en sunnan við vörðurnar er Steinlág.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3

SP-146:030 *Byrgismelur* örnefni
“Þá eru Syðrigrænur. Þær liggja um Byrgismel en norðan undir honum er Byrgismelslækur.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 3-4

SP-146:031 *Álfasteinn* þjóðsaga
“Álfasteinn er í Fellsrótum sunnan og neðan við Brautarvörður, rétt ofan við Kúagötur, sem liggja suður á Kussuholt, sem er suður við merki.” “Um Álfastein er þessi sögn: Drengur nokkur átti að reka kýr frá Yztafelli suður á Kussuholt. Eitt sinn finnur hann brýni hjá steini þessum og ætlaði að hirða það. Kemur þá álfur út úr steininum og býður drengnum þau kaup, að eigi skuli hann framvegis þurfa að reka kýrnar lengra en að steininum, ef hann láti brýnið vera. Tekur drengurinn því, runnu kýrnar æ síðan, meðan hann hirti þær, sjálfkrafa frá steininum suður að Kussuholti.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 4

SP-146:032 *Kaldilækur* heimild um þvottastað
“Sunnan við túnið er Kaldalækjarmór. Um hann rennur Kaldilækur. Þar hefir oft verið þveginn ull.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 4

SP-146:033 *Borðhvammur* heimild um brú
“Niður undir Rangá, skammt sunnan við Kaldalæk er Kíll og Kílvammur. Þá er talið suður með á: Borðhvammur. Þar er höfð engjabrú á sumrum.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 4

SP-146:034 *Steinvað* heimild um vað
“Þá Ytriklökk, þá Illukelduhvammur, þar Illkelda, þá syðriklökk, Jónshvammur og Steinvaðsholt. Þar er Steinvað á Rangá.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 4

SP-146:035 *Kvíar* heimild um kvíar
“Sunnan við tún voru Kvíar á Kvíabóli við Kvíabólslæk.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 4

SP-146:036 *Gamlistekkur* heimild um stekk
“Ofar, norðan við Stekkjarlæk, Stórimór... Syðst í Stóramó Gamlistekkur, sunnan við hann Stekkjarlág.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 5

SP-146:037 *Refilstígar* heimild um leið
“Móti Borðhvammi Vestari-Borðhvammur, suður og upp frá honum liggja Refilstígar.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 5

SP-146:038 *Svarðgrafamó* heimild um mógrafir
“Þá tekur við Suðurengi. Þar er norðast Ljóskufit. Steinvaðshvammur með ánni suður að

Svarðgrafamó, þar Svarðgrafir.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 6

SP-146:039 *Heystæði* heimild um heystæði

“Sunnan við Svarðgrafamó Heystæðismór. Ofan við hann Heystæði á Heyvelli.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 6

SP-146:040 *Stekkur* heimild um stekk

“Í Neðrafjalli, norðan frá, Gerðalágar, nú vanalega nefndar Nátthagi að Gunnarsgróf. Norðan við grófina Stekkur.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 6

SP-146:041 *Árnavarða* heimild um varða

“Ofan við hana, skammt frá ánni, Vörðumelur. Þar á Árnavarða, um hana var kveðið: Hér er varða Árna ein ekkert maður skvaldur. Hún er byggð á stórum stein stendur heims um aldur.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 7

SP-146:042 *Smalabyrgi* heimild um smalakofa

“Þar ofan við Botnamýri, upp á Neðstaás; skarð er í hann sunnarlega, norðan við það einkennilegur steinn, sem heitir Risasæti, ofar er Miðás, á honum Smalabyrgi...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 7

SP-146:043 *Finnstaðasel* heimild um sel

“Vestur af Giljum á efstu torfum Finnstaðasel, en í suðvestur Gljúfurárdreg.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 7

SP-146:044 *Hornhúskinn* örnefni útihús

“Efst á Úttúni Hornhúskinn.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:045 *Fjósbeð* örnefni fjós

“Efst á Úttúni Hornhúskinn. Sunnan við hana Fjósbeð, ofan við þau Fjósþúfur...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:046 *Lambhús* heimild um lambhús

“Efst á Úttúni Hornhúskinn. Sunnan við hana Fjósbeð, ofan við þau Fjósþúfur, norðan við þær Lambhús.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:047 *Fjósblaða* heimild um hlöðu

“En neðan við Fjósbeð Fjósblaða.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:048 *Hornhús* heimild um útihús

“Hornhúsballi út við túngarð, ofan við hann Hornhús...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:049 *Hesthús* heimild um hesthús

“...Hesthúsballi við Bæjarlæk, ofan við Hesthús.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:050 heimild um leið

“Tunga heitir suður af bæ, milli Brautar og gamalla götutroðninga...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:051 *Hesthús* heimild um hesthús

“Tunga heitir suður af bæ, milli Brautar og gamalla götutroðninga; ofan við hana, sunnarlega, Hesthús.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:052 *Geitakofi* heimild um geitakofa

“Tunga heitir suður af bæ, milli Brautar og gamalla götutroðninga; ofan við hana, sunnarlega, Hesthús. Ofan við það í Skógargirðingu Geitakofi...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:053 *Hreiðursgerði* heimild um leikvöll

“Ofan við það í Skógargirðingu Geitakofi, þar hjá barnahús, sem hét Hreiðursgerði.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:054 *Kofamórörnefni*

“Neðan við tún heitir Fit, en suður við Flag Kofamór.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:055 *Húsatún* örnefni

“Vestan við Rangá Húsatún, í gömlum máldaga nefnt Árgerði.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:056 *Sauðahús/Ytrihús* heimild um fjárhús

“Norðast er Tangi, þá Sauðhúsvöllur, hét áður Eyrin. Þar var Sauðahús, nú nefnt Ytrihús...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:057 *Lambhús* heimild um lambhús

“Norðast er Tangi, þá Sauðhúsvöllur, hét áður Eyrin. Þar var Sauðahús, nú nefnt Ytrihús, neðan Lambhús, neðan við það á Rangá Sauðhúsapollur.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8

SP-146:058 *Syðrihús* heimild um fjárhús

“Sunnan við Sauðhúsvöll Ytribeð, áður nefnt Miðgerði. Syðst og efst á þeim Syðrihús áður nefnd Ærhús.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 8-9

SP-146:059 heimild

“Þá er Húsálág, þá Syðribeð eða Einarsbeð, neðst á þeim Einarshús, venjulega nefnt Fríkirkjan. Það hús var byggt 1917, og fundust í grunninum bein manna og hesta, sömuleiðis spjót.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 9

SP-146:060 *Einarskofi* heimild

“Sunnan við Fríkirkju er Kofahóll, þar var Einarskofi, byggður af Einari, er lengst bjó á Saltvík.”

Heimildir: Ö-Yztafell, 9

SP-146:061 *Stekkur* heimild um stekk

“Á engi hafa fallið úr þessi örnefni: Stekkur á suðurbakka Runnalágarlækjar...”

Heimildir: Ö-Yztafell, 9

SP-146:062 *Torfholt* heimild

“Í túngirðingu er Torfholt. Á því var þurrkað heyturf frá Yztafelli í gamla daga.” Torfrista og stúnga lök og lítt nýttjandi.”

Heimildir: Ö-Hlíð, 1; JÁM, 123

SP-146:063 *Gljúfurárrétt* heimild um rétt

“Bærinn stendur undir Gljúfurárskriðu. Neðar eru Eyrar, efst á þeim Gljúfurárrétt, en neðst Ármót.”

Heimildir: Ö-Hlíð, 1

SP-146:064 *Steinkirkja* heimild um huldufólksbústað

“Ofan við bæinn sér á klöpp upp úr túninu, hún er nefnd Steinkirkja. Þegar Alfreð í Hlíð var að brjóta til ræktunar landið í kring um þessa klöpp kom til hans dóttir hans, Steingerður, þriggja ára, og sagði að hann mætti ekki setja mold yfir þessa klöpp því það væri álfakirkja. Þegar hann svaraði því að það væru engir álfar til sagði barnið að hann vissi ekkert um það sem til væri í jörðinni. Svo var þetta látið eftir barninu og klöppin nefnd Steinkirkja.”

Heimildir: Ö-Hlíð, 1-2

SP-146:065 *Gamlistekkur* heimild um stekk

“Ofan við Steinkirkju er allhár hóll nefndur Stangarhóll. Ofan og norðan við hann er Stekkjarlág. Efst í henni er Stekkjarhvattnur og Gamlistekkur.”

Heimildir: Ö-Hlíð, 2

SP-146:066 *Álfakistaþjóðsaga*

Ofan við Brún er Víðirflötur... Suður af Víðirfleti stór steinn við ána Álfakista. Þar á að vera konungsgröf.”

Heimildir: Ö-Hlíð, 2-3

SP-146:067 *Merkivarða* heimild um varða

“Þá er Botnakíll. Þar nokkru ofar Miðás. Á honum er Merkivarða.”

Heimildir: Ö-Hlíð, 3

SP-146:068 *kuml*

Til Þjóðminjasafnsins kom árið 1917 spjót frá Yztafelli, mjög einkennilegt, eineggjað og með allþykkum bakka. Í safnaukaskrá er þessi greinargerð: „Fannst með mannsbeinaleifum gegnt bænum á Yztafelli síðastliðið vor; hestbein voru hjá. Er því víst ekki yngra en frá 10. öld.” Sumarið 1947 kom ég að Yztafelli og spurði bónda þar um fund þennan, sem hann mundi vel. Kvað hann fundarstaðinn vera rétt hinum megin við ána, sem rennur fyrir framan bæinn, hjá fjárhúsum, sem þar voru. Meiri vitneskju gat hann ekki veitt.

Heimildir: KEKH 2000, 195

SP-146:069 heimild um landamerki

[1540]: “... nedztafell j kinn ætti land og skog atolulaust vt j þann gard sem geingur nedan fra flioti oc vestur aa fell næst ...”

Heimildir: DI X, 594

SP-147 Fellssel

1712: “Fell Sel, hjáleiga. Bygt fyrir manna minni á selstæði heimajarðarinnar suður með fjallinu, afdeilt einasta að túni. Dýrleikinn óviss, því hjáleigan tíundast ekki.” JÁM, 123. Tún 5.3 ha, 1/3 slétt. -Túnakort

SP-147:001 *Fellsel* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur í fjallsrótum Kinnarfjalla.”

Heimildir: BBSÞ, 191

SP-147:002 heimild um útihús

Útihús rétt suðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-147:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-147:004 heimild um útihús

Syðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-147:005 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Að sunnan er Barnafellsland, merkin eru í Merkigarð rétt norðan við Umsvali.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 1

SP-147:006 *Neðrigötur* heimild um leið

“Á Fljótsbakkanum eru Neðrigötur.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 1

SP-147:007 *Helgakofi* heimild

“Sunnan við Votulág er skógargeiri, sem heitir Fellsselstagl. Sunnan og neðan við það á bakkanum er Helgakofi. Um hann er sú sögn, að þar hafi búið einsetumaður, Helgi að nafni, sem hafði flúið undan ofsóknum einhvers staðar vestan úr sýslum og leynzt þarna með aðstoð manna hér í sveit. Jafnvel að þetta hafi verið munkur.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 1

SP-147:008 *Efrigötur* heimild um leið

“Þar nærri er Grenisgróf. Hún nær neðan frá fljóti og upp undir háfell. Þó slitin sundur rétt ofan við Efrigötur.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 2

SP-147:009 *Setbergsrétt* heimild um beitarhús

“Upp af Votulág er Setbergsrétt neðan við Efrigötur. Þar voru eitt sinn Beitarhús frá Fellsseli og Yztafelli. Síðasti beitarhúsmaður þar var Snorri Jóhannesson, er lengi bjó í Fellsseli um síðustu aldamót.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 2

SP-147:010 *Setberg* heimild um þingstað

“...upp af réttinni er Setberg. Framan í því Setbergshlíð... Um Setberg er sú sögn, að þar hafi dómarr verið háðir, meðan þingið var á Þingey.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 2

SP-147:011 *Þrælagerði* bæjarstæði býli

“Rétt sunnan við Yztafellsmerki vestan í fellinu neðarlega er Kerlingargróf. Þar sunnar og neðar er Þrælagerðismelur. Sunnan við hann er Þrælagerði og Þrælagerðislækur. Á Þrælagerði á að hafa verið býli.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 2

SP-147:012 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir

“Austan ár, á mýri sunnan frá, Dýjareitur... Norður eru Svarðgrafir og Svarðgrafalægð.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 2

SP-147:013 *Mylnugróf* örnefni mylla

“Norðast í Fellsselsfjalli er Garðsendagróf. Þá Mylnugróf og Mylnulækur.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 3

SP-147:014 *Hesthúsgróf* örnefni hesthús

“Þá er Hesthúsgróf niður við tún og í túni.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 3

SP-147:015 *Stekkur* heimild um stekk

“Þá er Gerðagráf og Stekkjargróf. Norðan við hana er Stekkur.”

Heimildir: Ö-Fellssel, 3

SP-147:016 *Heystæði* heimild um heystæði
 “Þá er Heystæðisgróf, og við hana eru mikil mannvirki, sem nefnd eru Heystæði.”
Heimildir: Ö-Fellssel, 3

SP-147:017 *Fellsselsstígar* heimild um leið
 “Austur yfir Fell liggja Fellsselsstígar, norðanvert við Syðrihnjúk. Meðfram þeim eru Fellsselsvörður.”
Heimildir: Ö-Fellssel, 3

SP-147:018 *Mylna* heimild um myllu
 “Mylna var utan og ofan við bæinn...”
Heimildir: Ö-Fellssel, 4

SP-147:019 *Smiðja* heimild um smiðju
 “...en Smiðjuhóll og Smiðja norðan undir bæ.”
Heimildir: Ö-Fellssel, 4

SP-147:020 *Hólshús* heimild um útihús
 “Sunnan og ofan við bæ er Hóll og Hólshús.”
Heimildir: Ö-Fellssel, 4

SP-147:021 *Hesthús* heimild um hesthús
 “Sunnan og ofan við bæ er Hóll og Hólshús. Þar suður af er Hesthús og Hesthúshóll.”
Heimildir: Ö-Fellssel, 4

SP-147:022 *Gerðahús* heimild
 “Syðst í túni er Gerði, Gerðisþúfur og Gerðahús. Gömul sögn er, að þar hafi bærinn eitt sinn staðið, en hafi verið færður sökum reimleika. Í vegg í Gerðahúsum er afar stór hella, sem heitir Bjarnahella, og hefur hún staðið þar síðan snemma á 19. öld.”
Heimildir: Ö-Fellssel, 4

SP-148 Finnsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xii ¢, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 126. [1380] Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 355. 1390: Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 446-447 Tún 5.4 ha, 1/3 slétt. Sádreitir 220 m². -Túnakort. “Grastekja lítil. Engið er votunnið og slitrótt. Úthagarnir góðir og miklir.” JÁM, 126.

SP-148:001 *Finnsstaðir* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stóð vestur við fjallið syðst í landinu.”
Heimildir: BBSÞ, 193

SP-148:002 heimild um útihús
 Nyrsta útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-148:003 heimild um útihús
 Austasta útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-148:004 heimild um útihús
 Syðsta útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-148:005 heimild um útihús
 Útihús rétt norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-148:006 heimild um útihús
Útihús rétt suðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-148:007 heimild um varða
“Að norðan er Fellaselsland. Merki eftir vörðum í felli um Merkihól...”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 1

SP-148:008 *Merkigarður* heimild um landamerki
“Að norðan er Fellaselsland. Merki eftir vörðum í felli um Merkihól og Merkigarð í Bollastaðaá.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 1

SP-148:009 *Hornvarða* heimild um varða
“Uppi á felli, norðast, Hornvarða á Hornvörðubás.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 1

SP-148:010 *Finnbogagötur* heimild um leið
“Vestan á háfelli Finnbogagötur, kenndar við Finnboga austamann, sem grafinn er undir Finnbogasteini.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 1

SP-148:011 *Hátúnslind* bæjarstæði býli
“Norðast í felli er Hátún, eyðibýli, þar Hátúnslind.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 1

SP-148:012 *Hestagirðing* heimild
“Á láglendinu, syðst, Hestagirðing.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 1

SP-148:013 *Stíflugarður* heimild
“Norðan við [Finnsstaða]tjörnina er Stíflumýri. Norðan við Stíflugarð er Krókamýri...”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:014 *Stekkjarmór* örnefni stekkur
“Sunnar Bollastaðahöll, á þeim Hetjudý... Þá Bollastaðamór. Sunnar Stekkjarmór. Þar niður Stekkjarbakki. Sunnar Stekkjarsund...”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:015 *Heygarður* heimild um heygarð
“Þar niður Stekkjarbakki. Sunnar Stekkjarsund, þá Bunga. Niður af henni Heygarður.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:016 *Kvíaholt* örnefni kvíar
“Upp af túni, syðst, er Kvíaholt.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:017 *Kvíaból* örnefni kvíar
“Norðar Syðribæjarlækur, þá Bæjartunga, þá Ytribæjarlækur, þá Kvíaból í Nátthaga...”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:018 *Hornhúsgeiri* örnefni útihús
“Norðar Syðribæjarlækur, þá Bæjartunga, þá Ytribæjarlækur, þá Kvíaból í Nátthaga, sem nær norður að Hornhúslæk, þá er Hornhúsgeiri.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:019 *Gamlistekkur* heimild um stekk

“Þá norður Bungulækur og Bungulág. Þá Stekkjarlækur. Sunnan við hann, neðst í brekku, Stekkjarhóll, á honum Gamlistekkur.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2

SP-148:020 *Bollastaðir* bæjarstæði býli

“Norðan við þetta Bollastaðabrekkur. Í þeim Bollastaðalækur og Bollastaðir, fornt býli.” “Bollastader. Forn eyðihjáleiga skamt út frá jörðunni, hefur ekki byggð verið í manna minni, en þó hafa gamlir menn heyrt foreldra sína segja að hjer hafi búið verið. Byggíngarkosti veit enginn á þessum dögum að undirrjetta. Ekki má hjer aftur byggja, því túnið er allt uppblásið í holt og grasleysymóa.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 2-3; JÁM, 126

SP-148:021 *Vörður* heimild um varða

“Ofan við það sem nú er talið, er Vörðuhjalli, suður að Hornhúslæk. Norðast á honum Vörður á Grjóthólum.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 3

SP-148:022 *Vætuvörður* heimild um varða

“Ofan við þetta er Efrafjall. Syðst í því Flagahjalli. Þar ofar Stallar. Norður af Flagahjalla Bolli. Þar norðar Vætuvörðuhlíð, ofan við hana Vætuvörður, þar Vætuvörðugreni.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 3

SP-148:023 heimild um túngarð

“Innan túngirðingar, niður undir bæ..”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 3

SP-148:024 heimild um leið

“Eilífðin náði norður að götu, sem lá út og niður frá bæ.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 3

SP-148:025 *Gata* heimild um leið

“Norður Stórhúslæk og neðan við Götu, sem liggur norður tún.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 3-4

SP-148:026 *Neðrihús* heimild um útihús

“Þá tekur við, neðan við Neðrihús, Þúfnalangur.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 4

SP-148:027 *Hesthús* heimild um hesthús

“Norðast, ofan við götu, Kofavöllur, þar var Hesthús.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 4

SP-148:028 *Stórhús* heimild um útihús

“Þar suður frá Kofalág, þá Stórhústún, þar Stórhús.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 4

SP-148:029 *Geithús/Hólshús* heimild um geitakofa

“Þá er Hólshús, áður Geithús, framan við það Hóll.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 4

SP-148:030 *Hrossaborg* heimild um hesthús

“Upp af bæ Hátún, þar suður Hrossaborgartún, nefnt eftir húsi, sem stóð þar og hét Hrossaborg.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 4

SP-148:031 *Hringur* álagablettur

“Þá tekur við, neðan við Neðrihús, Þúfnalangur. Neðan við hann Hringur.” “Í sambandi við Hring má geta þess, að hann er álagablettur. Sögn er, að engum á að bínast á Finnstöðum, ef hann er rifinn, og stendur hann nú sem stórt hró upp úr sléttu túni.”

Heimildir: Ö-Finnsstaðir, 4

SP-148:032 heimild um sel

Í SSP segir að Finnastaðir eigi selstöðu í Gljúfárdögum.

Heimildir: SSP, 92

SP-149 Barnafell

1712: “Barnafell, kallast og so Midfell. Jarðardýrleiki v ƒ, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 124. 1363: Jörðin nefnd í sölubréfi. DI III, 187. [1380] Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 355-356. 1484: Barnafell nefnd í sölubréfi Efstaðells. DI VI, 527. “Barnafell; gömul jörð við fljótið, austan í Kinnarfelli, fór í eyði 1934.” HJ, 221. Tún 4.1 ham 1/6 slétt. -Túnakort. “Túninu spillir nokkuð vatn í leysingum, sem gjörir í það skurði og holgryfjur. Engjar öngvar, nema hvað hent er inn um skóginn í rjóðrum eður lágum. Úthagarnir eru bjarglegir.” JÁM, 124.

SP-149:001 *Barnafell* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

SP-149:002 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-149:003 heimild um útihús

Syðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-149:004 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Þá er vestan Djúpár sunnarlega á Breiðanesi Merkigarður...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 1

SP-149:005 *Merkivarða* heimild um landamerki

“Þá er vestan Djúpár sunnarlega á Breiðanesi Merkigarður, Merkihóll, Merkivarða...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 1

SP-149:006 *Stekkjarvað* heimild um vað

“Norðast á Djúpá heita Strengir. Sunnan við þá er Stekkjarvað...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SP-149:007 *Stekkur* heimild um stekki

“Norðast á Djúpá heita Strengir. Sunnan við þá er Stekkjarvað, fram af Stekkjareyri. Á henni er Stekkur.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SP-149:008 *Skógargata* heimild um leið

“Skammt sunnan og ofan við Barnafell heita Gatnamót, þar skiptast Skógargata...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SP-149:009 *Halldórsstaðagata* heimild um leið

“Skammt sunnan og ofan við Barnafell heita Gatnamót, þar skiptast Skógargata, Halldórsstaðagata...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SP-149:010 *Grænustígur* heimild um leið

“Skammt sunnan og ofan við Barnafell heita Gatnamót, þar skiptast Skógargata, Halldórsstaðagata og Grænustígur.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SB-149:011 *Hágarðar* bæjarstæði býli

“Upp frá þeim stíg eru Syðrigrænur. Yzt í þeim er Torfgeiri. Ofar í brekku eru Hágarðar, eyðubýli, sunnar og ofar Hágarðsmýri.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SB-149:012 *Efrivarða* heimild um varða

“Norðan við Hágarða eru Efrigrænur, ofan við þær er Efrivarða.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SB-149:013 *Finnsstaðagötur* heimild um leið

“Vestur frá Barnafell liggja Finnsstaðagötur norðan við Græurnar.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SB-149:014 *Umsvalastígur* heimild um leið

Norður eftir Efrigrænum liggur Umsvalastígur...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SB-149:015 *Fellsselsstígur* heimild um leið

Norður eftir Efrigrænum liggur Umsvalastígur, en frá Efrivörðu Fellsselsstígur.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 3

SB-149:016 *Umsvalir/Uppsáir* bæjarstæði býli

“Umsvalir heitir eyðibýli norðast í Barnafellslandi.” “Uppsáir heitir fornt eyðiból hjer í landinu utarlega, þar eru byggíngamerki sýnileg garða og tóftarleifa. Ekki má hjer aftur byggja, því túnstæðið er víði vaxið.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4; JÁM, 124

SB-149:017 *Vörðutyppi* örnefni varða

“Norðan frá, neðst í brekku, er Vörðutyppi, rétt neðan við Neðrigötur...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SB-149:018 *Neðrigötur* heimild um leið

“Norðan frá, neðst í brekku, er Vörðutyppi, rétt neðan við Neðrigötur ...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SB-149:019 *Stekkur* heimild um stekk

“...þá suður Hníflislág... Þá Stekkjargeirar, þar er Stekkur...”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SB-149:020 *Vörðutyppi* örnefni varða

“Beint upp af bæ er Vörðutyppi, ofar er Vörðutypismýri.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SB-149:021 *Litlabú* heimild um leikvöll

“Beint upp af bæ er Vörðutyppi, ofar er Vörðutypismýri. En sunnar er Litlabú, þar eru krakkabyggingar.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SB-149:022 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja

“Utan og ofan við bæ er Smiðjuhóll.”

Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SP-149:023 *Tröð* heimild um traðir
 “Útan og ofan við bæ er Smiðjuhóll. Norður frá honum Tröð.”
Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SP-149:024 *Hesthús* heimild um hesthús
 “Norðast er Hesthúsvöllur. Efst á honum er Hesthús og Hesthúskinn.”
Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SP-149:025 heimild um túngarð
 “Norðan undir vallagarði er Rétt, þar áður Kvíar á Kvíabóli.”
Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SP-149:026 *Kvíar* heimild um kvíar
 “Norðan undir vallagarði er Rétt, þar áður Kvíar á Kvíabóli.”
Heimildir: Ö-Barnafell, 4

SP-149:027 *Umsvalagarð* heimild um túngarð
 “Hér vantar Umsvalagarð um Umsvalatún.”
Heimildir: Ö-Barnafell, 6

SP-149:028 *Klif* heimild um leið
 “Klif er sunnan og neðan við túnið. Um það liggur gata.”
Heimildir: Ö-Barnafell, 6

SP-150 Fremstafell

1712: “Fremstafell, kallast og so Sydstafell... Jarðardýrleiki xxx €, eftir því sem jörðin tíundast presti og fátækum.” JÁM, 125. Fells er getið í Ljósvetningasögu rituð um 1250, sennilega Fremstafell. ÍF X, 58. 4.3.1363: “[séra Böðvar Þorsteinsson selur Hjalta og Katli Guðmundarsonum] jordina j efsta felli með öllum þeim lutum ok lunnindum sem hann matti ægha. ok hann hafði fremzst æghandi ath vordit. hæimaland ath öllu jtolulaust. þetta j annara manna lannd. haalfs manadar eng j halltoru stada jord. skogha með vmmerkium j barnafellz lannd. ok haalftr grims stada lannd aa flatæyar dals hæidi. Her j mot skylldu nefnder brædr [ganga í skuld Böðvars við Þorstein Eyjólfsson lögmann og Eirík Jónsson um 15 hdr við hvorn og] wid kirkjuuna j felli um atta hundrad ...” DI III, 18714.7.1386: “[Sólveig Guðmundsdóttir eignast hálfa jörðina af föður sínum] skildi adrnefnd solueig ... ganga j skulld vid kirkivna j felli um fiogur hundrut. “ DI III 393,394 24.5.1433: skylldi ... jon [Bjarnason kaupandi] alla sokn ok akiæro eiga a kirkjuunar gosze frido ok ofrido ok nidrfalle kirkjonar en adr nefndd sysken [Ormr og Ragnhildr Eiríksbörn seljendur] kvitt með kirkiona suo leinge sem þau hafa hallded; DI IV, 532. 1484: Hálf jörðin seld Magnúsi Jónssyni með afréttarétti í Flatejardal og skóg í Barnsfelli. DI VI, 527. 1485: Magnús Jónsson kaupir hinn helmingin af Efstafelli. DI VI, 555. 1487: Bænhús á jörðinni DI V, 357 Tún 6.4 ha, 1/6 slétt. -Túnakort, “Engið er mjög foræðasamt go votunnið, og jetur vatnið mjög úr rótina allvíða. Úthagarnir eru nægir, en so er foræðasamt í landinu, að brúa þarf sumstaðar, og yfir einn kíll loftbrú með trjam og torfi. Djúpa verður að brúa á veturnar undir sauðfé teil beitunnar, og þarf til þess 18 álna löng trje.” JÁM, 125

SP-150:001 *Fremstafell* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur austan undir suðurenda Kinnarfells og er lág en brött brekka út og upp frá bænum.”
Heimildir: BBSÞ, 196

SP-150:002 heimild um útkirkja
 “Bænhús hefur hjer að fornu verið, og stendur þar nú ein skemma mið girðing um.” “Suður frá bæ er Hesthús. Þar var áður hálfkirkja og grafreitur.” FREMSTAFELL Í LJÓSAVATNSSKARÐI (SP) (LJÓSAVATNSÞING) - KIRKJA síðar BÆNHÚS 4.3.1363: [séra Böðvar Þorsteinsson selur Hjalta og Katli Guðmundarsonum] jordina j efsta felli með öllum þeim lutum ok lunnindum sem hann matti ægha. ok hann hafði fremzst æghandi ath vordit. hæimaland ath öllu jtolulaust. þetta j annara manna

lannd. haalfs manadar eng j halltoru stada jord. skogha med vmmerkium j barnafellz lannd. ok haalt grims stada lannd aa flatæyar dals hæidi. Her j mot skylldu nefnder brædr [ganga í skuld Böðvars við Þorstein Eyjólfsson lögmann og Eirík Jónsson um 15 hdr við hvorn og] wid kirkiuna j felli um atta hundrad ... DI III 18714.7.1386: [Sólveig Guðmundsdóttir eignast hálfa jörðina af föður sínum] skilddi adrnefnd solueig ... ganga j skulld vid kirkiyna j felli um fiogur hundrut; DI III 393?39424.5.1433: skyllde ... jon [Bjarnason kaupandi] alla sokn ok akiæro eiga a kirkiunar gosze frido ok ofrido ok nidrfalle kirkjonar en adr nefnd sysken [Ormr og Ragnhildr Eiríksbörn seljendur] kvitt med kirkiona suo leinge sem þau hafa hallded; DI IV 5321487: er uppi DI V 357

Heimildir: JÁM, 125; Ö-Fremstafell, 4-5

SP-150:003 heimild um útihús

Útihús við norðvesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-150:004 heimild um útihús

Nyrðra útihús í norðvesturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-150:005 heimild um útihús

Syðra útihús í norðvesturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-150:006 heimild um útihús

Útihús rétt vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-150:007 heimild um útihús

Nyrðra útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-150:008 heimild um útihús

Syðra útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-150:009 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-150:010 *Sandbrotavað* heimild um vað

“Að norðan er Barnafellsland. Merki frá Fljótinu hjá Sandbrotavaði, beint upp á háfell...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 1

SP-150:011 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Að norðan er Barnafellsland. Merki frá Fljótinu hjá Sandbrotavaði, beint upp á háfell, og sér fyrir gömlum Merkigarði sumstaðar...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 1

SP-150:012 *Sandbrotavaðsgötur* heimild um leið

“Að norðan er Barnafellsland. Merki frá Fljótinu hjá Sandbrotavaði, beint upp á háfell, og sér fyrir gömlum Merkigarði sumstaðar; þar eru líka margar götur, Sandbrotavaðsgötur.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 1

SP-150:013 *Krosshólmagata* heimild um leið

“Syðst og austast á [Fremstafells]eyjunni heita Fljótshólar norður að Krosshólmagötu.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 1

SP-150:014 *Krosshólmavað* heimild um vað
 “Krosshólmi er í fljótinu, sunnan undir honum er Krosshólmavað.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 1

SP-150:015 *Vina* heimild um varða
 “Norður af Djúpárbrú er Klofaklettur, þar er líka varða, sem heitir Vina.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:016 *Beitarhústættur* heimild um beitarhús
 “Dálítinn spöl norðan við [Djúpár]brú eru Beitarhústættur.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:017 *Breiðanesvað* heimild um vað
 “Á Djúpá eru þessi vöð: Breiðanesvað norðast...”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:018 *Hólmavað* heimild um vað
 “Á Djúpá eru þessi vöð: Breiðanesvað norðast, æðilangt sunnar Hólmavað...”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:019 *Beitarhúsvað* heimild um vað
 “Á Djúpá eru þessi vöð: Breiðanesvað norðast, æðilangt sunnar Hólmavað, þá Beitarhúsvað suður við tún.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:020 *Garðsendavöð* heimild um vað
 “Garðsendavöð suður og niður frá bæ.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:021 *Klapparvað* heimild um vað
 “Strengir heita í ánni frá Árkrók, upp að Klapparvaði, sem er þar sem áin beygir aftur til suðurs.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:022 *Reiðingavað* heimild um vað
 “Skammt neðan við Klapparvað er Reiðingsvað...”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:023 *Hrifluvað* heimild um vað
 “Skammt neðan við Klapparvað er Reiðingsvað og enn neðar Hrifluvað.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:024 *Stekkjarvað* heimild um vað
 “Stekkjarvað er beint vestur af Hriflu.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:025 *Ármótavað* heimild um vað
 “Ármótavað norður af Holtakoti, þar sem Holtakotsá kemur í Djúpá.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:026 *Hesthús* heimild um hesthús
 “Sunnar í Teigum er Syðrikíll. Sunnan við hann er Hesthús, byggt yfir gönguhesta.”
Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:027 *Gvendarbrunnur* heimild um brunn
 “Suður af honum Miðflötur og Sprengur, framan í Spreng Rafstöð. Neðan við hana var Gvendarbrunnur, helgaður af Guðmundi góða. Nú fellur í hann vatn frá rafstöðinni.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:027 *Stekkur* heimild um stekk

“Skammt þar sunnan við Stekkjarlág, og sunnan við Stekkjarvað er Stekkjarnes, þar Stekkur.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 2

SP-150:028 *Vað* heimild um vað

“Meðfram Gegnir, sunnarlega, heita Eyrar, þar er Vaðnes við Vað á Gegni.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:029 *Stífla* heimild

“Norðan við Eyrar Bunuvellir, þar við er Buna í læknum, þá taka við Runnar norður að Stíflustykki. Þar er Stífla í læknum og Stíflubakki með læknum.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:030 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir

“Norðan við Stíflu Lækjarbakki norður að Skotum, þar eru Svarðgrafir.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:031 *Mannabeinshóll* mannabein legstaður

“Á móti Halldórsstöðum, neðst í Fellinu, er Mannabeinshóll” “Sumarið 1947 var mér sagt til mannabeinaleifa vestan undir felli því sem bærinn Fremstafell dregur nafn af. Fann ég staðinn sem er í blásnu melbarði beint á móti Halldórsstöðum. Hafði smali fundið þarna mannsbein fyrir um 70 árum og borið hauskúpuna burt. Ég fann þarna nokkurt beinagrafl, þrjár tennur, lærleggi báða og upphandlegg, hælbein og hnéskeljar, og hafði þetta allt verið grafið snyrtilega niður. Aldrei hefur fundist neitt annað, svo að vitað sé, en melurinn heitir nú Mannabeinahóll. Líklegt má telja að hér sé um fornt kuml að ræða, þó ósannað sé.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3; KEKH 2000, 194

SP-150:032 *Mariúgerði* bæjarstæði býli

“Mariúgerði heitir eyðibýli austan við Mariúgerðismýri.” “Mariúgerde kallast fornt eyðiból hjer í landinu fyrir vestan fellið, þar eru bæði garða og tóftarleifar auðsjenar, en ekki byggð frá gamalli tíð. Ekki má hjer aftur byggja, því að túnið er víði vaxið.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3; JÁM, 125-6

SP-150:033 *Halldórsstaðavarða* heimild um varða

“Út og upp frá [Mariúgerði] er Halldórsstaðavarða...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:034 *Halldórsstaðagata* heimild um leið

“Út og upp frá [Mariúgerði] er Halldórsstaðavarða skammt frá Halldórstaðagötu.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:035 *Finnbogastígar* heimild um leið

“Bekkur heitir út og suður eftir miðju fellinu, en Fellsbrún efst, sem sést frá Halldórsstöðum. Norðarlega í henni er Finnbogasteinn hjá Finnbogastígum; þar dó Finnbogi austmaður, sá er gaf Urðarketti nafn sitt, sem segir í sögu Finnboga ramma.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:036 *Landamótskata* heimild um leið

“Dokkin sunnan í Fellinu heitir Víðirlág. Vestur yfir hana miðja liggur Landamótskata...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:037 *Stíflugata* heimild um leið

“Dokkin sunnan í Fellinu heitir Víðirlág. Vestur yfir hana miðja liggur Landamótskata, en nokkru sunnar Stíflugata.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3

SP-150:038 *Borgir* þjóðsaga huldufólksbústaður

“Sunnan og austan við Skáldaspildu er Klappamýri austur að Klöppum. Klappir þessar hafa líka verið nefndar Borgir og mýrin Borgarmýri, og þá var trú, að Borgirnar væru álfabústaður og mýrin eign þeirra.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 3-4

SP-150:039 *Hornvarða* heimild um varða

“Hæðin vestan við túnið heitir Melurinn. Norðan við hann eru Börðin vestur að Hornvörðu.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:040 *Þrívörður* heimild um varða

“Upp á Fellinu er Kjölurinn frá Börðum norður að merkjum. Austan við hann, norðast, Þrívörðuholt og Þrívörður, stundum nefnt Melvömb.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:041 *Hraungarður* heimild

“Þá er þar norðar Pollamór og Breiðanes. Á því Hraungarður...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:042 *Skógargata* heimild um leið

“Þá er þar norðar Pollamór og Breiðanes. Á því Hraungarður, en ofar Fremstafellsskógur. Norður hann liggur Skógargata.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:043 *Þilhús* heimild um útihús

“Á túninu eru nú mörg örnefni horfin við sléttun þess. Yzt og efst var Þilhús.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:044 *Miðhús* heimild um útihús

“Neðan við Þilhús var Miðhús...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:045 *Hornhús* heimild um útihús

“Út og suður, þar nokkru neðar, Hornhús og Hornhúsapúfur. Utar og neðar Hornhúsmór. Í Hornhúsum hengdi sig maður að nafni Bjarni 27. sept. 1843.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:046 *Möngukofi* heimild

“Suður frá Hornhúsum var Möngukofi.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 4

SP-150:048 heimild um túngarð

“En suður við túngarð...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 5

SP-150:049 *Syðstahús* heimild um útihús

“En suður við túngarð Syðstahús í Syðstahúsþúfum.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 5

SP-150:050 *Smiðjuhóll* heimild um smiðju

“Þar sunnan og ofan við Smiðjutunga. Ofanvert á henni Smiðjuhóll. Þar var smiðja...”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 5

SP-150:051 heimild um hesthús

“Þar sunnan og ofan við Smiðjutunga. Ofanvert á henni Smiðjuhóll. Þar var smiðja og eitt sinn hesthús.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 5

SP-150:052 *Mariúgerði* bæjarstæði býli

“Norðasti hluti túnsins, sem nú er, heitir Mariúgarði. Munnmæli herma, að þar hafi byggt kona, María að nafni, og hafi flutt þangað frá Fremstafelli fyrir ofríki sonar síns er þar bjó. Ekki varð henni þar vært, og þá flutti hún sig vestan í fellið, og byggði þar annað Mariúgerði. Þessi María á að hafa grafið fé í jörð og mælt svo um, að það myndist ekki fyrir en í Fremstafelli byggði bóndi, sem yrði framúrskarandi við móður sína.”

Heimildir: Ö-Fremstafell, 5

SP-151 Halldórsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki x 4, og so túndast fjórum tíundum.” JÁM, 127 Tún 6.4 ha 9/10 ha. Sáðreitir 360 m². -Túnakort. “Enginu spilla lækir með leirsábúrði úr fjallinu, það er og bæði blautt og votunnið.” JÁM, 127.

SP-151:001 *Halldórsstaðir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur við fjallið vestan Kinnarfells, sunnanvert.”

Heimildir: BBSÞ, 194

SP-151:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-151:003 heimild um útihús

Útihús rétt norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-151:004 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-151:005 heimild um útihús

Syðra útihús í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-151:006 *Merkivarða* heimild um landamerki

“...þaðan austur um Merkivörðu á brún austur á Háfelli.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 1

SP-151:007 *Merkivarða* heimild um landamerki

“Þaðan norðan að Finnstaðalandi, þar Merkivarða.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 1

SP-151:008 *Gömlugötur* heimild um leið

“Þá vestur um Biskupslág, sem er vestan í fellinu hjá Gömlugötum.

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 1

SP-151:009 *Stekkjargil* heimild um stekk

“Þá norður Kollóttihóll, Stekkjarmýri og Stekkjarlækur í Stekkjargili. Þar eru þrjú stekkjarbrot.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-151:010 *Kvíagróförnefni* kvíar

“Þá norður talið Langhóll og beint niður af honum Háholt. Norðar er Kvíagróf.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-151:011 *Brunnhús* heimild

“Efst í Sundum kemur upp lækur sem heitir Brunnhúslækur. Yfir hann var byggt Brunnhús. Þangað verð oft að sækja bæjarvatn á vetrum.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-151:012 *Bæjargilsvörður* heimild um varða

“Norðan við Skollahrygg er Bæjarvörðuhlíð. Ofan við hana Bæjargilsvörður.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-151:013 heimild um túngarð

“Í túngirðingu neðst er Yztagrund...”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-151:014 *Húsavöllur* örnefni

“Ofar, norðan frá, Norðurbeð, þá Útvöllur, þá er Ytra-Bæjargil, þá Húsavöllur...”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-151:015 *Kvíar* heimild um kvíar

“Ofar er Efribeð. Þar var Kvíaból og Kvíar.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-151:016 *Mylna* heimild um myllu

“Ofan við bæ er Bæjarvöllur, þar ofar Mylnuholt. Þar var Mylna.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-151:017 heimild um fjós

“Norðan við bæ er Fjós.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-151:018 *Hlöðuhús* heimild um fjárhús

“...norðan við Ytri-Bæjargil, er fjárhús, nefnt Hlöðuhús á Hlöðuhúshól.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-152 Landamót

1712: “Jarðardýrleiki xx ¢ með Landamótaseli, en heimajörðin reiknast fyrir xiii xl ¢ álnir, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 127 Landamóta er getið í Landnámu. ÍF I, 274 . Tún 4. $\frac{3}{4}$ slétt. Sáðreitir 100 m². -Túnakort. “Túninu spillir nokkuð grjótsáburður úr tveimur giljum, sem falla í gegnum það. Enginu niður frá túninu spillir bæjarlækurinn með grjótsáburði, það er og mjög blautt og votunnið. Úthagarnir nægir.” JÁM, 128.

SP-152:001 *Landamót* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

SP-152:002 heimild um útihús

Útihús vestan við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-152:003 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-152:003 heimild um útihús
Útihús í miðju túni.
Heimildir: Túnakort

SP-152:005 heimild um útihús
Útihús rétt norðaustan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-152:006 heimild um landamerki
“Merki í vörðu á Lækjarbakka...”
Heimildir: Ö-Landmót, 1

SP-152:007 *Merkivarða* heimild um landamerki
“Merki í vörðu á Lækjarbakka í Merkivörðu á Stakholti...”
Heimildir: Ö-Landmót, 1

SP-152:008 *Rauðilækur* bæjarstæði býli
“Norðast er Rauðalækjarfit. Efst á henni tættur margar, sennilega eyðibýli, sem á að hafa heitir Rauðilækur.”
Heimildir: Ö-Landmót, 1

SP-152:009 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir
“Neðan við Rauðalækjarfit eru Svarðgrafir við Gegni.” “Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”
Heimildir: Ö-Landmót, 1; JÁM, 128

SP-152:010 *Stekkur* heimild um stekk
“Upp í brekkum sunnan frá Merkilág, næst er Stekkjarlækur. Norðan við hann er Stekkjarhóll. Þar er Stekkur...”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:011 *Stekkur* heimild um stekk
“Upp í brekkum sunnan frá Merkilág, næst er Stekkjarlækur. Norðan við hann er Stekkjarhóll. Þar er Stekkur og annar Stekkur er neðar.”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:012 *Kvíar* heimild um kvíar
“Ofan við túnið er Bæjarlækur... Neðar er Kvíaból og Kvíar.”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:013 *Kolbeinsvarða* heimild
“Beint upp af Bæjarhól er Kolbeinsvarða á Kolbeinshól.”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:014 *Smalabyrgi* heimild um smalakofa
“Beint upp af Bæjarhól er Kolbeinsvarða á Kolbeinshól. Þar ofar Grashjalli... Suður af Grashjalla er Smalabyrgi.”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:015 *Miðaftansvarða* heimild
“Suður af Grashjalla er Smalabyrgi. Sunnan og ofan við það Grenisás. Þar er Greni. Syðst á Grenisás Miðaftansvarða og þar niður af Miðaftansvörðuhlíð.”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:016 heimild um túngarð
“Í túngirðingu heitir syðst Jaðar...”
Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:017 *Fjósgil* örnefni fjós

“Í túngirðingu heitir syðst Jaðar, þá norður Bæjargil, þá Ormatunga, þá Bæjartunga og Fjósgil...”

Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:018 *Húsavöllur* heimild um fjárhús

“Í túngirðingu heitir syðst Jaðar, þá norður Bæjargil, þá Ormatunga, þá Bæjartunga og Fjósgil, þá Húsavöllur...á Húsavelli Fjárhús.”

Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:019 *Hesthús* heimild um hesthús

“Í túngirðingu heitir syðst Jaðar, þá norður Bæjargil, þá Ormatunga, þá Bæjartunga og Fjósgil, þá Húsavöllur, þá Syðragerðisgil, þá Miðgerði, svo Ytragerðisgil, svo Yztagerði, þar Hesthús.”

Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:020 *Gerðishús* heimild um útihús

“Í túngirðingu heitir syðst Jaðar, þá norður Bæjargil, þá Ormatunga, þá Bæjartunga og Fjósgil, þá Húsavöllur, þá Syðragerðisgil, þá Miðgerði... Á Miðgerði Gerðishús...”

Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-152:021 *Hesthús* heimild um hesthús

“Utan og neðan við Þríhyrning er Hesthúsgerði, á því Hesthús.”

Heimildir: Ö-Landmót, 2

SP-153 Landamótssæl

1712: “Landamotz Sel, partur af Landamóti. Bygt skamt suður frá heimajörðunni fyrir manna minni, afdeilt einasta að túni og engjum, en öðrum landsnyttum óskift, og reiknast þriðjungur allrar jarðarinnar, að dýrleika vi 4 lxxx álnir, og so tíundast ut supra.” JÁM, 128. Tún 3.5 ha, ½ slétt. Sáðreitir 124 m². -Túnakort. “...túninu spillir hjer nokkuð vatn, sem jetur úr rótina, en ekki skriður.” JÁM, 128

SP-153:001 *Landamótssæl* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á grasgefnum votlendum höllum er horfa mót suðaustri...”

Heimildir: BBSÞ, 200

SP-153:002 heimild um útihús

Útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-153:003 heimild um útihús

Útihús norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-153:004 *Merkivörðu* heimild um landamerki

“Næsta jörð sunnan við Landamót. Merki þar á milli frá Merkivörðu við Gegnir...”

Heimildir: Ö-Landamótssæl, 1

SP-153:005 *Merkivörðu* heimild um landamerki

“Þaðan norður í Merkivörðu rétt vestan við brautina...”

Heimildir: Ö-Landamótssæl, 1

SP-153:006 *Svarðarholt* örnefni mógrafir

“Að sunnan er Krossland, merki úr Keldu við Djúpá um Svarðarholt...”

Heimildir: Ö-Landamótssæl, 1

SP-153:007 *Selsmýri* örnefni sel

“Þar vestur frá er Sveigur. Norður frá þessu er Selsmýri, norðarlega í henni Hvítahró.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 1

SP-153:008 *Steinagerði* bæjarstæði býli

“Suður frá Brautarkrók er Stakholt, suður og upp af því Steinholt. Á því gamlar tættur, sem heita Steinagerði, en ekki er vitað með vissu um byggð þar.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 1

SP-153:009 *Stekkur* heimild um stekk

“Upp af túnhorni syðst er Stekkur á Stekkjarhæð.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 2

SP-153:010 *Selstorfur* örnefni sel

“Ofan við það, sem nú er talið er Slakki. Ofan við hann Hlíð. Ofan við Hlíð Selstorfur, þar ofar Grjótdalur.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 2

SP-153:011 heimild um túngarð

“Innan túngirðingar syðst og efst er Hesthúsgerði.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 2

SP-153:012 *Hesthús* heimild um hesthús

“Innan túngirðingar syðst og efst er Hesthúsgerði. Þar norðar er Hesthúshóll, á honum Hesthús.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 2

SP-153:013 *Fjánhús* heimild um fjánhús

“Yzt og neðst í túni er Grund. Sunnan og ofan við hana Fjánhús.”

Heimildir: Ö-Landamótssel, 2

SP-154 **Kross**

1712: “Jarðardýrleiki xii €, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 128. [1380] Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 355. 1390: Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 446-447 1474: Einar ábóti geldur Kross fyrir Hróarsstaði í Fnjóskadal. DI V, 744-745. Tún 3.4 ha, ¼ slétt. -Túnakort. “Túninu spillir vatnsagi úr fjallinu á vorin, sem grefur það í sundur og jetur úr rótina. Enginu spilla snjóflóð úr fjallinu með grjótsáburði til stórs skaða, sem á eykst meir og meir. Úthagarnir nægir.” JÁM, 129

SP-154:001 *Kross* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur undir Krossöxl, en svo nefnist suðurendi Kinnarfjalla.”

Heimildir: BBSÞ, 202

SP-154:002 heimild um útihús

Útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-154:003 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-154:004 heimild um útihús

Nyrðra útihús suðvestan við bæjarhús

Heimildir: Túnakort

SP-154:005 heimild um útihús
 Syðra útihús suðvestan við bæjarhús
Heimildir: Túnakort

SP-154:006 heimild um útihús
 Útihús í suðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-154:007 *Stekkur* heimild um stekk
 “Á Beinhöfða þessi örnefni: Stekkur innst og efst á Stekkjargrund. Þar niður af Stekkjarmelur.”
Heimildir: Ö-Kross, 1

SP-154:008 *Geitakofi* heimild um geitakofa
 “Inn Krosshlíð Lindarlækur, við hann Geitakofi.”
Heimildir: Ö-Kross, 1

SP-154:009 *Stekkjargil* örnefni stekkur
 “Innar í hlíðinni Stekkjarlækur í Stekkjargili.”
Heimildir: Ö-Kross, 1

SP-154:010 *Ferðamannavað* heimild um vað
 “Í ánni Hólmar, þá Ferðamannavað.”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:011 *Stekkur* heimild um stekk
 “Í ánni Hólmar, þá Ferðamannavað. Neðar Stekkjarnes, þar Stekkur...”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:012 *Torfhólsvað* heimild um vað
 “Neðar Stekkjarnes, þar Stekkur, þá Torfhólshvammur, þar Torfhólsvað.”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:013 *Grófarengi* heimild
 “Ofan við Sigguholt heita Krosshöll, upp að Brekku. Þar norðast Grófarengi, þar eru gamlar tættur, sögulausar.”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:014 heimild um túngarð
 “Í túngirðingu innst og efst Kvíar...”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:015 *Kvíar* heimild um kvíar
 “Í túngirðingu innst og efst Kvíar á Kvíabóli...”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:016 *Hesthús* heimild um hesthús
 “Í túngirðingu innst og efst Kvíar á Kvíabóli, þá er Upptún. Neðsta á því Hesthús...”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:017 *Miðhús* heimild
 “Í túngirðingu innst og efst Kvíar á Kvíabóli, þá er Upptún. Neðsta á því Hesthús, Miðhús...”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:018 *Gamlibær* heimild
 “Í túngirðingu innst og efst Kvíar á Kvíabóli, þá er Upptún. Neðsta á því Hesthús, Miðhús, Gamlibær...”
Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:019 *Lambhús* heimild um lambhús

“Í túngirðingu innst og efst Kvíar á Kvíabóli, þá er Upptún. Neðsta á því Hesthús, Miðhús, Gamlibær og Lambhús.”

Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:020 *Stekkur* heimild um stekk

“Í Lyngnesi Stekkur.”

Heimildir: Ö-Kross, 2

SP-154:021 *Saurriðugerði* örnefni

[1380]: Máldagi kirkjunnar “Teigur j krossjordu med vmmerkium aad læk þeim er fellur i firi sunnaann saaurridu gierde. oc ofaann j merke syke oc rædur syke sudur j dyupaa enn snid gotur firi ofaann maariu topter enn firi sunnaann steirnn j fiaalle so riettsyne ofaann j vaad þaad er ridid er vt fraa torfhollte yfer dipaa.

Heimildir: DI III, 355-356

SP-154:022 *Marítóft* örnefni

[1380]: Máldagi kirkjunnar “Teigur j krossjordu med vmmerkium aad læk þeim er fellur i firi sunnaann saaurridu gierde. oc ofaann j merke syke oc rædur syke sudur j dyupaa enn snid gotur firi ofaann maariu topter enn firi sunnaann steirnn j fiaalle so riettsyne ofaann j vaad þaad er ridid er vt fraa torfhollte yfer dipaa.

Heimildir: DI III, 355-356

SP-154:023 *Torfholt* örnefni rista

[1380]: Máldagi kirkjunnar “Teigur j krossjordu med vmmerkium aad læk þeim er fellur i firi sunnaann saaurridu gierde. oc ofaann j merke syke oc rædur syke sudur j dyupaa enn snid gotur firi ofaann maariu topter enn firi sunnaann steirnn j fiaalle so riettsyne ofaann j vaad þaad er ridid er vt fraa torfhollte yfer dipaa.

Heimildir: DI III, 355-356

SP-155 **Litlu Tjarnir**

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 129. Kálund telur Tjarnir sem nefndar eru í fornsögum vera Litlu Tjarnir en Stóru Tjarnir vera jörðina Laugar sem oft eru nefndir í Reykdælu. Kálund III, 112, ÍF X, 155. 1468: Vitnisburður um landamerki Sigríðarstaða og Vestri-Tjarna í Ljósavatnsskarði. Sennilega Litlutjarnir. DI V, 527-528. “Litlutjarnir; forn þjóðjörð, í eyði frá 194.” HJ, 221 Tún 1.7 ha, ¼ slétt. Sáðreitir 195 m². -Túnakort. “Túninu spillir Kambsá með leirs og sands áburði, og so bera stórviðri á það mól og grjót ú melholtum sem í grend liggja, en hvorugt þetta er þó til eyðileggingar enn þá. Engið er mikinn part eyðilaggt fyrir snjóflóðum og skriðum úr fjallinu, en það sem eftir er, er lítt vinnandi fyrir grjóti. Úthagarnir eru nægir, en spillast oft af skriðum.” JÁM, 130.

SP-155:001 *Litlu Tjarnir* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

SP-155:002 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-155:003 heimild um útihús

Útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-155:004 heimild um útihús

Nyrsta útihús í suðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-155:005 heimild um útihús
Mið útihús í suðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-155:006 heimild um útihús
Syðsta útihús í suðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-155:007 *Merkigarður* heimild um landamerki
“...þá eftir Fiskilæk og Merkigarði um Hólana að Startjörn.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 1

SP-155:008 *Heystæðisholt* heimild um heystæði
“Kringum [Kapatjörn] heita Flosar, þar er Heystæðisholt.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 1

SP-155:009 *Stekkur* heimild um stekk
“Þá taka við Skriður, neðan við þær Stekkjargrund og Stekkur..”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 2

SP-155:010 *Karl og Kerling* þjóðsaga
“Norðanvert við Bæjargil í brúninni drangar tveir, Karl og Kerling. Um þau sú sögn, að karlinn hafi búið á Landamóti, en kerling á Litlu-Tjörnum, og hafi þau haft þarna stefnumót, en orðið sein fyrir með að skilja og orðið þarna að steinum.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 2

SP-155:011 *Hólagerði* bæjarstæði býli
“Austur af Litlu-Tjarnarbæ eru Hólar, þar Hólagerði við Hólagerðistjörn. Þar á að hafa verið býli. Einhverju inni bjó þar kerling og lifði hún mikið til á silungi úr tjörninni. En önnur kerling bjó á Stapa sem hafði veiði mikla í Kvígildisauga. Illindi urðu milli kerlinganna og eyðilögðu þær veiðina hvor fyrir annari.” “Holagerde kallast fornt eyðiból hjer í landinu skamt suður frá með girðingum og tóftarleifum, og eru munnmæli að Litlu Tjarnir hafi staðið hjer í fyrndinni og hjeðan fluttar verið undan skriðum, og því má hjer ei aftur byggjast.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 2-3; JÁM, 130

SP-155:012 *Byrgi* heimild
“...sunnan í Hólum Byrgistjörn, þar er Byrgi.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:013 *Flóðgarður* heimild
“Heiman við læk er Bakki, þá Flæða og Flóðgarður.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:014 *Götur* heimild um leið
“Meðfram Götum, sem liggja í Stóru-Tjarnir, er til hægri handar Þúfuttjörn og fleiri tjarnir.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:015 heimild um túngarð
“Utan við tún er Berjabolli og Berjabrekka innan túngirðingar.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:016 *Yzthús* heimild um útihús
“Yzt á túni nýrækt, þá Yzthúshóll og Yzthús...”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:017 *Miðhús* heimild um útihús

“Yzt á túni nýrækt, þá Yzthúshóll og Yzthús, þá Miðhúsdökk, Miðhúshóll og Miðhús...”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:018 *Hólshús* heimild um útihús

“Yzt á túni nýrækt, þá Yzthúshóll og Yzthús, þá Miðhúsdökk, Miðhúshóll og Miðhús, þá Hólshúshóll og Hólshús.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:019 *Hesthús* heimild um hesthús

“Austur af bæ er Hesthús...”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:020 *Kofi* heimild um útihús

“Austur af bæ er Hesthús, suðaustur af því var Kofi, vestan undir háum hól, sem heitir Einbúi.”

Heimildir: Ö-Litlu-Tjarnir, 3

SP-155:022 heimild um mógrafir

“Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”

Heimildir: JÁM, 130

SP-156 Stóru Tjarnir

1712: “Jarðardýrleiki xx ¢ , eftir sem hún tíundast presti og fátækum, en klausturhaldarinn í sínu byggíngarbrjefi segir hana xxi ¢ lxxx álnir, ekki vita hjer nálægir annað til þess en í byggín<g>arbrjefinu stendur.” JÁM, 130. Um 1380 á Ljósavatns teig í Eystri Tjarna jörðu, ath hvort það er sama og Stóru-Tjarnir. DI III, 355-356. 1503: Einar ábóti á Munarverá seldi Guðmundi Þorleifssyni Ásgeirsvelli í Skagafirði fyrir Tjarnir. DI VII, 628 Kálund telur Tjarnir sem nefndar eru í fornsögum vera Litlu Tjarnir en Stóru Tjarnir vera jörðina Laugar sem oft eru nefndir í Reykdælu. Kálund III, 112. Tún 4.6 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 300 m². -Túnakort. “Túninu spillir vatnsuppgangur, sem gjört hefur dý og mýri hjer um dagsláttu vídd, og so bera stófveður mól og grjót úr melhólum innan garða, sem menn atla að fornu hafi þó völlum verið. Enginu spillir vatnsuppgangur, sem gjörir kviksyndi sumstaðar og jetur úr rótina. Úthagarnir eru bjarglegir...” JÁM, 131.

SP-156:001 *Stóru Tjarnir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur að sunnanverðu í Ljósavatnsskarði, um 1 km innan við vatnið og er fyrsti nær í Ljósavatnshreppi við þjóðveginn austur frá Akureyri.”

Heimildir: BBSÞ, 203

SP-156:002 heimild um útihús

Útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-156:003 heimild um útihús

Útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-156:004 heimild um útihús

Vestara útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-156:005 heimild um útihús

Eystra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-156:006 *Stíflugarðar* heimild
 “Merki um Litlu-Tjarnarlækjarkrók um Stíflugarða...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 1

SP-156:007 *Merkivarða* heimild um landamerki
 “Að norðvestan er Kambsstaðaland. Merki frá Merkivörðu á Horni um Akklauf...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 1

SP-156:008 heimild um landamerki
 “Að norðvestan er Kambsstaðaland. Merki frá Merkivörðu á Horni um Akklauf, eftir vörðum við Engitjörn...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 1

SP-156:009 *Merkivarða* heimild um landamerki
 “Að norðvestan er Kambsstaðaland. Merki frá Merkivörðu á Horni um Akklauf, eftir vörðum við Engitjörn um Merkivörðu á Hólagerði...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 1

SP-156:010 *Merkivarða* heimild um landamerki
 “Þaðan yfir Litlumýri í Merkivörðu.”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 1

SP-156:011 *Messugötur* heimild um leið
 “Neðst í Hólum er Messuklauf, um hana liggja Messugötur, norðar Sandklauf.”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 1

SP-156:012 *Nýhúshall* heimild
 “Ofan við túnið heita Grænur, upp af þeim Stallur, þar Grænulækur, þá Bæjarlækur úr Bæjarlækjargili. Þar utar Nýhúshall...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 2

SP-156:013 *Brúnagerði* bæjarstæði býli
 “Þar utar Nýhúshall, upp frá því Stekkjarmór, þar er gamalt eyðibýli, sem heitir Brúnagerði...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 2

SP-156:014 *Stekkur* heimild um stekk
 “Þar utar Nýhúshall, upp frá því Stekkjarmór, þar er gamalt eyðibýli, sem heitir Brúnagerði, utarlega á Stekkjarmór Stekkur og Stekkjarlækur.”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 2

SP-156:015 *Smalabyrgi* heimild um smalakofa
 “Syðst á Kambi er Nauthagi, við hann Litliklettur, þar Smalabyrgi.”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 2

SP-156:016 *Smalabyrgi* heimild um smalakofa
 “Suður og upp frá Stóradal Gráiflötur, þar Smalabyrgi...”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 2

SP-156:017 *Smalabyrgi* heimild um smalakofa
 “Suður af Stórdal eru Efrihólar, þar er Sjónarhóll hæstur, þar er Smalabyrgi. Þessi Smalabyrgi hlóðu synir Þorláks Jónssonar, sem bjó á Stóru-Tjörnum seint á 19. öld.”
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 2-3

SP-156:018 *Svarðbakki* heimild um mógrafir
 “Austan við Níphólstjörn er Svarðbakki, þar Svarðgrafir.” “Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”

Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 3; JÁM, 130-1

SP-156:019 *Hesthústunga* heimild um hesthús
 "...upp að Bæjarhól, þá Uppvöllur og sunnar Hesthústunga."
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 3

SP-156:020 *Lambhús* heimild um lambhús
 "Lambhúshóll milli Lambhúss og Hesthúss."
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 3

SP-156:021 *Hesthús* heimild um hesthús
 "...þá Leyningur, norðan við hann Kinn, þá Hesthúshóll, þar Hesthús..."
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 3

SP-156:022 *Ærhús* heimild um fjárhús
 "Sunnan og ofan við Leyning Ærhúshóll og Ærhús, utar Ærhúsholt."
Heimildir: Ö-Stóru-Tjarnir, 3

SP-156:023 heimild um sundlaug
 Í lýsingu Kálunds er getið um laug við bæinn Stóru Tjarnir.
Heimildir: KK III, 112-113

SP-157 Arnarstapi

1712: "Jarðardýrleiki xii €, eftir því sem kotið tíundast presti og fátækum." JÁM, 131 Tún 2.5 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 50 m². -Túnakort. "Túninu spillir vatnsgroftur I einumstað, og so öðru hvörju grjótfok sem áður segir. Engið er smáfengið og slitrótt með smálækjum og í holtasundum, og spillist þar með af leir úr fjallinu. Úthagarnir eru bjarglegir fyrir sauðfé en haglitlir fyrir stórgripi..." JÁM, 131.

SP-157:001 *Arnarstapi* bæjarhóll bústaður
 "Bærinn stendur á allbreiðum hjalla sunnan við Ljósavatn innanvert." "Hóll er sunnan við Bæjarlæk, suður af Gamlabæ."
Heimildir: BBSÞ, 207; Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:002 heimild um útihús
 Útihús í norðvesturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-157:003 heimild um útihús
 Útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-157:004 heimild um útihús
 Útihús í suðvesturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-157:005 *Nátthagagarður* heimild
 "Milli Litlutjarnarlækjar og Andakíls heitir Tangi... Norðast á Tanga Náthagagarður."
Heimildir: Ö-Arnarstapi, 1

SP-157:006 *Torfholt* heimild um ristur
 "Vestan Andakíls er Mýri... Torfholt heita ofan við Mýrina." "Torfrista og stúnga lök og lítt nýtandi."
Heimildir: Ö-Arnarstapi, 1; JÁM, 131

SP-157:007 *Götur* heimild um leið

“Ofan við Götur er Hrútabolli.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 1

SP-157:008 heimild

“Hestanef heit sunnan við Steinalæk. Þar hjá rennur Mjóilækur. Þar eru tóftarbrott, sem sýna, að þar hafi staðið hús.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 1

SP-157:009 *Smiðjumóshóll* heimild um smiðju

“Fyrir ofan Götur eru Höll. Utar og ofar Smiðjumóshóll, þar er smiðjumór.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 1-2

SP-157:010 *Stekkur* heimild um stekk

“Út og upp frá bænum er Stekkur. Utan við hann er Stekkjarmelur, en sunnan við Stekkjarmýri.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 2

SP-157:011 *Vörðuhóll* heimild

“Hæðin ofan við túnið heitir Ás frá Hesthúslæk að Ásends, niður af Vörðuhól.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 2

SP-157:012 *Stekkjargötur* heimild um stekk

“Út og upp af bæ liggja Stekkjargötur yfir Löngulág, sem er uppi á Ásnum.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 2

SP-157:013 bæjarstæði býli

“Um Grafarvík fellur Grafarvíkurlækur, litlu utar Hringslækur... Sunnan við Hringslæk allmörg tóftarbrott, sem benda helst til, að þar hafi verið býli.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:014 *Rétt* heimild um rétt

“Í Ytri-Pallhólsvík Hesthúslækjarós, þar upp Hesthúslækjargil. Þarna er líka Rétt.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:015 *Lambhúsvík* örnefni lambhús

“Í Ytri-Pallhólsvík Hesthúslækjarós, þar upp Hesthúslækjargil. Þarna er líka Rétt. Þá er áfram suður Lambhúsvík...”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:016 *Svarðgrafir* heimild um mógrafir

“Sunnan og ofan við bæjarlæk Grund. Sunnan við hana Svarðgrafir og Svarðarholt.” “Móskurður meinast að fornu, brúkast ei.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3; JÁM, 131

SP-157:017 *Gömlugötur* heimild um leið

“Hóll er sunnan við Bæjarlæk, suður af Gamlabæ. Norður frá honum Gömlugötur ofan við Tungu.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:018 *Hlöðutóft* heimild um hlöðu

“Norðan við Tungu Hlöðutóft.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:019 *Kvíar* heimild um kvíar

“Utan og ofan við Gamlabæ, ofan við tún, Kvíar á Kvíabóli, skammt norðan við Bæjargil.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:020 *Hesthús* heimild um hesthús

“Hesthús rétt neðan við Götur.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:021 *Fjósþúfur* heimild um fjós

“Hesthús rétt neðan við Götur. Sunnan við það Fjósþúfur.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 3

SP-157:022 *Fjánhús* heimild um fjánhús

“Norðast í [Leyningi] Hólfið, þá Yxtihóll, þar Fjánhús.”

Heimildir: Ö-Arnarstapi, 4

SP-158 Vatnsendi

1712: “Jarðardýrleiki xx 4, sem áður segir um Stóru Tjarnir.” JÁM, 132. [1380]. Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 355-356. Vatnsenda er einnig getið 1445 og 1448. DI IV, 663; DI VI, 354. 1481: Hólabiskupi greidd jörðin Vatnsendi í skuld. DI VI, 354. Bænhús gæti hafa verið á jörðinni, samanber örnefnaskrá. Tún 3.5 ha, ¾ slétt. -Túnakort. “Túninu spillir grjótfok til skaða úr melum í kríngum völlinn. Engið er ekki nema hvað hent er í úthögum. Úthagarnir eru mjög litlir...” JÁM, 132.

SP-158:001 *Vatnsendi* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur sunnan við Ljósavatnið austast.”

Heimildir: BBSÞ, 208

SP-158:002 *Bænhúshóll* heimild um bænhús

“Bænhúshóll milli bæjar og fjárhúsa, og sér fyrir garði í kringum hann.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 2

SP-158:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-158:004 heimild um útihús

Syðra útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-158:005 heimild um útihús

Vestara útihús í suðausturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-158:006 heimild um útihús

Eystra útihús í suðausturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-158:007 *Fjóstóft* heimild um fjós

“Norðan við Geitá er Skríða, utar og neðar Grund. Efst á henni Fjóstóft.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 1

SP-158:008 *Skipból* heimild um naust

“Skipból er við vatnið, þar er Naust.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 1

SP-158:009 *Svarðargrafir* heimild um mógrafir

“Ás heitir frá Geitá norður að Svarðgröfum.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 1

SP-158:010 *Torfur* örnefni rista

“Ofan við Hrossadal Torfur, ofan við þær Öxl.” “Torfrista og stúnga lök.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 1-2; JÁM, 132

SP-158:011 *Stekkur* heimild um stekk

“Norðan við þetta Stekkjarlækur. Norðan við hann Stekkur í Stekkjarhvammi, þar við vatnið Stekkjarmelur, norðan við hann Grafarvík...”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 2

SP-158:012 *Dys* heimild

“...þar við vatnið Stekkjarmelur, norðan við hann Grafarvík, í henni miðri, niður við fjöru, Dys; þar á að vera grafinn umrenningur, sem varð til á Dauðatanga, og af því tilefni eru þessi örnefni þarna, sem minna á dauða og gröfina.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 2

SP-158:013 *Fjánhús* heimild um fjánhús

“Bæjarhóll heitir séð vestan frá bænum ofan við Fjánhús.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 2

SP-158:014 *Lambhús* heimild um lambhús

“Lambhúshóll upp af bænum, sunnan undir honum Lambhús.”

Heimildir: Ö-Vatnsendi, 2

SP-158:015 heimild um naust

[1380]: Máldagi kirkjunnar “j liosaavaatne veidur iij dægur j huorre viku firi huors maanns laande oc faare vr ef liosvetningaar komaa. Holmaa oc hreidur elft j liosaavaatne skipstodu oc naaust j vaatzendaa laande haalfz maanaadaar teig j eystre tiaarnaa jordu skaalaagierd oc skipstodu oc naaust j vaatzendaa laande ...”

Heimildir: DI III, 355-356

SP-159 *Ljósavatn*

1712: “Jarðardýrleiki l með Holtakoti, en heimastaðurinn tíundast fyrir xl ƒ kóng, presti og fátækum, en kirkjutiund fellur niður fyrir vöktun kirkjunnar.” JÁM, 133 Jarðarinnar er getið í Landnámu. ÍF I, 274. Máldagi kirkjunnar 1318: “Ad Liosavatne a kýrckia. xxx. hundrada j heima landi.” DI II, 438-439. [1380]: Máldagi kirkjunnar: “j heimaa lande. xxxc. gierde firi sunnaann dyupaa oc laand aad fliote vt aad gaarde er liggur vr byg aa diupaa med gotu fraa efstaa felle oc aaustur j fliot haalf þridiu ey j fliote med hrvthaagaa. Rædur diupaa oc liosaavaatn oc geitaa firi vtaann vppaa fiaall til vppspretu aauxaaraa aallt j fliot aa aauxaaraa steckiaar stodu oc torfsting sem þaarf til steckiaar med. um merkium rædur gaardur mille liosaavaatnz oc aauxaraa sem geingur j laandsudur j aauxaaraa enn vpp j blaamel firi ofaann fornmannaa leide riettsynis vr þeim mel sudur j aauxaaraa aa liosaavaatn j aauxaaraa jordu kolskog j aardysaastaadaa ordu xvij. hrossaa gaaungur vmm iij maanaade oc beit firi nordaan reidgaautur sem liggiaa aaustur j fliot fraa felle firir suo maargt gielldfie fraa krossmessu aa haaust til crossmesso aa vor sem bonde aa liosaavaatne vill þaangaad laataa þaar firir aa fell j liosaavaatnz jordu xij fetaa torfskurd sem bonde siaalfur þaar til vijsaar ef haann hefur greindaa gelldfiaar beit Maanaadaar teig j finnstaadaa jordu vtaann aaf tiorn oc þaar vpp fraa oc aastædu firi aaustaann tiorninaa. Teigur j krossjordu med vmmerkium aad læk þeim er fellur i firi sunnaann saaurridu gierde. oc ofaann j merke syke oc rædur syke sudur j dyupaa enn snid gotur firi ofaann maariu topter enn firi sunnaann steirnn j fiaalle so riettsyne ofaann j vaad þaad er ridid er vt fraa torfhollte yfer dipaa. j liosaavaatne veidur iij dægur j huorre viku firi huors maanns laande oc faare vr ef liosvetningaar komaa. Holmaa oc hreidur elft j liosaavaatne skipstodu oc naaust j vaatzendaa laande haalfz maanaadaar teig j eystre tiaarnaa jordu skaalaagierd oc skipstodu oc naaust j vaatzendaa laande haalfz maanaadar teig j eystre tiaarnaa jordu skaalaagierd oc skipstodu j vijkum vid svijnin gielldfiaar rekstur j naattfaaraa vijkur vmm sumaar skogar hogg j barnafellz skoge aarliga enn vid aad þui skaape þaa skog þrytur. gaaf þaad jtaak aasbiorn geirsson

eigaande baarnaa fellz j testaamentisgíof. vaar baarnaafell golldid j vigzbætur xiiij. hundrud aasbirne aaf aalfu þorgilz gudmundssonar fylgier heimaa laande krogssdaalur fraa gaalltaar grof fram aad kidaagile. Reki aa flíotz saande er þar samanridid setbergzklettur og skrydnafell þar vestur [fra] skaammaa reki ijc. faadmaa tuiræd. þaa liosvetningaa reke vestur aad flíotzose motz við þueraarmenn.” DI III, 355-356. [AM dipl afskr 51. Í máldaganum stendur 1480 og er haldið villa, en gæti þó verið rétt sbr. að ítök eru hér fleiri og margvíslegri en 1390 og ekki annað að sjá að þau ítök sem talin eru þar hafi fylgt eignarhluta að hálfu eins og í þessum]

1390: Máldagi kirkjunnar: “xxxx i heimalandi sem er hriflugerdi að þeim gardi sem liggur vð baug aa diupaa oc austur i flíot. hruteyiar laand aallt i flíote. maanaadar teigh i finnstaadaa iord vtan af tiorn oc vpp fra oc þar aa stædu firir aaustaan tiorninaa. teigur i krossiord aat læk þeim er fellur fyrir sunnaan sauridugerde oc ofaan i merkesike oc Rædur sik sudur i diupaa enn snidgautur fyrir ofan mariu topter enn fyrir sunnan stein uppi fíalle so Ríettisyne ofan i vad það Rídit er vt fra torfhollte yfer dipaa. veidur i losaa vaatn þríu dægur i viku fyrir huers maannz lande oc fare vð ef liosvetningar koma aat. DI III, 446-447. [AM dipl afskr 52. Máldaginn er augljóslega frá lokum 14. aldar en AM hefur talið að ‘ita est, non vero Lxxx. ne postea dubitem.’ og má það vel vera. Sami ritari hefur gert [1380] og þennan og má vera að hann hafi tekið kuadríngentesimo eftir honum]. 1399: Máldagi kirkjunnar: “hun a. xxx. hundrada.” DI III 559 [1429]: [1] prestur ok diakn; DI IV, 380.2.6.1431: “geck helgi [bjarnason kaupandi] j borghan ath suara aa sina peninga aullvm tiundareikningi þeim sem fallíth hafdj meðan gamle [Marteinsson seljandi] bio ok þora eyiolfsdotter ætte ath suara er gamle hafdj vnder bvndit sígh ath suara aa hennar weghna er hann keypti aadr greinda javrd suo eigi sídr kirkiu fyrnd ok ornamantum kirkiunnar suo miklu sem aadr greindvm gamla bar ath suara. Reiknadj gamle ath kirkian ath liosawatne ætte j finnstadu javrd halfsmanatar teigh [með ummerkjum, og annan einnig með ummerkjum] hrvteyiar land allt j flíote [+veiði í Ljósavatni] fylger heimalandj kroxdalr fra galltar grof framh ath kidiagile [+reka með ummerkjum].” DI IV, 455-456. 24.5.1433: Jörðin Efstaðell ... ligr j liosavszþingum; DI IV, 532 7.5.1434: Jörðin Bær í Bárðardal [er] i liosavatz þingvm; DI IV, 544 10.1.1445: Jörðin Vatnsendi er ... i liosauazþingum; DI IV, 663 1461: Máldagi kirkjunnar DI V, 321. [1461] 1 prestur og 1 djákni DI V, 359 24.9.1478: Hólastóll selur Ljósavatn fyrir Hof í Svarfaðardal og skyldi kaupandinn, Magnús Magnússon, engum kirkjugósum svara þeim sem fallið hafa á Ljósavatni hér til. DI VI, 159. 1478: byskup Olafur Rognvalldson selldi Liosavatn Magnuse Magnussyni; IA, 372. 4.5.1481: Jörðin Vatnsendi er í Ljósavatnskirkjusókn. DI VI, 354 2.12.1484: Jörðin Efstaðell í Kinn er í Ljósavatnskirkjusókn. DI VI, 527 30.11.1485: Jörðin Efstaðell í Kinn er í Ljósavatnskirkjusókn. DI VI, 555. 22.9.1540: Máldagi kirkjunnar DI X 560. 1572: “Kirkia a Liosavatne a þessa peninga. xv malnytu kugildi. hundrads hest. BG, 9. Jarðarinnar oft getið í Ljósvetningasögu sem er talin rituð um 1250. ÍF X, 1. Tún 7.7 ha, 4/5 slétt. Sáðreitir 300 m². -Túnakort. “Túnu spillir nokkuð Ljósavatnsá með landbroti að utanverðu. Engjatak er mjög lítið í einum harðvellismó sem sprettur lítt. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 134.

SP-159:001 *Ljósavatn* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur á framburðargrund við fjallið um 2,5 km suður af vatninu.”
Heimildir: BBSÞ, 209

SP-159:002 heimild um kirkju
 “Norðan við Bæjarlæk Miðún, þar bærinn, Kirkja og Kirkjugarður.” “Bænakirkja var á Ljósavatni frá því að kristni var lögtekin. Björn Jóhannson, afi núverandi bónda, byggði timburkirkju þá er nú stendur, árið 1892... Kirkjan er 60 m², rúmar rúmlega 100 manns í sæti.”

LJÓSAVATN Í LJÓSAVATNSSKARÐI (SP) Nikulási (ÞÓRODDSSTAÐAANNEXÍA)

1318: XX: Liosavatns kyrckia.

Ad Liosavatne a kyrckia. xxx. hundrada j heima landi.

Jnnan kyrckiu. Tiollid vm alla kyrkiu. krossar. ij. mariuskript. nicholas skrift. kluckur iij. alltaris klædi. ij. munnlaug. mercki. ij. kaleykur. Glodarkier. Elldbere. kantara kapa.

hier skal vara prestur oc diackn.tekur prestur heima j leigu. iiij. merckur. vtan gardz. iiij. merkur.

af x. Bæium. heýtollur oc lýsistollar af. viij. Bæium.

hestur. xij. kugilldi.

Stijgur Bondi ä ad lata giora forkýrckiu.

lijka abreydsl. tueggia marcka messu klædi. iiij. Bækur. Máld DI II 438439

[1380]: Anno domini M°. kuaadringentisimo lxxx° Reiknaadist so goz oc jtok liosaavaatz bæde kirkiunnaar oc bæiaarinz þaa loge jonsson waar. xv. kugillde. hundraadz hross oc hundraad voru til forkirkiu giordaar.

j heimaa lande. xxxc. gierde firi sunnaann dyupaa oc laand aad fliote vt aad gaarde er liggur vr bvg aa diupaa med gotu fraa efstaa felle oc aaustur j fliot haalf þridiu ey j fliote med hrvthaagaa. Rædur diupaa oc liosaavaatn oc geitaa firi vtaann vppaa fiaall til vppsprettu aauxaraa aallt j fliot

aa aauxaraa steckiaar stodu oc torfsting sem þaarf til steckiaar med. um merkium rædur gaardur mille liosaavaatnz oc aauxaraa sem geingur j laandsudur j aauxaraa enn vpp j blaamel firi ofaann fornmanna leide riettsynis vr þeim mel sudur j aauxaraa

aa liosaavaatn j aauxaraa jordu kolskog

j aarndysaastaadaa jordu xvij. hrossaa gaaungur vmm iiij maanaade

oc beit firi nordaan reidgaatur sem liggiaa aaustur j fliot fraa felle firir suo maargt gielldfie fraa krossmessu aa haust til crossmesso aa vor sem bonde aa liosaavaatne vill þaangaad laataa

þaar firir aa fell j liosaavaatnz jordu xij fetaa torfskurd sem bonde siaalfur þaar til vijsaar ef haann hefur greindaa gelldfiar beit

Maanaadaar teig j finnstaadaa jordu vtaann aaf tiorn oc þaar vpp fraa oc aastædu firi aaustaann tiorninaa

Teigur j krossjordu med vmmerkium aad læk þeim er fellur i firi sunnaann saaurridu gierde. oc ofaann j merke syke oc rædur syke sudur j dyupaa enn snid gotur firi ofaann maariu topter enn firi sunnaann steirnn j fiaalle so riettsyne ofaann j vaad þaad er ridid er vt fraa torfholte yfer dipaa.

j liosaavaatne veidur iij dægur j huorre viku firi huors maanns laande oc faare vr ef liosvetningaar koma. Holmaa oc hreidur elft j liosaavaatne

skipstodu oc naaust j vaatzendaa laande

haalfz maanaadaar teig j eystre tiaarnaa jordu

skaalaagierd oc skipstodu oc naaust j vaatzendaa laande

haalfz maanaadar teig j eystre tiaarnaa jordu

skaalaagierd oc skipstodu j vijkum vid svijnin

gielldfiara rekstur j naattfaaraa vijkur vmm sumaar

skogar hogg j barnafellz skoge aarlaga enn vid aad þui skaape þaa skog þrytur. gaaf þaad jtaak aasbiorn geirsson eigaande baarnaa fellz j testaamentisgiof. vaar baarnaafell golldid j vigzbætur xiiij. hundrud aasbirne aaf aalfu þorgilz gudmundssonar

fylgier heimaa laande krogdsaalur fraa gaalltaar grof fram aad kidaagile.

Reki aa fliotz saande er þar samanridid setbergzklettur og skrydnafell þar vestur [fra] skaammaa reki ijc. faadmaa tuiæd. þaa liosvetningaa reke vestur aad fliotzose motz vid þueraarmenn. DI III 355356 [AM dipl afskr 51. Í máldaganum stendur 1480 og er haldið villa, en gæti þó verið rétt sbr. að ítök eru hér fleiri og margvíslegri en 1390 og ekki annað að sjá að þau ítök sem talin eru þar hafi fylgt eignarhluta að hálfu eins og í þessum]

1390: Anno domini M° kuaadringentesimo Lxxxx Reiknaade sira Loge Stigsson oc Solueig Gudmundardotter moder hans suo micid goz kirkiunnar aat Liosaavaatne.

xxxc i heimalandi sem er hriflugerdi ad þeim gardi sem liggur vr baug aa diupaa oc austur i fliot. hruteyiar laand aallt i fliote. maanaadar teigh i finnstaadaa iord vtan af tiorn oc vpp fra oc þar aa stædu firir aaustaan tiorninaa. teigur i krossiord aat læk þeim er fellur fyrer sunnaan sauridugerde oc ofaan i merkesike oc Rædur sik sudur i diupaa enn snidgatur fyrer ofan mariu topter enn fyrer sunnan stein uppi fialle so Riettsyne ofan i vad þad Ridit er vt fra torfholte yfer dipaa. veidur i losaa vaatn þriu dægur i viku fyrer huers maannz lande oc fare vr ef liosvetningar koma aat.

prestskyld oc diaknz.

þetta innan kirkiu. krossar iiij. nikulas likneske. mariu likneske. iarnstikur ij tinadar. iij otinadar. paxblad. alltarizklæde. kistur ij [med] Reliquijs. messuklædi metin ij morkum. kaleikur med lestri patijnu oc kantara kaapaa. tiolld um aallaa kirkiu. glodarkier. elldbere. kiertaastikur ij. aunnur lest. hialmur. iarnskip. merke ij. kluckur oc ein broten. kraakur oc broddstafur. stolar ij. paskaa kertistika. lestur kietill. saalltarar ij. nikulaaz saagaa. lesbok de tempore. jolaa faaustu bok at aullu. messubok vm laangaa faustu til passionem. saungbok j aa vorid. jll quaterni. fiorar adrar. [vantar 1 altarisklæði, munnlaug og líkaábreiðsl]

þetta liet skrifa einar haafliðaason Holaa kirkiu officialis.

tiund oc liostoll af xiiij bæium.

skipum vier at þesse kirkiu maldage sie lesen huern timaa aa nikulazmessu. Máld DI III 446

447 [AM dipl afskr 52. Máldaginn er augljóslega frá lokum 14. aldar en AM hefur talið að 'ita est, non vero Lxxx. ne postea dubitem.' og má það vel vera. Sami ritari hefur gert [1380] og þennan og má vera að hann hafi tekið kuadringentesimo eftir honum]

1399: liv. Liosawatns kyrckia.

Kirkian ad liosauattne er helgud med gudi enum heilaga nichulao.

hun a. xxx. hundrada.

þetta jnnann kirku. Messoklædi metin firir xvj aura. hokull ad auk. kaleikur med lestri patinu. kantarakapa. tiolld um alla kirkiu. glodarker oc elldberi. kertahialmur. iarnskip. merki tuo. kluckur. ij. oc enn þridia brotin. kistur. tuær. oc er aunnur lest. stolar tueir. lectarar ij. paska staur læstur med reliquis. fontur. broddstafur. iarnstikur. v. oc ij med kopar. paxblad. alltarisklædi eitt. krossar iiij. mariulijkneski. nichulaus likneski. munnlaug vond.

Þetta j bokum. psalltarar ij. nichulas saga. lesbok de tempore. jolamessobok ad ollu. messobok umm langafostu til passionem. Saungbok a vorid. sequentiu skra. quaterne noui festi og iiij. adrar. [vantar kertastikur 2, krák, ketil]

þar er prestz skyld oc diakns. tekur prestur heima j leigu iiij merkur enn utan gards adrar iiij. heytollur oc lysistollur af viij bæium.

ecclesia non dedicata.

tiund kyrckiu hluti a þui ari mork.

þetta j lausa godzi. xu. kugilldi. hundrads hross. iiij. c. uauru til forkirkiu gerdar.

jtem reiknadist i portionem ecclesie vmm xvij ar vij. c. oc half mork. anno domini M. ccc. xc.

ix.

jtem a kirkian duka ij yfer likneskium oc Messobok a sumarid ad lesi. Máld DI III 559

[1429]: [1] prestr ok diakn; DI IV 380

2.6.1431: geck helgi [bjarnason kaupandi] j borghan ath suara aa sina peninga aullvm tiundareikningi þeim sem fallith hafdj medan gamle [Marteinsson seljandi] bio ok þora eyiolfsdotter ætte ath suara er gamle hafdj vnder bvndit sikh ath suara aa hennar weghna er hann keypti aadr greinda javrd suo eigi sidr kirkiu fyrnd ok ornamentum kirkiunnar suo miklu sem aadr greindvm gamla bar ath suara.

Reiknadj gamle ath kirkian ath liosawatne ætte j finnstada javrd halvesmanatar teigh [með ummerkjum, og annan einnig með ummerkjum] hrvteyiar land allt j fliote [+veiði í Ljósavatni] fylger heimalandj kroxdalr fra galltar grof framm ath kidiagile [+reka með ummerkjum]; DI IV 455456

24.5.1433: Jörðin Efstaðell ... ligr j liosavszþingum; DI IV 532

7.5.1434: Jörðin Bær í Bárðardal [er] i liosavatz þingvm; DI IV 544

10.1.1445: Jörðin Vatnsendi er ... i liosauazþingum; DI IV 663

1461: Máld DI V 321

[1461] 1 prestur og 1 djákni DI V 359

24.9.1478: Hólastóll selur Ljósavatn fyrir Hof í Svarfaðardal og skyldi kaupandinn, Magnús Magnússon, engum kirkjugósum svara þeim sem fallið hafa á Ljósavatni hér til. DI VI, 159

1478: byskup Olafur Rognvalldson selldi Liosavatn Magnuse Magnussyni;

Gottskálksannáll, IA, 372 [bv. m. hönd frá ca. 1600]

4.5.1481: Jörðin Vatnsendi er í Ljósavatnskirkjusókn. DI VI, 354

2.12.1484: Jörðin Efstaðell í Kinn er í Ljósavatnskirkjusókn. DI VI, 527

30.11.1485: Jörðin Efstaðell í Kinn er í Ljósavatnskirkjusókn. DI VI, 555

22.9.1540: Máld DI X 560

1572: anno 1572

Kirkia a Liosavatne a þessa peninga. xv malnytu kugildi. hundrads hest. Er Magnus skyldugur kirkjunne viijc. Ornamenta jnnan kirkiu. kaleikur med patinu. alltarisklædi. litil klucka. og j bialla. pascabrefri syngiandi. elldberi. janstikur ij. messuklædi alfær er herra Olafur gallt kirkjunne fyrir iijc. jtem j messuserkur stakur fallit j portio sijdan Magnus medtok af faustu og lausu j xi ar iiijc. hier fyrir golldit nocum testamentum j norrænu fyrir jc haukull og embættisbok fyrir i[1/2]c. jarnkall fyrir x aura. psalltari sæmelegur med pergament og psalmabok jslensk fyrir jc. Summa 4c. BG, 9

17.4.1857: Leyft að leggja niður kirkjuna á Eyjardalsá og sókninni skipt upp þannig að 4 bæir legðust til Lundarbrekkusóknar en 2 með hjáleigum til Ljósavatnssóknar; (PP, 300) [konungsúrskurður]

“En afstumpet Steen paa Pladsen foran Liosavatns Gaard, med sex Kanter - som skal være opgravet der af Kirkegaarden med Thorgeir Losvetninga-godes Navn i Runer”. FF,599. Sþ gerði líkan af steininum í tré: “...Denne Steen, 2 al 4 Tommer lang - som for omtrent 90 Aar siden siges at være opgraven af

Ljosevands Kirkegaard, og siden at have tjent som Hestastjake (:Hestepæl:) paa Ljosevand - er ellers neppe en Minde - eller Grav-Steen over den i Islands Historie navnkundige Thorgeir Ljosavatns=Gode, men snarere, saavidt jeg - ellers en Idiot i Runelæsning - kan slutte, over et Fruentimmer, ved Navn: Haldora; Og synes Inscriptionen ellers at vidne om, at enten Runeskriveren, eller og Steenhuggeren, ikke har været meget sterk i Rune-Litteraturen.” FF,582

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 4; BBSþ, 220; FF, 599, 582; DI

SP-159:003 heimild um útihús

Þrjú samstæð útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-159:004 heimild um útihús

Útihús rétt suðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-159:005 bæjarstæði býli

Friðlýstar fornleifar

“Í suðaustur frá bænum að Ljósavatni, og fyrir utan tún, sjest á dálitlum hól tóttapýrping. Að líkindum hefur hjer verið kot, hjáleiga frá Ljósavatni, en ekkert nafn vissu heimamenn þar nú á þessu. Aðaltóttin er 9 m. frá norðvestri til suðausturs og 10 m. á hinn, rjetthyrnd og regluleg. Aðalinngangur í hana eða húsið (kotið) hefur verið á miðri norðausturhlið. Hafa þar verið göng inn og herbeggi (hús) til beggja handa við þau fremst og í innri hlutanum hafa einnig verið 2 herbergi, hvort í sínu horni; veggir milli allra herbergjanna. Norðvestan við þessa aðaltótt er garður eða rjett, jafnlöng frá suðaustr til norðvesturs, en hálfu mjórri en tóttin á hinn veginn. Ef til vill hafa verið dyr út úr herberginu í vesturhorninu út í þessa rjett eða garð. Enn er tóttarrúst norðvestan við þessa síðustu, nær miðju, álíka breið og nær jöfnu á báða vegu, um 16 fet á hvora. Dyr hafa verið á henni á norðausturvegg, við rjettarvegginn.”

Heimildir: Árb'24, 52-3; ÁG: Fornleifaskrá, 51

SP-159:006 *Merkigirðing* heimild um landamerki

“Þá Merkgirðing að Hrúteyjarkvísl.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1

SP-159:007 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Merkin síðan vestur um Merkgarð á Mónum...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1

SP-159:008 *Merkivarða* heimild um landamerki

“Merkin síðan vestur um Merkgarð á Mónum í Merkvörðu á brún Ljósavatnsfjalls.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1

SP-159:009 *Hraungarður* heimild

“Austur af [Hestaklett] hól, sem heitir Einbúi. Þá Fosslág. Ofan við þetta er Hraungarður.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1

SP-159:010 *Hraungarður* heimild

Sunnan við Fosslág er Suðurmór... Efst á Suðurmó Hraungarður.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:011 *Steingrímstættur* bæjarstæði býli

“Efst á Suðurmó Hraungarður. Við norðurenda hans, heim við tún, miklar rústir eftir bæ og útihús. Þetta er nefnt Steingrímstættur, og eru friðaðar með lögum. Þarna hafa ýmsir séð ljós og fleiri fyrirbrigði, jafnvel um hábjartan dag.” “Steingrimstoftir kallast fornt hjáleigustæði suður frá heimatúninu, sem sagt er að bygst hafi um tvö eður 3 ár vel fyrir 60 árum, en hvorki áður nje síðan. Byggingarkosti vita nálægir ekki að undirretta. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi.” Sennilega sama og 005

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2; JÁM, 134

SP-159:012 *Húsadalur* örnefni

“Suður frá túni Hraungarðsbrekkur, norðarlega í þeim Langalág og Stórasteinsgil úr Húsadal...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:013 *Þinghóll* örnefni þingstaður

“Ofan við tún í Gilkjaftri klöpp, sem heitir Nef. Sunnar Þinghóll við Bæjargil.” “Það sést ekkert fyrir þingrústum núna...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2; Ö-Ljósavatn c, 2

SP-159:014 heimild

“Undir Hagabjörgum er Dýhagi, Dýhagtjörn og falla í hana Dýhagalækir, tveir, undan hrauninu. Þar eru líka tættur, nafnlausar.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:015 *Torfhóll* örnefni rista

“Norðan við Ljósavatnsá, neðst, heitir Hagi, upp að Torfhól.” “Sennilega hefur verið þurrkað torf í Torfhól, hann er sandur og móhella.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2; Ö-Ljósavatn b, 2

SP-159:016 *Rjómaskáli* heimild

“Norðan við Ljósavatnsá, neðst, heitir Hagi, upp að Torfhól. Austan undir honum rústir af Rjómaskála við Torfhólslæk.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:017 *Hesthústóft* heimild um hesthús

“Á Djúpárbakka Hesthústóft.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:018 *Hesthúsvað* heimild um vað

“Á Djúpá eru þessi vöð: Neðst Hesthúsvað...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:019 *Kúavað* heimild um vað

“Á Djúpá eru þessi vöð: Neðst Hesthúsvað, þá Kúavað ...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:020 *Torfhólsvað* heimild um vað

“Á Djúpá eru þessi vöð: Neðst Hesthúsvað, þá Kúavað, Torfhólsvað...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:021 *Ferðamannavað* heimild um vað

“Á Djúpá eru þessi vöð: Neðst Hesthúsvað, þá Kúavað, Torfhólsvað, Ferðamannavað...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:022 *Brot* heimild um vað

“Á Djúpá eru þessi vöð: Neðst Hesthúsvað, þá Kúavað, Torfhólsvað, Ferðamannavað, Brot...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:023 *Ósnað* heimild um vað

“Á Djúpá eru þessi vöð: Neðst Hesthúsvað, þá Kúavað, Torfhólsvað, Ferðamannavað, Brot og Ósnað.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 2

SP-159:024 *Stekkur* heimild um stekk

“Vestan við Djúpárós Bára, þar upp af Langimelur, þar Stekkur, ofar Geitárskriða...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3

SP-159:025 *Rétt* heimild um rétt

“Vestan við Djúpárós Bára, þar upp af Langimelur, þar Stekkur, ofar Geitáskriða, þar leifar af allstórri Rétt.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3

SP-159:026 *Vörðuhóll* heimild

“Neðan við Bessakotsgrund Vörðuhóll og Varða á.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3

SP-159:027 *Bessakotbæjarstæði* býli

“Neðan við Bessakotsgrund Vörðuhóll og Varða á. Sunnar eyðibýlið Bessakot við Bessakotslæk.”
“Bessakot: Það er greinilegt, að þar var búið fyrir 200 árum. Það var tjaldað yfir baðstofuhústöftina á heyskapartímann kringum aldamót.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3; Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:028 heimild um fjárhús

“...Leitislækur á Leiti, suðaustur af því Miðhóll, norðaustur af honum Tjarnarstæði. Þar rétt hjá Rústir, sennilega af fjárhúsum eða fjárborgum.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3

SP-159:029 *Kofi* heimild

“Sunnan við Miðhól Kofamór að Kofalæk, þar Kofi, ofar Mýri.” “...svo næst eru þrjár rústir í Kofamó...” “Kofinn er fallinn fyrir rétt 70 árum, er var í Kofamó.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3; Ö-Ljósavatn b, 7; Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:030 *Skurður* heimild um áveitu

“Neðan við Kofamó Syðstihóll. Austur af honum Skurður og Skurðarbakki, leifar af gömlum áveitum, sem víða má sjá hér.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3

SP-159:031 *Valavarða* heimild

“Vestan af Rauðhólum, vestan við Ljósavatsá, Valavarða.” “Valavarða er ómerkilegt hrúgald á dálitilli þúfu; mætti hlaða upp. Veit ekki um nafngift, en held, að það komi ekki til greina með eyktamark.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3; Ö-Ljósavatn c, 4

SP-159:032 *Torfmýri* heimild um rist

“Norðan við Fosslæk er Torfmýri, þá Leitislækur...” “...torfrista í Torfumýri (Torfmýri A.Á.).”
“Torfrista og stúnga mjög lök og valla brúkanleg.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 3; Ö-Ljósavatn c, 2; JÁM, 133

SP-159:033 *Miðaftansvarða* heimild

“Upp á Breiðastallsbrekku er Breiðistallur suður að Skarði. Suður frá því Vörðubrún, þar Miðaftansvarða, ofar Efribrún.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 4

SP-159:034 heimild um hesthús

“Suðurtún er sunnan við Bæjarlæk, við hann Bakki, sunnar Tunga og Hesthúshóll, þar Hesthús.” “Suður frá bænum eru tvö tóftarbrot á Hesthúshól.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 4; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:035 *Gamligarður/Goðagarður* heimild um túngarð

“Umhverfis allt túnið, norður að Bessakoti, garður nefndur Gamligarður eða Goðagarður.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:036 *Hofrúst* heimild

Friðlýstar fornleifar

“Skammt austan af bæ er Hofrúst, friðuð að lögum. Sagnir herma, að það sé rúst af hofi Þorgeirs Ljósvefningagoða.” “Hofrúst sést sem bunga á landinu. Var leitað eftir veggjum 1904 (Daniel Bruun); svo var hún mæld og mynduð 1992, að mig minnir, af Mjöll Snæsdóttur og hennar samstarfsmönnum.”

Kaalund segir frá hofrúst við Ljósavatn í sögustaðariti sínu: “Í túninu telja menn sig sjá staðhofsins”. (Kaalund III 1986,113) “Fyrir utan bæ á Ljósavatni er í ánni einn af þekktustu fossum Íslands, Goðafoss. Fossúðinn þaðan sést ekki aðeins frá Ljósavatni, heldur jafnvel upp í Bárðardal...Sagnir segja að Goðafoss hafi fengið nafn sitt af því, að Þorgeir hafi kastað goðum sínum í hann eftir kristnitökuna.” Brynjúlfur greinir einnig frá þeirri rúst í skýrslu um leiðangur sinn um héraðið 1900. DBFJ 1909,313 “Her har man paavist en lille tomt i tunet, lige nordøst for gaarden; denne er udgravet af D. Bruun (se Fortidsminder og Nutidshjem s. 171 ff.); retning øst-vest, 43 fod l., c. 14 i midten; uden tværvæg.” Daniel Bruun gróf í rústina árið 1904 (?) (Bruun 1904?). Hann gróf innan úr rústinni og fann gólflag, brennd bein og kol. Hann taldi víst að hér væri hof Þorgeirs Ljósvefningagoða.

Við komum að Ljósavatni 29. júlí 1991. Hofrústin er sýnd í túninu um 50 m í austsuðaustur frá bænum (Mynd 14). Hún er afar flöt og ógreinileg og var ekki auðvelt að átta sig á lögun hennar. Viðgerðum afstöðumynd og teiknuðum rústina (Mynd 15). Hún virðist vera um 18 m löng og um 8 m breiðviðmiðju. Hún snýr göflum í norður og suður. Austurhliðin er afar flöt og virðist hafa veriðjöfnuð. Norður og suðurgaflar eru afar óskýrir, en þó má sjá móta fyrir þeim, einkum að utanverðu. Rústin virðist ekki vera í hættu, enda er hún svo flöt aðunnt er aðaka sláttuvélum og öðru yfir hana. Þá telst hún varla til óprýði, jafnvel af mestu túnræktarmönnum, því hún er næsta ósýnileg. Fornleifafræðingar væru sjálfsagt efins um að hér væri tóft, ef heimamenn vissu ekki betur.

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 4; Ö-Ljósavatn c, 4; ÁG: Fornleifaskrá, 51; KK III, 113-114; DBFJ 1909,313; AF: *Hofminjar á Norðurlandi*

SP-159:037 *Veita* heimild um áveitu

“Niður af Miðtúni, Veita...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 4

SP-159:038 heimild um fjárhús

“Niður af Miðtúni, Veita, við hana tættur, sennilega af Fjárborg eða Fjárhúsum.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 4

SP-159:039 *Heimreið* heimild um landamerki

“Norðan við Heimreið er Norðurtún.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:040 *Peningshús* heimild um útihús

“Norðan við Heimreið er Norðurtún. Efst á því eru nú Peningshús jarðarinnar.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:041 *Vatnsendagata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru taldar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:042 *Óshólagata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru taldar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:043 *Dys* heimild

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru taldar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:044 *Valavörðustígur* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:045 *Torfhólsgrata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata, Torfhólsgrata...”

“Torfhólsgrata liggur úr hólum og heim að bæ.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5; Ö-Ljósavatn b, 3

SP-159:046 *Holtakotsgrata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata, Torfhólsgrata, Holtakotsgrata...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5

SP-159:047 *Fossgata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata, Torfhólsgrata, Holtakotsgrata, Fossgata...”

“Fossgata heitir bergið kringum Goðafoss. Upp frá honum Fossgata, sem liggur upp í Fosslág.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5; Ö-Ljósavatn b, 5

SP-159:048 *Mógata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata, Torfhólsgrata, Holtakotsgrata, Fossgata, Mógata...”

“Suður frá túni neðst Mógata.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5; Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:049 *Öxarárgata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata, Torfhólsgrata, Holtakotsgrata, Fossgata, Mógata, Öxarárgata...”

“...við fjallið er Öxarárgata.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5; Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:050 *Rauðhólagata* heimild um leið

“Mjög margar götur liggja um hjá Ljósavatni. Í minnum eldri manna voru talðar 60 götur í stefnu frá Ljósavatnsskarði og dreifðust þær til suðurs og austurs. Helztu götur, sem vitað er um nú, talið norðan frá: Vatnsendagata, Óshólagata, við hana Dys niður af Yztahól, Valavörðugata, Torfhólsgrata, Holtakotsgrata, Fossgata, Mógata, Öxarárgata, Rauðhólagata...”

“Rauðhólar eru ofan við Breiðanes ...yfir hólana er Rauðhólagata.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 5; Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:051 *Tröð* heimild um traðir

“Í túni er Tungu; neðan við Tunguna er Tröð, utan við hana er Bæjarlækur.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 1

SP-159:052 *Baggastígur* heimild um leið

“Af Rinda liggur gata í Grænamó, sem heitir Baggastígur...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 2

SP-159:053 *Heybandsgata* heimild um leið

“Af Rinda liggur gata í Grænamó, sem heitir Baggastígur, og önnur í Bíldumó norðan Fosslægjar, sem heitir Heybandsgata.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 2

SP-159:054 *Fjárborg* heimild um fjárskýli

“Utan og ofan við Bíldumó er Steinsmýri, utar er Náttmálahóll ...svo Flesjur, sem eru vestar. Sunnar og ofar er Fjárborg.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 2

SP-159:055 *Hraunstígur* heimild um leið

“Bessakotsflæða er norður af kotinu. Stokkur er norður úr flæðunni. Neðar er Hraunstígur

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3

SP-159:056 *Torfhólsstígur* heimild um leið

“Torfhólsstígur er niður með Djúpa.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3

SP-159:057 heimild um stekk

“Sunnar og neðar er Stóralág; vestast í henni er Stekkur.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:058 *Bragastræti* heimild um leið

“Af Hraungarði liggur Bragastræti í áttina að þjóðvegi.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:059 *Geitastígur* heimild um leið

“Geitastígur liggur sunnan Stóruhágarhóla.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:060 *Suðurgata* heimild um leið

“Suður frá túni neðst Mógata. Suðurgata er aðeins nær fjallinu.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:061 *Tjaldlág* örnefni tjaldstaður

“Í gilinu ofan brúarhys er Geitafoss... Við hliðina á Geitafossi er Tjaldlág.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 4

SP-159:062 heimild um stekk

“Kjóamýri er sunnan við [Hesthús]hólinn.” “...stekkur eða rétt við Kjóamýri...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:063 heimild

“Langalág er sunnan við Stórasteinsbakka.” “...garðlag í Löngulág upp í Húsadal...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:064 heimild

“Út við Árgilið er Háimelur.” “...garðlag í ...ofanverðum Háamel...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:065 heimild um geitakofa

“Syðst við Hraungarð er Hrauntjörn.” “...suður undir Hrauntjörn eru kofarústir, var geitakofi um aldamót.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn a, 1; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:066 heimild um kolagrafir

“...svo eru það kolagrafir í fjalli...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:067 heimild um heystæði

“Hvammur er utan og ofan við Háamel.” “...heystæði í Hvammi við árbakkann...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 2; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:068 heimild um heystæði

“Norðan við Gilbotninn er Grænimór.” “...heystæði í Grænamó...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 2; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:069 heimild um heystæði

“...í Bíldumó norðan Fosslækjar...” “...heystæði í Bíldumó.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 2; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:070 heimild um stekk

“Svo frá bæ til vesturs með fjalli stekkur í gili ca. 200 metra frá bæ, annar framan undan brekkunni.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:070 heimild um stekk

“Svo frá bæ til vesturs með fjalli stekkur í gili ca. 200 metra frá bæ...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:072 heimild um fjárhús

“Úti á árbakkanum eru leifar af fjárhús...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:073 heimild um útihús

“Suður og upp af Miðhól er Mýri, í henni Mýrarlækur.” “...útihús ofanvert við Mýri...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:074 heimild um rétt

“Miðhóll liggur ofan við Hraunhól.” “...í sunnanverðum Miðhól rétt eða stekkur...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:075 heimild

“Vestan Mýrarinnar er Leiti; Leitislækur er vestar. Yztihóll er norðan/vestan við Leitið.” “...svo eru garðar í Yzthól.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:076 heimild um rétt

“Vestan Mýrarinnar er Leiti; Leitislækur er vestar. Yztihóll er norðan/vestan við Leitið.” “Í Yzthól er rétt eða stekkur...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:077 heimild um fjárskýli

“Vestan Mýrarinnar er Leiti; Leitislækur er vestar. Yztihóll er norðan/vestan við Leitið.” “Í Yzthól er rétt eða stekkur, og neðan við hólinn er sennilega fjárborg...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3; Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:078 heimild

“Vestan Mýrarinnar er Leiti; Leitislækur er vestar. Yztihóll er norðan/vestan við Leitið.” “Í Yzthól er rétt eða stekkur, og neðan við hólinn er sennilega fjárborg, bak við hólinn er tvær tættur.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3, Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:078 heimild

“Bessakot er vestan við Yzthólinn. Bessakotsgil er austan við kotið; Bessakotslækur er í gílinu.”
“Sunnan við Bessakotslæk rúst...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3, Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:079 heimild

“Bessakot er vestan við Yzthólinn.” “...um 100 metrum vestar [en Bessakot] tóftarbrót...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3, Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:081 heimild

“Í vestur frá [Háa]hólnum er Langimelur.” “...við Langamel rúst...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 3, Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:082 heimild

“...norðan vegar er Grund neðan við garð austan til.” “...við Langamel rúst, svo norður í Grund syðst önnur...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 5, Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:083 heimild um rétt

“...við Langamel rúst, svo norður í Grund syðst önnur; uppi í skriðu rétt.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:084 heimild um áveitu

“Garðar neðan við Bessakot niður í haga eru sennilega forn áveita.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:085 heimild um áveitu

“Áveitur eru töluverðar neðan og vestan við túnið.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 7

SP-159:086 heimild um mógrafir

“Svarðtekja var niður á Djúpárbakka eða Kúavaðsbakka - sami bakkinn með tvö nöfn - ca. 300 metrum neðan við Torfhól, dýpt 7-8 stungur. Ekki góður, hætt að nýta hann 1947.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 2-3

SP-159:086 heimild um ristu

“Ljósavatnsá rennur ofan við Rauðhóla. Hagafoss rennur fram af og niður eftir Hagabjörgum. Hagi er vestan á...” “Svo er torfrista í Haga...” “Torfrista og stúnga mjög lök og valla brúkanleg.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn b, 4; Ö-Ljósavatn c, 2; JÁM, 133

SP-159:088 heimild um stekk

“Einn stekkur í Gilvanga ca. 70 metrum ofan við Brekkuhorn...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:089 heimild um stekk

“Einn stekkur í Gilvanga ca. 70 metrum ofan við Brekkuhorn, annar ca. 60 metrum norðan við hornið...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:090 heimild um útihús

“Svo eru útihúsatóftir ca. 80 metrum vestan við bæjarrústir [Bessakots]...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:091 heimild um útihús

“Svo eru útihúsatóftir ca. 80 metrum vestan við bæjarrústir [Bessakots], einnig 50 ...metra suður frá

þeim...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:092 heimild um útihús

“Svo eru útihúsatóftir ca. 80 metrum vestan við bæjarrústir [Bessakots], einnig ...70 metra suður frá þeim...”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:093 heimild um útihús

“Svo eru útihúsatóftir ca. 80 metrum vestan við bæjarrústir [Bessakots], einnig 50 og 70 metra suður frá þeim, svo ca. 80 metrum neðar.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:094 heimild um stekk

“Þar næst Stekkur austan í Yzthól.”

Heimildir: Ö-Ljósavatn c, 3

SP-159:095 *Hrúthagagerði* bæjarstæði býli

“Hrúthagagerde kallast fornar girðingar hjer í landinu neðarlega við Skjálfafljót. Þar atla sumir að í fyrndinni hafi bygð verið, aðrir geta til að það hafi verið sáðakrar. Ekki má hjer bygð setja því hjer er heysk<ap>ur enginn.” “Sunnan við Drag er Hrúthagi, eyðibýli. Er Bæjarstæðið suður við Hrúteyjarkvísl, rétt austan við Brúarstæðið. Eru þarna miklir garðar og margar húsarústir, og herma gömul munnmæli, að þarna hafi verið 18 hurðir á járnnum.”

Heimildir: JÁM, 134; Ö-Hrifla og Hrútey, 2

SP-159:096 *steðja* heimild

“Í undristöðu undir norðvesturvegg á haughúsi, sem er bakvið þinghúsið á Ljósavatni, er steinn með ferhyrndri holu klappaðri í; sjer á þá hlið eina, sem holan er í, og er þessi hlið tígulmynduð, 2 hornin mjög sljó, en hin 2 totumynduð; lengdin er 77 cm. og breiddin (um sljóu hornin) 50 cm. Holan er á miðju, og er 12 cm. Á hvorn veg, en 14 cm. að dýpt. Steinninn var fyrrum í hesthúsvegg fyrir norðaustan bæinn, niðri á túninu; er það hús nú rífið, en tóttin sjest. Mun hjer hafa verið smiðja fyrrum, eða heima við bæinn, og steinninn steðjafótur.”

Heimildir: Árb'24, 53

SP-159:097 heimild um smiðju

“Mun hjer hafa verið smiðja fyrrum, eða heima við bæinn, og steinninn steðjafótur.”

Heimildir: Árb'24, 53

SP-159:098 *Gerði* heimild um landamerki

[1380]: “j heimaa lande. xxxc. gierde firi sunnaann dyupaa oc laand aad fliote vt aad gaarde er liggur vr bvg aa diupaa med gotu fraa efstaa felle oc aaustur j fliot haalf þridiu ey j fliote med hrvthaagaa. Rædur diupaa oc liosaavaatn oc geitaa firi vtaann vppaa fiaall til vppsprettu aauxaaraa aallt j fliot ...”

Heimildir: DI III, 355

SP-159:099 *garðlag* landamerki

[1380]: “j heimaa lande. xxxc. gierde firi sunnaann dyupaa oc laand aad fliote vt aad gaarde er liggur vr bvg aa diupaa med gotu fraa efstaa felle oc aaustur j fliot haalf þridiu ey j fliote med hrvthaagaa. Rædur diupaa oc liosaavaatn oc geitaa firi vtaann vppaa fiaall til vppsprettu aauxaaraa aallt j fliot ...”

Heimildir: DI III, 355

SP-159:100 heimild um leið

[1380]: “j heimaa lande. xxxc. gierde firi sunnaann dyupaa oc laand aad fliote vt aad gaarde er liggur vr bvg aa diupaa med gotu fraa efstaa felle oc aaustur j fliot haalf þridiu ey j fliote med hrvthaagaa. Rædur diupaa oc liosaavaatn oc geitaa firi vtaann vppaa fiaall til vppsprettu aauxaaraa aallt j fliot ...”

Heimildir: DI III, 355

SP-159:101 garðlag landamerki

[1380]: Máldagi kirkjunnar: “aa aauxaaraa steckiaar stodu oc torfsting sem þaarf til steckiaar med. um merkium rædur gaardur mille liosaavaatnz oc aauxaraa sem geingur j laandsudur j aauxaaraa enn vpp j blaamel firi ofaann fornmanna leide riettsynis vr þeim mel sudur j aauxaaraa”

Heimildir: DI III, 355

SP-159:102 heimild um legstað

[1380]: Máldagi kirkjunnar: “aa aauxaaraa steckiaar stodu oc torfsting sem þaarf til steckiaar med. um merkium rædur gaardur mille liosaavaatnz oc aauxaraa sem geingur j laandsudur j aauxaaraa enn vpp j blaamel firi ofaann fornmanna leide riettsynis vr þeim mel sudur j aauxaaraa”

Heimildir: DI III, 355

SP-159:103 heimild

“Jón Ólafsson frá Grunnavík talar um haug Þorgeirs goða skammt fyrir suðaustan bæ á Ljósavatni. Fátt er nú um hann vitað.”

Heimildir: KK III, 113nm

SP-159b Ljósavatn (Króksdalur)

Króksdalur vestanmeginn frá Galtargróf að Kiðagili. Munnmæli að Egill á Lundarbrekku, sonur Gnúpa-Bárðar, þess er nam Bárðardal, gæfi Helga krók frænda sínum, syni Guðlaugs Ásgeirsonar úr Sogni, land allt milli Mjóadals og Skjálfandafljóts fram til sanda. Nefndu þeir land þetta Króksdal og reisti Helgi þar bú og nefndi að Helgastöðum. Helgi átti fjárleitir með Mývetningum austan Skjálfandafljóts og sel í Öxnadal. Sagan af Hrana hring, Ódáðahraun III, 138. 1380 og 1431: Króksdalur frá Galtargróf fram að Kiðagili fylgir heimalandi Ljósavats - DI III, 356; IV, 456. 1840: “Fyrir sunnan byggð liggur báðu megin upp með Skjálfandafljóti dalur sá er Króksdalur heitir, af Helga krók sem bjó að Helgastöðum. Til annarra eyðijarða vita menn ekki í því plássi.” SSÞ, 95 “...eru merki um fornar byggingar suður á Króksdal og upp í Grafarlöndum, en þessi tóttarbröt eru með öllu órannsökuð og nöfn þeirra týnd. Sennilega hafa þó þarna verið annaðhvort sel eða býli.” 1840: “Hlíðarnar [í Króksdal] höfðu áður verið skógi vaxnar, en nú sést þar varla annað en sprek og Ódáðahraun III, 140. (sbr Smiðjugil)stönglar.” SSÞ, 95

SP-159b:001 Helgastaðir bæjarstaði býli

Vestan Skjálfandafljóts, suður á móts við Bálabrekku. “Sunnan við Smiðjuskóg eru rústir eftir Helgastaði, landnámsbýli Helga króks. Nú sjást þar engar minjar, en hér á að hafa verið kirkjustaður” “Helgastader kallast örnefni fram með Skjálfandafljóti langt fram á byggð, og eru munnmæli um að þar hafi byggð verið og kirkjustaður, en engi sjást þess nú merki, og atla sumir að fljótið hafi tekið þessa jörð með landbroti, so sem líklegt sýnist, hafi hún nokkurn tíma til verið.” Á Króksdal eru óblásnar torfur aðeins á 3 stöðum og er ein þeirra á Helgastöðum. Þar “er sandtaðan aðalgróðurinn, en dálítið er þar um grávíðislauf, og fjalldrapi sést þar, en lítið. Á Helgastöðum er talsvert landsvæði gróið á ný, og þar er sandtaðan svo þétt og stórvaxin, eins og væri það ræktað tún.” GR IV, 285 Örnefnið er þekkt, en ekki sjást þar neinar rústir og segir JÁM að Skjálfandafljót hafi brotið land á þessum stað og skolað rústunum burt - Ódáðahraun III, 138. Ath söguna af Hrana hring. 1840: talið

meðal eyðibýla sem prestur veit um, SSÞ, 103 “Bæjarstaði Helga þykjast kunnugir gangnamenn hafa greint, en harla óljóst mun það orðið.” GR IV, 283 1972:

“Þorvaldur Thoroddsen segir í ferðasögu frá sumrinu 1884, að rústir af Helgastöðum séu vestan fljóts, nokkru norðar en mynni Yxnadals, og þar stendur bæjarnafnið á herforingjaráðskortinu, byggðu á mælingum 1937-38, en aldrei kom Þorvaldur á þennan stað. ... Um 1 km norðar [en Smiðjuskógur SP-159b:002], við örnefnið Helgastaðir á kortinu, er flöt vaxin fjalldrapi. Þar vottar mjög ógreinilega fyrir rústum, svo óvíst er að um rústir sé raunverulega að ræða, en áfok er þarna mikið. En á sömu fjalldrapaflöt er örugglega garðlag, sem liggur þvert á dalinn og beygir síðan norður með hlíðinni. Þetta eru ótvíræðar leifar mannvistar og líklegt að um einhverja búsetu hafi verið að ræða þarna um 430 m yfir sjó og nærri 100 km frá ösum Skjálfandafljóts. Ekki er ólíklegt að þarna séu leifar Helgastaða munnmælanna, því þarna heitir enn Helgastaðatorfa.” Við helgastaði fundust árið 1908 2 fornlegir gripir úr jární, hnífsblað sem rekið hafði verið í skaft, hitt var flatt járn með tanga, gæti

hafa verið pottskaft.

Heimildir: Ódádahraun III, 138; SÞ Árb. 1976, 22-23; Ö-Vesturafrétt Bárðdæla, 5; SSP, 103; JÁM, 144; MÞ: Árb. 1909, 25

SÞ-159b:002 *Smiðjuskógur* gripir smiðja

Vestan við Skjálfafljót, móti Bálabrekku. "... Í Króksdal ... heitir Smiðjuskógur, um 30 km sunnan við Mýri, og mun nafnið dregið af þeim leifum rauðablásturs, sem þar eru og nefnast Smiðja." "Ekki er um að villast, að þarna suður frá hefur verið skóglendi til forna, en land er þar nú mjög blásið, og virðist gróðurlendi nú [1972] mun minna en þegar herforingjaráðskortin voru gerð ... En talsvert er þarna af þykkum moldarborðum og nokkurt kjarrlendi." Sbr kort. 1840: "[Krókdalur] er þeim megin líka nefndur Smiðjuskógur."

1866: Þjms. 308. "Gamall HJÓLSPORI úr járni með feryddu hjóli. Hann má spenna á sig, hvern fótabúnað sem maður hefir, sem þá var títt. Hann er mjög líkur sporum þeim, er tíðkuðust í útlöndum á tólfstu, þrettánda og fjórtánda öld, og mun hann vera frá þeim tíma." Þjms. 309: "Stór KJAPTMÉL, lík því er nú tíðkast á bandbeizlum." Þjms. 310: Lítill JÁRNSVIPT með hring og keng við, eigi ólíkt því, að það hefði verið svipkengur og sviptin verið negld í ólina." Þjms. 311: Oddmjór SÍVALNÍNGUR úr kopar. Annar endinn er stífður og með holu í. Óvíst er, hvað þetta muni vera." Þjms. 312: "Stór KOPARHRÍNGUR sléttur, 2 1/2 þulungur þvert yfir, óvíst til hvers. Þjms. 313: Lítill STEINSNÚÐUR, ávalur annarsvegar, en flatur hinsvegar. Af því virðist líklegast, að það kunni að vera þráðarsnældusnúður. - Allir þessir hlutir (Þjms. 308-313) fundust í svonefndum Smiðjuskógi, sem er fyrir framan alla byggð í Bárðardal, hér og hvar á tvístríngi. Menn hafa það fyrir satt, að þar hafi fyrrum bær staðið, en hvenær sá bær hafi lagzt í eyði er talið óvíst. Áður hefir þar margt fleira fundizt, helst af kaupamönnum úr Hreppum sunnan." Skýrsla FÍ I, 131-132

"Vesturhlíðar Krókdals eru víðast örfoka, en sunnan við Galthól er staður, sem Smiðjuskógur heitir. Þar sést til gjallhauga nokkurra [283] og rústir fornra bygginga eru þar allgreinilegar, steinar holaðir af mannahöndum (kvarnarsteinar) og fleira." GR IV, 282-83 1972: "Á nokkru svæði kringum Smiðjuna svokölluðu hefur myndast allmikið af rauða ofan á gjóskulaginu H3, sem þarna er um 8 cm þykkt og mjög fínkorna, svo að grunnvatn hefur safnast ofan á það. Í smiðjuhólum er allmikið af rauða, blástursjárnsmolum og gjalli. ... Í "Smiðjunni" var talsvert af birkikolamolum. Ég sendi sýni til Uppsala til aldursákvörðunar á geislavirku koli og samkvæmt henni er geislakolsaldurinn 955 eða 980 e. Kr. +- 60 ár [U 2517: 970 +- 60 (5568); U2517: 995+- 60 (5730)] fer það eftir því hvaða helmingunartíma C14 er miðað við, hvort hann er talinn 5730 eða 5568 ár. Sú helmingunartala sem er hærri gefur 3% hærri aldur." SÞ í Árb. 1976, 23-34. Á bls. 2 er einnig birt jarðveggssnið sem SÞ gerði í Smiðjuskógi, þar hefur stakur hrossleggur lent undir "a" laginu en skammt undir H 1004 er allt að 15 sm þykkt lag af kolum og gjalli og úr því var C14 sýnið tekið.

Heimildir: Ódádahraun III, 140; SÞ í Árb. 1976, 22-24; Skýrsla FÍ I, 131-32

SÞ-159b:003 *Galtahóll* dys legstaður

Vestan Skjálfafljóts, gegnt Sandmúla Skv. Sögu af Hrana hring drap Sigfús, húskarl Gauta á Gautlöndum, Vakur, sauðamann Helga króks, en Hrani hringur, sonur Egils á Lundabrekku, vó aftur Sigfús og var hann dysjaður fyrir austan fljót. Þetta gerðist er þeir voru allir í fjárleitum. Af þessu hlutust vígaferli og fór Hróaldi galti, bróðir Sigfúsar og þeir níu saman, að Hrana og fundu hann þar sem hann var að skógarhöggi ásamt tveimur húskörum Helga. Börðust þeir þar og lauk svo að Hrani drap þá alla nema tvo en einnig féllu förunautar Hrana. Voru þeir allir dysjaðir þar sem heitir Galtahóll.

Heimildir: Ódádahraun III, 138

SÞ-159b:004 *Dældir* heimild um áfangastað

"Í norðanverðu Kiðagili eru grónir hvammar, og allmikill gróður er skammt þar frá, sem heitir í Dældum. Þar er aðalánningarstaður ferðamanna, er fara um Sprengisand, enda víað vörðurnar leiðina þangað." GR IV, 283

Heimildir: GR IV, 283

SÞ-159b:005 *Kvíar* heimild um rétt

"Kvíarnar verða þarna æ dýpri, eftir því sem norðar dregur, og norðast eru grónar torfur undir nokkurra metra háum björgum. Þar eru góðir hestahagar og skjólsamt við björgin. Fjárrétt er þarna í Kvíunum ..."

Heimildir: GR IV, 285

SP-159b:006 *Kvíakofi* heimild um sæluhús

“Kvíarnar verða þarna æ dýpri, eftir því sem norðar dregur, og norðast eru grónar torfur undir nokkurra metra háum björgum. Þar eru góðir hestahagar og skjólsamt við björgin. Fjárrétt er þarna í Kvíunum og gangnamannakofi, sem nefndur er Kvíakofi.”

Heimildir: GR IV, 285

SP-159b:007 heimild um sæluhús

Á Ytri-Mosum “eru góðir hestahagar, enda er þar gangnamannakofi.”

Heimildir: GR IV, 285

SP-159b:008 *Messugötur* heimild um leið

“Frá beitarhúsunum á Íshóli ...var áður eitt af býlunum, er áttu sókn að Helgastöðum, segir Jón frá Yztafelli, að hafi legið götur í átt til Helgastaða, er nefndust Messugötur. Þessar götur lágu um Engimýrar.”

Heimildir: Ö-Vesturafrétt Bárðdæla, 5

SP-159b:009 *Þingmannavað* heimild um vað

“Norðan við ós Öxnadalsár að austan undir Kvíum sunnanverðum, er vað á Skjálfandafljóti, sem heitir Þingmannavað.”

Heimildir: Ö-Vesturafrétt Bárðdæla, 5-6

SP-160 Holtakot

1712: “Dýrleikinn x €, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 134. Tún 2.3 ha, ½ slétt. -Túnakort.

SP-160:001 *Holtakotbæjarhóll* bústaður

“Bærinn stendur á flatlendinu austur af Ljósavatnsskarði, í krika við hraunið sem það hefur stöðvast.”

Heimildir: BBSÞ, 212

SP-160:002 heimild um útihús

Útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-160:003 heimild um útihús

Vestara útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-160:004 heimild um útihús

Eystra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-160:005 *Holtakotsgata* heimild um leið

“Milli Holtakots og Ljósavatns liggur Holtakotsgata.”

Heimildir: Ö-Holtakot, 1

SP-160:006 *Steingrímsás* heimild

“Sunnarlega á Vestari-Sveigbarmi er tóftarbrot, nefnt Steingrímsás. Hvort þar hefir nokkurn tíma verið búið, veit enginn.”

Heimildir: Ö-Holtakot, 1

SP-160:007 heimild um hesthús

“Norðast og austast í Haga Hagatá. Vestarlega með Djúpá Hesthústóft.”

Heimildir: Ö-Holtakot, 1

SP-160:008 heimild um geitakofa
 “Vestan við tún er Sund. Þar vestan við Barð. Syðst á því Geitakofi.”
Heimildir: Ö-Holtakot, 1

SP-160:009 *Hornhús* heimild um útihús
 “Syðst í túni er Nýrækt. Norðar Hornhús...”
Heimildir: Ö-Holtakot, 2

SP-160:010 *Hólshús* heimild um útihús
 “Syðst í túni er Nýrækt. Norðar Hornhús... Þá Hólshús.”
Heimildir: Ö-Holtakot, 2

SP-160:011 heimild um hesthús
 “Syðst í túni er Nýrækt. Norðar Hornhús... Þá Hólshús. Austur af því Hesthús, yzt og austast á Hól.”
Heimildir: Ö-Holtakot, 2

SP-161 Hrifla

1712: “Jarðardýrleiki x ƒ, eftir því sem kotið tíundast presti og fátækum.” JÁM, 134. 1390: Hriflugerði nefnt í málþaga Ljósavatnskirkju. DI III, 446-447. Tún 2.6 ha, ½ slétt. Sáðreitir 72 m². -Túnakort. “Engið er smáfengið. Úthagarnir bjarglegir fyrir sauðfé en hrjóstrugir fyrir stórgripi...” JÁM, 135.

SP-161:001 *Hrifla* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur á flatlendinu austur af Ljósavatnsskarði, þar sem mætast Bárðardalur og Kinn...”
Heimildir: BBSÞ, 213

SP-161:002 heimild um útihús
 “Útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-161:003 heimild um útihús
 Útihús fyrir norðan bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-161:004 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í miðju túni.
Heimildir: Túnakort

SP-161:005 heimild um útihús
 Syðra útihús í miðju túni.
Heimildir: Túnakort

SP-161:006 heimild um útihús
 Útihús vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-161:007 heimild um útihús
 Útihús í suðvesturhorni túns.”
Heimildir: Túnakort

SP-161:008 heimild um landamerki
 “En vestan merki milli Hriflu og Holtakots í girðingu úr Kvíslarkrók í Djúpakrók...”
Heimildir: Ö-Hrifla og Hrutey, 1

SP-161:009 heimild um landamerki

“...þaðan ræður Djúpa merkum milli Hriflu og Fremstafells að Áskrók, þaðan er merkigirðing austur í fljót.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 1

SP-161:010 *Ferjustaður* heimild um ferju

“Austasti hluti landsins er nefndur Eyjan... Norðast á Eyjunni, austur við fljótið, heita Fljótshólar. Syðst og austast heita Ferjulágar og Ferjustaður þar á fljótinu.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 1

SP-161:011 *Hestavað* heimild um vað

“Sunnan við Eyjuna, austarlega, er Arnarhóll. Norður frá honum gengur Hestavaðslág út austur að fljótinu. Þar er Hestavað og Hestavaðsbakki.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 1

SP-161:012 *Kvíadalur* örnefni kvíar

“Vestan við Eyjuna, norðan frá Djúpa, suður fyrir neðan tún, liggur Sundið, en í áframhaldi af því Kvíadalur.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 1

SP-161:013 *Geitakofi* heimild um geitakofa

“Vestan við Eyjuna, norðan frá Djúpa, suður fyrir neðan tún, liggur Sundið, en í áframhaldi af því Kvíadalur. Austan við hann Geitakofabaráð og Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 1

SP-161:014 *Húshóll* heimild um smalakofa

“Vestur af Arnarhól er Hádegishóll... Þar suður af er Geymsluhóll... Sunnan og vestan við þetta er Húshóll. Þar var hlaðið skýli úr hraunsteinum af fjármönnum, sem stóðu yfir fé í vorkuldum um 1880.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 1-2

SP-161:015 heimild um leið

“Sunnan við þetta er Dragið, gamall fljótssarvegur; meðfram því að norðan sér fyrir gömlum þjóðvegi sem liggur niður að Hrifluferju.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 2

SP-161:016 *Lambavað* heimild um vað

Lambavað er á Hrúteyjarkvísl í Kvíslarkrók.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 2

SP-161:017 *Klapparvað* heimild um vað

“Vestan til á [Mýrinni] Langholt frá suðri til norðurs. Norðast á því Klapparvaðsholt hjá Klapparvaði.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 2

SP-161:018 *Stekkjarvað* heimild um vað

“Stekkjarvað á Djúpa, beint vestur af Hriflu.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 2

SP-161:019 *Stekkjarvað* örnefni stekkur

“Stekkjarvað á Djúpa, beint vestur af Hriflu.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 2

SP-161:020 *Klappir* þjóðsaga huldufólksbústaður

“Norður frá Grásteinsmó Holtin. Norðan á þeim Klappir, þar bjó huldufólk fyrr á árum, hvað sem nú er.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:021 *Garðhús* heimild um útihús

“Á túni voru þessi hús svo vitað sé: Norður frá bæ Garðshús.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:022 heimild um hesthús

“Á túni voru þessi hús svo vitað sé: Norður frá bæ Garðshús. Þar fyrir utan og neðan Hesthús.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:023 *Hólshús* heimild um útihús

“Þar fyrir utan og neðan Hesthús. Sunnan við það Hólshús.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:024 *Miðhús/Barðhús* heimild um útihús

“Þar fyrir utan og neðan Hesthús. Sunnan við það Hólshús. Þar sunnan við Miðhús eða Barðhús.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:025 *Syðstahús* heimild um útihús

Suður af bæ var Syðstahús.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:026 heimild um lambhús

“Vestan við bæ Lambhús.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:027 heimild um kvíar

“Þar sem nú eru Fjárhús jarðarinnar voru Kvíar á Kvíabóli.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 3

SP-161:028 *Hrifluhellir* heimild um fjárskýli

“[Hrútey] skiptist í Austurey og Vesturey, sem er hærri. Á miðri Austurey er Grasklettur, en á norðausturhorni Hrifluhellir. Þar var fé hýst framan af vetri fyrir og eftir síðustu aldamót.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 4

SP-161:029 *Tjaldlág* heimild um tjaldstaður

“Norðaustur frá Goðafossi [í Hrútey] liggur Tjaldlág; þar voru tjöld brúarsmiða þegar trébrúin var sett á fljótið rétt eftir 1880.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 4

SP-161:030 heimild um brú

“Norðaustur frá Goðafossi [í Hrútey] liggur Tjaldlág; þar voru tjöld brúarsmiða þegar trébrúin var sett á fljótið rétt eftir 1880.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 4

SP-161:031 *Jötuhellir* heimild um fjárskýli

“Sunnan á [Hrútey]junni, skammt frá Hansensgati, er Jötuhellir. Þar hafði Kristján Jónsson, bóndi á Úlfsbæ, fé sitt á vetrum fyrir og um síðustu aldamót. Sagt er, að hann hafi, áður en brúin kom á fljótið, látið féð síga í kassa fram af kletti austan við fljótið, ofan á Geitabré [ísbrú] og rekið það upp um Hansensgat.”

Heimildir: Ö-Hrifla og Hrútey, 4

SP-161:032 heimild um rist

“Torfrista og stúnga bjargleg. Reiðingsrista valla teljandi.”

Heimildir: JÁM, 135

SÞ-162 Öxará

20 hdr 1462. 1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 135. Landnámsjörð Þorfinns Mána. ÍF I, 274. Jarðarinnar er getið í Ljósvetningasögu sem er rituð um 1250. ÍF X, 16. 1380: Öxará nefnd í máldaga Ljósavatnskirkju. DI III, 355. 4.1.1403: Sæmundur Þorsteinsson kaupir Siglufvík af Þórálfi Eilífssyni en geldur aftur Þórálfi Tungu og Öxará í Bárðardal.. sagði huerr odrum til þeirrar kirkju skyldu er a þeirri jordu war er selde ... skyllde huarr suara kirkio fyrnd a þeirre jord sem keypti; DI III 681-682 ATH sama Öxará? 1462: Jörðin seld Bjarna Ólasyni fyrir 20 hdr. DI V, 362. Tún 7 ha, 4/5 slétt. Sádreitir 400 m². -Túnakort. “Túninu spillir Öxará að utanverðu með landbroti til skaða. Engið er mjög smáfengið og slitrótt innanum skóginn með smáblettum. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 136.

SÞ-162:001 Öxará bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur í mynni Bárðardals á framburðargrund Öxarár, upp við fjallið, um 3 km frá vegamótum við Hróteyjarkvísl.”

Heimildir: BBSÞ, 210

SÞ-162:002 heimild um útihús

Tvö samsíða útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:003 heimild um útihús

Útihús við túnjaðar í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:004 heimild um útihús

Nyrsta útihús í útihúsapýrpingu við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:005 heimild um útihús

Austasta útihús í útihúsapýrpingu við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:006 heimild um útihús

Vestasta útihús í útihúsapýrpingu við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:007 heimild um útihús

Syðsta útihús í útihúsapýrpingu við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:008 heimild um útihús

Útihús sunnan við útihúsapýrpingu við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-162:009 *Merkivarða* heimild um landamerki

“Þaðan í Merkivörðu á fjallsbrún.”

Heimildir: Ö-Öxará, 1

SÞ-162:010 heimild um beitarhús

“Norðan við [Merkisand] Stórabót, þá Litlisandur og Litlabót, þá Beitarhústættur.”

Heimildir: Ö-Öxará, 1

SÞ-162:011 *Lambhúshólar* örnefni lambhús

“Neðan við túnið er Mór... Norðast á Mó eru Lambhúshólar, sinn hvorum megin við Öxarána.”

Heimildir: Ö-Öxará, 1

SP-162:012 heimild

“Efst á Mó Hraungarður frá túni að merkjum.”

Heimildir: Ö-Öxará, 1

SP-162:013 *Húsatóftir* heimild

“Upp af Tjörn Tjarnarleiti þá Háaleiti, sunnar Votalág, þá Slakkagróf, neðan við hana Slakkagrófargrund, þá Húsagil, upp af Húsatóftum...”

Heimildir: Ö-Öxará, 1-2

SP-162:014 *Torfur* örnefni rista

“Vestan frá Klakkagróf liggur Slakki. Norður af honum Torfur, yzt á þeim Litlihóll.” “Torfrista og stúnga lök.”

Heimildir: Ö-Öxará, 2; JÁM, 136

SP-162:015 heimild um sel

“Niður við ána Selhvammur, þar Sel, upp af því Selgil. Þarna sér fyrir görðum, sem benda til, að þar hafi verið náthagi.”

Heimildir: Ö-Öxará, 2

SP-162:016 *Heyvegsgil* heimild um leið

“Norðar Háirindi, þá Mjóirindi, upp af honum Breiðalág, þá Breiðirindi, þá Bæjargil, þá Bæjarrindin, þá Heyvegsgil. Þar hefir legið heybandsvegur fram á Öxarárdal.”

Heimildir: Ö-Öxará, 2

SP-162:017 *Húsadalur* örnefni

“Norður frá Heyvegsgili, neðst, liggur Húsadalur.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SP-162:018 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Þar fyrir norðan Merkibrekka og Merkigarður.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SP-162:019 *Fjárhús* heimild um lambhús

“Í túninu vestan af bæ er Tunga. Norðan við hana Fjárhús. Þar var Lambhús. Neðan við það Lambhúshólar.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SP-162:020 heimild um hesthús

“Skammt suður af bæ var Hesthús.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SP-162:021 *Hólshús* heimild um útihús

“Skammt suður af bæ var Hesthús. Suður frá því Leyningur. Ofan við hann norðast Hóll. Þar var Hólshús...”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SP-162:022 *Hákofi* heimild um útihús

“Ofan við hann norðast Hóll. Þar var Hólshús, sunnar Háikofi á Háakofahól. Milli þeirra Húsbrekka.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SP-162:023 heimild

“Um 20 m suður af íbúðarhúsi er hringmyndað garðlag, sem bendir til að þar hafi getað verið bænhus eða hof, þó að ekki sé nú til nafn á því...en engin munnmæli fylgja þessum mannvirkjum.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SB-162:024 heimild

“Um 20 m suður af íbúðarhúsi er hringmyndað garðlag... Sunnan og austan við garðlagið er kollóttur hóll, sem gæti hafa verið dys eða annað mannvirki, en engin munnmæli fylgja þessum mannvirkjum.”

Heimildir: Ö-Öxará, 3

SB-162:025 Öxarársel heimild um sel

“Auxarár Sel heitir forn selstaða þessarar jarðar sunnarlega í landinu, þar er lítil girðing í kring, og ei meira en dagslátt innan garða, og því atla menn að hjer hafi ekki bygð verið. Fyrir hjer um 30 árum lá ein fátæk kona með börn sín við þessi selhús um eitt eður tvö ár, og vita nálægir ekki að hún betalaði það húsnæði með peningum. Ekki má hjer bygð setja fyrir heyskaparleysi.”

Heimildir: JÁM, 136

SB-162:026 heimild um stekk

Í máldaga Ljósavatsnkirkju frá 1380 er tala um stekkjarstöðu Öxarár.

Heimildir: DI III, 355

SB-163 Eyjadalsá

1712: “Jarðarsýrleiki óviss, því staðurinn tíundast ekki.” JÁM, 136 11. öld: Steinn hét prestur, er bjó at Eyjardalsá í Bárðardal ... “Grettis s. 64. kap. 1318: Máldagi kirkjunnar: “Ad Eyardals aa. aa kyrckia i heimalandi xxx. hundrada.” DI II 438 1394: Máldagi kirkjunnar: “Hun ä j heimalandi. xxx. Hundrud.” DI III, 558 8.12.1403: Testamenti séra Halldórs Loptssonar: gefur kirkjunni kúgildi; DI III, 685 [1429]: [1] prestur; DI IV, 380. [1461] 1 prestur DI V, 359 Tún 8.6 ha, 4/5 slétt. Sáðreitir 224 m². -Túnakort. “Túninu spilla smá lækir úr fjallinu með leirs og sands áburði, og so vatnsuppgangur sem jetur úr rótina til skaða. Engjar eru á dreif um allt fjallið með smáblettum hingað og þangað, mjög slitrótt og ilt að vinna.” JÁM, 137

SB-163:001 Eyjadalsá bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur lítinn spöl frá fjallsrótu gegnt Einbúa.”

Heimildir: BBSB, 263

SB-163:002 heimild um kirkju

“Nyrsti og vestasti hluti túnsins heitir Hesthúsvöllur. Þar fyrir austan er Kirkjuvöllur, og kirkjugarður var í túninu vestan við íbúðarhúsið. Þar sér fyrir leiðum.”

EYJARDALSÁ Í BÁRÐARDAL (SB) Jóni post

11. öld: Steinn hét prestur, er bjó at Eyjardalsá í Bárðardal ...

Þat bar til tveim vetrum fyrr en Grettir kom norðr í sveitir, at Steinvör húsfreyja at Sandhaugum fór til jólatíða til Eyjardalsár eftir vana, en bóndi var heima. [et c. um þá reimleika og húsfreyja fer oftar til tíða]

Grettis s. 64. kap.

[Grettir berst við tröllkonu, er eftir sig og biður sækja prest sem ber kennsl á hann Grettir þarf síðan að sanna sögu sína um niðurkomu tröllkonu og sígur í fossinn en prestur geymir festarnar. Grettir berst við jötuninn en prestur sér blóðugar slyðrur reka ofan eftir strengnum, heldur Gretti dauðan og fer heim. Grettir drepur jötuninn og finnur tveggja manna bein í hellinum og ber þau í belg einn]

Fór hann þá heim til Eyjardalsár ok kom í forkirkju belgnum þeim sem beinin voru í [+ rúnakefli með vísu]

Þar sagði svo að Grettir hafi bein þessi úr hellinum haft. En er prestur kom til kirkju um morguninn, fann hann keflið og það, sem fylgdi, og las rúnirnar; en Grettir hafði farið heim til Sandhauga....

Prestur jarðaði síðan bein þessi í kirkjugarði; Grettis s. 6567. kap.

1318: XIX. Eyardalsar kyrckia.

Ad Eyardals aa. aa kyrckia i heimalandi xxx. hundrada.

Jnnan kyrckiu. Tiollð vm kyrckiu. ij. krossar. mariuskript. lijkneski. ij. kluckur. ij. oc kluckubrot hid þridia. alltaris klædi þriu. eitt mercki. ein messuklædi. munnlaug vond. dominiciu bok

per Anni circulum. oc aunnur Bok vond. Elldbere. kyrkiukola. dwkur slitinn. Broddstafur.

Þar skal vera prestur oc tekur heima j leygu. iiij. merkur vtan gardz af einu Bænhuse. halfa morck.

af. v. Bæium lýsitollur oc heytollur

Tyund tali anno. v. aurar.

ij. kyr og v. asaudar kugilldi. hross oc naut veturgamallt. Máld DI II 438

1394: Liii. Eyiadalsär kyrckia.

Kyrckia ad Eyiadalsä er helgud med Gudi hinum heilaga Johanni postula.

Hun ä j heimalandi. xxx. hundrud.

Þetta jnnann kyrckiu. krossar. ij. marijulijkneski. Johannis og Thomæ. Tiolld ad nafni vm kor og vtar bädum megin. alltarisklædi. ij. og Brijkarklædi. ij. alltarisblæia med tefling. og aunnur alslitinn. dvkur lijtil med tefling yfer lijkeskium. paxspialld og tuo blod. jarnstyka lijtil. aunnur fyrer mariu. Elldbera Brot. mercki. fontz vmbunadur. kluckur. ij. og aunnur lest og hin þridia brotinn. Brodur lijtil. Läs fyrer kyrckiu. Bokaskrär. v. faneytar. stolar. ij. [vantar 1 altarisklæði, 1 messuklæði, munnlaug og kirkjukolu]

Þetta j lausagodzi. kyr. ij. asaudar kugilldi. v. hross eitt. fiogur hundrud j flytianda Eyri.

Þar skal vera prestur. tekur hann heima j leigu fiorar merkur. Enn vtann gards halfmork.

Liostollur og heytollur af þremur Bæium.

Ecclesia non dedicata.

Tijund kyrckiuhluti ä þui ari half mork. Máld DI III 558

8.12.1403: Testamenti séra Halldórs Loptssonar: gefur kirkjunni kúgildi; DI III 685

[1429]: [1] prestr; DI IV 380

[1461] 1 prestur DI V 359

17.4.1857: Leyft að leggja niður kirkjuna á Eyjardalsá og sókninni skipt upp þannig að 4 bæir leggjðust til Lundarbrekkusóknar en 2 með hjáleigum til Ljósavatnssóknar; (PP, 300) [konungsúrskurður]

Heimildir: DI; Ö-Eyjardalsá, 2

SP-163:003 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:004 heimild um útihús

Útihús við norðvesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:005 heimild um útihús

Nyrsta útihús í suðvesturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:006 heimild um útihús

Mið útihús í suðvesturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:007 heimild um útihús

Syðsta útihús í suðvesturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:008 heimild um útihús

Útihús í suðausturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:009 heimild um rétt

Rétt í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-163:010 heimild um landamerki

“Merkin að norðan móti Hvarfi eru frá Eyjarkvísl eftir vörðum í læk þann, er fellur ofan fjallið sunnan við Stekkjarbrot frá Hvarfi.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 1

SP-163:011 heimild um landamerki

“Að sunnan móti Hlíðarenda eru vörður frá fljótinu til vesturs í Eyjardalsárgilið í fjalli.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 1

SP-163:012 heimild um landamerki

“Þá ræður bein lína í vestur miðuð við Helmingahöfða niðri í Bárðardal, vestur yfir Eyjardal eftir vörðum vestur á háfjalli.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 1

SP-163:013 heimild um leið

“Efst í Fætinum móti bænum er slétt flöt, sem heitir Sléttagrund. Suðaustur frá henni liggur lág austur að Fljótinu. Hún heitir Grettislág. Eftir henni liggja fornar reiðgötur heim að bæ.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 2

SP-163:014 *Hádegisvarða* heimild

“Vestan við Grettislág er hraunhryggur, sem heitir Hraungarður. Í honum er strýtumyndaður hóll, sem heitir Hádegisvarða. Þar var varða, sem nú mun hrúna að mestu.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 2

SP-163:015 *Stekkjjarbrot* heimild um stekk

“Sunnan við merkin móti Hvarfi er lítið landssvæði grafið sundur af lækjum, nefnt Kílabakkar. Þeir eru meðfram Eyjardalsá, rétt áður en hún rennur í kvíslina. Rétt vestan við bakkana er gamall stekkur við merkin, sem nefndur er Stekkjarbrot.” “Í kringum Stekkjarbrotið eru mörg gróin húsabrot og gróinn garður í kring. Þarna hefur vafalaust verið býli til forna.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 2; Ö-Hvarf, 2

SP-163:016 *Hraun* heimild

“Norðvestur að Stekkjarbroti heitir Kvíslarkrókur. Rétt vestar er lítill hraungarður, sem nefndur er Hraun.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 2

SP-163:017 *Hesthúsvöllur* örnefni hesthús

“Túnið nær nú orðið niður að Eyjardalsá. Nyrzti og vestasti hluti túnsins heitir Hesthúsvöllur.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 2

SP-163:018 heimild um fjárhús

“Það suður af er Suðurtún eða Húsatún. Þar stóðu öll fjárhúsin áður fyrr, en hafa nú verið flutt. Þar voru ýmis nöfn á húsum og kofum, en allt er það nú orðið slétt.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 3

SP-163:019 *Torfgil* örnefni rista

“Næst merkjum að norðan er gil, sem heitir Breiðagil... Þá er næst gil, sem heitir Torfgil; það er þröngt moldargil.” “Torfrista og stúnga bjargleg.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 3; JAM, 137

SP-163:020 *Grásteinn* þjóðsaga huldufólksbústaður

“Þá er næst Djúpagróf. Þar næst taka við nafnlausar smálágar að Grásteinsgili, sem dregur nafn af sérkennilegum steini við brekkuræturnar. Þessi steinn heitir Grásteinn og er auðvitað huldufólksbústaður.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 3-4

SP-163:021 *Hesthúsgil* örnefni hesthús

“Þar næst taka við nafnlausar smálágar að Grásteinsgili... Þá er Hesthúshóll.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 3-4

SP-163:022 heimild um túngarð

“Rétt sunnan við Syðra-Bæjargilið, vestan við vallargarðinn hét Kvíaból.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 4

SP-163:023 *Kvíaból* heimild um kvíar

“Rétt sunnan við Syðra-Bæjargilið, vestan við vallargarðinn hét Kvíaból. Á bólinu eru greinileg hleðslumerki. Þar er nú skógræktargirðing.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 4

SP-163:024 *Lækjarhúslág* örnefni útihús

“Næst er lág við suðurenda túnsins, Lækjarhúslág.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 4

SP-163:025 heimild um fjárhús

“Syðst á Háumýrum opnast dalurinn, undirlendið breikkar, breiðar mýrar, grösugar hlíðar og hjallar með fjalldrapa og lyngi. Þarna norðan til á dalnum er hús, sem fé var haft við vor og haust. Þar voru kvíaær setnar, því þar var kjarngott gras.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 5

SP-163:026 *Sel* heimild um sel

“Þegar kemur innar [í Eyjardalinn] eru móhelluhólar með graslendisflötum á milli; þeir heita Selhólar. Þar var Sel til forna, og má sjá tóftir þess enn.” 1830: “Eyjardalsá á selstöðu fram á Eyjardal. Ekki er hún nú notuð, því allviðrasamt þykir á dalnum þegar ei viðrar sem best.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 5; SSP, 102

SP-163:027 *Eyrarvað* heimild um vað

“Þá eru eftir vöðin og annað í sambandi við fljótið. Rétt norðan þess er Fljótskvíslin rennur úr fljótinu í miðju fljóti er allstór eyri, sem er svo nefnd... Þar er vað á fljótinu, og heitir það Eyrarvað.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 6

SP-163:028 *Pollur* heimild um ferju

“Þar er vað á fljótinu, og heitir það Eyrarvað. Nokkuð sunnarm rétt sunnan kvíslarinnar, er lygna í fljótið, nefnd Pollur. Þar var ferjustaður.”

Heimildir: Ö-Eyjadalsá, 6

SP-163:029 *Ytraeyjadalsársel* heimild um sel

“Ytraeydalsár Sel kallast nú stekkjarstæði staðarins út frá staðnum, þar er lítil girðing í kríng, og ekki so stór að þetta hafi verið bygt ból. Fyrir hjer um 50 árum var hjer i maður um i ár og hafði það eina af grasnyt sem staðarhaldarinn aflagði, en hufur hvorki byggt áður nje síðan í manna minni, má og ekki byggjast fyrir heyskaparleysi.”

Heimildir: JÁM, 137-8

SP-164 Hvarf

1712: “Hvarf kallast fornt eyðiból í staðarlandinu utarlega, og atla menn að sú jörð hafi eyðilagst í stóru plágunni... Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi.” JÁM, 138. 1830 segir að Hvarf sé byggt úr heimalandi Eyjardals. SSP, 99. “Hvarf er fornt býli er fór í eyði í Svaradauða [svo] var endurbyggt 1800.” HJ, 264 Tún 3.5 ha, 5/6 slétt. -Túnakort.

SP-164:001 *Hvarf* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur í brekkuhalli nærri miðri landareigninni, suður og yfir af Arndísarstöðum.”

Heimildir: BBSÞ, 264

SP-164:002 heimild um útihús
Útihús norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-164:003 heimild um útihús
Útihús í norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-164:004 heimild um útihús
Eystra útihús sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-164:005 heimild um útihús
Vestara útihús sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-164:006 heimild um útihús
Útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-164:007 heimild um útihús
Útihús í suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-164:008 heimild um rétt
“Rétt beint sunnan við bæjarhús.”
Heimildir: Túnakort

SP-164:009 heimild um rétt
“Milli Hvarfsskvíslar og Fljótsins að vestan myndast breið eyja, og er það Hvarfsey... Norðan til á eyjunni í landi Hvarfs skammt austan við kvíslin, er gömul fjárrétt, sem kölluð er Rétt. Í kringum hana sást fyrir fleiri húsatóftum, en umhverfis þær og réttina sást einnig fyrir torfgarði, eins og túngirðingu. Bendir allt til, að þar hafi verið bær til forna.”
Heimildir: Ö-Hvarf, 2

SP-164:010 *Stekkur* heimild um stekk
“Einnig er stekkjarbrot nokkru norðan við Hvarf, nær merkjum að norðan. Þar í kring sést fyrir mörgum tóftarbrotum með grónum garði umhverfis. Þar virðist hafa verið bær til forna. Þar er nú nefnt Stekkur.”
Heimildir: Ö-Hvarf, 2

SP-164:011 *Hesthúslækur* örnefni hesthús
“Tveir lækir renna sunnan við bæinn. Heita þeir Hlöðuhúslækur og Hesthúslækur...”
Heimildir: Ö-Hvarf, 3

SP-164:012 *Hlöðuhúslág* örnefni hlaða
“Næst er Hlöðuhúsgil, sem ofan við Fjallamót heitir Svartagil og er áberandi, og þá er Hlöðuhúslág norðan Hlöðuhúsgils. Úr gílinu kemur Hlöðuhúslækurinn...”
Heimildir: Ö-Hvarf, 3

SP-164:013 *Kofagil* heimild
“Þá er Syðra-Grundargil og Ytra-Grundargil. Næst norðan við það er Kofagil, sem dregur nafn af gömlu kofabroti þar neðst í brekkunni.”
Heimildir: Ö-Hvarf, 4

SP-164:014 *Torflág* örnefni rista
 “Næst er Syðri-Klifgróf og Ytri-Klifgróf, þá Torflág.”
Heimildir: Ö-Hvarf, 4

SP-164:015 *Stekkjarlág* örnefni stekkur
 “Í fjallinu norðan við Torflág heitir Skriða. Hún féll fyrir 50-60 árum. Þar rennur Skriðulækur. Stekkjarlág er næst...”
Heimildir: Ö-Hvarf, 4

SP-164:016 *Helguvarða* heimild um landamerki
 “Uppi á háfjallinu, nærri yzt í Hvarfslandi, þar sem grjótin enda og fjallið lækkar, er nefnd Öxl. Þar skammt fyrir sunnan merkin er varða, Helguvarða.”
Heimildir: Ö-Hvarf, 4

SP-165 Hlíðarendi

12 hdr 1830. 1712: “Hlydarende, kallast nú Sydra Eyadalsársel, forn eyðihjáleiga suður frá staðnum í úthögum, hún hefur nú í eyði legið í 30 ár.” JÁM, 138.

SP-165:001 *Hlíðarendi* bæjarhóll bústaður
 “Nær brekkunni er svo Miðtún, og efst í því er nú Langhús, en þar stóð bærinn áður fyrr, til 1931.”
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

SP-165:002 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-165:003 heimild um útihús
 Syðra útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-165:004 heimild um útihús
 Útihús vestan við túnjaðar, vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-165:005 heimild um útihús
 Útihús í norðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-165:006 heimild um útihús
 Útihús austan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-165:007 heimild um útihús
 Útihús sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-165:008 heimild um landamerki
 “Að norðan móti Eyjardalsá er varða við fljótið...”
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

SP-165:009 heimild um landamerki
 “Að sunnan eru merkin móti Sandhaugum frá vörðu á fljótsbakkanum í Helmingshöfða...”
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

SP-165:010 *Hraungarður* heimild

“Ofan við bæinn neðan hlíðarinnar eftir endilöngu landinu er Hraungarður. Á köflum slitnar hann í sundur, en þó má greina hann, oftast nær.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

SP-165:011 *Barðhús* heimild

“Nýrzt á Hraungarðinum var hús, sem hét Barðhús; það er fallið, tóftin horfin og svæðið orðið tún, en heldur þó nafninu.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

SP-165:012 *Fjóshlöðuhóll* örnefni hlaða

“Lækur rennur niður túnið, sem nefndur er Bæjarlækur, efst og syðst í túni, næst læknum, heitir Fjóshlöðuhóll.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

SP-165:013 *Hesthúshóll* örnefni hesthús

“...í miðju túni, ef talið er út og suður eftir dalnum, Hraunhóll, alláberandi hóll í miðju túni, þar sem íbúðarhúsið er nú. Hann hét áður Hesthúshóll.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

SP-165:014 *Næsthús* heimild um útihús

“Ofan við Sléttunna, þar sem fjárhúsin eru nú, stóðu hús, sem hétu Næsthús.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

SP-165:015 *Geitakofi* heimild um geitakofa

“Þar norðar [en Miðtún] er Geitakofabrekka. Á þeirri brekkubrún stóð hús, sem nefnt var Geitakofi...”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

SP-165:016 *Reykhús* heimild um smiðju

“Þar norðar [en Miðtún] er Geitakofabrekka. Á þeirri brekkubrún stóð hús, sem nefnt var Geitakofi, og norðan hans var Reykhús, sem upphaflega var smiðja frá Hlíðarenda.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

SP-165:017 *Flúðavað* heimild um vað

“Nýrzt í landi jarðarinnar í fljótinu er klettahóll, sem heitir Steinbogi... Geltihólmi er þar sunnar í fljótinu og er þar vað, sem heitir Flúðavað, sunnan við hólmann.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

SP-165:018 *Tvígarðar* heimild um vað

“Tvígarðar er vað yfir fljótið, rétt hjá Tvígarðavörðu. En Tvígarðavarða er norðan Tvígarðalágar...”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

SP-165:019 *Tvígarðavarða* heimild

“Tvígarðar er vað yfir fljótið, rétt hjá Tvígarðavörðu. En Tvígarðavarða er norðan Tvígarðalágar...”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

SP-165:020 *Fótarrétt* heimild um rétt

“Syðst og austast á Grundinni heitir Réttarkriki. Þar er skilarétt sem nefnd er Fótarrétt.” “Fótarréttin var stundum nefnd Eyjardalsréttin.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3, 4

SP-165:021 *Geitagerði/Hnjúkakot* heimild um beitarhús**Friðlýstar fornleifar**

“Austur af Hraungarðsenda er Geitagerðistjörn. Norður af henni er Geitagerði, gömul beitarhús fyrir neðan skóginn. Segja munnmæli að þar hafi verið býli sem hét Hnjúkakot.” “Þar er nú tvísett fjárhús með heyllöðu og heygarður og er kringlótt girðing hér umhverfis. Þessi staður er á láglendinu rétt undir fjallshlíðinni; undirlendi er hér mikið, 7-800 álnir að breidd niður að Fljótinu, og sjást þar víða gamlar

girðingar og tóftir, en næsta örðugt að greina garða og girðingar frá náttúrlegum mishæðum, því að hér er jarðvegur allur komin í móa með þúfum og lautum.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 6; Árb1898(f), 75; ÁG: Fornleifaskrá, 52

SP-165:022 *Heystæðisstykki* örnefni heystæði

“Sunnan við Syðstulág eru tveir melhólar nokkuð hátt uppi, sem heita Bræður. Þeir bera í hæðirnar, og sunnan þeirra er allstórt svæði, sem nefnt er Hólar... Ytri hluti Hólanna, næst Bræðrum heitir, Heystæðisstykki.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 7

SP-165:023 *Torfur* örnefni rista

“Yzt á [Eyja]dalnum heita Hólmar við ána. Þar suður af, lengra upp með ánni, heita Torfur.”

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 8

SP-166 Sandhaugar

1712: “Jarðardýrleiki x 4, og so túndast presti og fátækum.” JÁM, 138 Tún 3.6 ha, ½ slétt. Sáðreitir 320 m². -Túnakort. “Engjar öngvar, nema hvað hent er í úthögum hingað og þangað. Úthagarnir víðlendir og bágóðir.” JÁM, 138.

SP-166:001 *Sandhaugar* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stóð fast upp við brekku á suðurbakka lækjarins og mun hafa staðið þar um aldaraðir. Má sjá af rofinu, hvað það er þykkt. Nú er bærinn og kofarnir horfnir og allt orðið slétt.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 2

SP-166:002 heimild um útihús

Útihús í norðanenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-166:003 heimild um útihús

Útihús rétt norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-166:004 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-166:005 heimild um útihús

Syðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-166:006 *Biskupsvarða* heimild um landamerki

“Til vesturs er línan vestur yfir fjalli í Biskupsvörðu svo vestur yfir Eyjadal í há-Grjót [svo].”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 1

SP-166:007 heimild um leið

“Gamla túnið var fast við brekkuna. Það var langt og mjótt, 11 dagsláttur að stærð. Það var með háum hraunhólum, sundurskorið af gömlum reiðgötum og ekki slétt í sér.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 1-2

SP-166:008 heimild um túngarð

“Gamla túnið var fast við brekkuna. Það var langt og mjótt, 11 dagsláttur að stærð... Í því sá fyrir mjög gömlum vallargörðum.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 1-2

SP-166:009 heimild um túngarð

Um miðbik síðustu aldar var hlaðinn garður að norðan, austan og sunnan um túnið, ekki fjallmegin, allt að 600 metra langur. Garð þennan hlóð Kristján, sem kallaður var fótalausi. Hann hjó snidduna með höndunum. En sá, sem lét hlaða garðinn, var Jón Gíslason, er hér bjó.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 2

SP-166:010 *Kofalækur* heimild um útihús

“Norður á túni er Kofalækur; þar var smákofi.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 2

SP-166:011 *Hestúslækur* örnefni hesthús

“Hestúslækur er sunnarlega á túni.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 2

SP-166:012 *Skiphóll* þjóðsaga

“Á gamla túninu er Skiphóll neðan af gamla bæ, grasi vaxin hraunhryggur. Honum fylgir þjóðsaga. Hann var sagður áður líkur skipi á hvolfi, mótaði fyrir kjöl. Í hól þessum átti að vera gull, en hver, sem reyndi að leita þess, átti að sjá bæ sinn brenna. Urðu því fáir til að reyna slíkt. En laust fyrir miðbik 19. aldar var hér strákur allforhertur, sem tók sig til að hefja gröft í hólnum. En hann hætti brátt, því bærinn stóð í björtu báli. Sáust lengi merki holunnar, en nú hefur jarðýta sléttað hólinn.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 2

SP-166:013 heimild um fjárhús

“Syðst á túni er smáleiti, sem heitir Bergþórsvöllur. Þar byggði Bergþór Jónsson fjárhús. Hann bjó hér 1796-98, flutti svo að Öxará og gerðist hreppstjóri í Ljósavatnshreppi.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 2

SP-166:014 *Kvíaból* heimild um kvíar

“Á gamla Kvíabólinu var bærinn byggður á ný.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 3

SP-166:015 heimild um kolagrafir

“Á mönnum norðan bæjar eru víða kolagrafir, sem benda , að þangað hefur verið farið, þegar skóg þraut í hlíðinni. Víðirinn hefur þá verið gerður til kola.” “Skógur til kolgjörðar að mestu fallinn fyrir feyskju, er þó enn bjarglegur tileldiviðar.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 3; JÁM, 138

SP-166:016 heimild

“Meðfram brekkunni er hraungarður víða eins og á Hlíðarenda, þó ekki sé það talið með örnefnum.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 4

SP-166:017 heimild um beitarhús

“Norðan við Ytriklökk, í stórbýfðum mó rétt upp við fjallið, er rúst, líklega eftir beitarhús.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 4

SP-166:018 *Kiðlingakofi* heimild um geitakofa

“Suður af Ytriklökk er valllendissvæði, nefnt Klappargrund. Um Klappargrundina renna tveir lækir, Ytri-Klapparlækur og Syðri-Klapparlækur. Sunnan við Klappargrund er Kiðlingakofi og Kiðlingakofaleiti. Þar var kiðfé geymt; þar var ranghali út úr og aldrei sett hurð í.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 4

SP-166:019 *Svörður* heimild um mógrafir

“Örstuttu sunnar er Syðriklökk. Hún er klapparnef fram úr hraungarðinum og skagar þar fram á láglendið. Þar í mýrarsundi var tekinn mór. Sundið var nefnt Svörður, og upp við fjallsræturnar er Svarðargrund.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 4

SP-166:020 heimild um túngarð
 "...Foldaklettur er þar rétt við í túngarðinum."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 4

SP-166:021 *Vörðuholt* heimild
 "Þá er Klapparholt upp við hlíðina. Framan í því heitir Klöpp, Í sömu hæð aðeins sunnar er Vörðuholt. Þar var varða, sem nú er hrunin og horfin."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 5

SP-166:022 *Sandhaugasel* heimild um býli/sel
 "Þarna suður af er móstykki, stórgerði víðirunnar og góðar slægjur. Það heitir Selvíðrar. Um það renna tveir lækir, Ytri-Selvíðralækur og Syðri-Selvíðralækur. Sunnan Selvíðra er Stekkur. Þar var selið, og voru þar fimm tættur, en þrjár eru eftir. Hinar horfnar í skriðu. Garður var kringum alla grundina... Þess má og geta um stekkin, að 1712 er það kallað Sandhaugasel." "Sandhaugasel kallast forn selför en nú stekkjarstæði heimajarðarinnar, þar er girðing í kring ei ólík fornum túngarði, og atla því sumir að þetta hafi í fyrndinni bygt ból verið. Ekki má hjer nú byggð setja, því mikill partur túnsins er í grasleysumóa kominn, en engjar öngvar."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 5-6; JÁM, 138

SP-166:023 heimild
 "Þar var selið, og voru þar fimm tættur, en þrjár eru eftir. Hinar horfnar í skriðu. Garður var kringum alla grundina, og þvergarður úr torfi liggur úr honum niður í fljót."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 5

SP-166:024 *Beitarhús* heimild um beitarhús
 "Sunnan við Stekkinn er nokkuð svæði nafnlaust, sem svarar 1 km. Þarna sunnar eru Beitarhús, talin byggð af Ásmundi Þorsteinssyni eftir 1820. Þar voru beitarhús til um 1910."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 5

SP-166:025 heimild um geitakofa
 "Spotta norðan Beitarhúsa var geitakofi, sem aldrei var hurð fyrir."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 6

SP-166:026 *Sultur* heimild um vað
 "Norðan við Valley er hólmi, sem heitir Sultshólmi, og Sultsklettur er þar á bakkanum vestanvert. Þar er vað á fljótinu, sem heitir Sultur. Ef til vill er nafnið dregið af, að þarna var fljótið jafngrunnt."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 6

SP-166:027 *Jarlsstaðavað* heimild um vað
 "Utan við bæ er vað á fljótinu, Jarlsstaðavað, en þar er nafnlaus hólmi í miðju fljóti og geysistór eyri Jarlsstaðamegin."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 6

SP-166:028 *Kolagróf* heimild um kolagrafir
 "Nyrzt í hlíð er Kolagróf ofan úr brún og niður hlíð. Er þétt sett við hana og neðan hennar of kolagröfum í fjallinu. Áður var hér mikið um kolabrennslu og kol seld til Eyjafjarðar." "Skógur til kolgjörðar að mestu fallinn fyrir feyskju, er þó enn bjarglegur tileldiviðar."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 6; JÁM, 138

SP-166:029 heimild um leið
 "Ofan við bæ eru allvíða sniðgötur upp brekkurnar, og sér fyrir þeim, svo hægt er að fara ríðandi upp af túni."
Heimildir: Ö-Sandhaugar, 7

SP-166:030 *Nónvarða* heimild

“Upp af Stóruleiru er Stóruleirustallur. Syðst á honum er Rauðaflag, einkennt af rauðum leir. Nyrzt á stallinum, er Nónvarða, er sést frá bæ.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 7

SP-166:031 *Selkambur* örnefni sel

“Ofan við stallinn heita Flesjur, sléttir blettir. Þetta er efst, þarna grær fyrst í landinu. Selkambur er þarna sunnar og ber einna hæst í brúnunum.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 7

SP-166:032 *Kofadrög* örnefni

“Sunnan við Selkamb upp af Beitarhúsum er deigt og fjöllótt land, sem heitir Lindarstallar ...þar ganga drög vestur í fjallið, sem nefnd eru Kofadrög.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 7

SP-166:033 *Tjaldlágur* heimild um tjaldstaður

“Vestur af Langamelsskarði vestan ár heita Tjaldlágur. Þar var legið við grös á síðustu áratugum 19. aldarinnar.”

Heimildir: Ö-Sandhaugar, 8

SP-166:035 *Eyjarvað* heimild um vað

“Fyrir utan Grund liggur í Fljótinu allstór ey. Vallnaey; við suðurodda hennar var áður vað yfir ána... Hér á að vera Eyjarvað sem Reykdæla nefnir. Áin er þar nokkur hundruð álna breið, og virðist því fremur ótrúlegt að Skúta hafi skotið spjóti yfir ána, svo sem sagan hermir.”

Heimildir: KK, 115

SP-166:035 heimild um leið

“Fyrir utan Grund liggur í Fljótinu allstór ey. Vallnaey; við suðurodda hennar var áður vað yfir ána, og enn sjást reiðgötur niður af því báðum megin. Hér á að vera Eyjarvað sem Reykdæla nefnir. Áin er þar nokkur hundruð álna breið, og virðist því fremur ótrúlegt að Skúta hafi skotið spjóti yfir ána, svo sem sagan hermir.”

Heimildir: Árbæing'87, 117

SP-167 Stóruvellir

1712: “Jarðardýrleiki xxxvi 4, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 138 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1520: Jón Hallsson seldur Hólakirkju 20 hdr í Hóli í Kinn fyrir hálfu Stóru Velli í Bárðardal. DI VIII, 721 1529: Hálfir Vellir greiddir fyrir jörðina Presthvamm. DI IX, 487. Sennilega Stóruvellir. Tún 8.43 ha, allt slétt. Sáðreitur 442 m². -Túnakort. “Túninu spillir vatnssuppgangur með leir og mól skaðlega. Enginu í sama máta spillir leir og sandur, sem rennur á það fjallinu. Úthagarnir eru víðlendir og búgóðir.” JÁM, 139.

SP-167:001 *Stóruvellir* bæjarhóll bústaður

“Þá er næst Bæjargil. Gamli bærinn stóð upp við brekkuna, áður en nýja húsið var byggt neðar.” “Úr þessum giljum hafa fallið skriður, og snjóflóð féll úr Bæjargili yfir fjárhús á gömlu bæjarrústunum 17. des. 1917. Þá fórust geitur, 3 hestar og 30-40 kindur. Gamla heimildir segja, að líkt hafi gerst áður.

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 3, 4

SP-167:002 heimild um útihús

Nyrsta útihús í túni.

Heimildir: Túnakort

SP-167:003 heimild um útihús

Útihús við suðvesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-167:004 heimild um útihús
Nyrsta útihús í suðvesturhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-167:005 heimild um útihús
Mið útihús í suðvesturhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-167:006 heimild um útihús
Syðsta útihús í suðvesturhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-167:007 heimild um útihús
Vestara útihús vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-167:008 heimild um útihús
Eystra útihús vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-167:009 heimild um útihús
Útihús rétt norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-167:010 heimild um útihús
Útihús sunnan við suðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-167:011 heimild um rétt
Hestarétt sunnan við suðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-167:012 *Kofi* heimild um geitakofa
“Austan við land jarðarinnar er Skjálfafljót, og Kofi heitir rúst á merkjum móti Hlíðskógum. Er talið, að það séu leifar eftir geitakofa. Stykkið kringum hann heitir Kofastykki. Sagt er, að geiturnar þarna hafi legið fyrir opnu, en að sá, sem sinni fé á beitarhúsum á Hlíðskógum hafi komið við þarna um leið.”
Heimildir: Ö-Stóruvellir, 1

SP-167:013 *Tjaldlækur* heimild um tjaldstaður
“Milli Kofastykkis og Enghólsstykkis er lækur, sem heitir Tjaldlækur. Dregur hann nafn sitt af því, að við hann var heimasti tjaldstaðurinn, þegar legið var við heyskap.”
Heimildir: Ö-Stóruvellir, 1-2

SP-167:014 *Grund* bæjarstæði býli
“Skammt sunnan við Kofann er eyðibýlið Grund. Það býli mun vera eldri en Vellir, og er þess getið í Víga-Glúms sögu. Síðar var þar sel og beitarhús. Nú er það nefnt Sel. Selið stendur á Selleiti, sem er næsta stykki við Enghólsstykki ... Í selinu eru tættur og gamlir vallargarðar.” “Fyrir nær 20 árum voru hét sett fjárhús og er grafið var þar niður fyrir undirstöðum í fornum tóftum, fundust greinilegar menjar hins forna bæjar. Auk þess sést hér niðursokkinn og óglöggur túngarður umhverfis fjárhúsin. Skriður hafa hlaupið úr fjallinu hér niður á vellina og má vera, að bærinn hafi verið færður fyrir þá sök.”
Heimildir: Ö-Stóruvellir, 2-3; Árb1898(f), 75

SP-167:015 *Dísa* þjóðsagatröll
“Mórin næst frá Selinu heitir Selmór, allmikið stykki. Á honum er klettur, sem heitir Dísa. Munnmæli

eru um, að þetta sé nátttröll, er varð að steini. Varð hún of sein frá ástarfundi við unnustann, en hann var frá Sörlastöðum og er í Sellautinni...”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 2

SP-167:016 *Hrískofi* heimild

“Heildarnafn á öllu svæðinu frá Fljóti heim að Hrískofa og upp undir Grund heitir Mór.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 2

SP-167:017 *Sandvíkurvað* heimild um vað

“Vað er á Fljótinu beint á móti Sandvík, sem heitir Sandvíkurvað...” “Sandvíkurvað undan Sandvík er líka ferjustaður.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 2; Árbæing'87, 117

SP-167:018 *Spónastokkur/Bónorðsstokkur* heimild um vað

“...vað er neðar, milli bæja heldur sunnan við Sigurðarstaði, nefnt Spónastokkur. Sagan segir, að upphaflega nafnið hafi verið Bónorðsstokkur, því að maður nokkur á Sigurðarstöðum hafi farið þar fyrstur, er hann leitaði bónorðs við stúlku á Stóruvöllum.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 2

SP-167:019 *Sveinn Þjóðsaga* tröll

“Í Sellautinni neðan við Selið [Grund] er klettur, sem heitir Sveinn. Hann er unnusti Dísu, er varð að steini, þegar þau gleymdu sér við alsælu ástafunda og urðu að steini... Í Sellaut er Hraungarðurinn. Sveinn stendur upp úr honum”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 3

SP-167:020 *Hraungarðurinn* heimild

“Í Sellaut er Hraungarðurinn. Sveinn stendur upp úr honum”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 3

SP-167:021 *Vörðugróf* heimild um leið

“Þá er Vörðugróf nær bæ. Þar var stór varða fyrir beitarhúsmenn til að rata eftir.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 3

SP-167:022 *Kiðlingagil* örnefni geitakofi

“Syðst upp af túni er Kiðlingagil.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 4

SP-167:023 heimild um hesthús

“Nyrzti partur túnsins heitir Hesthúsvöllur. Neðan við Hesthúsgil á Hesthúsvelli var hesthús...”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 4

SP-167:024 *Miðhús* heimild um fjárhús

“Þá eru Miðhús, gömul fjárhús með hlöðu og járnþaki.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 4

SP-167:025 *Hólshús* heimild um útihús

“Upp við brekkuna eru hús, sem heita Hólshús, gömul torfhús.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 4

SP-167:026 *Garðhús* heimild um útihús

“Eitt hús er enn niður af Syðstahúsi, sem heitir Garðhús. Það er gamalt hús úr torfi og grjóti...”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 4

SP-167:027 heimild um túngarð

“Eitt hús er enn niður af Syðstahúsi, sem heitir Garðhús. Það er gamalt hús úr torfi og grjóti. Var það eitt sinn byggt á vallargarði, en af slíkum görðum var mikið hér í túni.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 4

SP-167:028 *Árgerði* bæjarstæði býli

“Stórt stykki næst sunnan við bæ heitir Skriða. Á er þar næst sunnar, sem heitir Syðriá... Rétt sunnan við Syðriá er eyðibýlið Árgerði. Það er skammt frá brekkunni. Þar sér rústamót, og telja sumir, að þarna sé upphaflega byggðin.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 5

SP-167:029 heimild um stekk

“Rétt sunnan við Syðriá er eyðibýlið Árgerði. Það er skammt frá brekkunni... Þar skammt fyrir sunnan er Stekkur, og sér þar fyrir veggjum.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 5

SP-167:030 *Yztavarða* heimild

“Þar skammt fyrir sunnan er Stekkur, og sér þar fyrir veggjum. Á Stekknum var Yztavarða, er löngu horfin.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 5

SP-167:031 *Miðvarða* heimild

“ Á Stekknum var Yztavarða, er löngu horfin. Þarna suður með brekkunni er Miðvarða.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 5-6

SP-167:032 *Syðstavarða* heimild

“ Á Stekknum var Yztavarða, er löngu horfin. Þarna suður með brekkunni er Miðvarða. Önnur er sunnar á hól, er heitir Syðstavarða. Meðan beitarhús voru hér syðra, var vont að rata í myrkviði. Syðstavarða er sunnan við Sveiginn.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 5-6

SP-167:033 *Sexhólastaðir/Söxólfsstaðir* bæjarstæði býli **Friðlýstar fornleifar**

“Suður af Syðstuvörðu með brekkunni er Háaleiti, svo er Húsaleiti... Næst koma Sexhólastaðir eða Söxólfsstaðir. Menn eru ekki sammála um nafnið. Þar eru stórir meðhólar, mjög blásið land. Þarna var gamalt býli og síðar beitarhús. Gilið hjá húsunum heitir Húsagil.” “Hlyðskógar og Sexhólstader heita tvö eyðiból hjer í landinu með sýnilegum byggíngaleifum tófta og girðinga. Þessar jarðir meinast að hafa fallið í stóru plágunni. Ekki má þessi eyðiból byggja aftur fyrir heyskaparleysi...”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 6; JÁM, 139; ÁG: Fornleifaskrá, 52

SP-167:034 *Hörgur* örnefni

“Þar í brún rétt norðar er Lambaklettur. Norðan við hann er Grenjastallur... Ofan við Grenjastall er klettabrún, sem heitir Hörgur.”

Heimildir: Ö-Stóruvellir, 7

SP-167:035 heimild um kolagrafir

“Skógur til kolgjörðar að mestu eyddur fyrir brúkun og feyskju...”

Heimildir: JÁM, 139

SP-167:036 *Hlíðskógar* bæjarstæði býli

“Nafnið Hlíðskógar er gamalt nafn, og talið er, að hér hafi verið búið til forna. En hvergi finnst þó staðfesting þess, önnur er gömul garðbrot og öskuleifar. Beitarhús voru hér fyrrum frá Stóruvöllum.” Hlíðskógar milli Stóruvallna og Sandhaugna er nefnt í Sýslu og sóknalýsingum frá 1830. “Hlíðskógar eru fornt býli, talið er að það hafi fallið í auðn í svartadauða. Hermann Pálsson byggði Hlíðskóga sem nýbýli 1926...” “Hlyðskógar og Sexhólstader heita tvö eyðiból hjer í landinu með sýnilegum byggíngaleifum tófta og girðinga. Þessar jarðir meinast að hafa fallið í stóru plágunni. Ekki má þessi eyðiból byggja aftur fyrir heyskaparleysi...”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 1; BBSÞ, 258; SSÞ, 103; JÁM, 139

SP-167:037 *Kerlingarvað* heimild um vað

“Kerlingarvað er á fljótinu sunnan við bæinn [Hlíðskóga], inn á Lágbakka.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 2-3

SP-167:038 *Sneiðingsvarða* heimild um landamerki

“Merkjalínan er um syðsta hraunhólinn á eyinni og vörðu eina mikla á brúninni, sem ber við loft frá bæ séð. Þessi varða heitir Sneiðingsvarða.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 3

SP-167:039 heimild um leið

“Merkjalínan er um syðsta hraunhólinn á eyinni og vörðu eina mikla á brúninni, sem ber við loft frá bæ séð. Þessi varða heitir Sneiðingsvarða. Þar er reiðvegurinn yfir fjallið.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 3

SP-167:040 heimild um heystæði

“Upp af Tjarnarstæðunum er lág í fjallið, sem heitir Sprekalág. Upp af henni er holt, sem heitir Háholt. Þar upp af og um allan Slakkann var heyjað áður fyrr, og eru þar heystæði víða.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 3

SP-167:041 heimild um túngarð

“Innan túngirðingar [á Hlíðskógum] er hár hryggur, sem er framburður og heitir Stórugrófarleiti.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 3

SP-167:042 heimild um leið

“Þar lýkur undirlendinu, og Kvíslin, sem myndar Valley, fellur upp að brekkunni. Þar heitir Vallaklif, kallað Klif... Klifið er um 1 km á lengd. Nú er kominn þar upphleyptur vegur, en áður var það mjög glæfraleg leið.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 3

SP-167:043 heimild um leið

“Vestan við Mýrina er Stórás, grágrýtisalda, gróðurlaus með öllu. Eftir honum liggur reiðvegurinn yfir í Fnjóskadal og er varðaður.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 5

SP-167:044 *Biskupsvarða* heimild um landamerki

“Austan við Eyjadalinn, á merkjum uppi á fjallinu að norðan, er Biskupsvarða.”

Heimildir: Ö-Hlíðskógar, 5

SP-167:046 *Fjósakotbæjarstæði* býli

“Býli þar sem sagnir eru um búsetu, en ekki staðfestar heimildir... Ángerði og Fjósakot í grennd bæjanna...”

Heimildir: BBSÞ, 268

SP-168 Litluvellir

1712: “Jarðardýrleiki v ƒ, og so túndast presti og fátækum.” JÁM, 140 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. Tún 3.8 ha, allt slétt. Sáðreitir 140 m². -Túnakort. “Túninu hefur að fornu grandað skriðufall, sem saman hefur verið komið í haug, og er mikinn part grasi vaxið, þó grýtt sje, því spillir og leirságangur skaðlegur oft og tíðum. Enginu spilla til stórskaða smálækir með grjóts og sands áburði. Úthagarnir eru mjög litlir og uppblásnir...” JÁM, 140

SP-168:001 *Litluvellir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á grund við rætur Vallnafjalls, lítið eitt sunnan við miðju landsins...”

Heimildir: BBSÞ, 253

SP-168:002 heimild um útihús

Vestara útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-168:003 heimild um útihús

Eystra útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-168:004 heimild um útihús

Útihús í miðjum norðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-168:005 heimild um útihús

Útihús í norðausturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-168:006 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Merkigarður var í fjallinu milli bæjanna [Stóruvellir & Litluvellir], nú mikið hruninn. Var hér áður fyrr hresst upp á hann til skiptis frá bæjunum.”

Heimildir: Ö-Litluvellir, 1

SP-168:007 *Eyrarvað* heimild um vað

“Á fljótinu eru tvö vöð í landi Litluvalla. Það er Eyrarvað, sem er um það bil undan ós Ytrilækjar...”

Heimildir: Ö-Litluvellir, 1-2

SP-168:008 *Litluvallavað* heimild um vað

“Á fljótinu eru tvö vöð í landi Litluvalla. Það er Eyrarvað, sem er um það bil undan ós Ytrilækjar, og Litluvallavað, heldur sunnar en ós Grundarlækjarins í fljótið.”

Heimildir: Ö-Litluvellir, 1-2

SP-168:009 *Bjarnagerði* bæjarstæði býli

“Stórt gil er hér næst sunnar; það heitir Bjarnagerðisgil. Það nær alla leið upp í Efracjall. Þar suður á Leitinu er Bjarnagerði; þar er talið gamalt býli; grasigróinn garður og mannvirki, um dagsláttu að stærð. Hefur það líklega verið fyrir geitur.”

Heimildir: Ö-Litluvellir, 4

SP-169 Halldórsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xvi ƒ, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 140. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. (Halldórustaðir) 1485: Jörðin nefnd í máldaga. DI VI, 550. Tún 5.7 ha, allt slétt. Sáðreiti 275 m². -Túnakort. “Túninu er hætt fyrir skaða af bæjarlæknum, sje ei með góðri gætni varðað. Enginu spilla smálækir með sandsáburði skaðlegum. Úthagarnir eru víðlendir og búgóðir.” JÁM, 141.

SP-169:001 *Halldórsstaðir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á grund skammt frá fjallsrótum en nokkurn spöl frá Skjálfandafljóti...” “Austur frá gamla bæ er íbúðarhús úr steini.”

Heimildir: BBSÞ, 250; Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:002 heimild um útihús

Nyrsta útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-169:003 heimild um útihús

Vestasta útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-169:004 heimild um útihús
Austasta útihús í norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-169:005 heimild um útihús
Útihús í suðausturhluta túns sunnan við læk.
Heimildir: Túnakort

SP-169:006 heimild um útihús
Útihús í suðvesturhluta túns sunnan við læk.
Heimildir: Túnakort

SP-169:007 heimild um rétt
Rétt í suðvesturhluta túns sunnan við læk.
Heimildir: Túnakort

SP-169:008 *Tröllavað* heimild um vað
“Ýmis vöð eru hér á fljótinu. Eitt af þeim mun vera Tröllavað. Það er niður undir Farvegum.”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-169:009 *Flagavað* heimild um vað
“Nyrt í landinu er Flagavað, norðaustur af Horni, kennt við Flögin í Lundarbrekku”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-169:010 heimild um ferju
“Þá er kallað Bensabrot rétt sunnanvert við kvíslina við Kirkjueyri... Ferjan er heldur ofar.”
“Strengferka var neðan við Halldórsstaði í Bárðardal, sú eina sem ég hefi heyrt getið. Var strengur látinn renna í trissum í stefni bátsins, síðan var strengurinn látinn liggja á ská undan straumi og færður til milli festinga í landi, eftir því hvort átti að fara austur eða vestur, þannig var straumurinn notaður til að flytja bátinn á milli bakka.”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2; Árbæing'87, 118

SP-169:010 *Bensabrot* heimild um vað
“Þá er kallað Bensabrot rétt sunnanvert við kvíslina við Kirkjueyri, þó það hafi í raun og veru aldrei verið viðurkennt vað. Það var kennt við mann, sem óð fljótið þarna og komst yfir.”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 2

SP-169:011 *Háavarða* heimild
“Þá er næst Ytra-Háuvörðugil og Syðra-Háuvörðugil, og eftir þeim renna lækir, Ytri-Háuvörðulækur og Syðri-Háuvörðulækur... Háavarða var suður af lækjunum.”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-169:012 *Torfugróf* örnefni rista
“Þá er næst Torfugróf. Úr henni í brekkunni er Torfugrófargil og neðan þess á Grundinni er Torfugrófarleiti.” “Torfrista og stúnga lök ut supra.”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3; JÁM, 141

SP-169:013 heimild um myllu
“Svo er Myllulækur, sem nú er notaður til raforku. Þar var mylla áður fyrr. Þetta er stærsti lækurinn, og farvegur hans nær niður í Halldórsstaðaá. Þar sést fyrir rústum eftir Myllukofann.”
Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 3

SP-169:014 *Nóatún* bæjarstaði býli
“Þá er Flennugilslækur. Norðan við hann í brekkurótum sér fyrir bæjartóft og vallargarði. Þetta býli hefur stundum verið nefnt Nóatún.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:015 *Dagmálahóll* þjóðsaga

“Suður og niður af bæ, langt neðan við Hölluhól niður við veg er hraunhóll, sem heitir Dagmálahóll; þar segir sagan, að gull sé grafið.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:016 heimild

“Sunnan og vestan til í gamla túni er gömul torfrúst uppistandandi.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:018 heimild um hesthús

“Suðvestur af gamla bæ sunnan lækjar er gamalt hesthús.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:019 heimild um kvíar

“Suðvestur af gamla bæ sunnan lækjar er gamalt hesthús. Þar suður af voru kvíar, og Kvíaból heitir stykkið sunnan við þetta gamla hesthús.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:020 *Smiðjuhóll* örnefni smiðja

“Norðan lækjar er Smiðjuhóll.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:021 heimild

“Norðan lækjar er Smiðjuhóll. Norður af honum eru þrír hólar. Á þeim vottar fyrir húsarústum.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4

SP-169:022 *Götuhús* heimild um fjárhús

“Norður af mýrinni er Húsalækurinn. Beggja vegna hans eru húsatættur. Suðaustur af eru fjárhús, sem heita Götuhús...”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4-5

SP-169:023 *Jósefshús* heimild

“Norður af mýrinni er Húsalækurinn. Beggja vegna hans eru húsatættur. Suðaustur af eru fjárhús, sem heita Götuhús; norðaustur af þeim Jósefshús, rúst.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 4-5

SP-169:024 *Hlöðuhús* heimild um fjárhús

“Austur frá Götuhúsi er fjárhús með torfi, Hlöðuhús.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 5

SP-169:025 *Grundarhús* heimild um útihús

“Syðst og neðst var Grundarhús, er nú horfið í tún.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 5

SP-169:026 heimild um útihús

“Varpi er að norðvestan. Þar er kofarúst.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 5

SP-169:027 *Stekkjargrund* örnefni stekkur

“Nú er að fara suður fyrr Halldórsstaðaá. Sunnan við ána niðri í dalnum heitir Skriða... Rétt suður af Skriðunni heitir Stekkjargrund.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 6

SP-169:028 *Halldórsstaðasel* bæjarstæði býli

“Ef haldið er áfram suður neðar er þar Beitarhúsagrunn. Á henni miðri eru tættur eftir býli, sem heita Halldórsstaðasel. Þar var byggð, en stóð stutt. Þar rétt suður af og upp af Beitarhústöftum er Húsagil.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 6

SP-169:029 *Kolagil* örnefni kolagrafir

“Suður frá Húsunum er stórt stykki, sem heitir Halldórsstaðaskógur, allmikill og þéttur skógur. Yzt í honum er Kolagil; þar er Kolagilslækur.” “Skógur til kolgjörðar og eldiviðar nægur...”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 6; JÁM 141

SP-169:030 *Kolagilsvað* heimild um vað

“Þar niður af í Fljótinu er Kolagilseyri, og þar er vað yfir eyrina, sem heitir Kolagilsvað.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 6-7

SP-169:031 *Sandskálavað* heimild um vað

“Þar niður af í Fljótinu er Kolagilseyri, og þar er vað yfir eyrina, sem heitir Kolagilsvað. Nokkru sunnar er Sandskálavað. Er riðið þá á eyri úr skóginum.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 6-7

SP-169:032 *Lindarkofi* heimild um smalakofa

“Ofan við Flár sunnarlega er dálítið stór uppspretta, sem aldrei þornar. Þar var byggður smalakofi og því nefnd Kofalind, en smalakofinn Lindarkofi.”

Heimildir: Ö-Halldórsstaðir, 7

SP-170 **Mýri**

1712: “Jarðardýrleiki xvi 4, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 141. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1480: Jörðin nefnd í máldaga. DI VI, 686. Tún 5.4 ha, 4/5 slétt. Sáðreitir 200 m². -Túnakort. “Túninu spillir í einum stað vatnsuppgröftur úr bæjarlæknum, sem gjörir jarðfall, þó það sje enn lítið. Enginu spillir stórlega skriður og leir úr fjallinu, það liggur og í snarbratti fjallshlíð á dreif, erfitt til að sækja. Úthagarnir yfir máta víðlendir, búgóðir og grösugir.” JÁM, 142.

SP-170:001 *Mýri* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur undir allhárri fjallshlíð syðst í Bárðardal að vestan, nokkurn spöl frá Skjálfandafljóti.”

Heimildir: BBSÞ, 248

SP-170:002 heimild um rétt

Rétt í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-170:003 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-170:004 heimild um útihús

Útihús í suðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-170:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-170:006 heimild um útihús

Syðra útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-170:007 heimild um útihús
Nyrðra útihús sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-170:008 heimild um útihús
Syðra útihús sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-170:009 heimild um útihús
Vestasta útihús í suður hluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-170:010 heimild um útihús
Mið útihús í suður hluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-170:011 heimild um útihús
Austasta útihús í suður hluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-170:012 *Stekkjargil* örnefni stekkur
“Svæðið frá Stórugróf að Stekkjargili heitir Stórugrófarleiti.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 1

SP-170:013 heimild um geitakofa
“Næsta gróf er Ytri-Kofagróf. Kofahnjúkur er smáhnjúkur norðan við melbrúnina, þar sem þessi gróf kemur niður af Efri-Flám... Næsta gróf er Syðri-Kofagróf, öðru nafni Háabalagróf. Sunnan við hana er harðvellisbali, sem heitir Háibali. Milli Kofagrófanna er nafnlaust svæði. Þarna á milli við lækinn eru nafnlaus kofabrot, trúlega geitakofar.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 2

SP-170:014 *Maríugerði* heimild
“Stykkið frá Rauðskjöldugróf að Gerðisgróf heitir Austan í Hæðum. Maríugerði var kölluð kofarúst sunnan grófarinnar.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:015 heimild um stekk
“Næsta gróf við Hæðarlæk heitir Gerðisgróf, kemur upp í fjallinu og rennur alla leið niður í fljót... Við Gerðisgrófina sunnanverða beint neðan við veginn er gamall Stekkur.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:016 *Gerðisvað* heimild um vað
Þar sem Gerðisgrófin kemur í Skjálfandafljót, heitir Gerðisvað.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:017 *Vörðugróf* örnefni
“Næsta gróf sunnan við Malarlæk heitir Vörðugróf.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:018 heimild um leið
“Þar er Náthagi neðan við götu niður að Fljóti milli Malarlækjar og Vörðugrófar.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:019 heimild
“Torfgarður var hlaðinn milli grófana [Malarlækjar og Vörðugrófar] að ofan.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:020 heimild um vörslugarð
 “Við Vörðugróf var svo vörslugirðing, sem náði upp að fjalli.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 3

SP-170:021 heimild um áveitu
 “Láglendið með fljótinu neðan við Votuhvamma er nefnt Eyrar, en svæði með því nafni eru bæði með fljótinu og Mjóadalsá. Þessi hluti er nefndur Ytri-Eyri. Með Mjóadalsá er Syðri-Eyri. Báðar þessar eyrar eru að mestu graslendi. Eyrarnar afmarkast af gömlum áveitugörðum, mikil mannvirki, gerð í tíð Jóns Ingjaldssonar.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 4

SP-170:022 *Gildrumelur* heimild um refagildru
 “Syðri-Eyrin endar við aflangann melhrygg, sem snýr út og suður og heitir Reiðhóll. Þar aðeins vestar er annar melhryggur, sem líka snýr út og suður og heitir Gildrumelur. Þar munu hafa verið gildirur lagðar fyrir refi.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 4-5

SP-170:023 *Vallarauki* heimild
 “Í túni er Vallarauki beint niður af nýbýlinu Bólstað. Hann var yzt og neðst í túni; það var hlaðinn garður að vestan og norðan. Þetta virðist vera mjög forn slétta.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 5

SP-170:024 heimild
 “Upp á Hallinu neðan við er í túninu Fit, sem orðin er ræktað land... Garður var áður ofan við Fitina...”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 5

SP-170:025 *Kvíaból* heimild um kvíar
 “Ofan við Bólstað hét Kvíaból, allt ræktað með færíkvíum í tíð Jóns Ingjaldssonar.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 5

SP-170:026 *Akurgarður* örnefni akur
 “Suður af Kvíabóli norðan við Mýrabæ heitir Akurgarður.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 5

SP-170:027 *Göthús* heimild um hesthús
 “Þar sem Bólstaður er, var hesthús, sem hét Göthús.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:028 *Kvíhús* heimild um hesthús
 “Beint upp af Göthúsi er hesthús, nefnt Kvíhús.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:029 *Tryppakofi* heimild um hesthús
 “Beint upp af Göthúsi er hesthús, nefnt Kvíhús. Þar suður af var Tryppakofi.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:030 *Grafartunga* heimild
 “Þá er Grafartunga ofan við Bæjarlæk beint upp af bæ. Nafnið er dregið af gryfjum, sem grafnar voru í hana fyrir æfalöngu til að verka í hey, eins konar sýrheysverkun þeirra tíma.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:031 *Mjalthúsvöllur* örnefni
 “Grafartunga nær suður að dokk, sem liggur upp túnið, en þar suður af er Mjalthúsvöllur, er nær suður að Ólafskofalæk.”
Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:032 *Ólafskofi* heimild

“...suður að Ólafskofalæk. Þar var kofi með þessu nafni, Ólafskofi.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:033 heimild um leið

“...suður að Ólafskofalæk. Þar var kofi með þessu nafni, Ólafskofi. Þetta er ofan við Bæjarlæk og göturnar.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:034 *Holtkofi* heimild um útihús

“Sunnan við Ólafskofalæk ofan við götu er Holtkofavöllur; þar var kofi, sem hét Holtkofi.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:035 *Langhús* heimild um útihús

“Sunnan við Ólafskofalæk ofan við götu er Holtkofavöllur; þar var kofi, sem hét Holtkofi. Þar niður af Langhúsvöllur og utan við hann út að Bæjarlæk Barðhústunga. Samnefndir kofar voru á þessum stykkjum.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:036 heimild um stekk

“Þá er næst svonefnt Bjarg. Það er meðfram Mjóadalsá, mjög hátt, alllangt klettaneft. Þar er þverhnipt stuðlaberg, móbergslög og fleira. Sunnan undir Bjarginu er Stekkjarnes. Þar hefur verið Stekkur, sem merki sér til.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 6

SP-170:037 heimild um leið

“Þá er Klifbakki neðan götunnar meðfram ánni. Stallur er þar upp af, sem gatan liggur eftir...”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 7

SP-170:038 *Selnes* örnefni sel

“Næst sunnan við Klifið gengur nef austur að gílinu, sem heitir Selnes. Það er grasi gróið, og í hlíðinni þar upp af er skógur.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 7

SP-170:039 *Húsaleiti* örnefni

“Þá er komið að svonefndum Ytri-Húsaböllum, sem ná að Húsagili... Á Ytri-Húsaböllum er svo Húsaleiti; eftir því er lækur.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 8

SP-170:040 heimild um rétt

“Þá er næst Leitisbolli, sem er upp af Leitinu ...og þar upp af eru Leitirrindar... Þá er sérstakur hóll og sérstæður. Það er melhóll beint upp af réttinni og heitir Vörðumelur...”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 9

SP-170:041 *Vörðumelur* heimild

“Þá er næst Leitisbolli, sem er upp af Leitinu ...og þar upp af eru Leitirrindar... Þá er sérstakur hóll og sérstæður. Það er melhóll beint upp af réttinni og heitir Vörðumelur, en engin er þar varðan nú.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 9

SP-170:042 *Beitarhús* heimild um beitarhús

“Þá er farið aftur út suður og byrjað við Húsagil. Sunnan við það eru gamlar beitarhústættur, Beitarhús.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 9

SP-170:043 *Selhöfðar* örnefni sel

“Suður af Hákarlsfit tekur við svæði, sem er einu nafni nefnt Selhöfðar.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 10

SP-170:044 *Selvegur* heimild um leið

“Til forna var vegur, nefndur Selvegur, er lá eftir grjótnum ofan við Húsabrunn fram í Klukkufjalli og kom niður í Sléttulág.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 11

SP-170:045 heimild um sel

“Ytri-Bótará rennur í Mjóadalssá. Bótarártorfur eru ofan við Bótarármel rétt sunnan við Bótará, þar sem vegur liggur yfir hana... Suður af þessum torfum tekur við landssvæði, sem nefnt er Bót. Bótin er mjög sundurskorin af grófum og giljum. Í Bótinni er Sel. Þar var haft í seli frá Mýri.” 1830: “Á Mýri er selstaða tíðkuð árlega 3-4 vikna tíma fyrir slátt í svokölluðu Sellandi milli Mýrar og Mjóadals.”

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 11-12; SSP, 102

SP-170:046 *Hátún* bæjarstæði býli

“Eftir Bótaártorfum renna tveir lækir, sem heita Ytri-Hátúnalækur og Syðri-Hátúnalækur. En Hátún er stök torfa sunnan við Syðri-Hátúnalækinn.” “Hatun kallast örnefni hjer í landinu sunnarlega, og sjást þar nokkur deili til fornra garða og tóftarrústa, ei ólíkt því að þar hafi í fyrndinni byggð verið, þó það viti öngvir með sanni að segja. Ekki má hjer aftur byggja, því túnstæði er víði vaxið.” 1840: Meðal eyðingarða sem prestur veit um.

Heimildir: Ö-Mýri & Bólstaður, 11-12; JÁM, 142

SP-170:048 *Túnhylur/Túnvað* heimild um vað

“Túnhylur (eða Túnvað) neðan við Mýri, þar sem lygna og straumur mætast...”

Heimildir: Árbæing'87, 117

SP-170:049 heimild um ferju

“Túnhylur (eða Túnvað) neðan við Mýri, þar sem lygna og straumur mætast, þar var líka góður ferjustaður ofar.”

Heimildir: Árbæing'87, 117

SP-171 Mjóidalur

Býlið Mjóidalur fór í eyði 1894 en hafði verið byggt upp á rústum Mjóðalskots 1812. Hjáleiga frá Mýri (SP-170) 1840: “Í Mjóadalnum ... stendur bærinn Mjóidalur, áður nefnt Mjóadalskot, hér um bil mílu sunnar en Mýri og er hjáleiga frá Mýri. Þar er landgott og víðslægt en framar vetrarhart. Mýrar og Mjóadalssandi er mjög hætt við spjöllum af sandfoki þegar vindar ganga.” SSP, 100 Í Mjóadal var “lögum vel búið. Pétur Pétursson - síðar bóndi á Stóruleugum í Reykjadal - bjó þar á 8. áratug aldarinnar sem leið, og hafði 200 fjár, 4 kýr og 8 hross. Í Mjóadal dvaldi Stephan G Stephansson, Klettafjallaskáldið, síðustu árin, sem hann átti heima á Íslandi. Árið 1894 lagðist byggð niður í Mjóadal. Síðustu ábúendurnir voru Arnfríður Sigurðardóttir og Baldvin Friðriksson.” GR IV, 281 Miklar líkur benda til, að uppblástur og sandfok hafi mestu valdið um, að byggðin í Mjódal og á Íshóli lagðist niður í lok síðustu aldar.” GR IV, 282

SP-171:001 *Mjóidalur* bæjarstæði býli

Vestanmegin í Mjóadal, litlu norðar en miðja vegu milli Ytri-Lambár og Grjótar. Ódáðahraun III. “Mjóadalskot og Holtkot kallast tvö eyðiból á Mjóadal fyrir vestan ána, og sjást enn nokkur byggíngamerki á báðum þeim, bæði tóftarrústa og túngarða. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja fyrir heyskaparleysi, og so fjarska við byggðina” JÁM. Fór í eyði 1894 en 1840 telur prestur Mjóadal meðal nýbýla sem byggð hafi verið síðan um seinustu aldamót - SSP, 104. “Fyrir nær 100 árum var bær reistur þar á dalnum og kallaður Mjóidalur; þar voru þá fyrir gamlar tóftir og girðingar sem án efa hafa verið rústir af Mjóðalskoti, sem Á.M. getur um... Þessi bær fór aftur í eyði 1894, en húsin standa,” Árb1898(f).

Heimildir: Ódáðahraun III, 138; JÁM, 142; SSP, 104; Árb,1898(f), 73-4

SP-171:002 *Hólkot* bæjarstæði býli

“Vestan megin í Mjóadal, milli Fremri- og Ytri-Lambár,” Ódádahraun III. “Mioadalskot og Holtkot kallast tvö eyðiból á Mjóadal fyrir vestan ána, og sjást enn nokkur byggíngamerki á báðum þeim, bæði tóftarrústa og túngarða. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja fyrir heyskaparleysi, og so fjarska við byggðina” JÁM. 1840: talið meðal eyðibýla sem prestur veit um, SSP, 103. “Á Hólkoti hafa sést rústir til skamms tíma, en nú eru þær komnar í sand.” Árb1898(f)

Heimildir: Ódádahraun III, 138; JÁM, 142; SSP, 103; Árb1898(f), 73

SP-171:003 bæjarstæði býli

á vestanverðum Mjóadal, þar sem Sveigur er kallaður

Heimildir: BBSÞ, 268

SP-171:004 bæjarstæði býli

ónefnt býli; utarlega á Mjóadal að austan

Heimildir: BBSÞ, 268

SP-171:005 bæjarstæði býli

ónefnt býli; sunnarlega á Mjóadal að austan

Heimildir: BBSÞ, 268

SP-171:006 *Engimýrar* bæjarstæði býli

býli á hálsinum austan Mjóadals

Heimildir: BBSÞ, 269

SP-171:007 heimild um samgöngubót

beggja vegna Grjótár fyrir norðan gljúfrin. “Hvörgi er ruddur vegur í sveitinni ... nema milli Mýrar og Mjóadals yfir stórgrýtisskriður beggja megin Grjótár fyrir norðan gljúfrin ...” SSP, 104

Heimildir: SSP, 104

SP-172 **Íshóll**

Íshólsdalur allur. Fór í eyði 1897. Jörðin tilheyrði Laufáskirkju. 1840: “Ísólf- til forna mäske Rangár-eða Hofgarðs-dalur.” - SSP, 95 1840: “Íshóll er 5 hundruð. Þar er landgott og slægjur nokkrar en vetrarhart og hætt við landskemmdum af sandfoki á vetrum.” SSP, 100 “Síðustu ábúendur á Íshóli voru Jóhanna Sigursturludóttir og Jón Þorkelsson frá Víðikeri.” GR IV, 282. “Jarðardýrleiki v €, eftir því sem kotið túndast presti og fátækum.” JÁM, 142. Töluvert af silungi er í Íshólsvatni. - GR IV, 281. Sunnan við Hrafnabjargahlíð liggja Lækjadalir vestur í hálendið. Eru þeir lítið daladrag, og voru þar slægjur frá Íshóli. - GR IV, 282. Mjög er landið blásið í dalnum sunnan- og vestanverðum, en þó er þar enn haglendi nokkurt. ... Miklar líkur benda til, að uppblástur og sandfok hafi mestu valdið um, að byggðin í Mjódal og á Íshóli lagðist niður í lok síðustu aldar.” GR IV, 282. “Túninu spillir fyrir utan bæinn leirskriða úr fjallinu og hefur tekið af undir hálfa dagsláttu. Engið spillist og af skriðum úr fjallinu árlega. Úthagarnir góðir og miklir.” JÁM, 144

SP-172:001 *Íshóll* bæjarstæði býli

Vestanmegin í dalnum, við suðurenda Íshólsvatns, neðst í brekku. “Hér var byggð til 1897 og standa bæjarhús og úthýsi enn. Fyrir 40 árum var enn birkiskógur á hæðunum við vatnið, en nú er þar skóglaut og túnið komið í sand.”

Heimildir: Ódádahraun III, 138; Árb1898(f), 73

SP-172:002 heimild um beitarhús

“Að Íshólsvatni vestanverðu liggur hallalítill fjallshlíð, sem fullyrt er, að öll hafi verið vaxin birkikjarri í byrjun 19. aldar. Nú er þar örfoka land, en grjóthruga mikil sýnir merki þess, að þar hafi eitt sinn staðið beitarhús í skógarhlíðinni.” “Fyrir norðan Íshól sjást tóftir og er sagt, að þar hafi verið sel eða beitarhús.”

Heimildir: GR IV, 281; Árb1898(f), 73

SP-172:003 heimild um geitakofa

“Fyrir norðan Íshól sjást tóftir og er sagt, að þar hafi verið sel eða beitarhús.”

Heimildir: Árb1898(f), 73

SP-172:004 Hofgarðar bæjarstæði býli

Friðlýstar fornleifar

Austanmegin í dalnum, á.a.g. 1 km sunnan við Íshólsvatn. Nú er dalbotninn allur vaxinn lágu kjarri og grávíði og eru rústirnar af þeim sökum illgreinilegar. Annað nafn á tóftum þessum er Horngarður. 1712: “Horngardur eður Hofgardur heitir fornt eyðiból hjer skamt fyrir framan, þar eru mikil garðlög og margar rústir, og atla menn, að þetta hafi stór jörð verið. Ekki má hjer aftur byggja, því túnið er allt víði vaxið.” JÁM XI, 144. 1840: “Tjáist þar hafa verið gamalt eyðibýli, Hof- eður Horngarðar, og skyldi þar hafa verið kirkjustaður, jafnvel prestssetur.” SSP, 95. - 1840: talið meðal eyðibýla sem prestur veit um, SSP, 103 “Kirkja hef eg heyrð talað hafi verið á Hofgörðum sem nú hefur ógnarlengi legið í kalda koli. Hafi nokkrir nú byggðir bæir þangað sótt framan til í dalnum, þá sækja þeir nú að Lundarbrekku.” SSP, 104. Sigurður Þórarinnsson heimsótti staðinn í ágúst 1972: “... .. það var tiltölulega auðvelt að átta sig á áttunum eftir uppdraetti Bruuns. Ég gróf þarna holu í tótt nr. 5 og mældi auk þess jarðvegssnið til samanburðar í brekkunni austur og upp af bænum. Lítum fyrst á það snið (11. mynd). Efst rösklega 2 m lag af grófu foki og neðarlega í því þunnt, dökkt gjóskulag, er gæti verið úr gosi á Grímsvötnum 1619 eða gosi á Kverkfjallasvæðinu 1717. Þá kemur, efst í þriðja metranum, gjóskulag “a”, sem er langmesta gjóskulag á Norðurlandi frá sögulegum tíma, að Öskjugjóskunni frá 1875 undanskilinni ... Litlu neðar er svo gjóskulagið Ö 1362, nokkru neðar dökkt gjóska, sem líklegt er að sé úr Heklugosinu árið 1300, og ljós rönd, H 1104, er miklu neðar. Í sniðinu úr tótt 2 á [mynd Bruuns] er þetta lag ofan á mannvistarleifum og sýnir það, svo eigi verður um villst, að hér hefur verið búið á 11. öld, og það all löngu fyrir 1104. En sniðið uppi í brekkunni sýnir, að uppblástur hefur verið kominn í fullan gang þarna um 1100.”

Heimildir: Árb1898(f), 71, 74; Árb'06, 10; Bruun 1928: 166-71; Ódádahraun III, 138; SP Árb. 1976, 18-20; SSP, 103; ÁG: Fornleifaskrá, 51

SP-172:005 bæjarstæði býli

Friðlýstar fornleifar

“Í tungunni milli Fiskiár, er rennur úr Íshólsvatni, og Mjóadalsár, skammt frá ámótum, komu í ljós fyrir fáum árum tóftir nokkrar, er jarðveg reif þar ofan af í sandfoki. Tóftirnar eru 7 alls, en túngarður sést þar enginn. Allar virðast tóftirnar, nema ein, að hafa verið sérstök hús og ekki áfastar. Í þremur þeirra fundust eldstór, kol og aska. Vera má, að eitt þessara húsa hafi verið smíðja, en hin tvö hljóta að hafa verið bæjarhús, sem þá hafa verið frálauð hvort öðru, svo sem títt var í Færeyjum og Noregi á elztu tímum. Í þessum tóftum fundust snældusnúðar, járnmolur, glertölur marglitar, steinsnúðar, sem líklega hafa verið úr tafla o.fl. Rústirnar standa á berum sandinum á vestari bakka Fiskiár; gras sést þar hvergi og hefir grjótið úr veggjum sumra tóftanna runnið út á sandinn og eru þær því ógreinilegar.”

Heimildir: Árb1898(f), 74; ÁG: Fornleifaskrá, 51

SP-173 Litla Tunga

1712: “Jaðardýrleiki v €, og so tindast fjórum tíundum.” JÁM, 143. Jarðarinnar Ísólfstungu er getið í Reykdælu sem er rituð á miðri 13. öld, sennilega sama jörð og Litla-Tunga. ÍF X, 225. 1318: Jörðin nefnd í málaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1464: Guðmundur Magnússon kaupir Skarð í Fnjóskadal fyrir m.a. Tungu í Bárðardal. DI V, 418. 1558: Þorbergur Bessason gefur Ólafi biskupi jörðina. DI XIII, 288-289. “Litlatunga; gömul jörð suðaustur frá Mýri, fór í eyði 1879.” HJ, 268” Túninu spillir einn lækur skaðlega með sandáburði og hefur eyðilagt það nærri til þriðjunga. Engjar öngvar, nema það lítið sem hent verður í úthögunum. Úthagarnir eru víðlendir og búgóðir.” JÁM, 143

SP-173:001 Litla Tunga bæjarhóll bústaður

“Langur melur liggur sunnan af Tjarnstæði. Hann heitir Litlutungumelur og liggur þar fram sunnan fyrir ofan bæinn. En bærinn Litlatunga stóð í hvilft vestan undir melnum.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 2

SP-173:002 *Tungnavað* heimild um vað

“Nyrzti hlutinn heitir Sporður, þar sem árnar koma saman. Úr sporðinum er vað á Skjálfandafljóti, sem heitir Tungnavað; dregur það nafn á því að það er milli Tungnanna, Litlu- og Stóru-Tungu.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 1

SP-173:003 *Litlutungurétt* heimild um rétt

“Nyrzti hlutinn heitir Sporður, þar sem árnar koma saman. a kletthajalla var Litlutungurétt, sem var á sínum tíma aðalrétt Bárðdæla.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 1

SP-173:004 heimild

“Austan til við [Litlutungumel] norðan til er gróðurþúfa á örfoka landi. Mætti ætla að einhver mannaverk væru á þeim stað.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 2

SP-173:005 *Kolhöfðiörnefni* kolagrafir

“Austur af Litlatungubæ eru blásnir melar eins og fyrr segir, Litlutungumelur. Þar myndast dokk inn í landið og nafnlaus gróf. Þar austar er höfði með torfuslitrum á. Hann heitir Kolhöfði.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 2

SP-173:006 heimild

“Austur af Ingvararhlíð telur fljótið bug á sig og myndar þar nes sem heitir Ingvararnes. Það er með hraunhólum og meltorfum. Þar syðst er sortulyngstorfa sem hlaðið hefur verið að.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 2

SP-173:007 heimild um beitarhús

“Framan í melnum er gras, sem nær niður að á og heitir Geifla. Þar sunnar er hringmyndaður blettur móti Stekkjarnesi og heitir það Bjargahringur; þetta er brött hlíð með klettanösum; þar voru beitarhús frá Litlutungu.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 3

SP-173:008 *Tröllavarða* örnefni

“Þá er komið suður á móts við Klifið í Mýri. Þar er melur sem heitir Tröllavarða. Melur þessi snýr út og suður.”

Heimildir: Ö-Litla-Tunga, 3

SP-174 Stóra Tunga

1712: “Jarðadýrleiki rómast að sje xxvi ¢ með Svartárkoti, en viii ¢ álnum segist ábúandi tíunda jörðina.” JÁM, 144. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 4.1.1403: Sæmundur Þorsteinsson kaupir Siglúvík af Þórálfi Eilífssyni en geldur aftur Þórálfi Tungu og Öxará í Bárðardal.. sagði huerr odrum til þeirrar kirkju skylldu er a þeirri jordu war er selde ... skyllde huerr suara kirkio fyrnd a þeirre jord sem keypti; DI III 681-682 Tún 3.54 ha, 4/5 sett. Sáðreitir 160 m². -Túnakort. “Túninu spillir vatnsuppgangur til stórskaða, sem gjörir mýri og jetur úr rótina. Engjar öngvar, nema hvað hent er í úthögum innan úr ótræðismýrum. Úthagarnir eru víðlendir og heilnæmir fyrir saðufé, en haglitlit fyrir stórgripi og spillast mjög af sandfoki.” JÁM, 145.

SP-174:001 *Stóra Tunga* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur vestan í lágum ás, sem er suðurendi austurhlíða Bárðardals.”

Heimildir: BBSÞ, 246

SP-174:002 heimild um útkirkja

TUNGA Í BÁRÐARDAL (SP)4.1.1403: Sæmundr Þorsteinsson kaupir Siglúvík af Þórálfi Eilífssyni en geldur aftur Þórálfi Tungu og Öxará í Bárðardal.. sagði huerr odrum til þeirrar kirkju skylldu er a þeirri jordu war er selde ... skyllde huerr suara kirkio fyrnd a þeirre jord sem keypti; DI III 681?682 [af

orðalaginu er helst að ráða að Öxará sé hjálenda Tungu, frekar en að kirkjur hafi verið á báðum jörðunum]

Heimildir:

SP-174:003 heimild um rétt

Rétt norðan við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-174:004 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-174:005 heimild um útihús

Vestara útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-174:006 heimild um útihús

Eystra útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-174:007 heimild um útihús

Vestara útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-174:008 heimild um útihús

Eystra útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-174:009 heimild um útihús

Útihús austan við bæjarhús, austan við Tunguá.

Heimildir: Túnakort

SP-174:010 heimild um útihús

Útihús í suðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-174:011 *Sandskálavað* heimild um vað

“...Tungulæk, sem fellur í fossum og flúðum gegnum túnið, beygir í krók norður og niður með Tungumel, beygir til vesturs um Lækjarkrök og í bugðum vestur yfir hraunið í fljótið hjá Kolagilsvaði. Þar heitir Lækjarfótur. Nokkru sunnar er á fljótinu Sandskálavað. Bæði þessi vöð eru gamlar kirkjugötur frá Mýri”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 1-2

SP-174:012 *Hellishóll* heimild um fjárskýli

“Túnið: Skiptist í tvo hluta af læknum í Suðurtún og Norðurtún... Á Suðurtúni er Hellishóll, sem dregur nafn af helli, sem fyrr var geymt fé í. Þar voru tvær krær, og var hey haft í annarri. Nú er þetta kartöflugeymsla o.fl.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:013 *Kvíhús/Jónshús* heimild um fjós

“Á Suðurtúni er... Kvíhússund. Kvíhús (áður Jónshús...)”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:014 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Á Suðurtúni er... Ærhúshóll og Ærhús.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:015 *Helgakofi* heimild um útihús

“Á Suðurtúni er... Ærhúshóll og Ærhús. Þar skammt sunnar er tóftarbrot, sem heitir Helgakofi.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:016 *Lækjarhús* heimild um útihús

“Á Suðurtúni er... Ærhúshóll og Ærhús. Þar skammt sunnar er tóftarbrot, sem heitir Helgakofi. Litlu norðar, nær læknum, er Lækjarhúshóll og Lækjarhús...”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:017 heimild um myllu

“Smákvísl var tekin úr læknum syðst við brúna. Það heitir Myllulækur og Myllutunga milli lækjanna. Kornmylla var við lækinn til 1915, nú smiðja.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:018 heimild um myllu

“Smákvísl var tekin úr læknum syðst við brúna. Það heitir Myllulækur og Myllutunga milli lækjanna. Kornmylla var við lækinn til 1915, nú smiðja. Önnur mylla var neðan í sama læk.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:019 *Langhús* heimild um útihús

“Suður af Langhúsi er Nýrækt, áður Langhúshall.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:020 *Rani* heimild um hesthús

“Túnið mjókkar niður með læknum að sunnan. Þar heitir Rani. Samnefnt hesthús var þar...”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:021 *Kvíamýri* örnefni kvíar

“Kvíamýri er verið að rækta, norðan við túnið.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 2

SP-174:022 heimild um kvíar

“Í girðingunni, sem er votlend, eru að ofan Neðriklappir, er ná ofan við bæinn og norður að Tungumel, en lokar fyrir útsýni til norðurs... Upp við Klappirnar voru Kvíar áður, þarna mosagróður, blautt með keldudrögum. Nú í ræktun.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 3

SP-174:023 *Veitubörð* heimild um áveitu

“Ytribörð voru hér og hafa nú breytt og heita Veitubörð; var veitt á þetta svæði, og Ytrabardgróf heitir nú Veitubardagróf.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 3

SP-174:024 heimild um smiðju

“Yzt og neðst í girðingunni er mannvirki, líklega smiðja, eldbornir steinar.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 3

SP-174:025 *Mýrarað* heimild um vað

“Niður við lækinn er melhryggur, er nefnist Langimelur. Þar við er Mýravað á læknum.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 3

SP-174:026 *Á Hólmum* heimild um vað

“Í Svartá neðan gljúfra neðst eru hólmar til slægna, Vesturhólmar. Þar á ánni vað, sem kallað er Á Hólmum.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 4

SP-174:027 *Strákavað* heimild um vað

“Ofar með ánni í gljúfrunum er staður nefndur Glæfra... Enn ofar er svo á Svartá vað, sem heitir Strákavað, djúpt og illt yfirferðar, og þótti það frekar strákslegt að hætta sér þar í ána.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 4

SP-174:028 *Efrivöð* heimild um vað

“Ofar með ánni í gljúfrunum er staður nefndur Glæfra... Enn ofar er svo á Svartá vað, sem heitir Strákavað... Þá eru þar skammt ofar aðrir hólmar, Austurhólmar. Um þá er einnig vað á ánni, Efrivöð.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 4

SP-174:029 *Kofar* heimild um beitarhús

“Austan Tungumels nyrzt er mýrarflesja, Kofamýri, og austan hennar Kofar. Þar voru beitarhús, en fyrir löngu lögð niður.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 4

SP-174:030 *Garðsendavað* heimild um vað

“Austur frá Röndum austur að ánni nyrzt heitir Melapollsrönd og lygn hylur í Svartá Melapollur. Nokkru sunnar er Garðsendahólmi og Garðsendavað á Svartá.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 4-5

SP-174:031 *Stekkjarlág* örnefni stekkur

“Milli Melsins og hraunsins að austan heitir Þrengsli. Þar suður af grasflesjur. Þar heita Randir ... Sunnan við Randir er Stekkjartorfa og Stekkjarlág, stórt, grasi gróið gil.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 4-5

SP-174:032 *Víðikersmelur* heimild um leið

“Sunnan Stekkjarlágur heitir svo Víðikersmelur, langur melhryggur út og suður. Um nafn hans er ekki kunnugt, nema ef það væri dregið af því, að leiðin í Víðiker um Garðsendavað lá yfir þennan mel, áður en brú kom á Svartá.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 5

SP-174:033 *Ullarfoss* örnefni þvottastaður

“Þar fyrir ofan hraunið er stórt, grasi vaxið svæði, hólótt og holótt, Fosshólar. Syðst af því er blásið víða ofan í hraunið og há börð, kölluð Hnausar. Þar er í Svartá Ullarfoss, og þar skammt sunnar er brúin á ánni.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 5

SP-174:034 *Klappargirðing* heimild

“Neðan hennar kemur lækurinn upp úr hrauninu í tveim kvíslum, sú vestari Tangalækur, og dálítið óslétt graslendi milli þeirra heitir Tangi. Skammt þar norður með læknum heitir Hrafnsklöpp. Þar norður frá er forn túnblettur, kölluð Klappargirðing. Þetta er bolli, sem fyrir löngu er hætt að arta upp á... Þetta er hér upp með veginum. Munnmæli eru, <að> einsetumenn hafi nytjað bletti þessa.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 6

SP-174:035 *Geitakofagirðing* heimild um geitakofa

“Skammt þar norður með læknum heitir Hrafnsklöpp. Þar norður frá er forn túnblettur, kölluð Klappargirðing... Nokkru ofar er önnur forn girðing of tóftarbrot. Hefur verið hlaðinn garður kringum báða þessa túnbletti. Það heitir Geitakofagirðing. Hún er minni en sú fyrrnefnda. Þetta er hér upp með veginum. Munnmæli eru, <að> einsetumenn hafi nytjað bletti þessa.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 6

SP-174:036 *Lindavað* heimild um vað

“Lygn pollur í Svartá skammt norðan við Ullarfoss heitir Skiphylur. Sunnan við brúna er Krókhylur. Þá er þar suður frá Lindavað.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 6

SP-174:037 *Kvíhúsaklappir* örnefni kvíar

“Suður frá túninu vestan lækjarins, sem kemur upp sunnan undir Stóruklöpp, liggur klapparbelti, sem heitir Kvíhúsaklappir...”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 6

SP-174:038 *Stíklur* heimild um vað

“Suður frá túninu vestan lækjarins, sem kemur upp sunnan undir Stóruklöpp, liggur klapparbelti, sem heitir Kvíhúsaklappir, norðan og þá Hádegisskarð. Þar er einnig Hádegistorfa og Stíklur, þar sem steinar hafa verið settir í lækinn til að komast yfir.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 6

SP-174:039 *Torfur* örnefni rista

“Neðan við Torfur eða niður af þeim sker Langalág sundur hraunið og mun vera gamall vatnsfarvegur.”
“Torfrista og stúnga næg.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 7; JÁM, 145

SP-174:040 *Kofar* heimild um beitarhús

“Neðan við Torfur eða niður af þeim sker Langalág sundur hraunið og mun vera gamall vatnsfarvegur. Hún endar í svonefndum Botnum... Norðan Botnanna og austan lækjarins er Kofastykki og Kofar. Þar voru beitarhús fyrir á árum. Munu þau hafa verið notuð fyrir sauði, er voru látnir liggja þar fyrir opnu.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 7

SP-174:041 *Vörður* örnefni

“Norðan Botnanna og austan lækjarins er Kofastykki og Kofar... Norðan Kofastykkis heitir Vörður og Vörðubolli, sem myndar geil í Klappirnar.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 7

SP-174:042 *Klapparhús* heimild um fjárhús

“Norðan Kofastykkis heitir Vörður og Vörðubolli, sem myndar geil í Klappirnar. Skammt norður við það er Klapparhús. Þetta var fjárhús.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 7

SP-174:043 *Flesjuskurði* heimild um áveitu

“Norður og norðvestur frá [Mórudals]tjörninni eru Flesjur, rakt og þýft viði- og eflingarvaxið svæði með Flesjuskurði, gömlum áveituskurði.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 7

SP-174:044 *Heystæði* heimild um heystæði

“Norður og norðvestur frá [Mórudals]tjörninni eru Flesjur, rakt og þýft viði- og eflingarvaxið svæði með Flesjuskurði, gömlum áveituskurði. Vesturröðin er þó þurr og lyngi vaxin holt. Þar lækkar landið, og neðar er Sundlág með Heystæði...”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 7

SP-174:045 *Stíflugarður* heimild

“Neðan við Klappirnar er Suðurmýri, sem nær heim að túngarði, suður að Kofastykki og niður að Holti, og í Suðurmýri miðri er Hall, sem er nokkuð bratt fyrst suður frá túni, en eyðist, þegar sunnar dregur í Neðrimýrinni. Þar er Stíflugarður.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:046 *Sundlágarbrú* heimild um leið

“Holtið nær suður að Botnalæk að Sundlágarbrú, sem er engjavegur...”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:047 *Stekkjarbörð* örnefni stekkur

“Holtið nær suður að Botnalæk að Sundlágarbrú, sem er engjavegur, en norðvestur frá henni eru Stekkjarbörð og ná niður að Botnalæk, og stuttu norðar er Stekkjarbarðatjörn...”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:048 heimild um ferju

“Niður frá Stekkjarbarðatjörn var Jarðbrú, og þar rétt við liggur nú síminn yfir að Mýri. Þar sem hann liggur yfir fljótið, er kallað Hylur, og er þar ferjustaður, en á broti.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:049 *Tungnavað* heimild um vað

“Þar sem hann liggur yfir fljótið, er kallað Hylur, og er þar ferjustaður, en á broti. Nokkru norðar er brot á ánni, sem heitir Tungnavað, sé riðið er rétt ofan við oddann á Tungnavaðseyri.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:050 heimild um leið

“Nokkru norðar er brot á ánni, sem heitir Tungnavað, sé riðið er rétt ofan við oddann á Tungnavaðseyri. Þetta er dregið af, að vegurinn lá milli Tungnanna.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:051 *Gerðisvað* heimild um vað

“Norðan við [Tungnavaðs]eyrina rennur kvísl. Norðan ár er kvíslarfarvegur, er fljótið fer stundum í... Nokkru neðar er Gerðisvað... Vað þetta mun draga nafn af Gerðisgróf, sem kemur úr Gerðisfjalli vestan ár. Þetta vað var allfjölfarið frá Mýri.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:052 *Þjófarétt* heimild um rétt

“Norðaustur af [Gerðis]vaðinu, í austanverðir miðri hraunálmunni, er drangur, sem ber heldur hærra en aðra hraundranga og er nefndur Háiklettur. Norðvestur af honum, en norðaustur af nokkuð stóru, klettalaus svæði, er Þjófarétt, sem þó er farin að láta á sjá og varla finnanleg öðrum en kunnugum. Hún er svo sigin í jörð.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 8

SP-174:053 heimild

“Þá er suður með fljótinu ...stór klettur einstakur, sem heitir Einbúi. Suðaustur af honum eru Nauthólar og Nauthólamór, mjór víði vaxinn fláki með sandtöðubörðum, sem eru mjög illa farin af sandfoki. Sunnan við þá hækkar hraunið, og heitir þar Nauthólakambur... Við Nauthólakamb sjást merki um húsatóftir.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 9

SP-174:054 *Vegvísir* heimild

“Vegvísir er klettur með vörðu, sem vísar leiðina, þegar farið er í Suðurárkrók, þegar farið er fram hjá Stórakrika.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 9

SP-174:055 heimild

“Garðarnir, eða Garður, sem fyrr var nefndur, þeir eru orðnir þrír, hlaðnir með gróðurlandi, svo færðir sunnar. Garðarnir eru í ótal krókum.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 9-10

SP-174:056 heimild

“Garðarnir, eða Garður, sem fyrr var nefndur, þeir eru orðnir þrír, hlaðnir með gróðurlandi, svo færðir sunnar. Garðarnir eru í ótal krókum.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 9-10

SP-174:057 *Hrafnabjargarvað* heimild um vað

“Suðvestur frá Nauthólum heita Hrafnbjörg. Suður frá þeim eru melar og hraun. Sunnan við Hrafnbjörg er Hrafnabjargarvað, og heldur norðan vaðsins er Hrafnabjargarfoss... Hrafnabjargarvað er lengst fært allra vaða á fljótinu.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 10

SP-174:058 heimild um leið

“Norður af honum er Suðurárkrókur, þar sem Suðurá beygir til norðurs. Þar í hrauninu nokkuð ofar eru Kerlingarbörð, sem ná suður undir Skafa. Eftir þeim er gangamannavegur til afréttarins.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 10

SP-174:059 *Vörðuklettur* heimild um landamerki

“Merkin a austan eru Vörðuklettur utarlega í Suðurárhrauni, og er varða hlaðin á.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 10

SP-174:060 heimild um myllu

“Myllan var á móti bænum.”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 11

SP-174:061 *Kolagilsvað* heimild um vað

“...Tungulæk, sem fellur í fossum og flúðum gegnum túnið, beygir í krók norður og niður með Tungumel, beygir til vesturs um Lækjarkrök og í bugðum vestur yfir hraunið í fljótið hjá Kolagilsvaði. Þar heitir Lækjarfótur. Nokkru sunnar er á fljótinu Sandskálavað. Bæði þessi vöð eru gamlar kirkjugötur frá Mýri”

Heimildir: Ö-Stóratunga, 1-2

SP-174:062 *Tunguhellir* hellir fjárskýli

SSÞ: “... um hellir nokkurn ofan við Stórutungu bæ, sem nefndur er Tunguhellir. Hann er nokkuð hár í miðjunni en lágur út við í kring. Í honum má hýsa allt að 100 sauðkindur. Annars hefur á einum eða fleiri stöðum þurft að hlaða fyrir í honum til þess hann yrði notaður.”

Heimildir: SSÞ, 96

SP-175 Svartárkot

1712: “Svartár kot, partur af Túngu. Bygt fyrir hjer um 40 árum í úthögum, þar sem ekki hafði áður byggð verið, afdeilt einasta að túni, og lá fyrst undir heimajörðinni, en umboðsmaður hefur nú bygt það undir 20 ár, og reiknast fjórðungur allrar jarðarinnar, eftir því sem hjáleigumaðurinn svarar einnri jarðtúnd af fjórum.” JÁM, 145. Fyrst vitað um byggð 1670-1784, byggðist upp aftur 1823, verið í byggð eftir það nema 1903-1907 & 1930-1955. Árbæing'86, 112-3. Tún 2 ha, ¾ slétt. Sáðreitir 224 m². -Túnakort. “...tún er hjer mjög lítið og spillist þar af með sandfoki.” JÁM, 146

SP-175:001 *Svartárkot* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á vesturbakka Svartárvatns nálega 400 m. yfir sjó og um 9 km suður frá Víðikeri.”

Heimildir: BBSÞ, 244

SP-175:002 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns norðan við Svartá.

Heimildir: Túnakort

SP-175:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús við norðausturjaðar túns, norðan við Svartá.

Heimildir: Túnakort

SP-175:004 heimild um útihús

Syðra útihús við norðausturjaðar túns, norðan við Svartá.

Heimildir: Túnakort

SP-175:005 heimild um útihús

Útihús rétt vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-175:006 heimild um útihús
Útihús við norðurjaðar túns, sunnan við Svartá
Heimildir: Túnakort

SP-175:007 heimild um útihús
Eystra útihús við suðvesturjaðar túns, sunnan við Svartá.
Heimildir: Túnakort

SP-175:008 heimild um útihús
Vestara útihús við suðvesturjaðar túns, sunnan við Svartá.
Heimildir: Túnakort

SP-175:009 heimild um brú
Brú yfir Svartá rétt sunnan við bæjarhúsin.
Heimildir: Túnakort

SP-175:010 heimild
“Land er heildarnafn á svæðinu frá Grjótá, sem er á merkjum Víðikers að norðan, neðan við ásin, suður að Svartá. Landsendi er svæðið nefnt innan girðingar, þar sem Svartá rennur í kringum syðst.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 1

SP-175:011 *Kvíhólmi* örnefni kvíar
“Þar sem Landsendagirðingin kemur í ána, heitir Girðingarpollur. Þar strax norðar er Kvíhólmi, allstór hólmi og stundum sleginn.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 2

SP-175:012 heimild um stekk
“Kerjamýrin liggur ...meðfram vatninu út í Kerjamýrarvík. Flötur í mýrinni sunnanvert heitir Stekkjarflötur. Þar við vatnið er Stekkur, sem reyndar lítið er eftir af, því vatnið er búið að brjóta allt nema einn vegginn, ef hann er ekki farinn líka.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 3

SP-175:013 *Hestagirðing* heimild
“Kerjamýrarhallur er næstur norðan Stekks, en þá tekur við Hestagirðing.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 3

SP-175:014 *Nátthagi* heimild um nátthagi
“Norður úr vatninu eru svonefndir Silungapyttir... Austan við Silungapyttina er gömul girðing sem heitir Nátthagi, og er grafinn skurður norðan hennar.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 3-4

SP-175:015 heimild um myllu
“Næstur við Syðri-Stéttalæk er svo Myllulækur, rétt austan við gamla bæinn; þar var áður mylla.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 5

SP-175:016 *Stóravarða* heimild
“Rani er hraunhryggur, sem liggur á ská vestur undir Kílflöt ...og austur undir girðingu. Nyrzt á honum er Stóravarða suður af Vatnsbotninum.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 6

SP-175:017 *Efti-Eyrar* heimild um áveitu
“Efri-Eyrar heita skammt neðan við girðinguna; þar er áveitu engi. Vatnið er tekið rétt ofan við Hróthólmann.”
Heimildir: Ö-Svartáarkot, 7

SP-175:018 *Frambrunavað* heimild um vað

“Miklimór er austan við Röndina, er svo liggur að Suðurá neðan við Neðri-Eyrrar. Þaðan eru um 500 metrar niður að Frambrunavaði. Þetta vað nota Mývetningar...”

Heimildir: Ö-Svartárvot, 7

SP-175:019 heimild um legstað

“Hátungumelur skerst í sundur af Rjóðurdal. Dregur hann nafn af kind. Þar er gróðurlendi; þar fundust mannabein og hests.” Beinafundur í Suðurrárbotnum, Bárðdælahreppi: Á seinni árum hafa ferðamenn oft nefnt í ræðu og riti uppblásin mannabein í Suðurrárbotnum, suðaustur frá Svartárvoti, í Bárðardal. Bein þessi flutti Páll Arason bifreiðarstjóri til Þjóðminjasafnsins 16. 8. 1947, af því að hann taldi þeim ekki lengur óhætt á sínum stað. Þetta eru tvær hauskúpur og nokkur fleiri bein, að því er virðist leifar af beinagrindum karls og konu. Þórður Flóventsson, fyrrum bóndi í Svartárvoti, mun vera fyrsti maður, sem nefnir þessi bein, því að eflaust á hann við þau, er hann skýrir frá, að fundizt hafi þrjár beinagrindur árið 1904 norðan við rústirnar af bænum í Hrauntungu (Þórður Flóventsson, Laxa- og silungaklak [fjölrítað], Reykjavík 1929, bls. 192). Þóttust menn sjá áverka á beinunum. Enn segir hann, að mannabein hafi fundizt víðar á þessum slóðum, en allt er vafasamt um uppruna þessara beina, þótt þau séu að líkindum mjög gömul.

Heimildir: Ö-Svartárvot, 8-9; KEKH 2000, 197-198

SP-175:020 *Vaðhólmi* heimild um vað

“Vaðhólmi heitir norðan Hvannarhólma.”

Heimildir: Ö-Svartárvot, 9

SP-175:021 heimild

“Þess má og geta, að í melinn, þar sem áin fellur suður hjá landsendanum, hefur verið hlaðið grjóti með vesturmörkum túns til að stöðva blástur á túni.”

Heimildir: Ö-Svartárvot, 9

SP-175:022 *Skútustaðir* bæjarstaði býli

“...Suðrá [svo], sem kemur ofan úr Suðurrárbotnum allanga leið og rennur í vesturátt. Í henni er fleiri kílómetra löng eyja sem heitir Mikley.” “Skutustader kallast fornt eyðiból í Mikley í Skútustaðaafrjett, sem liggur fram og austur frá Stóru Túngu landi. Þar eru miklar girðingar og tóftarústir, og er sagt að Skútustaðir við Mývatn hafi staðið hjer í fyrndinni, so þykjast og kunnugir menn hafa sjeð hjer kirkjugarðsleifa fyrir nokkrum árum. Ekki má hjer aftur byggja, því túnstaðið er komið í blauta mýri, en úthey engin.” “Mjög er vafasamt, að býli það, sem jarðabókin ræðir um, sé Hrauntunga [024], því að Miklaey er milli kvísla Suðurrá, miklu neðar. Vel má vera, að þar hafi verið rústir af býli, þótt eigi séu þær nú þekktar. Þórður Flóventsson segir, að á tanga einum í Mikluvey hafi 1902 fundizt gafl úr líkkistu o.fl. er bendi til, að þar hafi verið grafreitir. Tangi þessi var áður grasi gróinn, en mun nú örfoka.”

Heimildir: Ö-Svartárvot, 7; JÁM, 146; Ódádahraun III, 141

SP-175:023 *Svartárvot* bæjarstaði býli

“Annar bær, hvort sem hann hefur heitið Svartárvot eða ekki, hefir löngu áður staðið sunnan (öllu heldur suðaustan) við vatnið.” “Bærinn [Svartárvot] er nú vestan við vatnið, en áður mun hann hafa verið sunnan við það, því ár hefir jarðvegur fletst ofan af gömlum öskuhaug og miklu beinarusli; þar hefir því verið bær í nánd.” “Þjms. 4338: Rygh 539, 13.5 sm að lengd. Fannst í gömlum, uppblásnum rústum, þar sem bærinn hafði staðið áður.” “Þarna er allt fullt af beinum. Gamli bærinn er að brotna í vatnið.”

Heimildir: Árb1898(f), 69, 52; KEKH, 288; Ö-Svartárvot, 5

SP-175:024 *Hrauntunga* bæjarstaði býli**Friðlýstar fornleifar**

“Um tíu kílómetra veg suðaustur frá Svartárvoti, þar sem sú vestasta af aðalupptakakvíslum Suðurrárvellur undan norðurbrún Frambrunans, eru greinilegar rústir af fornu eyðibýli. Hefur það verið nefnt Hrauntunga, en mjög er hæpið, að það hafi upphaflega heitið svo. Engar sögur fara af býli þessi, hvenær eða hve lengi það var byggt eða hverjir þar bjuggu ...”

“Hleðslur í Hrauntungu hafa verið gerðar af hraungrjóti og því varðveizt vel, svo að neðri hluti veggja stendur ennþá lítið haggður. Ekki er sennilegt, að þarna hafi nokkru sinni verið

mýrlendi, en þó gæti verið, að lindir undir hraunjaðrinum hafi einhvern tíma bleytt þara túnstæðið, en þess sjást nú engin merki. Nú er gróður lítill umhverfis rústirnar. Ekki mun þó túnið hafa blásið beinlínis upp, öllu heldur sandorpízt. Daniel Bruun lét grafa í rústirnar í Hrauntungu árið 1897, mældi tæturnar og gerði uppdrátt af þeim og umhverfinu. Rannsókn þessi leiddi eftirfarandi í ljós: Bærinn hafði staðið á vesturbakka kvíslarinnar og verið þrjár húsaraðir. Í miðröðinni voru þrjú hús. Var stærsta og syðsta húsið eldskáli, en norður úr honum lítið hús og annað, líklega búr, vestur úr skálanum. Nyrsta húsið í miðröðinni hefur líklega verið skemma og utangengt í hana, en vestur af henni annað hús áþekkt. Syðra húsið í austustu röðinni mun hafa verið bæjardyr, gengið í þær að sunnan og úr þeim inn í skálann og í hitt húsið, í þessari sömu röð, sem mun hafa verið skemma. Stærð húsanna hefur verið frá 3 x 3 m. til 4 x 5 m. innanmál, en eldaskálinn langstærstur, eða um 4 x 13 m. Skammt suður af bænum er ferhyrnd tótt sem mun hafa verið skemma ... Þar fyrir sunnan, fast við kvíslina, eru svo leifar af stórum öskuhaug ... Vestur af þessum rústum eru svo þrjár tættur, með nokkru millibili, sem munu hafa verið peningshús, en hringlögðuð rétt hefur verið spölkorn norður með kvíslinni. Loks hefur svo legið túngarður í sveif frá kvíslinni norðan og vestan við allar þessar byggingar að hraunbrúin ...” SÞ aldursgreindu kol úr smiðjutóftinni og er það líklega frá 10. öld.

Heimildir: Ódádahraun III, 140-142; SÞ Árbók 1976, 25; ÁG: Fornleifaskrá, 51

SÞ-176 Víðiker

1712: “Dýrleikinn er óviss, því kotið tíundast ekki, en rómur er á að þetta sje v ɸ land.” JÁM, 146 Tún 2.63 ha, 5/6 slétt. -Túnakort. “Túninu spillir kelduvatn, sem jetur út rótina. Engjar öngvar, nema hvað hent er um úthaga. Úthagarnir góðir og miklir.” JÁM, 146.

SÞ-176:001 Víðiker bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur norðan í ás skammt frá Grjóta, sem kemur austan úr heiðinni norðan bæjarins.”

Heimildir: BBSÞ, 242

SÞ-176:002 heimild um útihús

Útihús við vestanjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-176:003 heimild um útihús

Útihús í miðjum norðanenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-176:004 heimild um útihús

Austasta útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-176:005 heimild um útihús

Mið útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-176:006 heimild um útihús

Vestasta útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-176:007 heimild um rétt

Rétt við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-176:008 heimild um kvíar

“Fyrir austan Bæjargrófina taka við víðivaxnar brekkur með melhryggjum og vallendisgeirum. Heitir syðsti melhryggurinn Kvíamelur, og er gamalt kvíaból í hvammi þar skammt frá.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 1

SP-176:009 heimild um heygarð

“Fyrir austan Steinholt tekur við mýrarflæmi, sem Kerjamýri heitir. Hún nær frá Grjótá og suður að Hvannamó. Syðsti hluti hennar heitir Heygarðsmýri. Þar eru engi góð. Mun sú mýri draga nafn af þeim fona sið að bera saman mörg hey úti á víðavangi og byggja síðan öflugan varnargarð í kring til þess að hindra ágang búfjár. Eru rústir af einum slíkum heygarði skammt frá mýrinni.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 2

SP-176:010 *Heygarðsgröfin* örnefni heygarður

“Í Bæjarásnum eru mörg örnefni... Rétt fyrir sunnan Víðikerstúnið myndar Heygarðsgröfin bugðu til austurs.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 3

SP-176:011 heimild um áveitu

“Sunnan við Bæjarmýrina er stór tjörn, sem Brúsatjörn heitir. Úr þeirri tjörn hefur verið grafinn áveituskurður og vatni veitt út yfir mýrina.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 4

SP-176:012 heimild um beitarhús

“Fyrir sunnan Brúsatjörnina er mýrarsund, sem kallað er Húsasund. Dregur það nafn af beitarhúsum, sem standa á ásbrún fyrir neðan sundið.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 4-5

SP-176:013 heimild um leið

“Nokkru fyrir vestan Vesturgrófina liggur daldrag, sem heitir Litlidalur... Sunnan við Litladalinn er Fagridalur. Þar liggur reiðvegur til Stórutungu.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 5

SP-176:014 *Garðsendi* bæjarstæði býli

“Nokkru fyrir sunnan Sellandsmýrina eru tveir hólmar í ánni. Heitir sá norðari Melapollshólmi, en sá syðri Garðsendahólmi. Skammt þaðan er eyðibýlið Garðsendi?”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 6-7

SP-176:015 *Melpollsvað* heimild um vað

“Nokkru fyrir sunnan Sellandsmýrina eru tveir hólmar í ánni. Heitir sá norðari Melapollshólmi, en sá syðri Garðsendahólmi... Vöð eru á ánni hjá báðum hólmunum.” “Melpollsvað er á Svartá hjá Melpollshólma.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 6-7; Ö-Víðiker b, 2

SP-176:016 *Garðsendavað* heimild um vað

“Nokkru fyrir sunnan Sellandsmýrina eru tveir hólmar í ánni. Heitir sá norðari Melapollshólmi, en sá syðri Garðsendahólmi... Vöð eru á ánni hjá báðum hólmunum.” “Garðsendavað er á Svartá hjá Garðsendahólma.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 6-7; Ö-Víðiker b, 1

SP-176:017 heimild um brú

“Nokkru sunnar fellur Svartáin fram af hvössu bergi og myndar allstóran foss. Hann heitir Ullarfoss... Sunnan við fossinn er trébrú á ánni.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 7

SP-176:018 *Hátún* bæjarstæði býli

“Sunnan við Krókhyll þrengist dalurinn mjög. Taka þar við engjaflákar tveir, Ytri- og Syðri-Lindar... Í Syðri-Lindum er eyðibýlið Hátún. Það stendur á háum hjalla syðst í Sellandsásnum. Skammt frá bæjarrústunum er ofurlítill lind, sem mun hafa verið bæjarlækur.” Ö-Víðiker a. “Hátún standa við Svartá spölkorn fyrir sunnan Ullarfoss of eru tóftirnar vaxnar grasi og víði.” Árb1898. “Hátún kallast örnefni hjer í landinu suður og niður frá kotinu, þar eru nokkrar tóftarleifar ekki ólíkar því að þar hafi í fyrndinni

bygð verið, en ekkert sést þar til girðinga. Þetta pláss er alt viði vaxið og má því ekki bygð setja.” JÁM.
Heimildir: Ö-Víðiker a, 7; Árb1898(f), 69; JÁM, 146-7

SP-176:019 heimild um beitarhús

“Sunnan við [Hátúns]lindina er Svartagróf. Eftir henni rennur lækur, sem kemur ofan af Húsasundi og rennur í Svartá. Þar fyrir sunnan eru beitarhús og í kringum þau svokallað Beitarhúsengi.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 7

SP-176:020 *Tungusel* bæjarstæði býli

“...fyrir austan [Bjargið] er einkennileg þröng og djúp engjalág, sem kölluð er Runa. Nokkru ofar í dalnum er eyðibýlið Tungusel. Hefur bærinn staðið á háum hól upp undir Bæjarbrekkunni, og er bæjarstæðið þar hið fegursta. Lítil og tær uppsprettulind rennur rétt hjá rústunum, ekki ólík þeirri, sem verið hefir bæjarlækur á Hátúni. Hefir hún auðsjáanlega verið til sömu nota.” Ö-Víðiker. “Tungu Sel kallast selstæði heimajarðarinnar, þar er mjög lítil girðing í kríng, og þykir því valla líklegt að hjer hafi bygt ból verið. Má og ekki bygð setja, því heyskapur er enginn fyrir utan þessa litlu girðing, sem sjaldan er unnin.” JÁM. “Um og eftir síðustu aldamót var haft hér í seli frá Tungu og landið notað á annan hátt, en um miðja þessa öld náði bóndinn í Víðikeri þessu landi undir sína jörð með dómi. Þar sést nú túngarður og ýmsar tóftir, flestar aflagðar og frá síðari tímum.” Árb,1898,

Heimildir: Ö-Víðiker a, 8; JÁM, 146; Árb1898(f), 69

SP-176:021 *Brennisteinslág* heimild um áfangastað

“Skammt fyrir norðan og austan Tungusel er lág í ásnunum, sem Brennisteinslág heitir. Talið er, að þar sé gamall áningarstaður Bárðdæla, er þeir fóru í lestarferðir eftir brennisteini austur í Fremrinámur.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 8

SP-176:022 *Geitakofaholt* örnefni geitakofi

“Geitakofaholt var sunnan túnsins sunnan við bæinn, né sléttað út.”

Heimildir: Ö-Víðiker b, 1

SP-176:023 *Torfflaga* örnefni rista

“Torfflaga er neðst í Kerjamýri.” “Torfrista og stúnga laus og rök.”

Heimildir: Ö-Víðiker, 2; JÁM, 146

SP-176:024 *Vaðhólmi* örnefni vað

“Vaðhólmi er einn af hólmunum á Svartá, nokkru neðan við Skúfshylshólma eða Stórahólma. Milli þeirra er Hvannarhólmi.”

Heimildir: Ö-Víðiker b, 2

SP-176:025 *Víðikersrétt* heimild um rétt

“Víðikersrétt, gömul torfrétt skammt vestan við bæ.”

Heimildir: Ö-Víðiker b, 2

SP-176:026 *Litla-Víðiker* heimild um bústað

Friðlýstar fornleifar

“Fyrir sunnan Hvamma er stór engjafláki, sem heitir Litla-Víðiker.” “Litla Víð ker [svo] er ekki nefnt í jarðab. Á.M., en svo er nú kallað fornþýli eitt, er stendur í halla fyrir austan Svartá. Hæðin, sem bærinn hefur staðið í, er blásin að ofanverðu. Á túninu sjást 8 glöggvar tóftir, auk túngarðs.”

Heimildir: Ö-Víðiker a, 6; Árb 1898 (f), 68; ÁG: Fornleifaskrá, 52

SP-176:027 *Víðgerði* heimild um bústað

Friðlýstar fornleifar

“Víðgerði er ekki nefnt í jarðab. Á.M. Það liggur spölkorn fyrir sunnan Litla Víðiker og er sporöskujagaður garður umhverfis túnið, sem er 400 álna langt og 150 álna breitt. Það liggur í litlum halla undir brekku, nær 400 álnum fyrir austan Svartá. Túnið er mjög sandorpið, en sumstaðar vaxið grasi og fjallhrapa. Á túninu er þrjár tóftir.”

Heimildir: Árb1898(f), 68-9; ÁG: Fornleifaskrá, 52

SÞ-177 Bjarnastaðir

1712: “Jarðadýrleiki xii ƒ, og so túndast presti og fátækum.” JÁM, 147 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1434: Jörðin nefnd í máldaga DI IV, 544. Tún 5.7 ha, 5/6 slétt. Sáðreitir 20 m². -Túnakort. “Túninu grandar sandfok til stórskaða, og horfir til eyðileggíngar. Engið liggur uppá heiði með Engilæk, sem því spillir með landbroti, grjóts og sands áburði. Úthagarnir eru víðlendir og búgóðir til heiðarinnar en mjög uppblásnir heim um sig.” JÁM, 147

SÞ-177:001 *Bjarnastaðir* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur í lægð milli dals og heiðar um 1 km austur frá Skjálfandafljóti.”
Heimildir: BBSÞ, 238

SÞ-177:002 heimild um útihús
 Útihús í norðurhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:003 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í norðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:004 heimild um útihús
 Syðra útihús í norðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:005 heimild um útihús
 Útihús norðaustan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:006 heimild um útihús
 Nyrðra útihús norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:007 heimild um útihús
 Syðra útihús norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:008 heimild um útihús
 Útihús í suðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:009 heimild um rétt
 Rétt sunnan við túnjaðar, sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-177:010 *Vaglagerði* bæjarstæði býli
 “Allt miðsvæði<ð>, frá vegi út í merkjagirðingu móti Lundabrekku, er nefnt Mýrar... Upp úr mýrunum norðanvert er Kofaholt... Í kringum Kofaholt var skógur, og lægðirnar kringum holtið heita Kofaraufar. Þar sunnar og ofar var eyðibýlið Vaglagerði.” “Vaglagerde kallast örnefni hjer í landinu fyrir utan bæinn, sem nú er í sanda uppblásið. Þar atla menn að í fyrndinni hafi bygð verið, eru og á því nokkur munnmæli, og finna menn þar í sandinum smiðjusindur, kol og járnmoia.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 2; JÁM, 147

SÞ-177:011 *Grafardalur* örnefni rista
 “Norður frá bænum er Heimadalur... Grafarnes er norður af Heimadal...” “Torfrista og stúnga sendin og lítt nýtandi.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 2-3; JÁM, 147

SP-177:012 *Tunguhús* heimild um fjárhús
 “Tunga er suðausturhorn túnsins austur af gamla bæ. Tunguhús er fjárhús syðst og austast.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 3

SP-177:013 *Ærhúshóll* heimild um fjárhús
 “Tunga er suðausturhorn túnsins austur af gamla bæ. Tunguhús er fjárhús syðst og austast. Þar norðan af er Ærhúshóll...”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 3

SP-177:014 *Hólshús* heimild um útihús
 “Tunga er suðausturhorn túnsins austur af gamla bæ. Tunguhús er fjárhús syðst og austast. Þar norðan af er Ærhúshóll, ef talið er austur, svo Hólshús.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 3

SP-177:015 heimild um legstað
 “Miðja vegu, aðeins vestur í línunni, er Oddahnúta, sem er hæsta hnútan viður við farvegin. Þar upp af er grafreitir.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 3-4

SP-177:016 *Geitakofi/Girðing* heimild um geitakofa
 “Sunnar, þar sem Svartá beygir, heitir Hagaeyri, og hæðin ofan við eyrina heitir Hagaeyrarhall. Nær brún sunnan til er tóftarbrot, Geitakofi, og heitir einnig Girðing.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 4

SP-177:017 heimild um túngarð
 “Kiðuklöpp er þar efst við gilið, þar sem túngirðingin liggur að ánni.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 5

SP-177:018 heimild um leið
 “Götur eru upp af túni, þegar farið er að heiman í átt til Víðikers.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 5

SP-177:019 *Seltangi* örnefni sel
 “Rauðafellsmýri heitir mýrarflæmið frá merkjum og suður í Grjótá. Hestasundslækur er yzt í mýrinni við merki... Næst við það er Stóraker... Þá er næst Seltangi, móholt þar sem Engilækurinn gengur lengst austur í Bjarnastaðalandi.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 6

SP-177:020 *Borg* heimild um beitarhús
 “Austan undir Rauðafelli syðst eru gömul beitarhús, sem heita Borg.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 7

SP-177:021 *Kolagil* örnefni kolagrafir
 “Syðsta skarðið vestan við Syðstabolla er Kolagil.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 7

SP-177:022 bæjarstæði býli
 “Hér vestan undir melnum vestur af Kolagili er Kolagilsflötur. Vestur og norður af Kolagilsfletinum er eyðibýli, sem enginn veit nafn á.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 7-8

SP-177:023 *Húsaklöpp* örnefni
 “Vestur og suður af Sjónarhólsfleti er Skálðaflet, sem liggur bak við Húsaklöpp.”
Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 8

SP-177:024 heimild um stekk

“Frá Húsaklöpp lækkar landið til vesturs, og verða þar flöt holt, sem heita Holtsendar. Þar neðar er brekka niður að á; þar er Stekkjareiri, sem áður var bakki við ána, þar sem Stekkurinn er, austast á eyrinni.”

Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 9

SP-177:025 *Ullarþvottaklöpp* heimild um þvottastað

“Utan til á [Stekkjar]eyrinni er Rafstöð... Rétt við Rafstöðina er Ullarþvottaklöpp.”

Heimildir: Ö-Bjarnastaðir, 9

SP-178 Grjótárgerði

“Grjótárgerði; í landi Bjarnastaða á Fljótshéiði, við Grjótá, gegnt Víðikeri, byggt 1836, fór í eyði 1912.” HJ, 268. Skráð sem Nýibær í Jarðatali. Tún 2.1 ha, ¾ slétt. -Túnakort.

SP-178:001 *Grjótárgerði* bæjarhóll bústaður

“Býlið stóð í suðvesturhorni landsins rétt austan við ós Engjalækjar, þar sem hann fellur í Grjótá.” “Árið 1912 fór Grjótárgerði í eyði. Þá voru á ný byggð þar beitarhús frá Bjarnastöðum og eru tóftarbrott beitarhúsanna síðustu menjar fornar byggðar þar.”

Heimildir: Ö-Grjótárgerði, 3; Árbæing'86, 116

SP-178:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-178:003 heimild um útihús

Útihús norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-178:004 *Stekkjarnes* örnefni stekkur

“Við Grjótána suður af Miðtjarnarmýri var engi. Þar eru tveir stararkílar, nefndir Kílar. Milli þeirra er Kíltunga, eða Stekkjarnes örðu nafni.”

Heimildir: Ö-Grjótárgerði, 2

SP-178:005 *Selás* örnefni sel

“Selásinn nær einnig frá Engidalsmerkum að Grjótá, lækkar mikið syðst og mjókkar heldur.”

Heimildir: Ö-Grjótárgerði, 2

SP-178:006 heimild um áveitu

“Sunnan við Selásendann rétt ofan við Skollássundið var Grjótá stífluð til áveitu áundið.”

Heimildir: Ö-Grjótárgerði, 2

SP-178:007 *Austurhúshóll* heimild um útihús

“Bæjarhóll norðan við Eyrina. Austurhúshóll þar norðaustur af.”

Heimildir: Ö-Grjótárgerði, 3

SP-179 Lundarbrekka

1712: “Jarðardýrleiki xxx ¢ með Engidal, en heimastaðurinn tíundast fyrir xxii lx ¢ álnir kómgi presti og fátækum, en kirkjutíund fellur niður fyrir vöktun hennar.” JÁM, 147. Landnámsjörð Bárðar, sem síðar flutti að Núpi í Skaftafellssýslu. ÍF I, 273-274. Lundarbrekku getið í Ljósveitingasögu sem rituð er um 1250. ÍF X, 70. 1318: Máldagi kirkjunnar: “Ad Lundarbrekku a kýrckia .xxx. hundrud j heima landi. [Af] þessum Bæium liggur Tyund til Lundarbrekku af Jarlstodum og Rafnstodum. af sigurdarstodum. vr sandvýk. af Biarnastodum. vr Tungu. oc annare Tungu. af mýre. af halldorustodum. af vollum tuennum.

DI II 437-438 1394: Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia ad LundarBrecka er helgud med Gudi Nicholao og aullum helgum. Hun ä. xxx. hundrada j heimalandi. DI III, 559-560. [1429]: [1] prestr; DI IV, 380 7.5.1434: Jörðin Bjarnastaðir í Bárðardal [er] i lundarbrekkv þingvm; DI IV, 54411.5.1447: Jörðin Jarlstaðir ... liggr j bardardal j lundarbrecku kirkiu sokn; DI IV, 705 19.2.1449: “A: Reiknadi asgrimvr [Jónsson seljandi] þriatigi hvndrada kirkiveign j jordvnne. skla ... olafvr [Loptsson kaupandi] svara ok borga vpp aa sina peninga ok konv sinnar porcio ok fyrnd kirkivnnar ok hentar ornamentvm. þui sem fallit hefer sidan jon Runolfsson atti jordina.” DI IV, 757 B: “Reiknar asgrimur þriatigi hunndrada kirkiv eign j jordvnne. skal olafvr loptsson oc borga vpp a sina peninga oc konv sinnar porcio oc fyrnd kirkivnnar oc hennar ornamentvm. þvi sem fallit hefir sidan jon Rvnolfsson atti jordina oc til þess nv er komit. Reiknadi asgrimvr. at sira þorkell hefdi lagt til kirkivnnar j kavpi þeirra. fyst þa bot sem hann hafdi giort aa kirkivnne oc þar til lofadi hann ad leggja fimm lanngbavnd. tvo biora oc allar sperrvr. messvklædi. tvo merki. tveggia avra kalek med silfvr. tvær jarnstikvr nyar. olafs likneski. oc martinns likneski. allt saman j kirkivreikning.” DI IV 757-758.

23.12.1449: [Séra Þorkell Guðbjartson seldi 1448 Ásgrími Jónssyni Lundarbrekku], Reiknadi þorkell þriatigi hvndrarda kirkiv eign j jörðvnne. lagdi sira þorkell til kirkivnar j þessv þeirra kavpi fýst þa bót sem hann hafdi gert a kirkivnne. ok þar til lofadi hann at leggja fimm lanngbavnd. tvo þili. biora ok allar sperrvr. messvklædi at avllv. tvav merki. tveggia avra kalek med silfvr. tvær jarnstikvr nyar. olafs likneski ok martinns likneski. allt þetta g[reindum] asgrime ok kirkivnne til eignar j sinn reikning. skyldi asgrimvr jonsson svara ok borga vpp a sina peninga porcio ok fyrnd k[irkivnnar] ok a hjennar ornamentum þui sem fallit hefver sidan jon rvnolfsson atti jordina; DI V, 34 [um 1450]: [séra Þorkell Guðbjartsson sakar Ólaf bónda Loptsson um að hafa] tekit til sin ydar jord lundarbrekkv ok alla þa peningha sem þar stodo saman. jafnvel j kirkiv sem annars stadar. Messoklæde. kalik. ok bækur ...; DI V, 75 sbr DI V, 77-78. [1461] 1 prestur DI V, 359. 1471: Máld DI V, 321 6.4.1482: Jörðin Jarlsstaðir í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 428 20.9.1485: Jörðin Halldórsstaðir í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 550 2.1.1488: Jörðin Sigurðarstaðir í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 611 4.2.1488: Jörðin Sandvík í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 612 4.10.1480: Jörðin Mýri í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 686. 11.9.1532: Máldagi kirkjunnar DI XI, 105-106 Tún 7.1 ha, 4/5 slétt. Sáðreitir 190 m². -Túnakort. “Túninu spillir vatnsuppgangur, einkanlega í tveimur stöðum, sem gjörir mýri og jetur úr rótina. Enginu spillir vat, sem jetur úr rótina stórlega. Úthagarnir eru víðlendir og grösugir til heiðarinnar en mjög sandblásnir heim um sig.” JÁM, 148.

SB-179:001 Lundarbrekka bæjarhóll bústaður
“Bærinn stendur sunnan í öxl suður af Brunnfelli.” “Norðarlega í túninu var álma tekin úr læknum og leidd suður túnið vestar og í gengum gamla bæinn til neyzlu fyrir menn og skepnur, hreinlætis o.al. Nú er öldin önnur fyrir honum.”

Heimildir: BBSÞ, 235; Ö-Lundarbrekka, 2

SB-179:002 heimild um kirkju

“Lundarbrekkukirkja hafði verið bændaeygn frá ómunatíð. Kirkjan brann 1878. Var það timburkirkja reist 1954, talin með fegurstu kirkjum í prófastdæminu. Næstu ár var messað í vígðu tjaldi. Söfnuðurinn tók þá við kirkjusjóði og umsjón kirkjunnar. Ákveðið var að byggja nýja kirkju úr steini, sem fluttur var á hestasleðum í sjálfboðavinnu sóknarmanna yfir ísi lagt Skjálfandafljót veturinn 1879. Veggirnir voru hlaðnir næsta sumar úr tilhöggnum sandsteini, þak sett sumarið 1880 og svo unnið að frágangi og kirkjan vígð laust fyrir jól 1881. Þótt kirkjan væri vígð var hún mjög vanbúin. Hún var ekki máluð fyrr en 1888, altærisklæði og altarisdúkur kom 1890, járnþak sett á hana 1903, orgel kom í hana 1905, altaristafla mjög tilkomumikil og áhrifarík 1916, gerð af Ásgrími Jónssyni málara.”

LUNDARBREKKA Í BÁRÐARDAL (SB) Nikulási, Öllumheilögum (EYJARDALSÁRANNEÍA til 1857)

1318: XVIII. Lundarbrecku kyrkia.

Ad Lundarbrecku a kýrckia .xxx. hundrud j heima landi.

[Af] þessum Bæium liggur Tyund til Lundarbrecku
af Jarlstodum
og Rafnstodum.
af sigurdarstodum.
vr sandvák.

af Biarnastodum.
 vr Tungu. oc annare Tungu.
 af mýre.
 af halldorustodum.
 af vollum tuennum.
 iiij. eru Bænhus

Lamba eldi liggur þangad og osttollur. skiaða Tollur af. xij. Bæium.

Jnnan kirkiu Tiolld vm kyrckiu. krossar. iij. kluckur. iiij. alltaris klædi. ij. munnlaug. merki. ij. kyrckiukola. Elldbere. Glodarkier

Heýtollur og lýsistollur af xij. Bæium. Hier er prestz skýlld og tekur hann heima j leýgu. iij. merckur. vtan gardz af fiorum Bænhusum. ij. merkur.

[1358x91] .x. Bækur. iij. psalltarar. viij. kugilldi. halft fimta hundrad j flytianda Eyre. mariuskript er tekur hundrad. af haurkzdal oc vydekieri allir tollar sem af audrum Bæium epter þui sem herra Jon Byskup skipade til. Máld DI II 437438

1394:

Iv. LundarBrecku kyrckia.

Kyrckia ad LundarBrecka er helgud med Gudi Nicholao og aullum helgum.

Hun ä. xxx. hundrada j heimalandi.

Þetta jnnann kyrckiu. kaleykur. kantarakäpa. alltarisklædi. ij. vond. sloppur. fontklædi. salunsloppur. alltarisdvukur. mercki. ij. kluckur tuær. og adrar. ij. brotnar. munnlaug. Elldberi. Glodarkier. kyrckiukola. stoll. lecktari. lijakräkur. Broddstafur. Bialla lijtil. paxblod. ij. jarnstykur fiorar. krossar fiorer. mariu lijkneski. små lijkneski. v. alltaris steinn laus. kistu þrum.

Þetta j Bokum. þriar messuBækur. Lägasongua Bækur LesBok de tempore. og aunnur de sanctis. Grallaraskrä fram yfuer paska. Sequentiu Bok. artjaskrä. psalltarar. ij. [vantar 1 saltara]

þar er prestzskyld. tekur hann heima j leigu fiorar merckur. enn vtann gards tuær merkur.

Heytollur og liostollur. skiaðatollur og osttollur og lamba Elldi af. xij. Bæium.

Ecclesia non dedicata.

Tijund kyrckiu hluti a þui ari halfur. xvij. Eyrer.

Jtem reynadist j portionem Ecclesiæ. vm. vj. ar halft fimta hundrad voru.

þetta var adur j lausagodzi sio kugilldi. xv. hundrud j flytianda Eyri. og tiu aura kapall. Máld

DI III 559560

[1429]: [1] prestr; DI IV 380

7.5.1434: Jörðin Bjarnastaðir í Bárðardal [er] i lundarbrekkv þingvm; DI IV 544

11.5.1447: Jörðin Jarlstaðir ... liggr j bardardal j lundarbrecku kirkiu sokn; DI IV 705

19.2.1449: A: Reiknadi asgrimvr [Jónsson seljandi] þriatigi hvndrada kirkiveign j jorðvne. skla ... olafvr [Loptsson kaupandi] svara ok borga vpp aa sina peninga ok konv sinnar porcio ok fyrnd kirkivnnar ok henar ornamentvm. þui sem fallit hefer sidan jon Runolfsson atti jordina; DI IV 757

B: Reiknar asgrimur þriatigi hundrada kirkiv eign j jorðvne. skal olafvr loptsson oc borga vpp a sina peninga oc konv sinnar porcio oc fyrnd kirkivnnar oc hennar ornamentvm. því sem fallit hefir sidan jon Rvnolfsson atti jordina oc til þess nv er komit. Reiknadi asgrimvr. at sira þorkell hefdi lagt til kirkivnnar j kavpi þeirra. fyst þa bot sem hann hafdi giort aa kirkivne oc þar til lofadi hann ad leggja fimm lanngbavnd. tvo bora oc allar sperrvr. messvklædi. tvo merki. tveggja avra kalek med silfvr. tvær jarnstikvr nyar. olafs likneski. oc martinvs likneski. allt saman j kirkivreikning; DI IV 757758

23.12.1449: [Séra Þorkell Guðbjartson seldi 1448 Ásgrími Jónssyni Lundarbrekku], Reiknadi þorkell þriatigi hvnndrada kirkiv eign j jorðvne. lagdi sira þorkell til kirkivnar j þessv þeirra kavpi fýst þa bót sem hann hafdi gert a kirkivne. ok þar til lofadi hann at leggja fimm lanngbavnd. tvo þili. bora ok allar sperrvr. messvklædi at avllv. tvav merki. tveggja avra kalek med silfvr. tvær jarnstikvr nyar. olafs likneski ok martinvs likneski. allt þetta g[reindum] asgrime ok kirkivne til eignar j sinn reikning. skyldi asgrimvr jonsson svara ok borga vpp a sina peninga porcio ok fyrnd k[irkivnnar ok a h]ennar ornamentum þui sem fallit hefver sidan jon rvnolfsson atti jordina; DI V 34

[um 1450]: [Séra Þorkell Guðbjartsson sakar Ólaf bónda Loptsson um að hafa] tekit til sin ydar jord lundarbrekkv ok alla þa peningha sem þar stodo saman. jafnvel j kirkiv sem annars stadar. Messoklæde. kalik. ok bækur ...; DI V 75 sbr DI V 7778

[1461] 1 prestur DI V 359

1471: Máld DI V 321

6.4.1482: Jörðin Jarlsstaðir í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 428

20.9.1485: Jörðin Halldórsstaðir í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 550
 2.1.1488: Jörðin Sigurðarstaðir í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 611
 4.2.1488: Jörðin Sandvík í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 612
 4.10.1480: Jörðin Mýri í Bárðardal er í Lundarbrekkukirkjusókn. DI VI, 686
 11.9.1532: Máld DI XI 105106
 17.4.1857: Leyft að leggja niður kirkjuna á Eyjardalsá og sókninni skipt upp þannig að 4 bæir legðust til Lundarbrekkusóknar en 2 með hjáleigum til Ljósavatnssóknar; (PP, 300) [konungsúrskurður]
 16.11.1907: Lundarbrekkusókn lögð til Skútustaða; (PP, 300) [lög]
 11.9.1913: Lundarbrekkusókn lögð til Þóroddsstaðar; (PP, 298) [stjórnarráðsbréf]
Heimildir: DI; BBSÞ, 265

SP-179:003 heimild um útihús
 Útihús norðan við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-179:004 heimild um útihús
 Vestasta útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-179:005 heimild um útihús
 Mið útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-179:006 heimild um útihús
 Syðsta útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-179:007 heimild um útihús
 Útihús í miðjum norðurhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-179:008 heimild um útihús
 Eystra útihús austan við kirkju.
Heimildir: Túnakort

SP-179:009 heimild um útihús
 Vestara útihús austan við kirkju.
Heimildir: Túnakort

SP-179:010 heimild um útihús
 Útihús rétt austan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-179:011 heimild um útihús
 Útihús í miðju túni austan við læk.
Heimildir: Túnakort

SP-179:012 *Lækjarhúsvöllur* heimild um útihús
 “Fyrir austan og ofan Lækjargil er norðast Lækjarhúsvöllur...”
Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 2

SP-179:013 *Pálshúshóll* heimild um útihús
 “Austar og ofar á Norðurtúni er annar bærinn á Pálshúshól...”
Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 3

SP-179:014 heimild um beitarhús

“Norðan Flaga er Húsamór alllangt norður flatlendið... Norðarlega með Húsamó eru gamlar beitarhústættur og sitt af hverju kennt við á sínum tíma.

Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 3

SP-179:015 *Gildrumelur* örnefni refagilda

“Í eins konar framaldi af fellshalanum að sunnan mýrasundsins er langur melhryggur, er liggur suður bak við brekkubrúnina, Gildrumelur. Austurhlíð Gildrumels er Gildrumelshlíð og Gildrumelslækur austan undir melnum.”

Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 4

SP-179:016 *Smalaskálalækur* örnefni smalakofi

“Norðast með [Kálfborgarár]vatninu er mýrarsund, Álftamýri, með örstuttum uppsprettulæk, er fellur í vatnið, Smalaskálalækur.”

Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 6

SP-179:017 *Lundarbrekkusel* heimild um sel

“En nær [Kálfárbrekku]vatninu er mólendi allmikið sunnan frá suðvesturhorni og norður að norðurvatni sem liggur miklu nær fellinu. Mór þessi mjókkar, er þar kemur norður og liggur tangi langt norðaustur í vatnið, Lambatangi. Í suðurhvilftinni að vestan við tangann er Lundarbrekkusel, veggjabrot aðeins.” 1830: “Selstöðu á Lundabrekka austur á heiðinni, vestan við Kálfborgararvatn, sem nú er ei notuð, því nær hagabeit er í heimalandi fyrir búsmala.”

Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 6; SSÞ, 102

SP-179:018 heimild um túngarð

“Er þá komið að girðingu, er aðskilur túnið og Paradís.”

Heimildir: Ö-Lundarbrekka, 8

SP-179:019 Hof

Á Lundarbrekku eru til nokkrar frásagnir um heiðnar minjar. Eru þær tengdar nafni staðarins og hugmynda um átrúnað fornanna á lundi. FM: bls 635 “Paa (Kirkestedet) Lundarbrekka maa man søge Levningerne af “den Lunde med en liden Ring omkring” som ommeldes sammastæds. (á hann við Jón Ólafs Ant. Ann II, bls 183 eða bls 188) Við komum 30. júlí 1991. Hjördís Kristjánsdóttir vísaði okkur þar á forna rúst er getið hefur verið fyrir heimildum. Við teiknuðum yfirlitskort af staðnum og rústina sjálfa. Rústin er um 50 m vestan viðkirkjuna á Lundarbrekku. Á milli kirkjunnar og rústarinnar er kirkjugarður. Bærinn og kirkjan standa á hól eða stalli undir fjallinu, en rústin liggur utan í hólnum vestanverðum.

Þessar fornleifar eru alls ekki skýrar, og aðauki óslegnar og var því ekki auðvelt að átta sig á lögun þeirra. Þó virðist sem að þarna sé hringlaga gerði með ferhyrndri rúst innan. Gerðið er rúmlega 25 m í þvermál á annan veginn (N-S), en um 20 m á hinn (A-V). Innan þess er ferhyrnd rúst og rétt örlaði fyrir ytri brúnum “veggjanna”, sem þó voru all óskýrar. Lögun rústar og gerðis gæti gefið til kynna að hér hafi kirkjan á Lundi staðið áður, en hallinn á brekkunni er heldur mikill, og svo kann að vera að hér hafi ekki staðið hús, heldur hafi verið hér e.k. garður. Ekki verður fjölýrt nú um kenningar um átrúnaðarlundinn.

Heimildir: AF: *Hofminjar á Norðurlandi*

SP-180 Engidalur

1712: “Eingedalur, hjáleiga. Bygð fyrir vel 40 árum uppá heiðinni, á selstæði staðarins, og hafa jafnan eigendur bygt kotið sjálfir, en ekki heimabóndinn, og reiknast kotið fyrir fjórða part allrar jarðarinnar eftir því sem það túndast.” JÁM, 148. Bygg hófst í seli frá Lundarbrekku 1670. Var í eyði 1786-1792 & 1951-1968. Árbæing'86, 117. Tún 3 ha, 2/3 slétt. -Túnakort. “Túnið ekki full dagslátt.” JÁM, 149.

SP-180:001 *Engidalur* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur nú við norðurenda [Sel]ássins, en var áður sunnar með læknum.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 2

SP-180:002 heimild um útihús
Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-180:003 heimild um útihús
Útihús í miðjum norðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-180:004 heimild um útihús
Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-180:005 heimild um útihús
Útihús rétt vestan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-180:006 heimild um brú
Brú yfir lækinn rétt norðaustan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-180:007 *Selás* örnefni sel
“Selás er langur og mikill ás, þó ekki mjög breiður. Hann nær alveg norður að læk.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 2

SP-180:008 heimild um leið
“Vestur af mýrinni og austan undir Bæjarás er þurrlendi og sléttlendi, sem heitir Holt. Eftir Holtunum eru reiðgötur, og við þær er uppblástur, á þriðja kílómetri á lengd; þetta heitir Langaflag.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 3-4

SP-180:009 *Byrgisholt* örnefni
“Syðri endinn á [H]oltinu er rétt norðan við túnið vestan við lækinn, og heitir það Byrgisholt.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 4

SP-180:010 *Bótargötur* heimild um leið
“Frá suðurenda Langaflags liggja veiðimannagötur að Bótinni, og heita þær Bótargötur.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 4

SP-180:011 heimild um leið
“Vörður lágu milli bæjanna Engidals og Stórass norður Ásendann og svo norður mýrina.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:012 *Kúavað* heimild um vað
“Efsta vaðið á Engilæk er austan við Ásendann, rétt áður en lækurinn beygir vestur. Heitir það Kúavað. Venja var að reka kýrnar þar yfir á morgnana.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:013 *Stekkur* heimild um stekk
“Efsta vaðið á Engilæk er austan við Ásendann, rétt áður en lækurinn beygir vestur. Heitir það Kúavað... Rétt ofar er svo djúpur hylur, Stekkjarhylur. Við þá <svo> var sá stekkur, er seinast var notaður, meðan tíðkaðist að stíla lambám á vorin, fyrir fráfærur. Rústirnar þar eru nefndar Stekkur.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:014 *Stekkjargata* heimild um leið
“Ýmsar götur lágu um Ásendann að Engjaflóanum, svo sem Stekkjargata, Tjarnargata, Ytri-Miðgata og

Syðri-Miðgata og Syðstagata. Allar þessar götur lágu að Engjaflóanum yfir Selásinn.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:015 *Tjarnargata* heimild um leið

“Ýmsar götur lágu um Ásendann að Engjaflóanum, svo sem Stekkjargata, Tjarnargata, Ytri-Miðgata og Syðri-Miðgata og Syðstagata. Allar þessar götur lágu að Engjaflóanum yfir Selásinn.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:016 *Ytri-Miðgata* heimild um leið

“Ýmsar götur lágu um Ásendann að Engjaflóanum, svo sem Stekkjargata, Tjarnargata, Ytri-Miðgata og Syðri-Miðgata og Syðstagata. Allar þessar götur lágu að Engjaflóanum yfir Selásinn.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:017 *Syðri-Miðgata* heimild um leið

“Ýmsar götur lágu um Ásendann að Engjaflóanum, svo sem Stekkjargata, Tjarnargata, Ytri-Miðgata og Syðri-Miðgata og Syðstagata. Allar þessar götur lágu að Engjaflóanum yfir Selásinn.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:018 *Syðstagata* heimild um leið

“Ýmsar götur lágu um Ásendann að Engjaflóanum, svo sem Stekkjargata, Tjarnargata, Ytri-Miðgata og Syðri-Miðgata og Syðstagata. Allar þessar götur lágu að Engjaflóanum yfir Selásinn.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 5

SP-180:019 heimild um refagildru

“Þegar kemur suður fyrir flagið, ofan við túnið, eru þar nokkur holt. Eitt er lítið, Gildruholt. Þar var tófubogi.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 6

SP-180:020 heimild um stekk

“Nokkuð sunnar, austan lækjar, er Stekkur. Þar var Engidalsbær í fyrstu, og sést fyrir túngarði o.fl.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 7

SP-180b Stóriás

“Stóriás; í landi Engidals á Fljótshéið skammt frá Sandvatni, byggt 1858, fór í eyði 1930.” HJ, 268 Tún 1.2 ha, ½ slétt. -Túnakort.

SP-180b:001 *Stóriás* bæjarhóll bústaður

“Stóriás, þ.e. bærinn, var austan við mýrina, er vestan í Stórásnum.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 3

SP-180b:002 heimild um útihús

Útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-180b:003 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-180b:004 heimild um sel

“Vestan við mýrina, í norðvestur frá Stóraásbæ, er Jafnafell. Austan í því sunnarlega er gróf, og laufgras er þar. Selið er þar rétt sunnar. Þetta var eina þurra engið frá Stórasi.”

Heimildir: Ö-Engidalur, 3

SÞ-181 Sandvík

1712: “Sandvíjk, eyðijörð, hefur fallið fyrir sandfoki hjer um fyrir 50 árum so gjörsamlega, að hjer sjást nú engin byggíngarmerki, og alt túnið er uppblásið í blásand. Dýrleiki rómast að verið hafi viii ƒ.” JÁM, 149 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1488: Jörðin nefnd í máldaga. DI VI, 612. Jörðin í byggð aftur um 1835. SÞ, 104. Tún 1.72 ha. -Túnakort. “Ekki má hjer aftur byggja, því túnstæði er ekkert í landinu.” JÁM, 149.

SÞ-181:001 Sandvík bæjarhóll bústaður

Upp frá túni syðst er Svarðargil. Beint upp af húsinu er Bæjargil; aðeins sunnar er Svartagil, og þar komu í ljós veggir af gömlu Sandvík um 1940.”

Heimildir: Ö-Sandvík, 2

SÞ-181:002 heimild um útihús

Útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-181:003 heimild um útihús

Vestara útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-181:004 heimild um útihús

Eystra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-181:005 Sandvíkurvað heimild um vað

“...beint vestur frá bæ er gamalt vað á fljótinu, sem heitir Sandvíkurvað.”

Heimildir: Ö-Sandvík, 1

SÞ-181:006 Svarðargil örnefni mógrafir

“Upp frá túni syðst er Svarðargil.”

Heimildir: Ö-Sandvík, 2

SÞ-181:007 heimild um leið

“Þá er Krókgil, og loks er Götugil, sem er nyrzt upp af túni eða norðan túns. Götugil mun draga nöfn af götum, er lágu austur yfir heiðina.”

Heimildir: Ö-Sandvík, 2

SÞ-181:008 Torfur örnefni rista

“Þar norðar, upp af Torfum, er Elftingargil.”

Heimildir: Ö-Sandvík, 2

SÞ-181:009 Selvíkursel heimild um sel

“Austan Skammbeinsdals heitir Leira. Það er hæð, framburður norður úr Kálfborgaráfelli, sem er hér upp og austur af. Í vesturbrekku þess niður í Skammbeinsdal er Sandvíkursel. Þar eru seltættur.”

Heimildir: Ö-Sandvík, 3

SÞ-182 Sigurðarstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xvi ƒ, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 149. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1488: Jörðin nefnd í máldaga. DI VI, 611. Tún 5.9 ha, allt slétt. Sáðreitir 468 m². -Túnakort. “Túninu spillir ein skriða úr fjallinu og hefur eyðilaggt af því fulla dagsláttu. Enginu spillir skriðugil með sands og malaráburði. Úthagarnir miklir og góðir.” JÁM, 150.

SÞ-182:001 Sigurðarstaðir bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur við brekkurætur í norðvesturhluta landsins.”

Heimildir: BBSÞ, 232

SP-182:002 heimild um útihús
Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-182:003 heimild um útihús
Útihús rétt vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-182:004 heimild um útihús
Útihús rétt norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-182:005 heimild um útihús
Vestari útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-182:006 heimild um útihús
Eystri útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-182:007 heimild um útihús
Útihús suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-182:008 heimild um útihús
Útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-182:009 heimild um útihús
Vestara útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-182:010 heimild um útihús
Eystra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-182:011 *Spónastokkur* heimild um vað
“Sunnarlega í landi jarðarinnar, eins og mitt á milli bæjar og merkja, er vað á ánni, sem heitir Spónastokkur.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 1

SP-182:012 *Lambavað* heimild um vað
“Fram undan bænum er vað, sem heitir Lambavað...”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 1

SP-182:013 *Kerlingarvað* heimild um vað
“...nyrzt í landi jarðarinnar, á merkjum, er Kerlingarvað, sem er nyrzt við svonefnda Löngutorfu.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 1

SP-182:014 heimild um stekk
“Ofan við Sandinn heitir Stekkur, beint undan Stekkjarlág...”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 2

SP-182:015 *Kvíaból* örnefni kvíar

“Heiman við Leitið er farvegur, sem heitir Kvíalækur. Heiman við lækinn efst við túnið er Kvíaból.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 2

SP-182:016 *Myllugil* örnefni mylla

“Upp af Leitinu syðst er Myllugil eða Skriðugil.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 3

SP-182:017 *Geitakofi* heimild um geitakofa

“Úr henni kemur Ketillágarlækur niður hlíðina og beygir norður á við. Þar neðar, um það bil neðst í brekku, er Kerlingarenni, grasland þar á stalli. Ofan þess eru rústir, sem nefnast Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 4

SP-182:018 heimild um hlöðu

“Austan við Þýfislækinn er nyrzti endinn á Brunnfelli og liggur þar yfir enda fellsins. Þar hallar af fellinu til norðurs. Þar var heyhlaða rétt austan við Sellækinn upp af bæ, mitt milli Selássins og Sellækjarins.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 4

SP-182:019 *Sigurðarstaðasel* heimild um sel

“Austan við Axarryri, sem eins og fyrr segir, liggur hér þvert yfir landið, er ás sem heitir Selhlíðarás... Austan í Selhlíðarás er svonefnd Selhlíð, sem er löng hlíð. Nyrzt í henni heita Selhlíðarhallar, er halla niður að svonefndum Víðrum. En syðst í hlíðinni er Sigurðarstaðasel.” 1830: “Sigurðarstaðir eiga selstöðu í heiðinni fyrir ofan sig og nota hana annað slagið.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 5; SSB, 102

SP-182:020 heimild

“Austan við mýrina er stórt svæði, sem heitir Móar, og nær alla leið suður að Kálfborgará, sem hér er á merkjum. En girðing liggur úr árósnunum og beint norður í Hrappstaðatjörn.”

Heimildir: Ö-Sigurðarstaðir & Sunnuhvoll, 6

SP-183 Hrapstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xii ¢, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 150. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Lundabrekku. DI II, 437-438. “Hrappstaðir; gömul jörð í miðri sveit, milli Sigurðarstaða og Jarlsstaða, fór í eyði 1974.” HJ, 268. Tún 4.3 ha, ½ slétt. Sádreitir 180 m². -Túnakort. “Enginu spillir lítið í einum stað skriða úr fjallinu. Úthagarnir nægir.” JÁM, 150.

SP-183:001 *Hrappstaðir* bæjarhóll bústaður

Heimildir:

SP-183:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-183:003 heimild um útihús

Útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-183:004 heimild um útihús

Útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-183:005 heimild um útihús

Útihús í suðausturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-183:006 *Merkivarða* heimild um landamerki
 “Á merkjum móti Jarlsstöðum við fljótið er varða, nefnd Merkjavarða.”
Heimildir: Ö-Hrappstaðir, 1

SP-183:007 heimild um stekk
 “Stekkur gamall er utan við Hrappstaði.”
Heimildir: Ö-Hrappstaðir, 1

SP-184 Hrap্পstaðasel

1712: “Hrafnstada Sel heitir selstaða heimajarðarinnar, þar hefur búið verið í tvö eður þrjú ár fyrir 40 árum, og hafði sá part af heimajörðinni sem í selinu var, og atla menn að eftir því væri byggíngarkostir. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi.” JÁM, 150. “Hrappstaðasel; í landi Hrappstaða á Fljótshéiði, í skjóllegum dal við Kálfborgará, byggt 1839, fór í eyði 1927.” HJ, 268.
 Tún 1.6 ha, 1/10 slétt. Sáðreitir 160 m². -Túnakort.

SP-184:001 *Hrappstaðasel* bæjarhóll bústaður
 “Austar er Bæjarás; norðan hans er Bæjarlækur, og við ós hans eru rústirnar eftir selið eða bæinn; þar suður frá er Bæjarhlíð.”
Heimildir: Ö-Hrappstaðasel, 1

SP-184:002 heimild um útihús
 Útihús í norðanenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-184:003 heimild um útihús
 Útihús rétt norðaustan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-184:004 heimild um útihús
 Útihús rétt sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-184:005 heimild um útihús
 Útihús við austurjaðar túns, norðan við læk.
Heimildir: Túnakort

SP-184:006 *Höskuldsstaðasel* bæjarstæði býli
 “Höskuldsstaðasel; (Gaddagerði) í landi Hrappstaðasels á Fljótshéiði, byggt 1843, fór í eyði 1851.”
Heimildir: BBSÞ, 268

SP-185 Jarlsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xii ƒ, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 150. 1318: Jörðin nefnd í málþaga Lundabrekku. DI II, 437-438. 1447/1482: Jörðin nefnd í málþaga DI IV, 705, DI VI, 428. 1551: Kaupbréf. DI XII, 335. 1552: Jörðin gefin Guðrúnu Hallsdóttur. DI XII, 369. 1562: Skipti á Jarlsstöðum og Grænavatni. DI XIII, 708. Tún 4.5 ha, 5/6 slétt. Sáðreitir 168 m². -Túnakort. “Túninu spillir skaðlega skriða úr fjallinu, sem eyðilagt hefur um dagsláttu, og so bæjarlækurinn með grjótsáburði og so sandfok til stórþjalla. Enginu spilla smáskriður úr fjallinu. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 151.

SP-185:001 *Jarlsstaðir* bæjarhóll bústaður
 “...og efst uppi á gamla bæjarstæðinu eru fjárhús nefnd Bæjarhús.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:002 heimild um útihús
Útihús í miðjum norðurhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-185:003 heimild um útihús
Útihús í norðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-185:004 heimild um útihús
Útihús við túnjaðar í miðjum austurhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-185:005 heimild um útihús
Útihús rétt vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-185:006 heimild um útihús
Útihús í suðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-185:007 heimild um landamerki
“Að sunnan eru merkin frá vörðu við fljótið beint í Merkigróf.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1

SP-185:008 *Tvígarðar* heimild um landamerki
“Vestan við land jarðarinnar er Skjálfandafljót. Frá því að norðan móti Kálfborgará eru tvö garðbrot, Tvígarðar, óslitnit neðan frá fljóti nokkuð upp í heiðarhlíðina með tæpu 40 faðma millibili á árbakka, en nálægt helmingi styttra, þar sem þeir sjást síðast.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1

SP-185:009 heimild um landamerki
“Síðan eru merkin austur úr syðra garðbrotinu háaustur eftir merkjavörðum allt austur að Kálfborgará, þar sem lækur fellur í hana gegnt Kálfborg.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1

SP-185:010 heimild um fjárhús
“Fjárhúsin eru neðst í túni.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1

SP-185:011 *Jarlsstaðavað* heimild um vað
“Út og niður af bæ er vað í hólmann, sem heitir Jarlsstaðavað. Það liggur yfir Jarlsstaðahólma, sem hér er undan bænum.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:012 *Sultur* heimild um vað
“Út og niður af bæ er vað í hólmann, sem heitir Jarlsstaðavað... Þar suður frá er vað á ánni, sem heitir Sultur. Það er þrautavað, og er hleypandi þar, þegar Jarlsstaðavað er ekki fært.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:013 heimild um stekk
“Syðst á merkjum er, eins og fyrr segir, Merkjagróf, sem kemur ofan úr Grjótum. Skammt þar norðar er gil sem heitir Stekkjargil. Þar er Stekkur á stalli neðst í hlíðinni.”
Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:014 *Klapparhús* heimild um útihús

“Heima í túni út frá bæ voru hús nefnd Klapparhús, sem nú er búið að eyðileggja.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:015 *Lambhús* heimild um lambhús

“Heima í túni út frá bæ voru hús nefnd Klapparhús... Þar ofar er Klöpp, Lambhús þar ofar...”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:016 heimild um hesthús

“Upp af Helgagili var hesthús í túni, og upp af því gróf, sem heitir Hesthúsgil.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-185:017 heimild um stekk

“Þegar við förum norður fyrir bæ, er þar stórt svæði, sem engin nöfn eru á, fyrr en æði langt norðan bæjar. Þar heitir Stekkur og Stekkjargil þar upp af.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2-3

SP-185:018 *Vörðuás* örnefni

“Norðan til undir [Pollasundsásnum] er Kerjamýri, og austan við Kerjamýrina er lítill á samhliða Pollasundsás, sem heitir Vörðuás.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 3-4

SP-185:019 *Jarlsstaðasel* heimild um býli/sel

“Upp af Tjarnarnesi er Bæjarhlíð, eða öðru nafni Selhlíð, suður af Jarlsstaðaseli, sem er hér rétt upp frá ánni. Þar var byggð í nokkur ár...” 1830 segir af seli Jarlsstaðamanna sem þeir nota ekki. “Jarðstaðasel [svo]; í landi Jarlsstaða á Fljótshéiði, byggt 1812, fór í eyði 1884.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 5; BBSÞ, 268.; SSÞ, 102

SP-185:020 *Arnarstaðir* bæjarstaði býli

“Býlið er í brekkulögg nálægt miðju landi, sem er um 1 km frá norðri til suðurs... Arnarstaðir voru byggðir til forna, en löngu fallnir í eyði og töldust eyðibýli í landi Jarlsstaða. 1950 fengu Baldvin Árnason og Sigurlína Guðmundsdóttir frá Akureyri jörðina og endurreistu býlið Arnarstaði.” 1562: Arnarstaðir nefndir í sölubréfi. “Arnarstader heitir fornt eyðiból hjer utarlega í landinu, og eru þar byggingarmerki sýnileg tófta og girðinga. Ekki má hér aftur byggja fyrir heyskaparleysi.”

Heimildir: BBSÞ, 229; JÁM, 151; DI XIII, 708

SP-185:021 kuml

Beinafundur á Jarlsstöðum, Bárðdælahreppi: Hermann Baldvinsson á Jarlsstöðum skrifar mér í bréfi, dags. 28. 5. 1954: „Síðastliðið haust var jarðýta að verki hér í landareigninni að vinna að landbroti. Í landsvæði því, sem hún jafnaði, var meðal annars aflangur hryggur, sem lá á mörkum sléttrar grundar og stórþýfðs viðarmós. Hryggur þessi var ca. 60-70 metra langur, hæstur um miðju, um 1.5 m yfir grundina, og lækkaði nokkuð jafnt til endanna. Þegar jafnað var úr þessum hrygg, kom mér það kynlega fyrir sjónir, að hann virtist vera hrein mold, þar sem aðrir sams konar hryggir þarna í mótum voru með hraunhryggjum allofarlega. Í stuttu máli: Þessi eini hryggur af mörgum var hrein mold allt ofan í meters dýpt. En svo nær nú sagan ekki lengra um haustið. En núna fyrir tveim dögum, eða 26. maí, geng ég þarna yfir og tek þá eftir einhverju hvítleitu, sem stendur upp úr ýturöðningnum. Þegar ég athuga þetta nánar, kemur í ljós, að þetta er mannsbein, ég held helst úr fótlegg. Þegar ég fór að athuga nánar þarna í kring, komu í ljós fleiri sams konar bein og brot úr hauskúpu. 30-40 m norðar í flaginu fann ég svo alveg heila hauskúpu og neðri kjálka, einnig einn stóran legg, sennilega úr læri. Í fáum orðum sagt: Á ca. 30-40 metra löngu og 10-15 m breiðu stykki eru mannabein á víð og dreif, og áður nefnd bein hafa fundist við mjög lauslega athugin.” Jarlsstaðir eru næsti bær fyrir sunnan Kálfborgará, og má telja mjög líklegt, að þarna séu leifar af fornum kumlateg, svipuðum kumlategnum þar. [Kristján kom að Jarlsstöðum sumarið 1956 og skoðaði staðhætti þar sem beinin höfðu fundist. Taldi hann ómögulegt að gera þarna rannsókn, nema þá til þess eins að finna aftur beinin, en kvaðst sannfærður um að þau væru úr kumli þótt ekki hafi fundist þar haugfé eða annað.

Heimildir: KEKH 2000, 197

SP-186 Kálfborgará

1712: “Jarðardýrleiki xii €, og so tíundast ut supra.” JÁM, 151 Tún 4.7 ha, ½ slétt. Sáðreitir 152 m². -Túnakort. “Engjar eru smáfengnar á dreif um úthaga. Úthagarnir góðir og miklir.” JÁM, 151.

SP-186:001 *Kálfborgará* bæjarhóll bústaður
 “Kálfborgará stendur við brekkurætur norðanvert við miðju landsins...”
Heimildir: BBSÞ, 228

SP-186:002 heimild um útihús
 Vestara útihús í miðjum vesturhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-186:003 heimild um útihús
 Eystra útihús í miðjum vesturhluta túns.
Heimildir: Túnakort

SP-186:004 heimild um útihús
 Útihús rétt norðaustan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-186:005 heimild um stekk
 “Stallur heitir grashjalli, sem er gegnum hlíðina fyrir sunnan bæinn. Yzt á Stalli er Stekkurinn, stekkjabrot.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 2

SP-186:006 *Lágarleiti* heimild
 “Þar sem sést syðst frá bænum, eru tættur. Þar upp af er Húsálækur og Húsálág norðan við tættarnar. Tóftarbrotið heitir Lágarleiti; þar er suður af Húsálág.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 2

SP-186:007 *Geitakofabrot* heimild um geitakofa
 “Beint upp af leitinu er Geitakofabrot; það er flötur á hallinum. En Stallurinn liggur þaðan heim undir bæ.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 2

SP-186:008 *Tvígarðavað* heimild um vað
 “Tvígarðamór var syðstur. Þar undan er Tvígarðavað á fljótinu, um 200 metrum norðan merkja.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 2

SP-186:009 *Geithólmavað* heimild um vað
 “Geithólmavað er um 300 metrum norðan við Tvígarðavað; það var sunnan við Geithólma í Hlíðarendalandi.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 2

SP-186:010 bæjarstæði býli
 “Þá erum við komin norðan að Kálfborgará. Hér neðst við brúna heitir Hóll. Þar eru rústir, og er talið, að þar hafi bærinn upphaflega staðið og að þeir hafi jafnvel verið tveir.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 3

SP-186:011 heimild um sel
 “Næst suður með ánni er aðalhlíðin, sem heitir Selhlíð. Þar var nes við ána nyrzt undir hlíðinni. Þar voru seltættur, sem áin er nú að brjóta niður.”
Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 4

SP-186:012 *Vörðuhóll* örnefni

“Suð austur með holtinu vestan af Syðri brekkunni er mýri. Syðst í henni eru Háudý... Þá er Vörðuhóll vestan við þessa mýri nyrzt.”

Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 5

SP-186:013 heimild um stekk

“Út af [Blettum] er gróf upp af Húsálág yzt, sem heitir Lágagróf. Þar norðan við er Stekkur, og kringum hann heitir grundin Stekkjargrund.”

Heimildir: Ö-Kálfborgará a, 5-6

SP-186:015 *Bárðarstaðir* bæjarstæði býli

“Þar sem sést syðst frá bænum eru tættur; ef til eru Bárðarstaðir, hafa þeir verið þarna.’ Samkvæmt samtali Þórhalls Vilmundarsonar við Guðna Helgason í síma 18. marz 1988 eru Bárðarstaðir um 4-500 metra sunnan við bæinn á Kálfborgará. Þar eru tóftir.” “Bardarstader heitir örnefni hjer í landinu skamt fyrir sunnan. Þar sjást nokkur merki fornra tóftarrústa og litla girðinga, efast menn samt að hér hafi bygð verið, þó nafnið sýnist til þess ærið líklegt. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi.”

Heimildir: Ö-Kálfborgará b, 1; JÁM, 152

SP-186:016 kuml

Sumarið 1869 fundust 5 kuml niður undan bænum Kálfborgará austan Skjálfandafljóts. Þau lágu í röð frá norðri til suðurs, en hvert kuml sneri VSV-ANA. Ekki gat finnaði um horf líkanna, en annars er kumlunum lýst á þessa leið eftir frásögn hans: „Öll mannaðysin voru ferhyrnd og aflöng (eins og grafir nú á dögum); utan um þau öll var hlaðið steinum í ferhyrning, en lausagrjóti kastað ofan á dysin. Þessi dys hafa lengi verið að blása upp, og hafa þar jafnan sézt mannabein ofanjarðar.”1. kuml. Syðsta kumlið. Í því voru aðeins mannabein.2. kuml. Þetta kuml var um 7.5 m norðar. Í því voru mannabein og þessir gripir: 740. Kringlótt næla úr bronsi, Borróstill, þrír dýrshausar, sem snúa saman trýnum, Smykker 128, ófímlega gerð.741. Kringlótt næla, aðeins bronskringla óskreytt, með öllum næluútbúnaði neðan á, varla þó plata undan skreyttu efra borði, eins og Sigurður Guðmundsson ætlaði.742. Tvær sörvistölur úr gleri, gulhvítar, hnöttóttar.743. Sörvistala úr bláu gleri, aflöng og mjó til endanna.744. Sörvistala úr grænu gleri, hálf.808. Hringprjónn úr bronsi. Báðar nælurnar og allar tölurnar fundust við efri hluta beinagrindarinnar, en um álnar bil er sagt hafa verið milli gulu talnanna. Hringprjónninn kom síðar til safnsins og er ekki staðsettur.3. kuml. Þetta kuml var um 7.5 m norðar, og fundust í því mannabein og spjót (Þjms. 739), sem lá vinstra megin við beinin. Að vísu vantar falinn, en samt virðist ljóst, að þetta er minna afbrigðið af K-gerð, Sverd 22.4. kuml. Þetta kuml var 6.30 m fyrir norðan 3. kuml, og voru í því bein úr tveimur hestum og ein stór og falleg gjarðarhringja (Þjms. 809). „Hestarnir höfðu legið beygðir í hring innan í dysið, sem var kringlótt, og hlaðið grjóti þar að utan með mikilli hleðslu og stóru grjóti.”5. kuml. Enn var þetta kuml 7.5 m norðan við hrosskumlið. Í því voru aðeins mannabein. Líklegt er, að hrosskumlið fylgi 3. kumli, þótt alls ekki verði til hlítar úr því skorið.

Heimildir: KEKH 2000, 195-197

SP-186:016 *Kálfborgará ytri* bæjarstæði býli

“Býli þar sem sagnir eru um búsetu, en ekki staðfestar heimildir. Kálfborgará ytri: í landi Kálfborgarár, niður í dal, talið að hafi staðið nyrst í landinu.”

Heimildir: BBSÞ, 268

SP-187 **Brenniás**

“Brenniás; sjálfstæð jörð í miðri sveit, milli Sigurðarstaða og Jarlsstaða, fór í eyði 1974.” HJ, 268. Fyrst byggð 1818. Árbþing'86, 120

SP-187:001 *Brenniás* bæjarhóll bústaður

“Bærinn í Brenniási var eitt hús með bæjardyr móti austri. Aðalhæðinni var skipt í tvennt, baðstofa í suðurendanum en eldhús í norðurendanum. Undir baðstofunni var fjósið en búr var undir eldhúsinu. Loft var yfir baðstofunni og var þar geymsla og einnig mátti útbúa þar lítið súðarherbergi.”

Heimildir: Árbæing'86, 122

SP-187:002 heimild um útihús
Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-187:003 heimild um útihús
Útihús í miðju túni

Heimildir: Túnakort

SP-187:004 heimild um útihús
Tvö samstæð útihús norðan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-187:005 heimild um útihús
Útihús rétt norðaustan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-187:006 heimild um útihús
Útihús við túnjaðar í miðjum suðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-187:007 heimild um brunn
“Brunnur í norðausturhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-187:008 heimild um landamerki
“Síðan ræður lækurinn mótis við garð þann, er liggur til vesturs frá nefndum læk [Rauðslækur?] vestur á Heiðarselssás, lítinn spöl fyrir norðan svonefnt Mýrarsel.”

Heimildir: Ö-Brenniás, 1

SP-187:009 heimild
“Rétt sunnan við Rauðhólana var gerð Stífla í ána við endann á Brenniási.”

Heimildir: Ö-Brenniás, 2

SP-187:010 *Tóftarnes* örnefni
“Þá er Tóftarnes móti Axlarlæk.”

Heimildir: Ö-Brenniás, 2

SP-187:011 *Stekkjarnes* örnefni stekkur
“Næsta nes heitir Tjarnarnes. Rétt sunnan við það er nafnlaus tjörn. Þá er nokkuð stórt nes, sem heitir Stekkjarnes...”

Heimildir: Ö-Brenniás, 2

SP-187:012 *Kálfborg* þjóðsaga huldufólksbústaður
“Kálfborg er einstök hæð, há tilsýndar, en lítil um sig, klettastrókur, lægri til norðurs. Kálfborg er endi á Stórásnum. Út að henni ná mýrarnar með ánni, Hér býr huldufólk. Sögn er um, að þar hafi Gnúpa-Bárður drepið þræl sinn.”

Heimildir: Ö-Brenniás, 2

SP-187:013 *Brennusel* heimild um sel
“Brennás [svo] er allmikill ás, sem liggur merkja á milli... Efst í túni í Brennási heitir Litlás... Vestan á ásnum er Brennusel; þar hefur líklega brunnið.”

Heimildir: Ö-Brenniás, 2-3

SP-187:014 *Mýrasel* heimild um sel

“Austast í enda Brennáss [svo] nyrzt eru tættur eftir Mýrasel.”

Heimildir: Ö-Brenniás, 3

SP-188 Arndísarstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xxx €, og so tíundast fjórum tíundum með kotinu.” JÁM, 152. [1380] Jörðin nefnd í máldaga Ljósavatnaskirkju. DI III, 355. “Einbúi var byggður sem nýbýli á einum þriðja hluta hins gamla Arndísarstaðalands árið 1928...” Tún 5 ha, ¾ slétt. Sáðreitir 450 m². -Túnakort. “Túninu spillir bæjarlækurinn með grjóts og sandsáburði, sem hínagað til er mestan part af ræktað. Enginu spillir sami lækur með grjóts og sands áburði. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 153. HJ, 227. “Lyngholt var byggt sem nýbýli á 1/3 hluta Arndísarstaða árið 1933...” HJ, 225

SP-188:001 Arndísarstaðir bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur neðst í dalbrekkunni við mynni á stóru lækjargili nyrst í landareigninni...”

Heimildir: BBSÞ, 226

SP-188:002 heimild um legstað

Grafreitir í norðausturhorni túns. “Upp á gamla túninu er grafreitir...”

Heimildir: Túnakort; Ö-Lyngholt, 1

SP-188:003 heimild um útihús

Útihús norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-188:004 heimild um útihús

Útihús við vestastajaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-188:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-188:006 heimild um útihús

Syðra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-188:007 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-188:008 heimild um útihús

Syðra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-188:009 heimild

“Neðsti hluti túnsins er nefndur Grund, en syðst og efst í túni heitir Félagshúsvöllur. Þar voru tættur af félagshúsum frá fyrsta fjárræktarbúi í Bárðardal.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 1

SP-188:010 heimild um hesthús

“Neðsti hluti túnsins er nefndur Grund, en syðst og efst í túni heitir Félagshúsvöllur... Þar niður af syðst var hesthús, og í kringum það var Hesthúsvöllur.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 1

SP-188:011 Eyrarbrót heimild um vað

“Skammt norður af Polli hjá Einbúa er Eyrarbrot, vað á fljótinu.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:012 *Garðsendavað* heimild um vað

“Þá er Garðsendavað skammt suður af túninu við garðbrot.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:013 heimild

“Þá er Garðsendavað skammt suður af túninu við garðbrot.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:014 heimild um ferju

“Síðan eru ekki örnefni, fyrr en við merki móti Lyngholti. Þar er Ferjuklettur. Mun það nafn vera, síðan hér var aðalferja yfir fljótið.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:015 *Ytrivarða* heimild

“Skammt sunnan túns ofan Móans myndast Hraungarður. Á honum eru tvær vörður sem heita Ytrivarða...”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:016 *Syðrivarða* heimild

“Skammt sunnan túns ofan Móans myndast Hraungarður. Á honum eru tvær vörður sem heita Ytrivarða og Syðrivarða.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:017 *Bakkalág* heimild um leið

“Bakkalág er slétt lág og var reiðvegur áður fyrr. Hún sker Móana í sundur sunnan við Syðrivörðu, er dýpst í vinkli við fljótið að norðan og virðist vera gamall farvegur.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 2

SP-188:018 *Ytrikofi* heimild um geitakofa

“Þarna í brekkunni upp frá Hraungarði heitir Vallmósgróf... Neðan við grófina er kofi í Hraungarði. Hann er nefndur Ytrikofi og hefur verið geitakofi.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 3

SP-188:019 heimild

“Sunnan við endann á Fjármelnum er Nípnamyri, þar sem tvær klapparborgir eru hæst á brún og heita nípur. Þar eru merki gamalla girðinga.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 3

SP-188:020 heimild um beitarhús

“Austur af Grjótás í Dýnu er lágur ás, sem heitir Dýnuás. Í suðurenda hans eru gamlar beitarhústættur.”

Heimildir: Ö-Arndísarstaðir, 4

SP-188:021 *Stekkjarhvammur* örnefni stekkur

“Upp með [Kálfborgar]ánni eru nokkrir hvammar. Við ána ofan til í brekkunni er Stekkjarhvammur.”

Heimildir: Ö-Einbúi, 1

SP-188:022 *Selhólar* örnefni sel

“Bæjarlækurinn er norðan við bæinn... Þá kemur ofan úr hlíð annar lækur, sem heitir Selhólalækur og rennur hjá selhólum.”

Heimildir: Ö-Einbúi, 2

SP-188:023 heimild um geitakofa

“Þá kemur ofan úr hlíð annar lækur, sem heitir Selhólalækur og rennur hjá selhólum. Þar norður af,

neðan við brekkur, heitir Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Einbúi, 2

SP-188:024 heimild um landamerki

“Vestan bæjar er þá fyrst Skjálfandafljót, en norðurmerkin móti Úlfsbæ eru frá garði á bökkum við fljótið, sem heita Sniðavaðsbakkar...”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 1

SP-188:026 heimild um landamerki

“Vestan bæjar er þá fyrst Skjálfandafljót, en norðurmerkin móti Úlfsbæ eru frá garði á bökkum við fljótið, sem heita Sniðavaðsbakkar, og eftir vörðum austur á vörðu á Dýnuás...”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 1

SP-188:027 *Sniðavað* heimild um vað

“Vestan bæjar er þá fyrst Skjálfandafljót, en norðurmerkin móti Úlfsbæ eru frá garði á bökkum við fljótið, sem heita Sniðavaðsbakkar... Á þessum bökkum var Sniðavað á fljótinu og var fjölfarin leið áður fyrr. Þar fóru Mývetningar á ferð um Fljótshéiði eða Arndísarhéiði, sem hún var stundum kölluð.”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 1

SP-188:028 *Eiríksvarða* heimild

“Ofan við Höllin taka við brekkur sem heita fyrst Neðribrún, síðar Efribrún, og er þar komið upp á heiði... Á Neðribrún er Eiríksvarða...”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 2

SP-188:029 *Narfastaðavarða* heimild

“Ofan við Höllin taka við brekkur sem heita fyrst Neðribrún, síðar Efribrún, og er þar komið upp á heiði... Á Efribrún er Narfastaðavarða, er dregur nafn af því, að götur, sem liggja fram með þessari vörðu, liggja að Narfastöðum.”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 2

SP-188:030 heimild um leið

“Ofan við Höllin taka við brekkur sem heita fyrst Neðribrún, síðar Efribrún, og er þar komið upp á heiði... Á Efribrún er Narfastaðavarða, er dregur nafn af því, að götur, sem liggja fram með þessari vörðu, liggja að Narfastöðum.”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 2

SP-188:031 heimild um landamerki

“Norður frá gilbotnum liggur Hrossadalur. Austan við hann heitir Grjótás. Á honum er varða, og þar eru merki.”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 2

SP-188:032 heimild um landamerki

“Þá er Fells(ás) sund, sem liggur eins. Austan við það er Dýnás, sem einnig liggur þvert yfir landið út og suður. Nyrzt á honum er merkjavarða.”

Heimildir: Ö-Lyngholt, 2

SP-188:033 *Arndísarstaðasel* heimild um sel

“Andysarstada Sel kallast önnur selstaða jarðarinnar framarlega í landinu. Þetta sel var ljeð einum fátækum manni til bústaðar um tvö ár hjer um fyrir 40 árum, en hvorki hefur það bygst áður nje síðan. Byggíngarkosti vita nálægir ekki að undrétta, meina þá þó allitla. Ekki má hjer aftur byggja, því túnstæðið er yfirfallið af skriðu.”

Heimildir: JÁM, 153

SP-188:035 heimild um mógrafir

“Móskurður meinast að fornu, brúkast ei.”

Heimildir: JÁM, 152

SP-189 Heiðarsel

1712: “Arndysarstada Sel, kallast af sumum Heidar Sel, hjáleiga af jörðunni. Bygt uppá heiðinni á selstæði heimajarðarinnar hjer um fyrir 50 árum, afdeilt einasta að túni og útslækgjum hefur nú í eyði legið. Dýrleikinn viij 4, meðan bygðin varaði.” JÁM, 153. “Heiðarsel; í landi Arndísarstaða á Fljótshéiði, byggt 1811, fór í eyði 1936.” HJ, 268. Tún 2.23 ha, ¾ slétt. -Túnakort. “Ekki þykir mönnum líklegt að þetta kot muni aftur byggjast fyrir heyskaparleysi og vetrarríki, þar með er túnið ekkert að kalla.” JÁM, 153.

SP-189:001 *Heiðarsel* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stóð austan í allmiklum ás, sem heitir Heiðarselsás.”

Heimildir: Ö-Heiðarsel, 1

SP-189:002 heimild um útihús
Útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-189:003 heimild um útihús
Útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-189:004 heimild um útihús
Útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-189:005 heimild um útihús
Útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnakort

SP-189:006 *Stekkjarkíll* örnefni stekkur
“Úr Sólheimamýri myndast þrír kílar, sem heita Austurkíll, Lambakíll og Stekkjarkíll.”

Heimildir: Ö-Heiðarsel, 1

SP-189:007 heimild um stekk
“Spöl norðan bæjar eru blágrýtisklappir í ásnúm, sem bærinn er utan í. Þessar klappir heita Stekkjarklappir, og undir þeim gamall Stekkur.”

Heimildir: Ö-Heiðarsel, 1

SP-189:008 heimild um landamerki
“Sunnan við [Skjónugróf] Skjónugrófarholt, og er þá komið að flóanum, sem liggur að Kamarlæknum... En frá honum liggur svo merkigarður til vesturs, merki móti Brenniási.”

Heimildir: Ö-Heiðarsel, 2

SP-189:009 heimild um stekk
“Suður með Bæjarhlíðinni, sunnan við Spildu er Stekkur.”

Heimildir: Ö-Heiðarsel, 2

SP-189:010 *Steinka* heimild
“Norðvestan við Heiðarsel er Steinkuás. Á honum er stór varða, sem heitir Steinka. Þar á að hafa orðið úti kona.”

Heimildir: Ö-Heiðarsel, 3

SP-190 Úlfsbær

1712: “Jarðardýrleiki x 4, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 154 Tún 5 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 126 m². -Túnakort. “Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 154.

SP-190:001 *Úlfsbær* bæjarhóll bústaður
“Býlið stendur í brekkulögg nyrst í landareigninni...”

Heimildir: BBSÞ, 224

SP-190:002 heimild um útihús
Vestasta útihús í norðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-190:003 heimild um útihús
Nyrsta útihús í norðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-190:004 heimild um útihús
Austasta útihús í norðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-190:005 heimild um útihús
Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-190:006 heimild um útihús
Nyrðra útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-190:007 heimild um útihús
Syðra útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-190:008 heimild um landamerki
“Að utan, eða norðan, eru merkin varða við fljótið um 100 faðma frá bæ...”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 1

SP-190:009 heimild um landamerki
“Að utan, eða norðan, eru merkin varða við fljótið um 100 faðma frá bæ, svo austur í hraunhelli, sem heitir Merkiheila, svo í vörðu að Neðstás...”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 1

SP-190:010 heimild um landamerki
“Að utan, eða norðan, eru merkin varða við fljótið um 100 faðma frá bæ, svo austur í hraunhelli, sem heitir Merkiheila, svo í vörðu að Neðstás og austur í vörðu á Borgarás...”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 1

SP-190:011 *Hraunhús* heimild um stekk
“Upp frá Ytri-Bakkalág eru Stekkjarhólar. Í þeim eru smávegis hellar, og upp frá Stekkjarhólum er lágur sem heita Stekkjarlágur. Stekkjarhólarnir eru þrír. Einn er langur, og hinir tveir eru austan hans ...á Stekkjarhólum er hraunbyrgi nefnt Hraunhús”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 2

SP-190:012 bæjarstæði býli
“Þar norðar og ofar er svonefnt Syðra-Tjarnarstæði austan við beygjuna á Úlfslæk. Nú tekur brekkan við, og neðst í henni á suðurbakka lækjarins er gamalt Bæjarstæði, austur af Heygarðsholtinu við

brekkurótina sunnan Úlflækjar.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 2

SP-190:013 *Heygarður* heimild um heygarð

“Þar norðar og ofar er svonefnt Syðra-Tjarnarstæði austan við beygjuna á Úlflæk. Nú tekur brekkan við, og neðst í henni á suðurbakka lækjarins er gamalt Bæjarstæði, austur af Heygarðsholtinu við brekkurótina sunnan Úlflækjar... Heygarður er aflangt holt rétt fyrir neðan og sunnan Bæjarstæðið...”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 2

SP-190:014 *Vörðugeiri* örnefni

“Nú tekur brekkan við, og neðst í henni á suðurbakka lækjarins er gamalt Bæjarstæði, austur af Heygarðsholtinu við brekkurótina sunnan Úlflækjar. Þar heldur sunnar er geiri í hlíðinni, sem nefndur er Vörðugeiri.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 2

SP-190:015 heimild um túngarð

“Í Bæjarstæði er nú túnslétta með garði í kring, mjög gömul slétta.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 2

SP-190:016 heimild

“Rétt sunnan við Bæjarstæðið í Syðra-Tjarnarstæði er hlaðinn garður.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 2

SP-190:017 heimild um kvíar

“Ofan við bæinn er þá Bæjargil. Í hlíðinni sunnan þess, rétt ofan túns, eru Neðri-Kvíar. Þar rétt ofar við beygju á gilinu heita Efri-Kvíar. Þar eru allmiklar rústir.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 3

SP-190:018 *Vörðuholt* örnefni

“Þar suður af í hlíðinni er Fífuflötur, og þar ofar er holt, sem heitir Stígaholt. Norðan þess er Vörðuholt; meiri hluti þess er norðan Bæjargils.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 3

SP-190:019 *Úlfshóll* þjóðsagalegstaður

“Í líkri hæð og Giljabotnar, norðan við Úlflæk, er Úlfshóll. Þar er talið að Úlfur sé heygður.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 3

SP-190:020 heimild um stekk

“Austur frá Úlfshól heita Flesjur, er liggja upp að Bæjarlæk. Þar suður af er Stekkjarlækur, sem rennur í Úlfsgil, en Stekkur er norðan við, í krika milli Bæjarlækjar og Stekkjarlækjar.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 3

SP-190:021 *Grafarmór* heimild um mógrafir

“Sunnan við Úlfsgil er Brúnalækur, sem kemur upp við Grafarmó og rennur í Úlflæk. Í Grafarmó hefur verið tekinn mór.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 3

SP-190:022 *Torfholt* örnefni rista

“Norður frá Neðri-Kvíum austan túnhornsins er Torfholt...” “Torfrista og stúnga lök.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 3; JÁM, 154

SP-190:023 *Borg* heimild um fjárskýli

“Ás, sem liggur þvert yfir landið, er sundurslitinn á tveimur stöðum. Ás þessi heitir Borgarás. Hann breikkar eftir því sem sunnar dregur nær fellinu. Syðsti hluti ássins er lengstur, og sunnarlega í honum er vik eða mýrarsund. Upp af því heitir Borg; það er gömul fjárborg.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 4

SP-190:024 *Dýna* heimild um ristur

“Austan við Borgarás er mýrin Dýna, sem er reiðingsmýri, sem öll dúar undir fæti.” “Torfrista og stúnga lök.”

Heimildir: Ö-Úlfsbær, 4; JÁM, 154

SP-190:025 heimild um vað

“Bæjarvað er neðan við Úlfsbæ í Bárðardal.”

Heimildir: Árbæing'87, 117

SP-191 Rauðá

1712: “Jarðardýrleikinn xvi ¢ , og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 154 Tún 5 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 360 m². -Túnakort. “Túninu spillir nokkuð bæjarlækurinn með grjótsáburði. Enginu spillir og sami lækur, því sem fyrir neðan völlinn liggur. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 154.

SP-191:001 *Rauðá* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur vestan í Fljótsheiðinni beint austur frá Goðafossi og ber hátt.”

Heimildir: BBSÞ, 216

SP-191:002 heimild um útihús

Tvö samhliða útihús rétt norðvestan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-191:003 heimild um útihús

Útihús í miðjum suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-191:004 heimild um útihús

Útihús í miðjum austurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-191:005 *Merkjagirðing* heimild um landamerki

“Að norðan er Ingjaldsstaðaland. Merkin <eru> eftir Merkjagirðingu frá fljóti um Bandhól í Rauðá í Hvammi.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 1

SP-191:006 *Systur* heimild

“Norður af bæ eru Hólar. Austur af þeim er Systrasund og Systraholt. Þar á eru þrjár vörður, sem heita Systur.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 1

SP-191:007 *Tættur* heimild

“Norður af bæ eru Hólar. Austur af þeim er Systrasund og Systraholt. Þar á eru þrjár vörður, sem heita Systur. Þar suðaustur af eru Tættur á Tóftaholti.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 1

SP-191:008 *Steinahra<uk>ur* heimild um smalakofa

“Í Árkrokk er Steinhra<uk>ur, sennilega smalabyrgi.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 1

SP-191:009 *Gerði* heimild um smalakofa

“Enn neðan er Háastykki, þar niður af er Litliás og Neðstíás. Norður af þeim er Nónholt, en norðvestur Gerðishólar. Þar er Gerði, eyðibýli.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 1-2

SP-191:010 *Stífla* heimild um áveitu

“Stífla er í ánni skammt norðan við Engivatn. En þar vestur frá liggur Áveituskurður.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 2

SP-191:011 *Heystæðisholt* örnefni heystæði

“Neðan við túnið er Hall. En Heystæðisholt niður við braut.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 2

SP-191:012 *Grafir* örnefni mógrafir

“Neðan við túnið er Hall. En Heystæðisholt niður við braut. Þar utar og ofar er engi, sem nefnt er Grafir.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 2

SP-191:013 *Rauðárhellar* heimild um fjárskýli

“Í Fljótsgili norðan og sunnan við Fljótsbrú <eru> Rauðárhellar þrír. Þess<ir> hellar voru oft notaðir fyrir fé haust og vor.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 2

SP-191:014 *Sölvahellir* heimild um útilegumannabústað

“Í Fljótsgili norðan og sunnan við Fljótsbrú <eru> Rauðárhellar þrír. Þess<ir> hellar voru oft notaðir fyrir fé haust og vor. En Sölvahellir er á klettanefi undir brúnni. Í hellum þessum hafðist eitt sinn við sakamaður, er Sölvi hét. Mat fékk hann hjá húsfreygunni á Rauðá. Eitt sinn, er hann hafði lagzt fyrir í Sölvahelli, hafði hann breitt sokka sína til þerris á klöppina yfir hellinum. Einhver maður átti leið með fljótinu að vestan og sá sokkana. Þann mann fór að gruna, að þarna mundi Sölvi halda sig. Var þá safnað liði, Sölvi handtekinn og líflátinn.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 2

SP-191:015 heimild um túngarð

“Innan túngirðingar norðan við bæ er Bæjarlækjargil.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 3

SP-191:016 heimild um hlöðu

“Norðan og vestan við bæ er hóll, sem er nefndur Peningur. Fjóshlaða er grafin í hólninn.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 3

SP-191:017 *Hólshús* heimild um útihús

“Sunnan við tún, ofan við Fjárhóls, er Hestatunga og Gerði, Hólshúsgil og Hólshús norður af Gerði.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 3

SP-191:018 heimild um fjárhús

“Sunnan við tún, ofan við Fjárhóls, er Hestatunga og Gerði, Hólshúsgil og Hólshús norður af Gerði. Ofan við Hólshús er Fjárhús.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 3

SP-191:019 *Kötukofi* heimild um útihús

“Niður á túni Kötukofi á Kötukofahól.”

Heimildir: Ö-Rauðá, 3

SP-641 Fornleifar á fleiri en einni jörð í Ljósavatnshreppi

SP-641:001 heimild um leið

1840: “Alfaraleið liggur út og suður beinlínis milli bæjanna, allnærri hlíðunum að vestan en nær Fljótinu að austan.”

Heimildir: SSÞ, 104

SP-641:002 heimild um leið

1840: “Alfaraleið liggur út og suður beinlínis milli bæjanna, allnærri hlíðunum að vestan en nær Fljótinu að austan.”

Heimildir: SSÞ, 104

SP-641:003 heimild um leið

1840: “Alfaravegur úr dalnum upp að vatninu liggur suður og austur yfir heiðina frá Arndísarstöðum og mun það nálægt fullri 1/2 þingmannaleið. Á þeirri leið má koma við á fremstu bæjum í Reykjadal.”

Heimildir: SSÞ, 104

SP-641:004 heimild um leið

1840: Líka er tíðkaður vegur upp yfir heiðina frá Lundarbrekku og að Gautlöndum í Mývatnssveit og er sá honum nokkuð skemmri.”

Heimildir: SSÞ, 104

SP-641:005 heimild um leið

1840: “En að vestan liggur aðeins einn vegur farandi yfir fjallgarðinn og inn í Fnjóskárdalinn að svonefndum Sörlastöðum. Liggur hann upp á fjallið nokkuð fyrir utan Stóruvellni [svo] og út og vestur í Sörlastaðaskarðið eður Hellrungsskarð eður gil ... Frá Eyjadalsá má líka fara suður og upp Eyjardal og inn á skarð þetta.”

Heimildir: SSÞ, 104

SP-641:006 heimild um leið

“Úr Ljósavatnsskarði til Bárðardals. Sá vegur liggur með Ljósavatni norðaustanverðu og við eystri vatnsendann til suðurs yfir Djúpá þar sem hún fellur úr vatni, síðan fram með Geitá til miðs milli vatns og fjalls, þá stefnu eftir fjallinu og neðanvert við tún á Ljósavatni og Öxará og þaðan framvegis til suðurs stefnu með fjalli.”

Heimildir: SSÞ, 87

SP-641:007 heimild um leið

“Til Mývatns. Sá vegur liggur af vegi þessum [006] fyrir neðan Öxarártún í suðaustur yfir mólendi og Öxarárey og til vaðs á Fljóti (Sniðvaðs) fyrir utan Arndíarstaði og þaðan á heiði upp.”

Heimildir: SSÞ, 88

SP-641:008 heimild um leið

“Austur til Reykjadal. Sá vegur er beina stefnu úr Ljósavatnsskarði á Fljótsheiði þangað til komið er móts við þar sem að sunnan gengur melhóll ofan við hagabjörg út að Djúpá. Norðan í melhólinn er grænn hvammur. Undir hann er farið suður yfir Djúpá og austur af eystri hóltanganum og svo ofan með ánni og yfir Ljósavatsná skammt þar frá er hún fellur í hina. Þaðan beina stefnu austur til Fljóts fyrir utan Hríflu og svo út norður með Fljóti kippkorn á Fellsey sunnanvert við Krosshólma; er þá vað á Fljóti. Frá vaðinu að austan liggur vegur inn að Fljótsbakka og þaðan á heiði upp.”

Heimildir: SSÞ, 88

SP-641:009 heimild um leið

“Til Kinnar. Sá vegur við hin fyrrnefndu vegaskil [sjá 008] norður á við fyrir neðan Kross og Landamótssel, um mið höll undir fjallshlíðinni, síðan ofan frá Landamóti til Gegnir og lítinn krók til suðausturs meðfram honum, þá yfir lækinn og út Kinnarfell, svo niður með Rangá austanverðri og vestur yfir hana gegnt Torfunesi; þá bakka meðfram Rangá og síðan Fljóti.”

Heimildir: SSÞ, 88

SP-641:010 heimild um leið

“Af þessum næstnefnda vegi [009] liggur annar vegur yfir Fellshala norðanverðan sunnan við Hólsgærði og ofan að Fljóti gegnt vaði. Þar heitir Vaðsvað. Er það neðst á Fljóti; þó allgott en ekki á einn veg ári lengur. Ferja yfir Skjálfafljót á Hóli og Geirbjarnarstöðum.”

Heimildir: SSP, 88

SP-641:011 heimild um leið

“Frá Hálsi í Kinn liggur vegur upp á gönguskarð og að Garði í Fnjóskadal.”

Heimildir: SSP, 88

SP-641:012 heimild um leið

“Frá Nípá er gengið upp á Víknaskarð og út á Svínárdal; þar er vað á Svíná. Langt neðar eru Kotamýrar.”

Heimildir: SSP, 88

SP-641:013 heimild um leið

“Annar vegur í Víkur út er um fjöru austan undir Galtarfelli. Fellur á þeirri leið flóð og stórstreymi upp að bjargi á 60 til 70 föðmum. Víða er þar og klungur yfir Svíná. Er þá farið á brú.”

Heimildir: SSP, 88

SP-641:014 garðlag

1840 segir í sóknarlýsingu af fornu garðlagi sem liggur þvert yfir Fljótsleiðina framan lengst úr Bárðardal og allt út á ysta heiðarenda, þ.e. Garðsnúpskala, meira en þingmannaleið á lengd.

Heimildir: SSP, 183

SP-641:015 varða leið

“Þórður Flóventsson segir, að rekja megi vörðubrot frá Hrafnabjargavaði á Skjálfandafljóti austur yfir Frambruna að Vegborg, sem er skammt sunnan við Hrauntungu.”

Heimildir: Ódádahraun III, 142-143

SP-641:016 *Bárðargata* heimild um leið

Leiðin sem Bárður landnámsmaður í Lundabrekku fór þaðan og að Núpi í Skaftafellssýslu.

Heimildir: ÍF I, 273-274.

SP-642 **Óstaðsetjanlegar fornleifar í Ljósavatnshreppi**

SP-642:001 heimild um útkirkja

Staðarholt er nefnt í málðaga Þóroddsstaðakirkju frá 1318. STAÐARHOLT Í KINN (SP) ? Nikulás[1263]: Þesse eru jtok j gardz land hrishogg vr kinn til nichulas kirkju j stadarholt;

Heimildir: DI II, 436; DI II 4

SP-642:002 kuml

Framdalir nefnast einu nafni dalir þeir, sem ganga fram af Bárðardal. Þeir eru nú í eyði, en hafa áður verið all-fjölbyggðir og það þegar á landnámsöld, því að sumir fundir þaðan eru mjög fornir, t.d. silfursjóðurinn frá Sandmúla. Árið 1899 fékk Þjóðminjasafnið tvö kjörvopn, sem fundizt höfðu í Framdölum, austan megin Skjálfandafljóts: 4600. Sverð af hreinræktaðri M-gerð, Sverd 98-99.4601. Spjót af K-gerð, Sverd 21. Þessi fundur er talinn með í kumlatali, af því að það er mjög ósennilegt, að slíkir gripir, tveir saman, tynist í byggð og finnist ekki aftur. Hitt er miklu sennilegra, að þeir séu úr kumli.

Heimildir: KEKH 2000, 197

SP-642:003 *Hafursstaðir* bæjarstaði býli

Eyðibýli í skrá prests frá 1840. “Hafursstaðir í Hafursstaðahlíð austan Fljótsins milli Sandár og Sandsmúladalsár.” MÞ: “Nokkru fyrir norðan Helgastaði fellur Sandmúladalsá í Skjálfandafljót austanmegin, dregur hún nafn af dal þeim er hún rennur eftir, en dalur sá hefir nafn sitt af múla þeim, sem er á milli fljótsins og árinna, verður þar langt og mjótt nes milli þessara vatnsfalla. Í þessu nesi, norðan í múlanum, er forn bæjarrúst örblásin og vottar lítt fyrir veggjum, enda er þar sandur mikill. D. Bruun hefir ekki orðið áskynja um þessa rúst, og engin munnmæli eru til um það, hvað sá bær hefir

heitir, er hér hefir staðið. Eru líkur til að hann hafi heitið í Sandmúla. Hinumegin við Sandmúladalsá blasir við Hafursstaðahlíð og hefir bærinn Hafursstaðir staðið þar; fram með fljótinu, undir hlíðinni heita Hafursstaðeyrar.”

Heimildir: SSP, 103; MÞ: Árb. 1909, 25

SP-642:004 heimild um naust

“Í Skjálfafljótsósi hinum forna var skipum lagt í landnámstíð. Var það sem fyrr segir fyrir innan Lónaland sem nú nefnist. Þar eru og menjar fornra nausta.”

Heimildir: SSP, 89

SP-642:005 Sandmúli bæjarstæði býli

“Hins vegar eru undir Sandmúlanum, sunnan Sandmúladalsár, greinilegar bæjarrústir, en jarðvegur allur er þar brott fokin, svo að ekki er anað eftir en grjót úr veggjum og svo mikið af beinahasli. Eyðibýli þetta hefur verið nefnt Sandmúli, en engin vissa er fyrir því, að það hafi heitið svo.” 1908-9 fundust þar margt fornra gripa. “Sumarið 1910 refur Heimrich Erkes í rústirnar undir Sandmúlanum. Kom hann þá niður á eldstæði, er hann hugði smíðju. Í rústunum fann hann 25 muni ...” MÞ: “Nokkru fyrir norðan Helgastaði fellur Sandmúladalsá í Skjálfafljót austanmegin, dregur hún nafn af dal þeim er hún rennur eftir, en dalur sá hefir nafn sitt af múla þeim, sem er á milli fljótsins og árinna, verður þar langt og mjótt nes milli þessara vatnsfalla. Í þessu nesi, norðan í múlanum, er forn bæjarrúst örblásin og vottar lítt fyrir veggjum, enda er þar sandur mikill. D. Bruun hefir ekki orðið áskynja um þessa rúst, og engin munnmáli eru til um það, hvað sá bær hefir heitir, er hér hefir staðið. Eru líkur til að hann hafi heitið í Sandmúla. Hinumegin við Sandmúladalsá blasir við Hafursstaðahlíð og hefir bærinn Hafursstaðir staðið þar; fram með fljótinu, undir hlíðinni heita Hafursstaðeyrar. Um það hefir gangnamönnum o.fl. verið kunnugt lengi, að smágripir ýmsir fyndust í rústunum í Sandmúla. Haustið 1908 tindi einn af gangnamönnum ýmsa gripi úr rústunum og hafði með sér. Maður þessi er nemandi í menntaskólanum, Erlendur Þórðarson að nafni, frá Svartárkoti. ... Þar eð gripir þessir báru öll einkenni þess, að þeir væru mjög fornir, bað ég erlend um að vitja rústa þessara aftur í sumar og tína með sér fleiri smágripi, er vænta mætti að þar kynnu að finnast. Hann varð við bón minni og leitaði nokkuð ofanjarðar í rústunum um miðjan september síðastl. áður en hann fór í skólann. Er hann kom suður afhenti hann Forngripasafninu það er hann hafði með sér úr rústunum ... Allur þessi fundur í Sandmúla ber þess órækan vott, að þar hefir byggt verið á landnámstíð eða söguöld, en að þar hafi ekki haldist við byggð. Þar um slóðir ber að sjálfsöðu að friða og rannsaka vandlega.”

Heimildir: Ódádahraun III, 139-140; MÞ: Árb. 1909, 25-31

4. Skrá fyrir fornleifar í Aðaldal

SP-224 Grenjaðarstaður

1712: “Kirkjustaður og beneficium. Jarðardýrleikinn óviss, því staðurinn tíundast ekki.” JÁM, 198.1106/1121: Prestur þar, Eyjólfur Gunnvaldsson fær hluta af beini Marteins frá Jóni bp á Hólum. Bsk I, 242. c. 1184/1201: Eyjólfur Hallsson prestur býr þar. Bsk I, 472. 1259: Erkibiskup skipar Ásgrími Þorsteinssyni staðinn á Grenjaðarstöðum; Íslendingasaga, Sturl, 750. 1315: “sira Sniolfr ... vann ... þat til sættar at hann þa Greniadarstad” IA, 393 1318: Máldagi kirkjunnar “hun ä allt heima land. med ollum vmmerkium. Bruarland. Asgeyrsstadi. Birmostadi. hrijsaland. klambaland. silalæk. Eyjarland. Geytafell. Breydavíkj alla med gognum. Vatney. knappey. Arngierdarey. Odæluholmur. þorkroxholmar. Graslaugzholmur. oc aller smaholmar. Lækjar teygur. Nesiarteigar. Garhuerfa. krakavollur. Soleyar Teygur. finnsteygur. Ketils teygur. fyrer ofan hraungard. þorunnar ey. holmur hinn mykli. husabacki. angimyre. Eskiey. selfor til kringlu vatz. selfor half i skardi vppi. hrossum. vj. hagi ä efri mela. enn. iiij. a nedre mela. afriett j nattfara víkj halfu fiorda hundrade sauda. helmingur j þingeyiu vid Eynarstadi. oc Backaland. þrodiung j Reka firi alla nattfaravíkj. oc aull fluttning fyrer ysta Bol. En fyrer midbol half. oc so vidum oc fiskuer ad helmingi. oc so fyrer skala Reka ä sandi. xij. hundrud fadma med aullum fridendum. halfur Tungu Reki med aullum fridendum. þridiungur hualreka a hiallanesi. fiordngur langa Reka. attungur hualreka a kallbak. med fluttningu. Laxaveydi j osi. Tueyr hlutir ins. vj. hundradz eru þadan fra aull. halft Egguer j osi. seueydur oll j flíote. Reka med aullum gognum a sandi er Gudmundur

gaf. uidreki ä sandi. er fylgt hefr Gardzlandi. fiorungur j hulareka a litlu fioru oc vt til suijnar.Rekar þessir hafa fylgt klifzhaga. enn nu eigu bader saman Staderner. Greniadarstadur. ij. hlute. enn mula stadur þridiunginn.” DI II 431-434 1331: “Þorsteinn Illhugason þaa Greniadarstad”, IA, 398 1333: “sira Þorsteinn Illugason resignerade Breidabolstad. en þa af Egle byskope Greniadarstad.”IA, 271 1334: “var Olafi presti gefinn Greniadarstadr.” IA, 398 [Þorsteinn Illugason dó s .á., Skb, Flt, 220, 398; hvorttveggja 1335 skv. Lgm, 271-272] 7.11.1357: Böðvar Þorsteinsson staðarhaldari á Grenjaðarstöðum kærir á Illuga Þorsteinsson umboðsmann Hólabps.DI III 116-120. 4.9.1359: Úrskurðarbréf Jóns skalla biskups. DI III 133-134. 11.6.1380: Dómur um að séra Bjarni Þorgrímsson geti ekki lokið staðnum jörðina Öndótsstaði þar sem hann átti ekki jörðina. Einnig dæmt að Ósk Sigurðardóttir skuldi staðnum ekki 2,5 kúgildi né leigu af þeim eða jörðinni Eyjólfssstöðum sem Bjarni hafði þótt ljúka staðnum, þar sem hún hafði aldrei fallist á neitt slíkt. DI III 352-354.

29.5.1391: Staðarafhending “J fyrstu heimaland allt med ummerkium. Brualand. Asgeirsstader. Byrnustader. hrysaland. Klambraland. Sijlalækur. Eyrarland. Geitafell. Breidavíjk med ollum gognum. vatey. knappey. Arngerdarey. odeiluholmar. torfkrokz holmar. graslauksholmar og smaholmar aller [+marga teiga, eyjar og hólma,selfarir, hrosshaga, afrétt] helmingur i þingey vidur Einarstada og backa land [hvalreka, flutninga, fiskver, laxveiði, eggver, selveiði, viðreka] Rekar þessir hafa filgt Klifshaga enn nu eiga staderner bader saman. Greniadarstadur tvo hlute þeirra allra enn Mulastadur þridiungenn. [+fleiri reka] Jtem a Greniadarstada kyrkia liotstade. hraun. Rauf. Brecku. hol. 24c i Myre ellegar skogarland til leiguburdar [bækur, ornamentí, kvikfé, virðingarfé]Eru hier til 40 hundrada sem luktust j stadarspioll effter sira Biarna heitenn og 50 hundrada er sira Þorsteinn luke j stadarspioll og ej sijdr 8 hundrada Jlag er þorsteinn leste ur Andorstodum.” DI IV 17-22 1394: “tok sira Steinmodr Þorsteinsson Hola raad ok profastzdæmi vm Skagafiord. hellt hann ok Greniadarstad ok profastz dæmi vm Þingeyiar þing.” IA, 425 26.3.1398: Umboðsbréf. DI III 626-627 19.1.1399: Umboðsbréf. DI III 641-642 1399: “eigr allt heimaland med avllvm vmmerkivm. brvarland. asgeirsstade. birnvstade. hrisa land. klambrar land. silalæk. eyiar land. geitafell. breidavik med avllvm gavgnvm. vatey. knappey. anngerdarey. odeilvholm. torfkroksholmar. graslavgsholmr oc sma holmar aller [marga teiga, eyjar og hólma, selfarir, hrosshaga, afrétt] helming i þingey vid einarstade oc bakkaland [+hvalreka, flutninga, fiskver, fiskiskála, reka, laxveiði, eggver, selveiði, viðreka] Jtem eigr greniadarstada kirkia liotzstade. hrvn. ravf. brekkvhol. fiavgr hvndrvt oc tvrtvgv i laxamyre. ella skoga land til leigvbvrdar.” DI III 578-582 1400-1404(6): Máldagi kirkjunnar DI III, 582 19.5.1406: Staðarafhending. DI II,I 711 1416-27: Máldagi kirkjunnar DI III, 582. 11.11.1427: Matsbréf fyrir kirkjunar. DI IV 349. 1428 eða síðar: “Thesse ij beneficia j holla biscopsdóme j islande agher nideros domkirkian ... Greniadhastadh j røkiadale som man faar norder till . . . fra holom j jslande oc ligger hart hoss sion oc ther er got lax fiske.” DI IV 362. 1429: Máldagi kirkjunnar DI IV, 375-376 [1429]: “iij prestar ok ij diaknar”; DI IV, 380. 12.6.1430; Vitnisburðarbréf. DI IV 420 5.7.1430: 23.5.1430: Kærubréf. DI IV, 422-423 1431: Máldagi kirkjunnar DI IV, 467-468 26.4.1440: Afhendingarbréf. DI IV, 608-609 [1446]: Testamenti Þorvarðs Loptssonar DI IV 676 11.10.1447: “Jörðin Brekkur í Reykjahverfi er ... j greniadarstadar þingum.” DI IV, 710 9.8.1448: Gottskálf biskup staðfestir erkibiskupsveitingu séra Jóns Pálssonar fyrir Grenjaðarstað; DI IV, 740 23.12.1449: “Jörðin Hagi ... stennðvr j hvavmmvm j greniadarstadar kirkiv sokn.” DI V, 34 5.10.1453: “Jörðin Presthvammur j reykiadal [er] j greniadarstada þingum.” DI V, 111 17.3.1456: “Jörðin Dýjar liggir i greniadarstadapingum.” DI V, 137 30.5.1458: “Staðnum reiknuð selstaða í Þegjandadal.” DI V 165-166 1461: Máldagi kirkjunnar DI V, 280-283 [1461] 3 prestar og 2 djáknar DI V, 359. 14.5.1479: Dómur um vanefndir sr. Einar Benediktssonar um staðarhald á Grenjaðarstað og er staðurinn aftur dæmdur undir bp. DI VI, 193-95 17.4.1493: Jarðirnar Brekka, Víkingsstaðir og Holtakot eru í Grenjaðarstaðarkirkjusókn. DI VII, 169. 3.12.1493: Jörðin Presthvammur er í Grenjaðarstaðarkirkjusókn. DI VII, 197. 1525: Máldagi kirkjunnar DI IX 322-325 1557: Máldagi kirkjunnar DI XIII 259-260.

Tún 15+1 í órákt, ¼ sétt. Sáðreitir 375 m². -Túnakort. “Túninu spillir bæjarlækurinn með vatnságangi, sem gjörir mýri og jetur úr rótina, og so ber hann á það leir í vatnavöxtum, þó er þetta ekki ennþá mikil spjöll en sjer út til meiri skaða með framtíðinni. Enginu spilli Laxá oftlega með grjóts, sands og mosa áburði, sem hínaga til hefur þó orðið með stórerfiði komið. Þar hleypur hún í hraunið, sem er undir öllu þessu engi, og sprengir upp stórar fletur, fleytir sumum burt, en hinar síga niður aftur, þar með er engið grýtt og seinunnið, annars gott og grasgefið að öllu. Uthagarnir eru nokkurn veginn bjarglegir...” JÁM, 199.

SB-224:001 Grenjaðarstaður bæjarstæði bústaður

“Bærinn stendur á flatlendi norður af mynni Þegjandadal.” “Bær hefur staðið á þessum stað um aldir. En tekið breytingum í stíl og stærð. Prestsetur hefur verið á Grenjaðarstað frá 11. öld og stórbýli frá upphafi. Núverandi bær er reistur að nokkru 1865 af sr. Magnúsi Jónssyni. En að mestu í tíð sr. Benedikts Kristjánssonar sem tók við staðnum 1877. Flatarmál bæjarins er ca. 775 m². Fimm burstir snúa í austur en að baki hlóðældhús, búr og baðstofa tvílyft. Bærinn er reisulegur mjög og stór enda þörf á fyrir margt fólk. Heimilisfólk var oftast milli 20-30 manns. Og gestagangur mikill einkum á sumrin. Síðasti prestur er bjó í bænum var sr. Þorgrímur V. Sigurðsson frá 1931-1936, er reist var prestseturshús. Á árunum 1950-1957 lét Þjóðminjavörður, Kristján Eldjárn, endurbæta bæinn og var þá gert við allt sem úr sér var gengið og bærinn færður í það horf sem hann var frá hendi sr. Benedikts. 9. júlí 1958 var opnað Byggðasafn Þingeyinga í bænum.”

Heimildir: BBSÞ, 490, 491

SB-224:002 hús kirkja

“Kirkjan stendur á hlaðinu suðaustur af horni gamla bæjarins. Hún var reist af sr. Magnúsi Jónssyni 1865. Kirkjan er timburkirkja með hvelvingu og loftpalli. Undirstaðan er úr hraungrýti, mjög haglega gerð. Á aldarafmæli kirkjunnar 1965 var hún stækkuð. Bætt var við kór og forkirkju. Stærð hennar nú 13,70x6,10 m. Reistur var turn á vesturstafni... Í sálhliði er klukknaport. Þar eru tvær klukkur á ramböldum, stórar, frá 1663 og 1740. Kirkjan er stílhrein og fögur í einfaldleik sínum, Kirkjugarðar eru tveir. Annar umhverfis kirkjuna. Í honum er m.a. rúnasteinn frá 15. öld. Á hann er lettrað 'Hér hvíli Sigríð Hrafnadóttir kvenna Bjarna bónda Sæmundssonar. Guð friði sál hennar til góðrar vonunar. Hver sem lettrið les bið fyrir sál og syngi signað vers.”

GRENJAÐARSTAÐUR (SB) Marteini, Maríu, Nikulási

11061121: Prestur þar, Eyjólfur Gunnvaldsson fær hluta af beini Marteins frá Jóni bp á Hólum;

Jónssaga Gunnlaugs munks, Bsk I, 242.

c. 11841201: Eyjólfur Hallsson prestur býr þar, Guðmundur Arason skorar á hann að ganga undir bps kjör; Prestssaga Guðmundar, Bsk I, 472; sbr. Guðmundarsaga dýra, Sturl, 123.

1259: Erkebiskup skipar Ásgrími Þorsteinssyni staðinn á Grenjaðarstöðum; Íslendingasaga, Sturl, 750

1315: sira Snjólfur ... vann ... þat til sættar at hann þa Greniadarstad; Flateyjarannáll, IA, 393

[1316 skv Lögmansannál, IA, 266]

1318: XII. Grenia[dar]stada kyrkia.

Kyrckiann a Greniadarstodum er helgud Martino Byskupe. hun ä allt heima land. med ollum vmmerkium. Bruarland. Asgeyrssjadi. Birnostadi. hrijsaland. klambreland. silalæk. Eyjarland. Geytafell. Breydavíjk alla med gognum. Vatney. knappey. Arngierdarey. Odæluholmur. þorkroxlholmar. Graslaugzholmur. oc aller smaholmar. Lækjar teygur. Nesiarteigar. Garhuerfa. krakavollur. Soleyar Teygur. finnsteygur. Ketils teygur. fyrer ofan hraungard. þorunnar ey. holmur hinn mykli. husabacki. angimyre. Eskiey. selfor til kringlu vatz. selfor half i skardi vppi. hrossum. vj. hagi ä efri mela. enn. iij. a nedre mela. afriett j nattfara víjk halfu fiorda hundrade sauda. helmingur j þingeyiu vid Eynarstadi. oc Backaland. þrodiung j Reka firi alla nattfaravíjk. oc aull fluttning fyrer ysta Bol. En fyrer midbol half. oc so vidum oc fiskuer ad helmingi. oc so fyrer skala Reka ä sandi. xij. hundrud fadma med aullum fridendum. halfur Tungu Reki med aullum fridendum. þridiungur hualreka a hiallanesi. fiordngur langa Reka. attungur hualreka a kallbak. med fluttningu. Laxaveydi j osi. Tueyr hlutir ins. vj. hundradz eru þadan fra aull. halft Egguer j osi. seueydur oll j fliote. Reka med aullum gognum a sandi er Gudmundur gaf. uidreki ä sandi. er fylgt hefr Gardzlandi. fiorungur j hulareka a litlu fiour oc vt til suijnar.

Rekar þessir hafa fylgt klifzhaga. enn nu eigu bader saman Staderner. Greniadarstadur. ij. hlute. enn mula stadur þridiunginn.

vj. vätter. j kleyfar Reka. ef a eru. xx. vätter. iij. ef minna er enn. x. vätter af hluta þeimer ätt hafdi Eynar prestur hoskulldzson. Gygiarhorn skal liggia vid gnupinn. þad [er] Reka mark [oc] sia afreydsia er þar. huort sem fluttur er edr rekr.

J husareka. vj. vätter ef a eru. xx. vätter. iij. vätter ef minna er. Ecki ef minna er. enn. x. vätter. huort sem rekur edur fluttur er.

J leyrhofn attungi minna enn halfur hualur ef rekur. ecj ef fluttur er.

J griotnes Reka halfur hualur huort sem rekur edur fluttur er. afreydsia. xij. vätter. vt fra hofda skala af oskiptum ef rekur enn ecki ella. sä Reki gengur vt j Giä j Raudagnup.

J vellankötlur vestre. halfur hualur ef fluttur er. enn ef rekur þridiunginn oc. vj. vätter. Enn j

Eystri vellankotlu halfur hualur huort sem rekur edur fluttur er. af oskiptum hual skal reyda. xij. vätter. af oskiptu ef rekur.

A hestanesi. vj. vätter. ef adr hefur mulastadur helming sinn. og sie epter. xx. vätter edur meira. enn. iij. vätter. ef minna er enn. x. vätter.

J straumlone Reka oc flutning med ollum gognum oc so firi sigurdarstodum. þuiad stadirner eiga londin bædi. og so þorbiarnarstadi. þessi reki er austur fra straumlonsosi. og til oss hins forna. hier fylgir oc Egguer. half flutning medal osa.

A Rifs reka. vj. vätter. ef a eru. xx. vätter. enn. iij. ef minna er. so j skinnaloni. so ad Tiornum. huort sem rekinn er edur fluttur.

A hardbak. xx. vätter. ef fluttur er oc sia ä hundrad vætta. j fyrsta hual. enn. vj. vätter þadan fra. iij. vätter ef rekur. skotmanns hlutur ad helminge med þeim reka.

A asmundarstodum fiordung huals ef rekur af oskiptum.

J Orfyrir ey fimtungur huort sem rekur edur fluttur er. þeim fiordung j siettung. enn giallda af hinn xvja. hlut ef rekur af oskiptum hual.

J Raufarhofn helmingur ef rekur. oc gialdi af attung af aullum samann. og. iij. oc. xx. vätter.

A hundradsnesi. xije. hlutur ef rekur.

J krossavijk. vj. vätter ef a eru. xx. vättir. enn. iij. ef minna er. ecki ef ey eru. x. vätter. huort sem rekur eda er fluttur.

J Bollavijk slijkt hid sama. og j flautafells reka. slijkt j heriolffz vijkef rekur af þeim hlut er Einar prestur atti.

Hier skulu vera prestar. ij. oc hinn þridie ef þing fylgia til reyðia. diakn oc subdiakn. oc. ij. adrer klerkar þeir er lesa mega j tijdum. einn veytsumadur kuenngildur.

huorn dag skal messad vera ýfer häälltare.

Adaldælar skulu omaga fa kuenngilldan vm jol. enn reykhuerfingar vm langa fostu. hallda biargar brun.

Heilagt er hier halldid ad vincula petri. og Theodorusmessu. Vincentiusmessu. Auguthumessu.

Reka medur aullum fridendum a sandi er Gudmundur gaf Eyjulfsson. þa er Jsleyfur liet stad. þa skäl sa hafa Geytafells land. er vid tekur oc þriggia marka omaga.

So mykid atte Greniadarstadur epter sijra kodran.

J kuifie. xiiij. kyr medur þeirre er Eynar af mýre gaf vxa þreuetrann. ij. naut veturgomul. iiij. kalfa. halft sietta kugilldi asaudar. v. hestar. fiogra hundrada skip. vj. hundrud virdingar fiär. xx. hundrud voru. v. hundrud j hafnarvodom.

þetta j skruda. þrenn messuklædi hin bestu med hoklum. fiogur god med pellshoklum. iiij. verri. dalmadykur tuær. einn lieeotzhokull vmframm. vj. yferhoklar. ij. Balldurskijs kapur. ij. peltzkäpur. iiij. verre. kaleykar. vj. alltarisklædi. vj. Tiold vm alla kyrkiu. mercki. ij. skrijn. Texti. Epistolarius. alltaris steynar. ij. lauser. Glodarkier. oc Elldbere. iiij. godar kluckur. iiij. messingarstykur. og. j. jarnstyka stor. ij. Glergluggar. lijka abreydsl vont. Saungbækur oc lesbækur og ad aullu per Anni circulum. og þo ey secundum ordinem. marteins saga vppa norrænu. iij. forner pralltarar og einn nýr. Bækur fornar og vondar. munnlaugar. ij.

Þetta gaf oc [ad] auk sijra kodran Greniadarstad. lx. hundrud j jordum. er so heyta. hraun. liotzstadi oc Rauf. xxx. kugilldi. xx. hundrada jnnan kyrkiu. þar med. ij. Baldurskinns stola. kaleykur. hurdar jarn. propiciatorium oc stendur Mork. Glergluggar. ij. Er nu allt saman kugilldi. lx. oc. ij. kugilldi.

J voru. hafnarvodom. virdingarfie. j. hundrad og. xxx.

Lýsistollur oc heytollur af. xix. Bæium

Taka prestar heima j leigu oc vtan gardz. iiij. hundrud; Máld DI II 431434

1331: Þorsteinn Illhugason þaa Greniadarstad; Flateyjarannáll, IA, 398

1333: sira Þorsteinn Illugason resignerade Breidabolstad. en þa af Egle byskope Greniadarstad; Lögmansannáll, IA, 271

1334: var Olafi presti gefinn Greniadarstad; Flateyjarannáll, IA, 398

[Þorsteinn Illugason dó s. á., Skb, Flt, 220, 398; hvortveggja 1335 skv. Lgm, 271272]

7.11.1357: [Böðvar Þorsteinsson staðarhaldari á Grenjaðarstöðum kærir á Illuga Þorsteinsson umboðsmann Hólabps að hann hafi haft og hafa látið] nethia Draath ok laaxaa stanghan i laxaar oose. jtem hefuer þu haafth laaxaa vr kere þij er nidr hafde [verit] brotet. ok þu lezst upp gerhaa annan thima ok kirkian aa greniadarstodum aa jarder fyrer ofuan ok ek ... Suarade jllughe her soo til aat þij haafde hann faaret j saghda ueide aat hann stood j umboode hoolaastadar. ok ormr biskup godrar minninghar

leth j faaraa ok kaallade ser fyrer myraar laand. ok siraa boduaar faann þaa ekki aat medaan biskupenn lifde. ... [dómarar töldu vitnisburður Hólakirkju officialis væri óþarfur þar sem Hólakirkja hefði] alldre j hefinne verit ok engher þeir er myraar land hofdu aatth þo aath fyrer fiorum aarum hefði. ormr biskup later haafuaa netiaa veide. edur laaxaa stanghan ser til budar vardar. ok honum hefði þolt verith aaf greniadar staad saker vaaldz og uinaathu medan enghin vaar til a landene yfuer hans gerdir aat retthaa. ...

[séra Böðvar leiddi fram vitni:] Þessi er soghn haalz einarssonar at ek ok minn fader hofdum alldre netia draath j laxaroose ok alldre kolludum mith okkr til eighnar. ok enghan visse ek hallda nema af greniadarstodum þar til er ormr biskup leth hufuaa. en laxa stoghun hefui ek hafth. xxx. vetra at lani edr leighu af greniadarstadar formonnum aakerulaust til þess er ormr biskup leth hafua. [Einar Jónsson, faðir Halls á Mýri?, vitnaði að hann vissi engan hafa né sér kalla netjadrátt né stangan í Laxárósi um 60 ár fyrir utan Grenjaðarstaðamenn og fimm aðrir vitnuðu um það sama en skemur] ...

[því var dæmt að] laxaa stoghun ok netiaa veidr j laxar ose. er foorn eighn greniadarstada kirkju [og var Illugi dæmdur til að færa heim til Grenjaðarstaðar svo mikið laxa verð sem hann sværi að hann hefði veitt og þarofan á fullrétti kirkjunnar og í páfans banni þar til hann fullnægði dómnum og gerði yfirbót] DI III 116-20 [AM dipl afskr 116 ex originali Greniadarstadensi accuratissime]

4.9.1359: [Jón biskup skalli úrskurðar að] aa liitandi oc epter skodanndi firer prof oc skilrijkra manna soghn huart greniadarstada kirkia mundi eigh netia draatt oc laxa stanghan j laxaar oose hueria er vm tima leet hafua ormr biskup aagietrar minninghar oc kallade myrarlanndi fylgia eigha er þa var ordit eighn hoolastadar eptir Rettum landz laghum so vaattanndum at huerr madr aa vautn oc veidistod firer sinne jordo utan med laugum sie fra komit. huat oss ver teeth firer margra skilrijkra manna vitnisburd at einghinn hafði haft saghda laxveidi meir en vm fioratighe vetra framan til dagha herra orms biskuos wtan af greniastada formanni oc þat med at myr var laxveidarlaus vird herra ormi biskupi. þi stadfestum wer oc vrskurdum netia draatt oc laxastaanghan j laxaar oose. were kuitta. frealsa. lidugha. aakierolausa oc vbrigdeligha forna eighn greniastada kyrkiu hedan af sem her til. ... DI III 133134 [AM Dipl afskr 117 'ex originali Greniadarstadensi accuratissime']

11.6.1380: Dómur um að séra Bjarni Þorgrímsson geti ekki lokið staðnum jörðina Öndótsstaði þar sem hann átti ekki jörðina. Einnig dæmt að Ósk Sigurðardóttir skuldi staðnum ekki 2,5 kúgildi né leigu af þeim eða jörðinni Eyjólfstöðum sem Bjarni hafði þótt ljúka staðnum, þar sem hún hafði aldrei fallist á neitt slíkt. Ennfremur var Bjarni dæmdur til að greiða staðnum þau 18 hundruð sem hann skuldaði, 8,5 hdr í vaðmálum og rest í bókum og ornamenti; DI III 352354 [Skuld Bjarna hefur líklega verið fyrir staðarspell]

29.5.1391: Staðar afhending þá er séra Steinmóður Þorsteinsson tók við en séra Þorsteinn Jónsson lét laust:

J fyrstu heimaland allt med ummerkium. Brualand. Asgeirsstader. Byrnustader. hrysaland. Klambreland. Sijlalækur. Eyrarland. Geitafell. Breidavíjk med ollum gognum. votey. knappey. Arngerdarey. odeiluholmar. torfkrokz holmar. graslauksholmar og smaholmar aller [+marga teiga, eyjar og hólma, selfarir, hrosshaga, afrétt] helmingur i þingey vidur Einarstada og backa land [hvalreka, flutninga, fiskver, laxveiði, eggver, selveiði, viðreka] Rekar þesser hafa filgt Klifshaga enn nu eiga staderner bader saman. Greniadarstadaur tvo hlute þeirra allra enn Mulastadur þridiungenn. [+fleiri reka] Jtem a Greniadarstada kyrkia liotstade. hraun. Rauf. Brecku. hol. 24c i Myre ellegar skogarland til leiguburdar

[bækur, ornamenti, kvikfé, virðingarfé]

Eru hier til 40 hundrada sem luktust j stadarspioll effter sira Biarna heitenn og 50 hundrada er sira Þorsteirn luke j stadarspioll og ej sijdur 8 hundrada Jlag er þorsteirn leste ur Andorstodum; DI IV 1722

1394: tok sira Steinmodr Þorsteinsson Hola raad ok profastzdæmi vm Skagafiord. hellt hann ok Greniadarstad ok profastz dæmi vm Þingeyiar þing; Flateyjarannáll, IA, 425

26.3.1398: Steinmóður Þorsteinsson gefur Jóni bónda Björnssyni umboð yfir eignum sínum fyrir norðan Öxnadalshéiði, oc siærligha yfer stadnum a græniadarstodum oc ollu þui sæm þar stendr saman, um tólf mánuði. skal jóón hafa vmbod yfer ollum rækum stadarins a græniadarstodum; DI III 626627

19.1.1399: Steinmóður endurnýjar umboð sitt til Jóns Björnssonar um 12 mánuði í viðbót; DI III 641642
1399: eigr allt heimaland med avllvm vmmerkivm. brvarland. asgeirsstade. birnvstade. hrisa land. klambrar land. silalæk. eyiar land. geitafell. breidavik med avllvm gavgnvm. vatey. knappey. anngerdarey. odeilvholmr. torfkroksholmar. graslagvsholmr oc sma holmar aller [marga teiga, eyjar og hólma, selfarir, hrosshaga, afrétt] helming i þingey vid einarstade oc bakkaland [+hvalreka, flutninga, fiskver, fiskiskála, reka, laxveiði, eggver, selveiði, viðreka] Jtem eigr greniadarstada kirkia

liotzstade. hravn. ravf. brekkvhol. fiavgr hvndrvt oc tvrtvgv i laxamyre. ella skoga land til leigvbrdar.

Hier skvlv vera prestar ij. oc enn þridie ef þing fylgia til Reykia. diaknn oc svbdiaknn oc tveir klerkar adrer. þeir er lesa mega i tidvm. taka prestar heima oc vtangardz i legv. iiij. hvndrvt.

Hier skal oc vera þriggia marka kristfiar omage oc stendr firir geitaferll. adaldæler skvlv fa omaga vm iol kvenngilldenn. en reykhverfingar vm lannga favstv. hier eigr oc ath vera veizlvnadr kvengilldr. hallda biarga brvn.

heilagt er hier ath fornv ad vinkvla petri oc teodorij messv. vincencij messv. avgyttv messv.

liostollr oc heytollr ath fornu af nitian bævm.

kirkivtivnd aa þui are. xij. avrar.

dedicatio ecclesie festvm egidie.

nitian hvndrvt i virthingarfie. lvkt porcio oc fyrnder allar anno domini M. ccc. xc. ix; Máld DI III 578582

14006/1404): þetta lagdi sira steimodr sidar til [ornamenti og bók]

gaf katrin gydmvndardotter tvo hlvti i eingey. en solveig [ornamenti]. Jtem efter arna einarsson. x. kvgilldi ... gaf þorleifvr son hans [messuklæði] afhendi fyrnefndur þorleifr alla peninga Greniadarstar efter þui sem registrvm til stod. anno domini Millesimo

quadragesimo quarto; Máld DI III 582

19.5.1406: Staðarafphending er Þorleifr Árnason sleppti en Rafn Guðmundsson tók við [kvikfé, búsaðöld, klæði, samtals 93 hdr að fráteknu kvikfé]; DI III 711

141627: Greiniadarstadr eigr oc yzta hvamm oc veggina bada i kelldvherfi. er sira jon biarnason lukti firir mortualia oc porcionem medan hann hiellt stadenn; Máld DI III 582

11.11.1427: Jón prestur Pálsson tilnefnir menn til að meta kirkjuna og staðinn:

gerdom vær ... upp aa stadin kirkiuna oc utjardir siau hundred voruvird vpp a huert ar sidan kirkian oc stadrinn var næst metin oc at auk porcio þath sem fell oc falledh hefir þeim a hendur sem luka eiga med logum en þeir hafui firir bot sina sem bætt hafua kirkiuna oc stadin j sinne abudh suo miket aptr af þessom kirkiu peningom sem metid uerdr eptir godra mana skynsemi; DI IV 349

1428 eða síðar: Thesse ij beneficia j holla biscopsdøme j islande agher nideros domkirkian ... Greniadhastadh j røkiadale som man faar norder till . . . fra holom j jslande oc ligger hart hoss sion oc ther er got lax fiske; DI IV 362

1429: hon aa alt hæimalandh med ollum vmmerkium oc ollum iordum oc itaulo Rækum oc flutningum sæm stendr j fornu registræ. slikt jnnan kirkiu sæm adr ær scrifat j bokum oc skruda oc afgjoldh æi sidr. suo j kuikfæ.

Porcio Ecclesie mædan sira jon biarnason helt stadæn ællifuo aar oc þar med þui sæm gafst med likum. xx. hundred vt lukt.

Porcio Ecclesie vm þriu aar mædan sira jon paalsson helt stadæn mork vppa huert aar.

Mariu liknæski or flatey [ornamenta]; Máld DI IV 375376

[1429]: iij prestar ok ij diaknar; DI IV 380

12.6.1430: Vitnisburður klerka og leikmanna um að þeir hafi aldrei vitað eða heyrt annað en að Grenjaðarstaður lægi undir Hólakirkju og veittur verið af hennar biskupum fyrr en nú að Jón prestur Pálsson kmur með veitingarbréf erkibiskups fyrir staðnum; DI IV 420

5.7.1430: 23.5.1430: Þorkell prestur Guðbjartsson kærir til Jóns biskups Vilhjálmssonar að staðurinn á Grenjaðarstöðum, sem honum hafði verið skipaður, hefði eigi fengið fulla peninga hvorki fríða né ófríða af séra Jóni Pállssyni né hans umboðsmanni. Biskup skipar Þorkatli því að taka að sér fé Jóns prests Pálssonar, hvar sem það finnist í Þingeyjarþingi og, þar sem séra Jón er bansunginn, afhenda sér það sjálfur, þar til Grenjaðarstaður hafi fengið sína peninga fulla, er Jón prestur hafði eigi staðið skil á; DI IV 422423

1431: Dedicata in festo sancti Egidii abbatis.

æigr kirkian xvij jarder. ero xv bygdar æn iij vbygdar. a kirkian tua lutæ j siugurdarstodum.

liggia þar til xv bæir ath tiundum oc lysætollum oc liggr þar æin halfkirkia.

Porcio ecclesie mork isto anno.

brestr widh sira jon palsson vij hundred oc xx j virthingargodzi ath ræikningæ sira jons biarnasonar oc vmfram æin sylfrskal ok æin sylfrspon. halft þrættanda hundredat j hrossum oc hestum.

stadarspell vm fiogur aar mædan sira jon hefuer haldet atta hundred oc xx. oll stadarspell sidan plagona olukt. bræstr sira jonæ pallssyni porcio vm fiogur aar.

kænnizst sira þorkell med hafua tækit æfter afhendingh oddz asmundzsonar tuau kwgildæ oc sextan tigæ kwgilda j ollum kwgildum asaudh oc kwm oc gældhfæ. woru her med Ræiknোধ þau tio kwgildæ er stodu med laundonom j Eyxarfyrðæ oc Efraholum. jtem iij hundrot oc lx hundrada j virðingargodzsæ. fimm hundrot j hrossum oc hestum; Máld DI IV 467468

26.4.1440: Jón prestur Pálsson lýsir því að Þorkell prestur Guðbjartsson hafi lukt sér og afhent staðinn og kirkjuna á Grenjaðarstöðum með sínum eignum föstum og lausum ... og kvittar hann um ábúð og meðferð fyrrsagðra peninga og hvað kirkjunni á Grenjaðarstöðum brestur í sinn reikningsskap við hann skal Jón sjálfur bóta eða hans erfingjar, þó að greindur séra Þorkell geri þar eigi meira til; DI IV 608 609

[1446]: Testamenti Þorvarðs Loptssonar

gef ec Greniadarstadarkirkju c.; DI IV 676

11.10.1447: Jörðin Brekkur í Reykjahverfi er ... j greniadarstadar þingum; DI IV 710

9.8.1448: Gottskálk biskup staðfestir erkibiskupsveitingu séra Jóns Pálssonar fyrir Grenjaðarstað; DI IV 740

23.12.1449: Jörðin Hagi ... stenndvr j hvavmmvm j greniadarstadar kirkiv sokn; DI V 34

5.10.1453: Jörðin Presthvammur j reykiadal [er] j greniadarstada þingum; DI V 111

17.3.1456: Jörðin Dýjar liggir i greniadarstadapþingum; DI V 137

30.5.1458: Staðnum reiknuð selstaða í Þegjandadal; DI V 165166

1461: Máld DI V 280283

[1461] 3 prestar og 2 djáknar DI V 359

14.5.1479: Dómur um vanefndir sr. Einars Benediktssonar um staðarhald á Grenjaðarstað og er staðurinn aftur dæmdur undir bp. DI VI, 193-95

17.4.1493: Jarðirnar Brekka, Víkingsstaðir og Holtakot eru í Grenjaðarstaðarkirkjusókn. DI VII, 169.

3.12.1493: Jörðin Presthvammur er í Grenjaðarstaðarkirkjusókn. DI VII, 197.

1525: Máld DI IX 322325

1557: Máld DI XIII 259260

1595: Þjsks. Bps. B, III, 2, s. 2

1670: Þverárkirkja lögð til Grenjaðarstaðaprestakalls til uppihalds aðstoðarpresti; (PP, 303)

27.2.1880: Múlasókn lögð saman við Grenjaðarstaðasókn og Nessókn lögð undir Grenjaðarstað en Þverársókn lögð til Helgastaða; (PP, 303) [lög]

16.11.1907: Einarsstaða og Þverársóknir lagðar til Grenjaðarstaðar; (PP, 303) [lög]

Heimildir: DI; BBSÞ, 514

SP-224:003 kirkjugarður legstaður

“Kirkjugarðar eru tveir. Annar umhverfis kirkjuna... Hinn kirkjugarðurinn er nokkuð vestan við staðarhús.”

Heimildir: BBSÞ, 514

SP-224:004 heimild um útihús

Eystra útihús í miðjum suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:005 heimild um útihús

Vestara útihús í miðjum suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:006 heimild um útihús

Eystra útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-224:007 heimild um útihús

Vestara útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-224:008 heimild um útihús

Útihús rétt vestan við kirkju.

Heimildir: Túnakort

SP-224:009 heimild um útihús

Syðra útihús í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:010 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:011 heimild um útihús

Syðra útihús í vesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:012 heimild um útihús

Nyrðra útihús í vesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:013 heimild um hjall

Hús merkt 'Hjallhús' í austurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-224:014 heimild um beitarhús

“Norðan og austan við land jarðarinnar er Laxá, en að vestan er Kálfalækur, sem kemur sunnan Þegjindadal. Hann er gróinn dalur suður frá bæ. Þar eru Beitarhús.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 1

SP-224:015 heimild um beitarhús

“Við svonefndar Ytrilágar austan í fjallinu eru merkin móti Birningsstöðum, eru þær í allbrattri hlíð. Þarna er hraun meðfram ánni. Þar í hrauninu heitir Hólar. Þar eru gömul beitarhús, byggð af sr. Jóni Jónssyni, Grenjaðarstöðum um 1840, nær út við Brúargljúfur.” 1844: “Af þessum er ennú einasta að sjá Oddsstaði eða Austraholt, hvar mótar fyrir dálitlu túni umgirtu. Stendur það næst og í útsuður frá Brúum, undir norðari enda Þorgerðarfells, hvar eg hef látið byggja fjögur beitarhús fyrir stórt hundrað sauða, og hér um bil undir miðju Þorgeirstaðafells að vestan. Sér þar ennú fyrir tóftum og sléttu túni með sléttum grundum umhverfis.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 1; SSP, 155

SP-224:016 heimild um fjárskýli

“Við svonefndar Ytrilágar austan í fjallinu eru merkin móti Birningsstöðum, eru þær í allbrattri hlíð. Þarna er hraun meðfram ánni. Þar í hrauninu heitir Hólar. Þar eru gömul beitarhús... nær út við Brúargljúfur. Þar við er hellir sem rúmar 50 fjár.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 1

SP-224:017 heimild

“Norðan við hólana eru Grænur. Þar eru þrír hólmar í ánni, en þeir tilheyra Presthvammi. Þar norður undir stíflu heitir Sigmundarhagar.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 1-2

SP-224:018 *Draugavarða* heimild

“Hátt uppi á norðurenda Þorgerðarfjalls er Draugavarða.

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 2

SP-224:019 *Brúar* bæjarstaði býli

“Býlið Brúar er nú sem á miðöldum sjálfstað jörð við Laxárgljúfrin. Þar eru engin örnefni í túninu.” Ö-Grenjaðarstaður. “Norðasta býlið að austanverðu á dalnum hét Brúar. Það fór í eyði fyrir rúmum 100

árum...” Ö-Þegjandadalur. “Jarðarinnar er fyrst getið í máldögum Grenjaðarstaðakirkju á 14.öld. Kirkjujörð þaðan og oftast í byggð, þar til laust eftir 1820... Árið 1931, er Grenjaðarstað var skipt, hlaut jörðin 1/5 hluta af landi staðarins.” BBSÞ SSB: “Búar eða Brýr, suðaustur af Grenjaðarstað, við þá svonefndu Brúarfossa á halanum á Þorgerðarfelli, 20 hundruð að dýrleika og lögbýli, voru lagðar í eyði af næsta formanni mínum ... vegna landbrota, leir- og sandáburði á Brúarengi, landþrengsla og landmegurðar heima um sig svo og engjabrest staðarins. Sú í Jarðabókinni af 1760 umgetna hjáleigu við Brúa finnst nú hvergi, utan ef vera skildi stekkurinn, sem nú er brúkaður frá Birningsstöðum, hvar þó engar girðingar sjást.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 2; Ö-Þegjandadalur, 3; BBSÞ, 495; SSB, 155

SP-224:020 *Ferjuhólmi* örnefni ferja

“Þá er næst Brúarengi, nær frá hrauni og norðureftir. Austast á stykki þessu heitir Landhólmi... Norður af Landhólma er smáhólmi sem heitir Ferjuhólmi, sem enn er laus við land.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 3

SP-224:021 *Matarengi* örnefni áfangastaður

“Vestur frá Stórhól er Matarklettur úti í engjunum, beint norður í Prestsengi.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 3

SP-224:022 *Torfrókur* örnefni rista

“Milli bæjar og Stórhólslautar er engjastykki, sem heitir Austari-Sundpollur og Vestari-Sundpollur. Þetta er rétt norður af prestsetrinu... Þarna norður af út við ána eru engjar prestsins og heita Torfrókur.” “Torfrista og stúnga lök og lítt nýtandi og þar með að mestu þrotin.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 3; JÁM, 198

SP-224:023 heimild

“Milli bæjar og Stórhólslautar er engjastykki, sem heitir Austari-Sundpollur og Vestari-Sundpollur. Þetta er rétt norður af prestsetrinu... Þarna norður af út við ána eru engjar prestsins og heita Torfrókur... Í Torfrók var rúst.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 3

SP-224:024 heimild um leið

“Brúargerði var á holtsenda þar sem horn á Brúarmýri og Austurmýri mættust, en vegur frá Grenjaðarstöðum og Brúum aðskildi þær.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 3-4

SP-224:025 *Nátthagi* heimild

“Í norður og vestur af túni á Grenjaðarstöðum, við Búvelli er blettur milli hraungarðanna, sem heitir Nátthagi, var stundum hestageymsla kirkjustaðarins.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:026 *Hesthúsmór* örnefni hesthús

“Hesthúsmór var kargaþýfður mói suður af heimreiðinni á kirkjustaðinn.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:027 heimild um leið

“Hesthúsmór var kargaþýfður mói suður af heimreiðinni á kirkjustaðinn.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:028 heimild um leið

“Far vestan við norðvesturhorn Grenjaðarstaðarbæjar er langur hólhryggur, þar sem vitað er, að vestari heimreiðin lá í hlaðið. Heitir það Ríkismannahóll.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:029 *Draugatóft* heimild um hesthús

“Draugatóft er í túninu á bingu rétt vestan við núverandi kirkjugarð. Þetta var gömul tóft, líklega eftir

hesthús.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:030 *Garðshús* heimild um fjárhús

“Garðshús hét fjárhús í suðaustur horni túnsin, örstutt þaðan sem nú er býlið Staðarhóll...”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:031 *Hjalthús/Aðalból* heimild um fjárhús

“Í vesturenda túns á bakka Kálfalækjar hét Hjalthús, ein hjáleigan. Þar byggði Þrándur Indriðason býlið Aðalból, sem fjárhús Hjalthúsa stóðu á 19. öld.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4

SP-224:032 heimild um leið

“Með Kálfalæk að austanverðu er stígur með hrauni í átt niður að Þúfuvaði á Laxá.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4-5

SP-224:033 *Þúfuvað* heimild um vað

“Með Kálfalæk að austanverðu er stígur með hrauni í átt niður að Þúfuvaði á Laxá.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 4-5

SP-224:034 heimild um hesthús

“Hesthús Grenjaðarstaðar stóðu við þjóðveginn, þar sem heimreið er sunnan bæjar. Það var kallað gerðið á Barðinu.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 5

SP-224:035 *Á Barðinu/Ólafsgærði* heimild

“Hesthús Grenjaðarstaðar stóðu við þjóðveginn, þar sem heimreið er sunnan bæjar. Það var kallað gerðið á Barðinu. Húsmenskukofi einhver var þar og nefnt “Á Barðinu”. Löngu kominn í eyði. Í minni 19. aldar fólks var orðsveimur um, að það hefði heitið Ólafsgærði.” “Ólafsgærde heitir örnefni hjá kvíabólinu, þar sjást litlar tóftarleifar á einnri hæð, og eru menn ekki vísir í hvort þar hafi bygð verið, þó nafnið sýnist til þess líklegt. Má ekki aftur byggja, því túnstæði er ekkert.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 5; JÁM, 200

SP-224:036 *Á Grenjaðarstaðahólum/Ólafsgærði* bæjarstæði býli

“Húsmenskukofi einhver var þar og nefnt “Á Barðinu”. Löngu kominn í eyði. Í minni 19. aldar fólks var orðsveimur um, að það hefði heitið Ólafsgærði. Þó hafa einhverjir gizkað á núverandi bæjarstæði Hvols. En rústirnar þar voru vissulega miklu fornari og margfalt umfangsmeiri en skammlíf hjáleiga væri. Auk þess var sá staður ávallt nefndur “Á Grenjaðarstaðahólum”. Bæjarstæðið á Hvoli og framhald þess til suðurs er nefnt Hólar, og sagt er af sumum, að gamli Grenjaðarstaður hafi verið á Grenjaðarstaðahólum.” “Að lokum skal þess getið, að Grenjaðarstaðabærinn hefur einhvern tíma verið færður norðar, því að góðum kipp sunnar en bærinn er nú, eru svonefndir Grenjaðarstaðahólar, og þar á hinn forni bær að hafa staðið, að því er munnmæli herma.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 5; Ö-Þegjandadalur, 3

SP-224:037 *Tvígarðar* heimild um landamerki

“Tvígarðalækur kemur upp sunnan við túnjaðar á Einarssstöðum og er bæjarlækur þar. Sunnan við hann er holtabungan Tvígarðahæðir í landi Halldórsstaða í Reykjadal, en á merkjum eru hlaðnar Tvígarðar.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 5

SP-224:038 *Hrísar* bæjarstæði býli

“Undir Þorgerðarfjalli norður en um miðju þess á dalnum voru Hrísar er síðar breyttist í Hrísakot.” Ö-Grenjaðarstaðir. “Vestan í Þorgerðarfjalli syðst eru beitarhús frá Halldórsstöðum í Laxárdal. Þar var bær fyrrum, sem hét Hrísar...” Ö-Þegjandadalur. “Hrísar... Þar voru lengi höfð beitarhús, allt fram um 1930.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 5; Ö-Þegjandadalur, 2; BBSÞ, 519

SP-224:039 *Bjarnastaðir/Gíslastaðir* bæjarstæði býli

“Norðar á dalnum eru beitarhúsatóftir Grenjaðarstaða, þar sem Bjarnastaðir munu hafa verið í fyrndinni, öðru nafni Gíslastaðir?” “Næsta býli norðan við Hrísakot var Bjarnastaðir, og er drjúgur spölur þar á milli. Beitarhús frá Grenjaðarstað voru á Bjarnastöðum, en nú eru þau hrunin. Meðan beitarhúsin voru notuð, var túnið heyjað og heyið sett í hlöðu, sem byggð var við húsin.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 6; Ö-Þegjandadalur, 3

SP-224:040 *Holtagerði/Vestara-Holt* bæjarstæði býli

“Fyrir sunnan staðartúnið sem nú er, voru kot... Vestara-Holt...” “Holtagerde, þriðja eyðihjáleiga, kallast og Vestara Holt. Bygt fyrir manna minni fyrir sunnan staðartúnið, afdeild einasta að túni og engjum, Hefur nú í eyði legið 7 eður 8 ár.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 6; JÁM, 199-200

SP-224:041 *Oddstaðir/Eystra-Holt* bæjarstæði býli

“Fyrir sunnan staðartúnið sem nú er, voru kot... Vestara-Holt ...og svo er Eystra-Holt sama og Oddstaðir eða þar sem nú er Brúargerði.” Ö-Grenjaðarstaður. “Eystraholt, eða Oddstaðir, er nafn á eyðibýli, sem talið er hafa staðið mitt á milli Brúargerðis og Brúa.” BBSÞ. “Oddstader, kallast nú Eystra Holt, fjórða eyðihjáleiga. Bygð fyrir 50 árum skamt frá hinu Holtinu, í eyði næstu 10 eður 12 ár.” JÁM. 1844: “Af þessum er ennú einasta að sjá Oddsstaði eða Austraholt, hvar mótur fyrir dálitlu túni umgirtu. Stendur það næst og í útsuðir frá Brúum, undir norðari enda Þorgerðarfells, hvar eg hef látið byggja fjögur beitarhús fyrir stórt hundrað sauða, og hér um bil undir miðju Þorgeirstaðafells að vestan. Sér þar ennú fyrir töftum og sléttu túni með sléttum grundum umhverfis.”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 6; BBSÞ, 519; JÁM, 200; SSP, 155

SP-224:042 *Gíslastaðir* bæjarstæði býli

“Gíslastaðir og Gíslastaðagrundir eru norður af Hrísakoti með fjallinu. Þar eru rústir (er þetta ekki Bjarnastaðir?)”

Heimildir: Ö-Grenjaðarstaður, 6

SP-224:043 *Húsabakki* bæjarstæði býli

“Hvsabacke, önnur eyðihjáleiga. Liggur í Aðaldal við Skjálfandafljót...”

Heimildir: JÁM, 199

SP-224:044 *Grenjaðarstaðasel* heimild um býli/sel

“Greniadarstada Sel, sem áður um getur að staðurinn brúki við Kríngluvatn, skammt frá Geitagerði. Hefur byggt köflum saman og þess á milli verið sel staðarins, síðast fjell af því byggíng í næstu fardögum... Ekki má hjer aftur byggja staðnum að skaðlausu, sem selstöðunnar má ekki án vera.”

Heimildir: JÁM, 200

SP-224:045 *Garður* bæjarstæði býli

“Garður, hét önnur hjáleiga í Grenjaðarstaðartúni. Talin hafa verið, þar sem tún Staðarhóls er nú. Var í byggð frá um 1760 og fram yfir Móðuharðindi.”

Heimildir: BBSÞ, 518

SP-224:046 *Einbúi* bæjarstæði býli

“Einbúi, hét enn ein hjáleiga í túni Grenjaðarstaðar. Vitað með vissu að var í byggð 1746-1756.”

Heimildir: BBSÞ, 518

SP-224:047 *Hrísakot* bæjarstæði býli

“Þá er komið fram í Þegjandalsbotn, og nefnast þar Hæðir... Norðan við áðurnefndar Hæðir er eyðibýlið Hrísakot. Stendur það á svonefndum Hrísakotsgrundum, sem eru víðáttumiklar og grösugar. Þar eru nokkrar vallgrónar rústir og aðrar venjulegar mannvirkjaleifar eyðibýla, þótt teljast verði smávægilegar. Mjög langt er á milli Hrísakots og Hrísa.” “Hrisaland, kallast nú Hrísakot, heitir fornt eyðibíl fram á Þegjandidal, sem ekki hefur bygt verið í manna minni, en eru þó sýnileg byggíngamerki rústa og girðinga. Ekki má hjer aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera.”

Heimildir: Ö-Þegjandadalur, 2-3; JÁM, 200

SP-224:048 *Brúargerði* bæjarstæði býli

“Brúargerði, er örnefni neðan við Brúar, þar sem malarnámurnar eru nú við þjóðveginn og bendir nafnið til þess að þar hafi verið býli, þó engar sagnir finnist þar um.”

Heimildir: BBSÞ, 519

SP-224:049 heimild um sel

Í vitnisburðarbréfi frá 1458 segir að staðurinn eigi selstöðu á Þegindisdal. Selið er framan við lækinn. Gæti verið sama og Grenjaðarstaðasel 044.

Heimildir: DI V, 165-166

SP-224:050 *Ólafsgærði* bæjarstæði býli

Í sóknarlýsingu frá 1844 er getið um Ólafsgærði.

Heimildir: SSÞ, 155

SP-224:051 *Brynkatóftir* bæjarstæði bústaður

Tómthúsbýlið Brynkatóftir var í Húsbakkalandi sem leigt var til slægna Garðsbónða en Grenjaðarstaður virðist hafa átt.

Heimildir: SSÞ, 177

SP-225 Hjalthus

1712: “Hialthus, eyðihjáleiga. Bygt í staðartúninu fyrir manna minni, í eyði síðan bóluna, afdeild einasta að túni og engjum. Landskuld i í fyrstunni, en síðast lx   álnir.” JÁM, 199

SP-225:001 *Hjalthus* bæjarhóll bústaður

“Hjaltahús, hét hjáleiga frá Grenjaðarstað. Stóð rétt vestan við Aðalból. Fór í eyði 1880. Tómas Halldórsson hét síðasti ábúandinn.”

Heimildir: BBSÞ, 518

SP-226 Geitafell

1712: “Geitagerde, í eyði 11 eður 12 ár... Dýrleikinn óviss, því kotið tundaðist ekki.” JÁM, 212. Jörðin nefnd í málaga Grenjaðarstaðakirkju 1318/1391/1399. DI II, 431-4; IV, 17-22; III, 78-82. “Geitafell var eign Grenjaðarstaðarkirkju. Áður nefndist jörðin Geitagerði og var í eyði um 1700, en byggðist aftur á 18. öld og nefndist þá Geitafell, sem hún hét upphaflega.” HJ, 509. Tún 3.2 ha, 4/5 slétt. -Túnakort. “Túnið er fordjarfað af langvarandi órækt. Engjar öngvar, nema það lítið sem hent var í úthögunum. Úthagarnir bjarglegir. Staðurinn brúkar nú þetta kot til beitar frá selinu. Ekki þykir mönnum líklegt að þetta kot muni aftur byggjast fyrir heyskaparleysi.” JÁM, 212.

SP-226:001 *Geitafell* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur syðst í Reykjahverfi, austan undir Geitafellshnjúk.”

Heimildir: BBSÞ, 509

SP-226:002 heimild um útihús

Útihús í norðanenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-226:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús við túnjaðar vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-226:004 heimild um útihús

Syðra útihús við túnjaðar vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-226:005 heimild um útihús

Útihús rétt sunnan við bæjarhúsin

Heimildir: Túnakort

SP-226:006 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-226:007 heimild um útihús

Syðra útihús í suðvesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-226:008 *Merkivarða* heimild um landamerki

“Byrjum á Presthvammsfelli, sem er á vesturmerkjum á vatnahalla. Í norðvesturhorninu er þar á fellinu Merkivarða á svonefndum Langamel, sem er á sunnanverðu fjallinu.”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 1

SP-226:009 heimild um landamerki

“Byrjum á Presthvammsfelli, sem er á vesturmerkjum á vatnahalla. Í norðvesturhorninu er þar á fellinu Merkivarða á svonefndum Langamel, sem er á sunnanverðu fjallinu. Svo er frá þessari vörðu, austur í vörðu við vegginn, austan í fellinu.”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 1

SP-226:010 *Breiðugötur* heimild um leið

“Berhólar heita þar sunnan við vatnið, og brekkan þar upp af austan í fellinu heitir Berhólabrekka. Berhólasund liggur upp og ofan í Berhólum og niður að Kílfari. Í sundinu eru Breiðgötur.”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 1

SP-226:011 *Selgil* heimild um sel

“Suðurbrúnirnar er stórt svæði, melar, sem heita Eggjar. Þær ná að Selgili, sem kemur niður móti bæ... Niður af Selgili heita Skriður; um þær rennur oft mikið vatn. Næsta spilda suður að Þvergili. Túnið nú komið austur að brekku. Sel var neðan við brekkuna. Austur af Seli er Selhöfði (þetta sel var frá Grenjaðarstað).”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 3

SP-226:012 *Stórhöfðastígur* heimild um leið

“Stórhöfðalækur nær alla leið niður úr. Neðar í brún heitir Mórauðafلاغ, sem er þar vestur á eggjunum um mitt fjall, skógur upp að því. Stórhöfðastígur liggur þar ofan frá Höfða niður í Geira, sem er sunnan til í fjallinu...”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 3

SP-226:013 heimild um stekk

“Stórhöfðastígur liggur þar ofan frá Höfða niður í Geira, sem er sunnan til í fjallinu, sem ná niður að Mýri og upp í fjallið. Þá er næst Stekkur fast við ána, og upp af honum er Gráblesi uppi í fjalli; það er grávíðirunni.”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 3

P-226:014 heimild

“Suður með ánni koma svonefndir Halldórshvamar, og þar upp frá ánni heita Ytri-Mýrar, sem ná suður að Skjólækjum... Norðan við Skjólækki er Vörðumelur, áberandi melhóll með vörðu á; liggur á ská niður.”

Heimildir: Ö-Geitafell a, 4

SP-226:015 heimild um landamerki
 "...þaðan í vörðu vestanvert við norðurenda Breiðdals."
Heimildir: Ö-Geitafell a, 4

SP-226:016 heimild um leið
 "Í Geitafellstúni taldi ég 18 götuskorninga, grasi gróna flesta, þegar ég var unglingur, enda hefir jörðin verið þjóðbraut í orðsins fyllstu merkingu."
Heimildir: Ö-Geitafell b, 3

SP-227 Langavatn

1712: "Jarðardýrleiki xx ¢ , og so tíundast presti og fátækum." JÁM, 212. "Langavatn heitir eyðijörð milli Geitafells og Klambasels og stendur á austurbakka samefnds vatns undir Langavatnsheiði. Fór í eyði 1967." HJ, 519. Tún 4.4 ha, $\frac{1}{2}$ slétt. -Túnakort. "Túninu spillir bæjarlækurinn og hefur eyðilagt af því undir dagsláttu. Engið er mýrlent og spillist af vatni, sem jetur úr rótina. Úthagarnir eru nægir." JÁM, 213.

SP-227:001 *Langavatn* bæjarhóll bústaður
 "Lægðin fyrir ofan [Hrakhól] heitir Leyningur, upp að lágri hæð, sem bærinn er á."
Heimildir: Ö-Langavatn, 1

SP-227:002 heimild um útihús
 Útihús suðaustan við bæjarhús, við austurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-227:003 heimild um útihús
 Vestara útihús við miðjan austurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-227:004 heimild um útihús
 Eystra útihús við miðjan austurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-227:005 heimild um útihús
 Vestara útihús í miðjum suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-227:006 heimild um útihús
 Eystra útihús í miðjum suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-227:007 heimild um útihús
 Útihús í suðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-227:008 *Stekkjarholt* heimild
 "Þar áfram er láglandið, allstórt svæði, sem heitir Breiðamýri, utan við skurð, sem þar er á milli. Þar upp við hlíðina eru hólar, sem heita Stekkjarholt. Þar voru miklar rústir og vallargarðar í kring."
Heimildir: Ö-Langavatn, 1

SP-227:009 heimild um smiðju
 "Í túninu við vatni er sérkennilegur hóll, sem heitir Hrakhóll. Þar er sagt, að verið hafi smiðja og að einhver piltur hafi hengt sig þar. Þetta er neðst í túninu."
Heimildir: Ö-Langavatn, 1

SP-227:010 *Kofahóll*örnefni útihús

“Í túninu við vatni er sérkennilegur hóll, sem heitir Hrakhóll. Þar er sagt, að verið hafi smiðja og að einhver piltur hafi hengt sig þar. Þetta er neðst í túninu. Þar suður af er hóll, sem heitir Kofahóll...”

Heimildir: Ö-Langavatn, 1

SP-227:011 heimild

“...Skriðugil ...er mikið gil á merkjum á móti Klambaseli... Við Skriðugil efst er hóll með vörðu á, sem heitir Botnhóll.”

Heimildir: Ö-Langavatn, 1-2

SP-227:012 heimild um beitarhús

“Hlíðin suður með Eyrargilinu heitir Vatnshlíð suður með vatninu, en þar er ekki neitt undirlendi. Við vatnshornið er nefnt Beitarhús, og kringum þau er túnblettur.”

Heimildir: Ö-Langavatn, 2

SP-227:013 *Sel* heimild um sel

“Í hlíðinni upp af Vatnshorni eru seltættur. Þar á Áskell goði að hafa haft í seli, nefnt Sel, og hvammurinn nefndur Selhvammur.”

Heimildir: Ö-Langavatn, 3

SP-227:014 *Selgötur* heimild um leið

“Í hlíðinni upp af Vatnshorni eru seltættur. Þar á Áskell goði að hafa haft í seli, nefnt Sel, og hvammurinn nefndur Selhvammur. Þaðan liggja svo Selgötur.”

Heimildir: Ö-Langavatn, 3

SP-227:015 heimild um kolagrafir

“Skógur til kolgjörðar er að mestu eyddur.”

Heimildir: JÁM, 213

SP-228 **Presthvammur**

24 hdr 1529. 1712: “Jarðadýrleiki xxiii €, eftir því sem jörðin tíundast presti og fátækum...” JÁM, 213. Jarðarinnar er getið í Reykdælu sem er rituð ummiðja 13. öld. ÍF X, 152. 1453: Jörðin nefnd í bréfi DI V, 111. 1463: Þorsteinn Jónsson kaupir jörðina. DI V, 392. 1493. Þá gaf Þorsteinn Þorleifsson Hóladómkirkju jörðina. DI VII, 197. 1499: Hálf jörðin seld fyrir Ljósstaði í Vopnafirði. DI V, 110. 1529: Hólabiskup kaupir jörðina. DI IX, 487. 1530: Landamerkjaskrá jarðarinnar. DI IX, 562. Tún 6.4 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 300 m². -Túnakort. “Túnið er spilt af lángrandi órækt. Enginu spillir grjótsuppgangur og leirs og sands áburður úr Laxá. Úthagar eru nægir.” JÁM, 214.

SP-228:001 *Presthvammur* bæjarhóll bústaður

“Presthvammur stendur austan Laxár, suðaustur frá Klömbrur við brekkuræturnar, og ná tún jarðanna því nær saman.”

Heimildir: BBSÞ, 497

SP-228:002 heimild um útihús

Útihús suðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-228:003 heimild um útihús

Útihús suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-228:004 heimild um útihús

Útihús sunnan við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-228:005 heimild um landamerki

“Að norðan móti Klömbrum er það garður úr kvíslarósi beina stefnu í garð, sem liggur óslitinn yfir heiðina...”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 1

SP-228:006 heimild um landamerki

“Að norðan móti Klömbrum er það garður úr kvíslarósi beina stefnu í garð, sem liggur óslitinn yfir heiðina í miðja Syðri-Króka...”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 1

SP-228:007 *Ferjunaust* örnefni ferja

“Vestan við... Barð eru grasbakkar, sem liggja meðfram Laxá. Heita þeir Brúarvíkur. Þar er nyrst Ferjunaust við Laxá á merkjum.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 1

SP-228:008 heimild um stekk

“Vestan við... Barð eru grasbakkar, sem liggja meðfram Laxá. Heita þeir Brúarvíkur. Þar er nyrst Ferjunaust við Laxá á merkjum. Eina örnefnið þar er Stekkjarvík, sem ber nafn af gömlum stekkjarbrotum, sem eru þar skammt frá.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 1

SP-228:009 *Ásgilsstaðir/Litli-Presthvammur* bæjarstæði býli

“Agilstader kallast fornt eyðiból skamt suður frá jörðunni, þar eru sýnileg byggíngamerki girðinga og tóftarleifa. Ekki má hjer aftur byggja, því túnið er víði vaxið og í hrjóstur og mýri komið.” JÁM, 214. “Ásgilsstaðir, nefnir Árni Magnússon eyðibýli í Presthvammslandi og telur fornt. Rústir voru glöggar, þar sem nú er rafstöðin. Voru þessar rústin ýmist nefndar Ásgilsstaðir, Áskelsstaðir eða Litli-Presthvammur.” BBSÞ, 519. “Í túni stöðvarstjóra Laxárvirkjunnar stóð áður Litli-Presthvammur.” Ö-Presthvammur, 2 “Syðsti bær austan ár er Presthvammur... Talið er að á þessum bæ hafi búið höfðinginn Áskell goði, en Reykdæla segir að hann hafi búið í Hvammi. Þó er álitnið að bær hans hafi verið nokkru sunnar, fast þar fyrir norðan sem Laxá ryður sér leið frá Laxárdal gegnum klettana. Þar sjást í heiðarbrekkunni tóftir af gömlum bæ. Í Jarðabók Á.M. og P.V. eru það taldar tóftir af gömlum eyðibæ er hafi heitið Ásgilsstaðir.” KK.

Heimildir: JÁM, 214; BBSÞ, 519; Ö-Presthvammur, 2; KK, 121

SP-228:010 heimild um leið

“Upp af stíflunni er Hveitibrauðshvammur. Um hann liggur gata, sem Laxdælir fóru um, þegar þeir fóru lestarferðir til Húsavíkur.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 2

SP-228:011 *Húshóll* örnefni

“Sunnan við veginn suður að hól, Strýthól, sem er í brekkunni fyrir ofan dalinn, eru syðri Hlíðar. Sunnan og neðan við Strýthól er Húshóll.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 3

SP-228:012 heimild um beitarhús

“Heita uppsprettan á [Presthvammsd]alnum kölluð Laugin. Þar fyrir neðan eru gamlar beitarhústættur.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 3-4

SP-228:013 *Húshellir* örnefni

“Heita uppsprettan á [Presthvammsd]alnum kölluð Laugin. Þar fyrir neðan eru gamlar beitarhústættur. Austast í árhraunkambinum skammt fyrir sunnan tættur er hellir, sem heitir Húshellir.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 3-4

SP-228:014 *Selgata* heimild um leið

“Austan í fellinu norðan með vatninu er Vatnshnúta. Yfir hana er gata, sem heitir Selgata, og liggur norðvestur yfir hálsinn, niður að Presthvammsbæ.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 4

SP-228:015 *Selgata* örnefni sel

“Austan í fellinu norðan með vatninu er Vatnshnúta. Yfir hana er gata, sem heitir Selgata, og liggur norðvestur yfir hálsinn, niður að Presthvammsbæ.”

Heimildir: Ö-Presthvammur, 4

SP-228:016 heimild um landamerki

1530: “fyrir vtan rædur gardur sa er gengur wr laxáá og upp epter hvarge oc so yfer vm háls oc j gard þann er girdir fyrir ofan slj.”

Heimildir: DI IX, 562

SP-228:017 heimild um landamerki

1530: “fyrir vtan rædur gardur sa er gengur wr laxáá og upp epter hvarge oc so yfer vm háls oc j gard þann er girdir fyrir ofan slj. ... fram á laxaardal rædur gardur sa er geingur vndan grasteini til aar oc rettsyni a fiall vpp.”

Heimildir: DI IX, 562

SP-229 Klömbrur

1712: “Jar<ðar>dýrleiki xx ¢, og so tíundast ut supra.” JÁM, 214. Jörðin nefnd í máldaga Grenjaðarstaðakirkju 1318/1391/1399. DI II, 431-4; IV, 17-22; III, 78-82. Tún 6.4 ha, 9/10 slétt. Sáðreitirnir 400 m². -Túnakort. Enginu spillir Laxá með sandsáburði og heypri upp grasrótinni með flettum oftlega til skaða merkilegs, sem að á eykst meir og meir. Úthagarnir eru mjög litlir...” JÁM, 214.

SP-229:001 *Klömbrur* bæjarhóll bústaður

“Bærin stendur norðarlega í breiðum hvammi undir Hvammsheiði syðst. Tún Brekku og Klambra ná saman.”

Heimildir: BBSþ, 498

SP-229:002 heimild um útihús

Eystra útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229:003 heimild um útihús

Vestara útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229:004 heimild um útihús

Útihús við suðvesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:005 heimild um útihús

Vestasta útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:006 heimild um útihús

Mið útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:007 heimild um útihús

Austasta útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:008 heimild um útihús
Útihús við suðausturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:009 heimild um útihús
Nyrsta útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:010 heimild um útihús
Mið útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:011 heimild um útihús
Syðsta útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229:012 heimild um beitarhús
Fimm samstæði útihús í túnbletti merkt 'Beitarhúsatún' norðaustan við tún.

Heimildir: Túnakort

SP-229:013 heimild
“Sunnan við [Hóls]engið er stykki, bæði gras og hraun, sem nefnt er Krókar. Um þá er girðing og nær upp að vegi syðst.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 1

SP-229:014 *Kvíalaut* örnefni kvíar
“Öll mýrin er orðin tún upp að brekku. Syðst í túnið niður við hraun er Kvíalaut, og mórinn þar í kring heitir Kvíamór.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 1

SP-229:015 heimild um stekk
“Þar suður og niður af, neðan við Háabrekku eru lækir, sem heita Geirar, út og uppaf Krikanum. Sunnan við Geirana er hall, sem heitir Stekkjarhall, og Stekkur er hvilft ofanhallt við Stekkjarhall.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 2

SP-229:016 *Byrgislágar* örnefni smalakofi
“Suður og upp af Rauðamel eru lágar, sem heita Byrgislágar.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 2

SP-229:017 *Torfur* örnefni rista
“Upp af Gerðinu heitir Háabrekka... Þar uppaf er hæðarbrún, melhóll, sem heitir Hlass... upp af Hlassi heita Torfur.” “Torfrista og stúnga bjargleg.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 2; JÁM, 214

SP-229:018 heimild
“Upp af Gerðinu heitir Háabrekka... Þar uppaf er hæðarbrún, melhóll, sem heitir Hlass... upp af Hlassi heita Torfur. Suðaustur af þeim er allstór hóll í heiðinni, með vörðu á. Þessi hóll heitir Grýluhóll.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 2

SP-229:019 heimild um beitarhús
“Skammt austur af Grýluhól í miðri heiðinni, upp af mýrinni austan vegar, eru Beitarhús.”

Heimildir: Ö-Klömbrur, 2

SP-229:020 *Skipeyri* heimild um uppsátur

“Austur af Lágunum við Langavatn er malareyri, sem heitir Skipeyri... Við Skipeyri var haft uppsátur.”

Heimildir: Ö-Klömbur, 2

SP-229:021 heimild um mógrafir

“Móskurður hefur að fornu verið, verður ekki brúkaður fyrir vatnságangi so sem mönnum sýnist.”

Heimildir: JÁM, 214

SP-229b Klambrasel

“Klambrasel. Hér var fyrrum sel frá Klömbur en varanleg byggð hófst 1848 er Jónatan Grímsson reisti bæ á seltóftunum.” HJ, 510. “Í Fornbréfasafni getur jarðarinnar Hóls í Reykjahverfi milli Stóru-Reykja og Langavatns. Bréf frá 1318 og 1397 sýna að þetta var allvæn jörð. Síðan er Hóls ekki getið og má líklegt telja, að jörðin hafi farið í eyði um svartadauða... Jónatan og Kristín fengu síðan leyfi Grenjaðarstaðsprests til að byggja á Klambraselstóttum 1848... Býlið hlaut nafnið Klambrasel og allt land Hóls.” Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 1-2 Í sóknarlýsingu segir af seli frá Klömbur í Hólslandi. SSÞ, 154. Tún 6.5 ha, 1/3 slétt. -Túnakort.

SP-229b:001 *Klömbusel* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur undir Reykjafelli syðst, um 4 km suður frá Hveravöllum í Reykjahverfi.” “Jónatan og Kristín fengu síðan leyfi Grenjaðarstaðsprests til að byggja á Klambraselstóttum 1848. Prestur lagði til máttarviði í baðstofu, sem mátti vera tvö stafgólf, 3-4 metrar á lengd, og grind í eldhúskofa. Auðvitað var hvort tveggja óþiljað í fyrstu.”

Heimildir: BBSP, 510; Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 1

SP-229b:002 heimild um útihús

Nyrðra útihús í norðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:003 heimild um útihús

Syðra útihús í norðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:004 heimild um útihús

Vestasta útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:005 heimild um útihús

Mið útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:006 heimild um útihús

Austasta útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:007 heimild um útihús

Nyrsta útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:008 heimild um útihús

Mið útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:009 heimild um útihús

Syðsta útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:010 heimild um útihús

Útihús í norðurenda túns merkt 'Hólkot (eyðibýli)' sem liggur norðan við tún Klambrasels.

Heimildir: Túnakort

SP-229b:011 *Hóll/Hólkot* heimild um bústað

“Í Fornbréfasafni getur jarðarinnar Hóls í Reykjahverfi milli Stóru-Reykja og Langavatns. Bréf frá 1318 og 1397 sýna að þetta var allvæn jörð. Síðan er Hóls ekki getið og má líklegt telja, að jörðin hafi farið í eyði um svartadauða.” Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 1. “Hólkotsflói er mýrarflói norðan bæjar. Neðan brekku og vestan flóans er eyðibýlið Hóll, eða Hólkot, nú allt afgirt og tún.” Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 6. “Hólkot, hét býli er stóð á ás norð-vestur frá Klambraseli. Þar eru glöggar rústir.” BBSÞ, 519. Í SSÞ segir að land jarðarinnar hafi allt verið afmarkað eð görðum.

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 1; Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 6; BBSÞ, 519; SSÞ, 156

SP-229b:012 heimild um landamerki

“Að vestan: Langahlíð, girðing móti Miðhvammi.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 2

SP-229b:013 heimild um landamerki

“Að norðan móti Yztahvammi forn garður austur í Reykjakvísl...”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 2

SP-229b:014 heimild um landamerki

“...frá Reykjakvísl forn garður austur yfir Nónás, austur að mýri.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 2

SP-229b:015 *Tvívörður* heimild

“Merkin að vestan eru á svonefndri Lönguhlíð á móti Miðhvammi... Á Lönguhlíð eru Tvívörður. Það eru tvær vörður saman, aðeins austur en merkjalínan.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 3

SP-229b:016 *Torfhyllur* heimild um ristu

“Niður af Fleti við ána er Torfhyllshorn, sem er suður af Torfhyl. Við Torfhyl og þar í grennd var bæði torfrista og svarðartekja.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 4

SP-229b:017 heimild um mógrafir

“Niður af Fleti við ána er Torfhyllshorn, sem er suður af Torfhyl. Við Torfhyl og þar í grennd var bæði torfrista og svarðartekja. Síðast mun hafa verið tekinn upp svörður upp úr 1930.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 4

SP-229b:018 *Djúpavað* heimild um vað

“Hringhyllur, sem dregur nafn af lögun, er suður og niður frá bæjum. Norðan við hann, spöl norðar, er Djúpavað.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 5

SP-229b:019 *Selvað* heimild um vað

“Þar sem [Bæjarlækurinn] beygir til vesturs, er Selvað, sem dregur nafn af Klambraseli.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 5

SP-229b:020 *Helghólsvað* heimild um vað

“Helghóll er við kvíslina, beint á móti Helghólsnesi vestan hennar... Við Helghól er Helghólvað.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 5

SP-229b:021 heimild um stekk

“Spöl norðan við Helghólsnes heitir Straumbrot í ánni... Víkurdráttur er þar rétt norðar. Rétt þar við er

Stekkjarnes, og þar við kvíslina er Stekkurinn. Hann var síðast notaður 1943 og stendur nokkuð uppi enn.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 5

SP-229b:022 *Bogavarða* heimild um refagildru

“Þar sem Grasgil, Rauðagil og Litlagil myndast, heita Botnar. Eru þeir norðan við Skriðugil og sunnan við Sigurðarhæð... Í Botnum, suður við Skriðugil, var Bogavarða. Þar voru stundaðar refaveiðar, m.a. í boga. Æti var geymt í vörðunni, sem gaf frá sér lykt til að hæna dýrin að.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 6

SP-229b:023 *Torfi* heimild

“Vestan eða suðvestan Grasflata og spöl norðan við Skriðugil var varðan Torfi. Þegar Kristján man fyrst eftir, stóð varðan á smámel, og moldarbörð voru austan við hana. Nú er þar meiri uppblástur og varðan hrunin. En nafnið lifir.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 6

SP-229b:024 *Tjaldlág* heimild um tjaldstaður

“Í Hálsum, rétt suðaustur af Grasflötum, er Tjaldlág, sem var tjaldstaður grasafólks.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð a, 8

SP-229b:025 *Þjóðsaga*

“Þegar ég var ungur, heyrði ég þá sögu, að kálfur hafi fallið í gjá þá (líklega í Kelduhverfi), sem við köllum hér Guðfinnufjá og talin er, að liggi gegnum Ísland. Sagan segir, að kálfurinn hafi ekki náðst, því hann hafi hlaupið undir jarðbrú og aldrei náðst. En sagan segir, að nokkru síðar hafi kálfurinn komið fram á Suðurlandi, hvort sem hann hefur sjálfur komið úr gjánni eða honum hefur verið bjargað úr henni. Og trúir nú þeir sem trúa geta.”

Heimildir: Ö-Klambrasel & Brúnahlíð b, 2

SP-230 Brekka

1712: “Jarðardýrleiki xvi ¢, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 215. 1493: Jörðin nefnd í bréfi. DI VII, 169. Tún 3.2 ha, 9/10 slétt. Sáðreittir 400 m². -Túnakort. “Enginu spillir Laxá til stórs skaða ut supra. Úthagarnir eru bjarglegir fyrir suðfé en mjög haglitlir fyrir stórgripi...” JÁM, 215.

SP-230:001 *Brekka* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur neðarlega í vesturhlíð Hvammsheiðar, suðaustur frá Hrauni.”

Heimildir: BBSÞ, 499

SP-230:002 heimild um útihús

Vestara útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-230:003 heimild um útihús

Eystra útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-230:004 heimild um útihús

Útihús rétt sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-230:005 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni sáðreits í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-230:006 heimild um stekk

“Næst niður við Laxá heitir Efstipartur og Miðpartur. Þar upp af er hraunbreiða, og niður í hana gengur lág, sem heitir Þórunnarlæg. Yzt í henni er Stekkur.”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:007 *Merkivarða* heimild um landamerki

“Upp af Dranghrauni heita Hæðir. Yzt á hæðum hét áður Merkivarða...”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:008 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Upp af Dranghrauni heita Hæðir. Yzt á hæðum hét áður Merkivarða og Merkigarður var þar niður af.”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:009 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Yzt í túninu er Ærhúshóll. Norðan við Ærhúsið er Ærhúslaut, og þar upp af er Ærhúsgil.”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:010 *Hesthúshóll* heimild um hesthús

“Niður af Ærhúshól er Hesthúshóll.”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:011 *Fjárhúshóll* heimild um fjárhús

“Niður af Ærhúshól er Hesthúshóll. Sunnar og ofar er Fjárhúshóll.”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:012 *Geithúshóll* heimild um geitakofa

“Þar sem bærinn er er suður af honum er Geithúshóll.”

Heimildir: Ö-Brekka, 1

SP-230:013 heimild

“Út og ofan við Hrafnabjörg er melur, sem heitir Þrívörðumelur. Þar voru þrjár vörður áður fyrr, sér fyrir þeim.”

Heimildir: Ö-Brekka, 2

SP-230:014 *Systur* heimild

“Syðst á enda við enda Lönguhlíðar er hóll. Á honum eru tvær vörður, sem heita Systur...”

Heimildir: Ö-Brekka, 2

SP-230:015 heimild um beitarhús

“...suður af [Klemensarhól] er Torfhylsmór og Torfhylur í kvíslinni... Suður af Torfhylsmó eru Beitarhús. Þar austur af er mýri, sem heitir Beitarhúsmýri.”

Heimildir: Ö-Brekka, 2

SP-231 Hraungerði

“Hraungerði hét býli, sem byggt var í Hraunslandi árið 1823 fyrir tilstuðlan Grenjaðarstaðaprests.” HJ, 519.

SP-231:001 *Hraungerði* bæjarhóll bústaður

Rétt austan við Hraun.

Heimildir: Túnakort Hrauns

SP-231:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort Hrauns

SP-231:003 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Ærhús, útaustur af bænum...”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-231:004 heimild um útihús

“Ærhús, útaustur af bænum, og kofi þar rétt hjá.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-231:005 heimild um lambhús

“Lambhús, út á túnhorni, við tjörnina.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-231:006 heimild um hesthús

“Hesthús, vestast.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-232 Hraun

1712: “Jarðadýrleiki xx €, og so tíundast ut supra.” JÁM, 215. Tún 3 ha, 1/3 slétt. Sáðreitir 350 m². -Túnakort. “Enginu grandar Laxá, sem áður segir um Klömburur. Úthagarnir eru mjög litlit, og er því hætt að engið beitist.” JÁM, 216.

SP-232:001 *Hraun* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur í hraunkrika, skammt suðvestur frá Miðhvammi.”

Heimildir: BBSÞ, 500

SP-232:002 heimild um útihús

Útihús rétt sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-232:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnakort

SP-232:004 heimild um útihús

Syðra útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnakort

SP-232:005 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Fjárhús: Ærhús, suðvestur af bænum, lítil hlaða við húsið, snýr út og suður, dyr austur. Hesthús, áföst við, sunnan undir... tekur 30 fjár.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-232:006 *Hjálmarshús* heimild um fjárhús

“Fjárhús: Ærhús, suðvestur af bænum... Hjálmarshús, ofurlitlu vestar, heytóft sunnan undir, hvort tekur 30 fjár... Hjálmarshús, kennd við Hjálmar Sigurðsson, mann Sesselju, móðursystur Sólveigar.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-232:007 *Lambhús* heimild um lambhús

“Lambhús, suður á túni, vestan götu, sneri austur og vestur, dyr austan á, tóft vestan við.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-232:008 *Kerlingarkofi* heimild um fjárhús

“Kerlingarkofi, syðst í túnhorni, svolítill hlaða við, vestan undir, kofi suður úr með jötu. Þar voru hafðir hrútar. Í þessum kofa mundi Jóna móðir Sólveigar, að gömul kona bjó, Elín að nafni.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1

SP-232:009 örnefni stekkur

“Stekkjárvík, norðan við [Tjarnarbakka], vestur af bæ í Miðhvammi, graslendisvík inn í móinn.”

Heimildir: Ö-Hraun, 1-2

SP-232:010 *Brekkugata* heimild um leið

“Brekumelur, sáðgarðsmelur sunnan við [Lindarholur]. Eftir honum liggur gata í Brekku... Brekkugata, yfir Holur og Hraungerðistún.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:011 heimild

“Brekumelur, sáðgarðsmelur sunnan við [Lindarholur]... Í honum sér fyrir gömlum garðhleðslum.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:012 *Miðgerðisgata* heimild um leið

“Miðgerðisgata, útaustur úr hlaðinu, norðar en [Brekugata]. Báðar yfir Hraungerðistún.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:013 *Mór* örnefni mógrafir

“Mór, fráskilinn hinum, austur af Hraunsrétt.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:014 *Messugata* heimild um leið

“Messugata liggur suðaustur móinn.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:015 *Mógata* heimild um leið

“Mógata, frá réttinni að Klömbrum.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:016 *Litlarétt* heimild um rétt

“Litlarétt, norðan undir hraungarðinum í túnjaðrinum. Þar var fjárréttin, en auk þess nokkrir gamlir, niðurfallnir dilkar, orðnir lyngi vaxnir og berjaland. Þarna mun hafa verið gamla fjárréttin, fyrirrennari núverandi Hraunsréttar.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:017 *Strákaklif* heimild um leið

“Strákaklif, rétt suðaustur af [Litlarétt], gegnum Hraungerði suður í Ytrikrök. Nú er þessi gata tekin af, en þá var þetta engjagata. Þarna mætti Sólveig Þórhalli á Fjalli þegar hún var barn, og hefur eftir honum orðin: ‘Þetta er óhræsisvegur. Það má samt klöngrast hann’, og tví- eða þrítók setninguna. Var með steingrátt klyfjahross í taumi.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:018 *Hraunsrétt* heimild um rétt

“Ytraklif eða Ytra-Ferðamannaklif, austur úr [Ytrikrök], þar sem nú er hliðið inn í Safnhringinn, upp á móinn. Hraunsrétt, fjallskilarétt Aðaldals með 30-40 dilkum.”

Heimildir: Ö-Hraun, 2

SP-232:019 *Ferðamannavegur* heimild um leið

“Miðhvammsengi, vestan við [Beinrófu] í einu lagi. Ferðamannagötur liggja yfir [Miðhvammsengi], bæði á Fögrufit og Þúfuvaði, út að hrauninu og austur að Syðrikrök o.s.frv.”

Heimildir: Ö-Hraun, 3

SP-232:020 *Matarklettur* örnefni áfangastaður

“Yztipartur Yztahvamms, löng spilda norður af [Matarklettsnesi] út að Hagamerkjum, ógreiðfær,

hrjóstrugur árbakki. Matarklettur, stakur klettur í [Matarklettsnesi].”

Heimildir: Ö-Hraun, 3

SP-232:021 *Fjósstígur* heimild um leið

“Fjósstígur yfir hraunið vestur í [Breiðuvallanes]...”

Heimildir: Ö-Hraun, 4

SP-232:022 heimild um leið

“Fjósstígur yfir hraunið vestur í [Breiðuvallanes], en af honum liggur gata suður á Hrossavelli.”

Heimildir: Ö-Hraun, 4

SP-232:023 *Fjósstígshellir* heimild um fjárskýli

“Fjósstígshellir í [Hraungarði], þar voru hafðar nokkrar kindur nokkur ár, ca. 20. Hlaðinn garði og gerður dyraumbúnaður.”

Heimildir: Ö-Hraun, 4

SP-232:024 *Hraungerðisstekkur* heimild um stekk

“Hraungerðisstekkur, austan við [Hrossavallaklif] í hraunjaðrinum norður af [Miðhvammsengi].”

Heimildir: Ö-Hraun, 4

SP-232:025 *Hrossavallastekkur* heimild um stekk

“Hrossavallastekkur, rétt norðan við [Hrossavallaklif], þar var aðalstekkur jarðarinnar.”

Heimildir: Ö-Hraun, 4

SP-232:026 *Narfavarða* heimild

“Narfavarða suður- og vesturhorn hraunsins, rétt sunnan við [Hrossavallaklif vestara].”

Heimildir: Ö-Hraun, 4

SP-232:027 *Hvíthólastígur* heimild um leið

“Stígar greinast í Hvíthólastíg frá bænum...”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:028 *Grafhólastígur* heimild um leið

“Stígar greinast í Hvíthólastíg frá bænum, Grafhólastíg og Pétursstíg, þegar dregur vestur í hraun.”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:029 *Pétursstígur* heimild um leið

“Stígar greinast í Hvíthólastíg frá bænum, Grafhólastíg og Pétursstíg, þegar dregur vestur í hraun.”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:030 *Engjagarður* heimild

“Engjagarður, forn grjótagarður, sem hefur legið fyrir Vesturengjum. Var hresst upp á hann á síðari tímum um Stígana, þar sem ásókn var aðallega af gripum úr högunum, norðvestan við bæinn vestur á Vesturengjum.”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:031 *Steinbogi* heimild um brú

“Steinbogalækur úr Kálfatjörn. Steinbogi yfir, eru þar hlaðnir kampar og hellur lagðar yfir, en þó opin ræsi milli sumstaðar.”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:031 *Bryggjur* heimild um brú

“Bryggjulækur eftir að Steinbogalækur klofnar um [Bryggjuhólma]. Bryggjur þar sem farið er yfir.”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:032 *Bryggjuvöð* heimild um vað

“Bryggjuvöð í [Bryggjuhólma] á Hagagötur.”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:032 *Skógarvöð* heimild um vað

“Skógarvöð yfir [Steinbogalæk], austan við [Steinboga].”

Heimildir: Ö-Hraun, 5

SP-232:036 *Dýflissa* heimild

“Rétt norður af [Gálgaklettum í Hagalandi], í Hraunslandi, hinum megin við lækinn, er hraunborg með leirleðju í botni. Heitir hún Dýflissa. Segir þjóðsagan, að þjófar tveir, sem hengdir voru í Gálgaklettur eða Þjófaklettum, hafi verið urðaðir í Dýflissu.”

Heimildir: Ö-Hagi, 1

SP-233 **Miðhvammur**

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast ut supra.” JÁM, 216. Tún 2.6 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 50 m². -Túnakort. “Enginu spillir Laxá með grjótsáburði, en þó ekki til merkilegs skaða hingað til. Uthagarnir bjarglegir.” JÁM, 216.

SP-233:001 *Miðhvammur* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur skammt upp frá Daufhyl, um ½ km suður frá Reynisstað.”

Heimildir: BBSÞ, 501

SP-233:002 heimild um útihús

Útihús í norðurhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-233:003 heimild um útihús

Útihús vestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-233:004 heimild um útihús

Útihús austan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-233:005 heimild um útihús

Útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-233:006 heimild um fjárhús

“Ærhús, suðvestur í túni, dyr vestan á hliðarvegg við norðurstafn.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:007 heimild um lambhús

“Lambhús, út og niður í túni, snýr austur og vestur, dyr og jötukofi norðan undir, nú búið að rífa.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:008 *Nýhús* heimild um fjárhús

“Nýhús byggt af K.S. suður á túni, tekur 50 fjár, við hlöðu, sem þar var áður byggð af sama.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:009 heimild um hesthús

“Hesthús syðst á túni - gamla túninu - tók tvo hesta en þeir K.S. og S.F. stækkuðu það um helming. Nú er það að hrúni komið.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:010 *Valhöll* heimild um fjárhús

“Valhöll nefndu Miðhvammskrakkar fjárhús nyrzt á túninu, þar sem B.G. hafði fé sitt, þegar hann var þar. Nú eru þar aðeins veggir eftir.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:011 *Lækjarhlíð* heimild um þvottastað

“Lækjarhlíð niður af bæ, þar sem farið var eftir vatni og til ullarþvotta.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:012 *Miðhvammstekkur* heimild um stekk

“Miðhvammstekkur austur við Kvísl, hústóft hlaðinn úr blágrýti að miklu leyti. Þar mun hafa verið öllu frekar hús en stekkur, þó nafnið hljóði svo.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:013 *Bjarnarvarða* heimild um landamerki

“Langahlíð, vesturbrún heiðarinnar, byrjar sunnan í Klambraselslandi, nær út að Bjarnarvörðu, blásin að ofan. Þar eru núverandi merki Miðhvamms og Klambrasels.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 1

SP-233:014 *Lúsavarða* heimild

“Miðhvammshnjúkur í brúninni suður af [Djúpahvamm], alblásin. Stórhnjúkur, þar suður af, öllu minni um sig og ívið vestar... Lúsavarða, uppi á Stórahnjúk, gömul.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 2

SP-233:015 *Þrælagerði* heimild

“Þrælagerði, undir brekkunni ofan við Hvítholt. Markar þar fyrir hornréttum garði umhverfis og að minnsta kosti eina tóft innan gerðisins, en allt er þetta nú við og lyngi vaxið.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 2

SP-233:016 *Klambraselsgata* heimild um leið

“Klambraselsgata, þangað heim liggur rétt norðan við Miðhvammshnjúk.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 2

SP-233:017 *Miðhvammsgerði* bæjarstæði býli

“Dý, uppsprettur rétt neðan við Ærhúsið, sem hafa afrennsli út í Mýri. Miðhvammsgerði, neðan við Dý, gamalt eyðibýli...” “Miðhvammsgerði, hét í túnfæti Miðhvamms. Var í byggð frá 1755-1789.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 2; BBSÞ, 519

SP-233:018 heimild

“Dý, uppsprettur rétt neðan við Ærhúsið, sem hafa afrennsli út í Mýri. Miðhvammsgerði, neðan við Dý, gamalt eyðibýli og grasi gróinn mór með æði mörgum smátóftum, vallgrónum.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 2

SP-233:019 *Langabryggja* heimild um brú

“Dauðhylur rennur úr Hraunstjörnu út gegnum landið neðan undir Miðhvammsmó, djúpur, tær uppsprettulækur. Langabryggja, annað aðalvaðið yfir Dauðhyl, og eru hleðslur báðum megin við vaðið, forn mannvirki, sennilega frekar til yfirferðar en stíflur. Hafa þar heitir Langabryggja eða bryggjur, en nafni færst á vaðið, þegar bryggjurnar eyðilögðust. Annars er vaðið ennþá í viðlögum.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 3

SP-233:020 *Miðhvammstekkur* heimild um stekk

“Nátthagatagl, yzt og austast úr Hraunsnátthaga, grasmóar og grjótholt á milli. Miðhvammstekkur í [Nátthagatagli], þar var enn mjólkað á stekk allra fyrstu ár S.F. og B.G., er þeir bjuggu þar saman.”

Heimildir: Ö-Miðhvammur, 3

SÞ-234 Yztihvammur

1712: “Jarðadýrleiki xx €, og so tíundast ut supra.” JÁM, 216. [1416?27] Jörðin nefnd bréfi. DI III, 582. Tún 2.6 ha, ¼ slétt. Sáðreitir 100 m². -Túnakort. “Enginu spillir Laxá með grjóts og sands áburði til stórskaða... Uthagarnir eru nægir fyrir sauðfje, en mjög graslitlir fyrir stórgripi...” JÁM, 217.

SÞ-234:001 *Yztihvammur* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur við brekkurætur Hvammsheiðar, skammt frá Daufhyl að austan.”

Heimildir: BBSÞ, 504

SÞ-234:002 heimild um útihús

Nyrðra útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-234:003 heimild um útihús

Syðra útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-234:004 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-234:005 heimild um landamerki

“Landamerki:...að sunnan fornt garðlag neðan frá Daufhyl við Löngubryggju upp í Reykjavísl...”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1

SÞ-234:006 heimild um landamerki

“Land jarðarinnar er tvískipt, meginhlutinn innan áðurnefndra merkja og Daufhýls að vestan, en auk þess mólendi nokkuð vestan Daufhýls, milli hans og Litlalækjar, er kemur undan hrauninu norðvestur af Hrauni, að norðan réði garðlag.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1

SÞ-234:007 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Ærhús hét út og austur við túngarð, þar eru nú aðalfjárhús jarðarinnar. Tveir samastæðir kofar - veggur á milli - og tók hvort um sig 30 fjár.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1

SÞ-234:008 heimild um túngarð

“Ærhús hét út og austur við túngarð...”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1

SÞ-234:009 heimild um hesthús

“Ærhús hét út og austur við túngarð, þar eru nú aðalfjárhús jarðarinnar... Hesthús fyrir 2 til 3 hesta var rétt sunnan við húsin... Reykhús á Hesthústóftum”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1

SÞ-234:010 *Lambhús* heimild um lambhús

“Lambhús hét suður og upp af bæ, tók um 30 fjár, nú rífið.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1

SÞ-234:011 *Hvammsheiðarreiðgötur* heimild um leið

“Reykjalág gengur upp brekkurnar frá Hvammsheiðarreiðgötum gömlu, er sniðskera brekkurnar út og austur og áður lágu um bæjarhlaðið suður Hvammana og á vöðin á Laxá fram að Stöðum. Hún er algröin, glerhörð, og markar þar varla fyrir hóffari, þó hún væri oft farin upp til Reykjahverfis og af Reykjum er nafnið dregið.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 1-2

SP-234:012 *Vörðumelur* örnefni

“Vörðumelur heitir norðan við Reykjalág að neðanverðu, rétt upp af Hvammsheiðargötum.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 2

SP-234:013 heimild um stekk

“Flatir, sléttur hjalli niður af Reiðhnjúk. Stekkjargil norðan við Flata, gróið gil með lækjarsitru. Þaðan er nú vatnsleiðsla heim. Rústir af stekk eru neðst í giliinu.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 2

SP-234:014 *Geithellir* heimild um fjárskýli

“Geithellir, hellisskúti allmikill í gili, því, er við þá er kennt og liggur á norðurmerkjum. Þar er afbragðsskjól fyrir 60-70 fjár, enda oft að gagni orðið.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 2

SP-234:015 heimild um stekk

“Borgarás liggur frá norðri til suðurs um miðja Hvammsheiði. Borgir, mjög mishæðótt land í norðausturhorni landsins við Reykjakvísl, blásnir hávaðarnir en vel gróið í lægðum. Gamalt stekkbrot er sunnan undir þeim, hlaðið úr grjóti.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 3

SP-234:016 *Hesthúskinn* heimild um áfangastað

“Hesthúskinn sunnan í hvamminum, fastur áningarstaður ferðamanna og þá nefndur svo, en síðan þær ferðir breyttust, er nafnið lítið notað.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 3

SP-234:017 *Daufhylsvað* heimild um vað

“Daufhylur er vatnsmikill lækur, er rennur úr Hraunstjörn og öðrum uppsprettum við hraunið út með Hvammsheiði og í Laxá við Geithellur. Daufhylsvað er í læknum, aðalferðamannavegur vestan frá Hólmavaði upp í Hvammsheiði.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 3

SP-234:018 heimild um stekk

“Yztahvammaborg, beint vestan af Löngubryggju, hraunborg. Þar var stekkur í borginni.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 3

SP-234:019 heimild um hesthús

“Hesthúshólar, beint vestan af bænum á bakka Daufhys, þar sem nýbýlið Lækjarhvammur er nú. Þarna voru og eru enn tóftarbrot. Mun þar hafa verið sumarfjós og hestaskýli að vetrarlagi, meðan hross gengu vetrarlangt gjaflaust.”

Heimildir: Ö-Yztihvammur, 4

SP-234:021 *Ystahvamsgerði* bæjarstæði býli

“Ystahvamsgerði, var í norðurjaðri Ystahvammstúns. Þar er fyrst getið byggðar 1840 og fór í eyði 1862.”

Heimildir: BBSÞ, 519

SP-235 **Árbot**

1712: “Jarðardýrleiki xx ƒ, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 220. 1263: Jörðin nefnd í landamerkjabréfi. DI II, 4. 1397: Jörðin nefnd í landamerkjabréfi. DI III, 617-618. Tún 3.7 ha, 9/10 slétt. -Túnakort. “Túninu hefur spilt fyrir nokkrum árum skriðufall úr bæjarlæknum, sem nú er að mestu upp vaxið. Engjar öngvar, nema lítill partur fyrir vestan Laxá í Hnútaastaðalandi, sem Bótarteigur kallast. Úthagarnir eru bjarglegir fyrir sauðfé, en haglitir fyrir stórgripi.” JÁM, 221.

SP-235:001 *Árbót* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn er í breiðum hvammi vestan í Hvammsheiði, um 3 km suður frá Núpum.”
Heimildir: BBSÞ, 452

SP-235:002 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-235:003 heimild um útihús
 Syðra útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-235:004 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í suðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-235:005 heimild um útihús
 Syðra útihús í suðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-235:006 *Merkigarður* heimild um landamerki
 “Að sunnan voru merkin móti Nesi gamall garður, Merkjagarður, frá Merkigili norðan við Fleka vestan í Hvammsheiði í Neslandi og Reykjavísl við norðurenda Seláss.”
Heimildir: Ö-Árbót, 1

SP-235:007 heimild um landamerki
 “Að norðan eru merkin móti Núpum gamall garður frá Laxá rétt norðan við Syðri-Höfða, og sér fyrir honum austur fyrir Fiskihæð.”
Heimildir: Ö-Árbót, 1

SP-235:008 heimild um beitarhús
 “Þar er fyrst skákin mýrar og nóar neðan við Mógil og tún frá merkjum að sunnan norður í Ytriklauf... Beitarhús eru skammt norðan merkjagirðingar. Rétt sunnan og ofan við mýrarnar eru tóftir af beitarhúsum, sem fallin eru fyrir hérumbil hálfri öld, en nafnið er notað sem örnefni á staðnum
Heimildir: Ö-Árbót, 1

SP-235:009 *Eystri-Brúar/Bótarsel* bæjarstæði býli/sel
 “Syðri-Seltangi heitir víðivaxinn tangi eða nes við Laxá norðvestur af Beitarhúsum. Mógilslækur rennur í ána, þar sem vík er milli Syðri- og Ytri-Seltanga, sem er við ána norðar en hinn. Þessir tangar eru báðir kenndir við Bótarsel. Nátthagi. Nálægt aldamótum síðastliðnum var hlaðinn garður norðan og austan við Ytri-Seltanga og hið afgirts land notað um skeið sem nátthagi handa kvíum. Í Nátthagnum er gamalt eyðibýli, sem mun hafa heitið Eystri-Brúar, síðar Bótarsel, en ekki hefur það nafn haldist sem örnefni.” Ö-Árbót. “Bótarsel hefur hjer hjáleiga heitið suður og niður frá túninu, sem hefur ekki bygð verið í 50 ár eður lengur, og veit því ábúandi <ekki> um hennar byggíngarkosti að undirretta. Ekki má hjer aftu byggja fyrir heyskaparleysi.” JÁM. “Bótarsel, hét býli í Árbótarlandi, talið hafa farið í eyði 1660. Þar sjást rústir fornar.” BBSÞ. SSÞ segir af seli Árbótar sem var fram við ána.
Heimildir: Ö-Árbót, 1-2; JÁM, 221; BBSÞ, 518; SSÞ, 173

SP-235:010 *Nátthagagarður* heimild um nátthagi
 “Syðri-Seltangi heitir víðivaxinn tangi eða nes við Laxá norðvestur af Beitarhúsum. Mógilslækur rennur í ána, þar sem vík er milli Syðri- og Ytri-Seltanga, sem er við ána norðar en hinn. Þessir tangar eru báðir kenndir við Bótarsel. Nátthagi. Nálægt aldamótum síðastliðnum var hlaðinn garður norðan og austan við Ytri-Seltanga og hið afgirts land notað um skeið sem nátthagi handa kvíum.”
Heimildir: Ö-Árbót, 1-2

SP-235:011 *Brú/Eystri-Brú* bæjarstæði býli

“Brú eða Eystri-Brú, hét býli í Árbótarlandi suð-vestur frá bænum, niður við Laxá. Þar eru nokkrar menjar húsa og garða.”

Heimildir: BBSÞ, 518

SP-235:012 *Brúarstrengur* örnefni brú

“Brúarstrengur eða Símaastrengur kallast straumstrengur í Laxá vestur af eyðibýlinu. Þar hefur verið brú á ánni, eftir því sem örnefni benda til, og þaðan sér enn fyrir fornri götu norðaustur Hvammsheiði áleiðis til Húsavíkur.”

Heimildir: Ö-Árbót, 2

SP-235:013 *Svarðargróf* örnefni mógafir

“Svarðargróf er djúp lág eða gróf, er Svarðarlækur rennur um. Svarðargrófarholt er sunnan við grófina, þar sem hún er dýpst.”

Heimildir: Ö-Árbót, 2

SP-235:014 *Torfholt* örnefni rista

“Torfholt er austur af Svarðargróf.” “Torfrista og stúnga lök og lítt nýtandi.”

Heimildir: Ö-Árbót, 2; JÁM, 221

SP-235:015 *Litlagerði* bæjarstæði býli

“Litlagerði er grónar tóftir og hérumbil 2ja dagsláttu land, sem einhvern tíma hefur verið afgirt tún, milli Syðri- og Ytri-Klaufar neðanverðrar.” Ö-Árbót. “Litlagerde kallast örnefni út og niður frá heimatúninu, þar er lítil girðing og fáar tóftarleifar, en rómast þó að þar hafi í fyrndinni byggð verið. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi.” JÁM. “Litla-Gerði, stendur norðan túns í Árbót. Glöggt sér þar fyrir fornum sporöskjulöguðum vallargarði umhverfis tættarnar.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Árbót, 2; JÁM, 221; BBSÞ, 518

SP-235:016 *Lambhúsvöllur* örnefni lambhús

“Suðaustur frá bæ er Lambhúsvöllur, var eitt sinn takmarkaður af lækjum. Nú eru þeir horfnir.”

Heimildir: Ö-Árbót, 2-3

SP-235:017 *Mógil* örnefni mógafir

“...úr [Mógili] er Mógilslækurinn. Mógilsdrög eru lágar suðaustur frá Mógili.”

Heimildir: Ö-Árbót, 3

SP-235:018 *Hádegisvarða* heimild um eyktarmark

“Hádegisvarða er vörðubrot á melbarði upp frá Slakka norðanverðum, fornt eyktamark suðaustur frá Árbót.”

Heimildir: Ö-Árbót, 3

SP-235:019 *Kvíalaur* örnefni kvíar

“Kvíalaut er rétt sunnan við gamla túnið.”

Heimildir: Ö-Árbót, 3

SP-235:020 *Þverárgata* heimild um leið

“Þverárklauf upp frá bænum, þar liggur gata til Þverár í Reykjaværvi og er það Þverárgata...”

Heimildir: Ö-Árbót, 3

SP-235:021 *Reykjagata* heimild um leið

“...en Reykjagata liggur upp frá Bæjargili.”

Heimildir: Ö-Árbót, 3

SP-235:022 *Vörðumelur* örnefni

“Knútsstaðadokk er lág vestan í heiðinni suðaustur frá Knútsstöðum. Þá er Vörðumelur suðaustur af Knútsstaðadokk.”

Heimildir: Ö-Árbót, 3

SP-235:023 *Árbótarvað* heimild um vað

“Árbótarvað er suðvestur frá Árbít, riðið í Tjarnarhólma; stundum riðið þegar áin var lítil. Þar reið Sigmundur faðir Arnórs ána.”

Heimildir: Ö-Árbót, 4

SP-235:024 *Smalaskálaás* örnefni smalakofi

“Smalakofaás er norður frá Ytranesi, en suður frá Lómatjörn.”

Heimildir: Ö-Árbót, 4

SP-235:025 *Brúarland* bæjarstæði býli

1840: “Þá má enn telja í Árbótarlandi þessi 4 eða 5 eyðikot, er svo hétu: Brúarland. Hlíðargerði. Hrísgærði. Laugagerði. Mógil, og mætti slíkt að vísu teljast ótrúlegur kotfjöldi í einnrar jarðar landi, ekki stærra en þó er, ef aurmál og tóftir allra þeirra er enn sér djarfa fyrir og deili til, bæru ei þar um sanninda vitni.”

Heimildir: SSP, 176

SP-235:026 *Hlíðargerði* bæjarstæði býli

1840: “Þá má enn telja í Árbótarlandi þessi 4 eða 5 eyðikot, er svo hétu: Brúarland. Hlíðargerði. Hrísgærði. Laugagerði. Mógil, og mætti slíkt að vísu teljast ótrúlegur kotfjöldi í einnrar jarðar landi, ekki stærra en þó er, ef aurmál og tóftir allra þeirra er enn sér djarfa fyrir og deili til, bæru ei þar um sanninda vitni.”

Heimildir: SSP, 176

SP-235:027 *Hrísgærði* bæjarstæði býli

1840: “Þá má enn telja í Árbótarlandi þessi 4 eða 5 eyðikot, er svo hétu: Brúarland. Hlíðargerði. Hrísgærði. Laugagerði. Mógil, og mætti slíkt að vísu teljast ótrúlegur kotfjöldi í einnrar jarðar landi, ekki stærra en þó er, ef aurmál og tóftir allra þeirra er enn sér djarfa fyrir og deili til, bæru ei þar um sanninda vitni.”

Heimildir: SSP, 176

SP-235:028 *Laugagerði* bæjarstæði býli

1840: “Þá má enn telja í Árbótarlandi þessi 4 eða 5 eyðikot, er svo hétu: Brúarland. Hlíðargerði. Hrísgærði. Laugagerði. Mógil, og mætti slíkt að vísu teljast ótrúlegur kotfjöldi í einnrar jarðar landi, ekki stærra en þó er, ef aurmál og tóftir allra þeirra er enn sér djarfa fyrir og deili til, bæru ei þar um sanninda vitni.”

Heimildir: SSP, 176

SP-235:029 *Mógil* bæjarstæði býli

1840: “Þá má enn telja í Árbótarlandi þessi 4 eða 5 eyðikot, er svo hétu: Brúarland. Hlíðargerði. Hrísgærði. Laugagerði. Mógil, og mætti slíkt að vísu teljast ótrúlegur kotfjöldi í einnrar jarðar landi, ekki stærra en þó er, ef aurmál og tóftir allra þeirra er enn sér djarfa fyrir og deili til, bæru ei þar um sanninda vitni.”

Heimildir: SSP, 176

SP-236 Núpar

1712: “Jarðadýrleiki xxx €, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 218. Tún 3.2 ha, 1/10 slétt. -Túnakort . “Túninu grandar bæjarlækurinn með grjótsáburði og hefur eyðilagð af því hjer um þriggja daga slátt. Engjarnar fordjarfar Laxá stórlega með grjóts og sandsáburði, en hefur þó miklu af því með stórerfiði verið af komið, er þó síðan mjög ilt að vinna og liggur undir samaskaða... Úthagarnir eru víðlendir og sæmilega grösugir fyrir vestan ána, og er það helmíngur landsins, og er þar því hafður búsmalinn alt sumarið...” JÁM, 219.

SP-236:001 *Núpar* bæjarhóll bústaður
 “Núpar standa austan Laxár, rúman 1 km norðan brúarinnar á Núpafossi.”
Heimildir: BBSÞ, 449

SP-236:002 heimild um útihús
 Útihús við norðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-236:003 heimild um útihús
 Útihús við miðjan suðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-236:004 heimild um útihús
 Útihús suðvestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-236:005 heimild um útihús
 Útihús í suðvesturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-236:006 heimild um landamerki
 “Merki að norðan er grunn, gróin lág frá ánni upp í heiðarbrúnina. Hún heitir Merkilág. Þaðan lína í háaustur í vörðu við Ferðamannaveg.”
Heimildir: Ö-Núpar, 1

SP-236:007 *Höfðagerði* bæjarstæði býli
 “Nokkurn spöl fyrir norðan við Syðrihöfða rís annar stakur höfði, nefndur Ytrihöfði... Sunnan undir Ytrihöfða er gamalt bæjarstæði. Þar heitir Höfðagerði. Þar virðast vera allmiklar húsarústir og ýmis önnur forn mannvirki.” Ö-Núpar. “Höfðagerði, hét býli sunnarlega í Núpalandi, milli höfða þeirra, sem ganga þar fram í Laxá. Þar eru tættur og garðlög, sem talin eru benda til akurgerðis.” BBSÞ. “Höfða gerde kallast annað eyðiból hjer í landinu suður frá jörðunni, þar eru og sýnileg byggíngamerki garðlaga og tóftarleifa. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi, þar með er túnið lýngi vaxið.” JÁM.
Heimildir: Ö-Núpar, 1; BBSÞ, 518; JÁM, 220

SP-236:008 *Svarðarbakki* örnefni mógrafir
 “Skammt norðan við Stóragil er snarbrött brekka niður að ánni, kölluð háabrekka. Spölkorn norðar hefur áin brotið úr allháum bakka. Í brotinu er lítilsháttar af sverði (mó). Þar er nefndur Svarðarbakki.”
Heimildir: Ö-Núpar, 3

SP-236:009 *Mariúgerði* bæjarstæði býli
 “Skammt norðan við Stóragil er snarbrött brekka niður að ánni, kölluð háabrekka. Spölkorn norðar... er nefndur Svarðarbakki. Nokkru norðar eru taldar vera leifar af gömlu býli, Mariúgerði. Þar sjást lítill og óglögg tóttarbot.” Í eyði 1840.
Heimildir: Ö-Núpar, 3; SSÞ, 177

SP-236:010 *Naust* heimild um ferju
 “Á Núpum var lögferja á Laxá um margar aldir. Sú lögferja var lögð niður árið 1910, þegar gerðar höfðu verið brýr yfir ána við Heiðarenda. Ennþá eru nefnd Naust við ána niður frá bænum, skörð í bakkann, þar sem ferjubátar voru dregnir á land, milli þess sem þeir voru notaðir.”
Heimildir: Ö-Núpar, 3-4

SP-236:011 *Merkigarður* heimild um landamerki
 “Vestan ár eru landamerki Núpa að sunnan gamall grjótgardur við hana móti Ytrihöfða norðan til. Hann heitir Merkigarður.”
Heimildir: Ö-Núpar, 4

SP-236:012 heimild um landamerki

“Þaðan bein lína til norðvesturs í vörðu við Ytraklif. Þar koma saman lönd fjögurra jarða: Núpa, Knútsstaða, Hraunkots og Sílalækjar.”

Heimildir: Ö-Núpar, 4

SP-236:013 *Merkigarður* heimild um landamerki

“Þaðan sunnar er þvert í austur í grjótagarð við Laxá, beint á móti Merkilág í heiðinni. Sá garður heitir líka Merkigarður.”

Heimildir: Ö-Núpar, 4

SP-236:014 heimild um fjós

“Örlitlum spöl norðar er lágur klettur fram við ána, nefndur Grásteinn. Við hann er suðurendinn á Fjóseyri, sem er löng og mjó, gróin eyri meðfram ánni. Vestan við hana er Fjósmór. Vestan við hann var löngum sumarfjós frá Núpum. Standa þar enn veggir að nokkru leyti.” “Tvö fjós verða hjer að vera, annað þeirra vestan við ána, sem brúkast vor og haust, því peningurinn teppist stundum fyrir vestan, þegar hroði kemur í ána.”

Heimildir: Ö-Núpar, 5; JÁM, 219

SP-236:015 *Fjós-gata* heimild um leið

“Frá fjósinu liggur Fjós-gata suðvestur að Síki.”

Heimildir: Ö-Núpar, 5

SP-236:016 *Réttarkvos* heimild um rétt

“Réttarkvos heitir í hraunjaðrinum suðvestur af Fjósmó; hún var notuð sem sjálfgerð fjárrétt.”

Heimildir: Ö-Núpar, 5

SP-236:017 *Ferjuklökk* örnefni ferja

“Norðan við Fjósklökk er Ferjulaut, og þá Ferjumór, beint á móti bænum. Hann nær að Ferjuklökk, en fram af henni er Ferjuflúð í ánni.”

Heimildir: Ö-Núpar, 5-6

SP-236:018 heimild um kvíar

“Bak við Ferjumó er löng og mjó grasi vaxin lág í hraunjaðrinum, nefnd Kvíalág. Innst í henni eru Kvíar.”

Heimildir: Ö-Núpar, 6

SP-236:019 *Sílalækjargata* heimild um leið

“Sunnan undir Ferjuklökk lá Sílalækjargata vestur yfir hraunið. Hún er nú horfin að mestu.”

Heimildir: Ö-Núpar, 6

SP-236:020 heimild um fjárhús

“Norðan við Ferjuklökk er líkið vik inn í árbakkann, og þar á bak við allstór slakki inn í hraunið. Það er hvort tveggja nefnt Húsvik. Þar rétt hjá var löngum fjárhús.”

Heimildir: Ö-Núpar, 6

SP-236:021 heimild um kolagrafir

“Skógur til kolagjörðar og eldiviðar nægur í hrauni og björgum fyrir vestan Laxá, sem illt er að vinna.”

Heimildir: JÁM, 219

SP-236:022 kuml

Í landi Núpa í Aðaldal er eyðibýli, sem heitir Litlu-Núpar (landið hefur fyrir ekki all-löngu verið keypt undir Laxamýri). Er þar túngirðing forn (sbr. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns XI, bls. 220). Árið 1915 blés upp forn kuml innan girðingarinnar, og rannsakaði Matthías Þórðarson þau í sama mánuði og þau fundust. Annað kumlið var mannskuml, og hafði í því verið heygð fullorðin kona. Mátti sjá, að höfuð vissi til norðurs, en um önnur einkenni er ekki getið. Um 14 m norðvestur af kumlinu voru

upplásin hrossbein, og höfðu þar augsýnilega verið heygðir tveir hestar saman. Umhverfis kumlið voru hraunsteinar í hring og höfðu verið fluttir all-langan veg.

Heimildir: KEKH, 164

SP-236:023 *Litlunúpar* bæjarstæði býli

“Litlu-Núpar, kallast fornt eyðibýli í Núpalandi vestan í Hvammsheiði nokkru norðar en Núpar. Sagnir herma að reimleikar hafi lagt bæinn í eyði.” “Litlunupar kallast fornt eyðiból hjer í landinu ut frá heimajörðinni, sem rómast að þar hafi í fyrndinni staðið, þó menn viti þess engin sannyndi. Sýnileg byggíngamerki eru hjer tóft og girðinga. Á því eru munnmæli að þessi jörð hafi eyðilagst fyrir reimleika. Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskaparleysi, þó er túnstæði nokkuð.”

Heimildir: BBSÞ, 518; JÁM, 220

SP-236:024 *Ólafssel* bæjarstæði býli

“Ólafssel, er talið hafa verið býli í Núpalandi, norðarlega, vestan Laxár.”

Heimildir: BBSÞ, 518

SP-237 Knútsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xii €, og so tíundast fjórum tíundumm” JÁM, 166. 1371: Jörðin Hnútsstaðir í Aðaldal seld Bjarna Þorsteinssyni fyrir lausafé. DI II, 271. 1394: Jörðin nefnd í máldaga Neskirkju sem átti þar ítök. DI III, 557-558. Tún 2.5 ha, 1/5 slétt. -Túnakort. “Enginu spillir Laxá öðru hverju með leirs, sands og mosa áburði, en sprettur upp aftur þess á milli. Úthagarnir eru víðlendir og erfið fjenaðargeymsla í hrauninu, sem orsakar búmissu.” JÁM, 166.

SP-237:001 *Knútsstaðir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á vesturbakka Laxár, um 10 km frá ósi.”

Heimildir: BBSÞ, 451

SP-237:002 heimild um útihús

Útihús rétt suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-237:003 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-237:004 *Hornvarða* heimild um landamerki

“Að vestan liggja merki um Pétursborg norður í Hornvörðu...”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 1

SP-237:005 *Þjófaklettur* heimild um aftökustað

“Þjófaklettur, hár klettur vestur af Bótarteig. Munnmæli herma, að þar hafi afbrotamenn verið hengdir.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 1

SP-237:006 *Knútsstaðagerði* bæjarstæði býli

“Knútsstaðagerði vestur frá bænum, þar mun hafa verið hjáleiga.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 1

SP-237:007 heimild um stekk

“Stekkjarmór, austan við Kerlingarhraun. Stekkjarhorn, við ána sunnan við Stekkjarmó. Á því hefur verið stekkur.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 2

SP-237:008 heimild um beitarhús

“Pétursborg, klettaborg á merkjum að vestan. Þar varð úti Pétur, vinnumaður Björns sýslumanns á

Knútsstöðum, gekk á beitarhús á Austari-Hellur.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 2

SP-237:009 *Kolhólar* örnefni kolagrafir

“Kolhólar, vestur frá Knútsstöðum, suðvestur af Gjáholum. Kolhólarönd, skógarstykki suður frá Kolhólum.” “Skógur til kolgjörðar og eldiviðar nægur.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 2; JÁM; 166

SP-237:010 *Hraunkotsvegur* heimild um leið

“Bálkholt, norðaustur frá Stórabruna, í gegn um það liggur Hraunkotsvegur.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 2

SP-237:011 *Sandsvegur* heimild um leið

“Skógarholt, norður og norðaustur frá Bálkholti, gegnum það liggur Sands- og Sílalækjarvegur.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 2-3

SP-237:012 *Sílalækjarvegur* heimild um leið

“Skógarholt, norður og norðaustur frá Bálkholti, gegnum það liggur Sands- og Sílalækjarvegur.”

Heimildir: Ö-Knútsstaðir, 2-3

SP-238 Sílalækur

1712: “Jarðardýrleiki xx ¢ ut supra.” JÁM, 165. Jörðin nefnd í máldaga Grenjaðarstaðakirkju 1318/1391/1399. DI II, 431-4; IV, 17-22; III, 78-82. 1466: Bréf um landamerki Sílalækjar og Sands. DI V, 457-458 Tún 3.2 ha, 9/10 slétt. Sáðreitir 400 m². Túnakort. “Túnið er að kalla eyðilagt fyrir sandfoki. Engið það sem áður brúkaðist er eyðilagt mikinn part af vatni og komið í rot og tjarnir, og er nú heyskapur í þeim mýrum sem áður var bithagi. Úthagarnir eru stórlega af sjer gengnir fyrir sandfoki.” JÁM, 165.

SP-238:001 *Sílalækur* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á sléttunni norðan Aðaldalshrauns við austurenda Miklavatns og er nyrsti bær í Aðaldal.”

Heimildir: BBSÞ, 446

SP-238:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:003 heimild um útihús

Útihús rétt vestan við bæjarhús

Heimildir: Túnakort

SP-238:004 heimild um útihús

Nyrsta útihús í miðjum vesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:005 heimild um útihús

Nyrðra miðútihús í miðjum vesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:006 heimild um útihús

Syðra miðútihús í miðjum vesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:007 heimild um útihús

Syðsta útihús í miðjum vesturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:008 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:009 heimild um útihús

Syðra útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-238:010 heimild um landamerki

“...þaðan bein lína yfir Langahrygg, á honum er hlaðin varða...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 1

SP-238:011 *Valdimarsheystæði* heimild um heystæði

“Tangi skagar vestur fyrir norðan Heimavatn, skilur Heimavatn frá Miklavatni... Á Tanganum var Valdimarsheystæði, nú orðið að túni...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 2

SP-238:012 *Stararheystæði* heimild um heystæði

“Tangi skagar vestur fyrir norðan Heimavatn, skilur Heimavatn frá Miklavatni... Á Tanganum var Valdimarsheystæði, nú orðið að túni, og á honum sunnanvert var Stararheystæði. Þar var hlaðið upp stór til margra ára, en nú er því hætt.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 2

SP-238:013 heimild um stekk

“Stekkur var utan [Heima]vatnsins norður frá bæ.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 2

SP-238:014 *Fífubakkaheystæði* heimild um heystæði

“Fífubakkar meðfram vatninu að norðan frá Bót að Dynjum. Norðan við Bót er heystæði, sem nefnt er Fífubakkaheystæði. Þar var hey sett saman af þessu svæði frá ómunatíð.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 2

SP-238:015 *Steinþórheystæði* heimild um heystæði

“Fífa er allt svæðið norðan við vatnið út að melgígum við sjóinn... Í Fífu eru svo heystæði. Austast er Steinþórshæystæði...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 2

SP-238:016 *Fífuheystæði* heimild um heystæði

“Fífa er allt svæðið norðan við vatnið út að melgígum við sjóinn... Í Fífu eru svo heystæði. Austast er Steinþórshæystæði og vestast Fífuheystæði.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 2

SP-238:017 *Lendingaralda* heimild um lendingu

“Lendingaralda er austan við Lönguöldu... Við Lendingaröldu mun hafa verið gamalt útræði...”

“Heimræði er hjer við sandinn ...ekkert skip gengur hjer nú.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 3; JÁM, 166

SP-238:018 heimild um verbúð

“Lendingaralda er austan við Lönguöldu... Við Lendingaröldu mun hafa verið gamalt útræði, þó nú sé langt uppi í sandi mikið af sjóbúðum og grjóthrúgum.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 3

SP-238:019 heimild

“Inn Fífu í slægjulandi ca. 800 metra frá sjó er hringmyndaður garður til að geyma í skreið.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 3

SP-238:020 heimild um vað

“Rif er milli Teigahorns og Rifhorns þvert yfir vatnið. Þar var áður vað.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 3

SP-238:021 *Syðstastífla* heimild

“Lækur, það er Sílalækur, sprettur upp úr hrauninu úr Uppgönguauga, fellur svo úr Uxavatni ...hjá túni í Sílalækjarvatn. Í læknum eru þrjár áveitustíflur: Syðstastífla...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 4-5

SP-238:022 *Miðstífla* heimild

“Lækur, það er Sílalækur, sprettur upp úr hrauninu úr Uppgönguauga, fellur svo úr Uxavatni ...hjá túni í Sílalækjarvatn. Í læknum eru þrjár áveitustíflur: Syðstastífla, Miðstífla...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 4-5

SP-238:023 *Heimastastífla* heimild

“Lækur, það er Sílalækur, sprettur upp úr hrauninu úr Uppgönguauga, fellur svo úr Uxavatni ...hjá túni í Sílalækjarvatn. Í læknum eru þrjár áveitustíflur: Syðstastífla, Miðstífla og Heimastastífla.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 4-5

SP-238:024 *Langakofatóft* heimild

“Í túninu er Langakofatóft, austan við lækinn austur af Bæjarhólma. Í þessum kofa stóð eina líkið, sem rekið hefur.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:025 *Kvíatröð* heimild um traðir

“Í túninu er Langakofatóft, austan við lækinn austur af Bæjarhólma... Frá þessari töft lá Kvíatröð á Kvíar, sem stóðu á holti suðaustur frá bæ...” “Kvíabólsvegur er yfir eina foræðiskeldu, sem brúa þarf árlega.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:026 heimild um kvíar

“Frá þessari töft lá Kvíatröð á Kvíar, sem stóðu á holti suðaustur frá bæ, þar sem nú er húsatóft.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:027 *Bæjartröð* heimild um traðir

“Traðir liggja frá bænum. Bæjartröð lá og liggur suður frá bæ, nú ekki haldið við.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:028 *Miðtröð* heimild um traðir

“Traðir liggja frá bænum. Bæjartröð lá og liggur suður frá bæ, nú ekki haldið við. Miðtröð suðvestur frá Bæjartröð...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:029 *Langatröð* heimild um traðir

“Traðir liggja frá bænum. Bæjartröð lá og liggur suður frá bæ, nú ekki haldið við. Miðtröð suðvestur frá Bæjartröð og Langatröð suðvestur af þessu, næst hrauni.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:030 *Nýjatröð* heimild um traðir

“Traðir liggja frá bænum. Bæjartröð lá og liggur suður frá bæ, nú ekki haldið við... Þá er nýjatröð hlaðin suður frá Bæjartröð.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:031 *Syðsthúsbali* örnefni útihús
 “Syðsthúsbali er í túni suðvestur frá bænum.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:032 *Yzthússlétta* örnefni útihús
 “Yzthússlétta í túni norðvestur af bæ.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:033 *Lambhúsholt* örnefni lambhús
 “Lambhúsholt er skammt vestur frá túni.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:034 *Vesturflói* heimild um áveitu
 “Vesturflói er áveituengi vestur af Yxnavatni.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:035 *Símonarheystæði* heimild um heystæði
 “Heimabakki er norðvestur frá túni. Nú er hann orðinn að túni. Annars voru á honum tvö heystæði, sem heita Símonarheystæði...”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:036 *Davíðsheystæði* heimild um heystæði
 “Heimabakki er norðvestur frá túni. Nú er hann orðinn að túni. Annars voru á honum tvö heystæði, sem heita Símonarheystæði, og vestast á honum var Davíðsheystæði.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 5

SP-238:037 *Keldubakkaheystæði* heimild um heystæði
 “Keldubakki er vestur frá Starartanga. Á honum er Keldubakkaheystæði.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 6

SP-238:038 *Lækjarheystæði* heimild um heystæði
 “Á tanni sunnan undir Heimustustíflu er Lækjarheystæði.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 6

SP-238:039 *Jónasarheystæði* heimild um heygarð
 “Heygarðar eru holt frá austri til vesturs suðvestur af Kúpuholti... Austast á Heygörðum er Jónasarheystæði, kennt við Jónas heyrara.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 6

SP-238:040 *Heygarðarheystæði* heimild um heygarð
 “Heygarðar eru holt frá austri til vesturs suðvestur af Kúpuholti... á Heygörðum er Jónasarheystæði, kennt við Jónas heyrara.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 6

SP-238:041 *Byrgisnöf* örnefni
 “Byrgisnöf er hrauntanginn austan við Breiðavík.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 7

SP-238:042 *Merkjagarður* heimild um landamerki
 “Byrgisnöf er hrauntanginn austan við Breiðavík. Merkjagarður er gamall grjótgarður vestast í Byrgisnöf. Nú hruninn að mestu, en var um tíma, eins og nafnið bendir til, landamerkjagarðu á milli bæjanna, náði suður á Hraunkotsmerki og eftir þeim vestur í Fljót.”
Heimildir: Ö-Sílalækur, 7

SP-238:043 *Guðrúnarstaðir* bæjarstaði býli
 “Guðrúnarstaðahóll sandbarð hátt austur frá Bæjarnöf. Þar náægt mun sennilega einhvern tíma áður

hafa verið býlið Guðrúnarstaðir. Komu þar í ljós tættur við uppblástur.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 8

SP-238:044 heimild um sæluhús

“Torfukofanef er hraunnef suðaustur frá bæ, nokkru fyrir austan Guðrúnarstaðatjörn. Mun þar í nánd hafa verið kofi eða þess háttar fylgsni til að liggja í og sitja fyrir tófum.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 8-9

SP-238:045 heimild

“Messuhlið er hlið á gömlum grjóttgarði í hraunbrúninni sunnan og austan við Guðrúnarstaðatjörn.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:046 *Messuvegur* heimild um leið

“Messuvegur er gömul reiðgata, sem lá upp úr Messuhliði, suðaustur yfir Bláhraun og upp já Mannhól og áfram suðaustur yfir hraun og upp í dal.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:047 *Stóravarða* heimild

“Stóravarða er sunnarlega í Tófukofadal við gatnamót Messuvegar og Núpavegar...”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:048 *Núpavegur* heimild um leið

“Stóravarða er sunnarlega í Tófukofadal við gatnamót Messuvegar og Núpavegar, sem liggur af hraunbrún um Kálfadali og gegnum skóglendi í Núpa.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:049 *Tófubyrgi* heimild um sæluhús

“Hryggur gengur í vestur frá Sandvatni fyrir norðan Krók ...á Hryggnum er Tófubyrgi vestan við Sandvatn. Þar var legið fyrir tófum á vetrum fram á 19. öld.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:050 heimild

“Hellugjá er fyrir norðan Breiða-Kálfadal. Sveltugjá er nálægt Hellugjá... Í þessar gjár og margar fleiri í hrauninu hefur verið hlaðið, til þess að fé hefði sig upp úr þeim. Var það gert í fyrstu fyrir atbeina Jónasar Jónassonar bónda að Sílalæk.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:051 heimild

“Hellugjá er fyrir norðan Breiða-Kálfadal. Sveltugjá er nálægt Hellugjá. Í henni hefur farizt í sveltu svo vitað sé nær 20 fjár. Í þessar gjár og margar fleiri í hrauninu hefur verið hlaðið, til þess að fé hefði sig upp úr þeim. Var það gert í fyrstu fyrir atbeina Jónasar Jónassonar bónda að Sílalæk.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 9

SP-238:052 heimild um rétt

“Réttarlaut er nokkru fyrir sunnan Guðrúnarstaðatjörn, rétt austan við akveginn heim að Sílalæk. Þar er nú fjárrétt og hefur verið lengi.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 10

SP-238:053 heimild um beitarhús

“Mannhóll suður frá Austari-Sanddal, skammt austan við akveginn, malarhóll í skógarkjarri... Skammt fyrir norðan hólinn voru áður Beitarhús, lögð niður eftir 1930, en rústirnar sjást.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 10-11

SP-238:054 *Benjamínsvarða* heimild

“Benjamínsvarða er suður frá Mannhól á Hellum vestan vegar.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 11

SP-238:055 *Sauðalágarstígur* heimild um leið

“Sauðalág er norðvestur af Flatholti, fyrir sunnan Stórabruna.... Sauðalágarstígur er norðan yfir brunann.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 11

SP-238:056 heimild

“Kútur er lágur, holur klettur í Kútsbruna, rétt fyrir vestan gamlan grjótgard.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 12

SP-238:057 *Vörðuhóll* örnefni

“Syðrabarð er holt frá austri til vesturs fyrir sunnan Sandsveg, beint suður af Sílalæk. Vörðuhóll er á Syðrabarði.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 12

SP-238:058 *Brunastígur* heimild um leið

“Kriki er vik inn í Stórabruna vestur af Sílalækjarborg. Klofaklettur eru í Krika. Úr Krikanum er vegur yfir Stórabruna norðanvert við Barðhól, sem heitir Brunastígur.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 12

SP-238:059 heimild

“Barðhóll er allstór hóll fyrir vestan Stórabruna, norðan við gamlan grjótgard rétt austan við götuna milli Sílalækjar og Hraunkots.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 12

SP-238:060 *Merkjavarða* heimild um landamerki

“Barðhóll er allstór hóll fyrir vestan Stórabruna ...suðvestur frá Barðhól er Merkjavarða.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 12

SP-238:061 *Hraunkotsgata* heimild um leið

“Ytrabarð er holtin norðan við veginn, en suðaustur af Rjúpnakletti. Nær vestur að Hraunkotsgötu... Hraunkotsgata liggur á milli Sílalækjar og Hraunkots, suður fyrir austan Bröndutjörn, suður rétt fyrir vestan Barðhól. Álfaklauf er klettur norðan við Ytrabarð vestast. Þar liggur Hraunkotsgata í gegn, milli klettanna.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 13

SP-238:062 *Hraunkotsvörður* heimild

“Hraunkotsgata liggur á milli Sílalækjar og Hraunkots... Hraunkotsvörður við götuna á hraunbrún.”

Heimildir: Ö-Sílalækur, 13

SP-238:063 heimild um landamerki

Í landamerkjabréfi frá 1466 um merki milli Sands og Sílalækjar segir að þau liggi um gard sem liggur sunnan undir hrauninu og út að Miklavatni.

Heimildir: DI V, 457

SP-239 Sandur

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so túndast presti og fátækum.” JÁM, 164. 1447: Jörðin nefnd í bréfi. DI IV, 710. 1466: Bréf um landamerki Sílalækjar og Sands. DI V, 457-458. 1466: Vitnisburður um landamerki Sands. DI V, 462-463. Tún 3.1 ha, 9/10 slétt. Sáðreitir 300 m². -Túnakort. “Túninu spillir nokkuð öðru hvörju sandfok, og þar með er það mjög lítið. Engið er bæði blautt og votunnið, so hestum verður víða að komið, og verða menn að bera í burtu heyið, sem valla er þó óhætt. Úthagarnir fordjarfast af sandfoki stórlega, og er allareidu orðinn hagabrestur fyrir búfé.” JÁM, 165

SP-239:001 *Sandur* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á lágum hól við norðvesturhorn Aðaldalshrauns um 4 km inn af Skjálfanda, en ½ km austan Skjálfandafljóts.”

Heimildir: BBSÞ, 443

SP-239:002 heimild um útihús

Nyrsta útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-239:003 heimild um útihús

Vestasta útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-239:004 heimild um útihús

Suðaustasta útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-239:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús rétt sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-239:006 heimild um útihús

Syðra útihús rétt sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-239:007 *Kofahóll* heimild um fjárhús

“Kofahóll, norður frá bæ.” “Kofahóll er skammt fyrir utan bæinn. Þar var fjárhúskofi til skamms tíma, en nú sést þar enginn urmull af honum.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 1; Ö-Sandur b, 5

SP-239:008 *Draugadys* þjóðsagadraugur

“Draugadys, í hól rétt fyrir suðvestur bæinn. Þar eru samkvæmt þjóðsögunum dysjaðir 18 draugar, og sér enn fyrir krossmarki í hólnum.” “Gömul þjóðsaga er til um það, að þegar Arnór - galdramaðurinn nafnkunni - bjó á Sandi, hafi draugar, 18 að tölu, gegnið um byggðina, og veittu þeir mönnum þungar búsigfjar. Þetta var alþýðu hið mesta mein, en gat ekki við ráðið. Loks var Arnór fenginn til að fyrirkoma draugunum. Eftir harðar sviptingar kom hann þeim fyrir á þessum stað, sem, sem síðan heitir Draugatóft. En svo voru draugarnir magnaðir, að þeir komust upp. Þá kvað Arnór þá niður í hól einum, sem er rétt sunnan og vestan við bæinn, og á krossmynduð lægð í hólnum að vera krossmark yfir dysinni.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 1; Ö-Sandur b, 5-6

SP-239:009 *Draugatóft* heimild um hesthús

“Draugatóft, vestast á túninu. Þar á að vera 12 drauga dys.” “Draugatóft. Hesthúskofi var þar, en var rifinn fyrir fáum árum. Gömul þjóðsaga er til um það, að þegar Arnór - galdramaðurinn nafnkunni - bjó á Sandi, hafi draugar, 18 að tölu, gegnið um byggðina, og veittu þeir mönnum þungar búsigfjar. Þetta var alþýðu hið mesta mein, en gat ekki við ráðið. Loks var Arnór fenginn til að fyrirkoma draugunum. Eftir harðar sviptingar kom hann þeim fyrir á þessum stað, sem, sem síðan heitir Draugatóft. En svo voru draugarnir magnaðir, að þeir komust upp. Þá kvað Arnór þá niður í hól einum, sem er rétt sunnan og vestan við bæinn, og á krossmynduð lægð í hólnum að vera krossmark yfir dysinni.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 1; Ö-Sandur b, 5-6

SP-239:010 *Kvíabali* örnefni kvíar

“Kvíabali, hálfgróinn helluhryggur í Klettum. Þar er nú nýbýlið Berg.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 2

SP-239:011 *Hraunkotsgata* heimild um leið

“Hraunkotsgata, götutroðningur á milli Hraunkots og Sands eftir Hrauninu.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 4

SP-239:012 *Fjárstígur* heimild um leið

“Fjárstígur, götuslóði, sem liggur suður fyrir austan Hjálp inn í Hraunið. Þar eftir var fé rekið til beitar.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 4

SP-239:013 *Einbúi* bæjarstæði býli

“Einbúi, fornt eyðibýli nálægt miðju Sandshrauni. Þar sá fyrir tóftabrotum og sér enn fyrir garðarústum. Þar er nú nýræktað tún.” Ö-Sandur a. “Einbúi, viðarholt í miðju Hrauninu. Í þessu holti hefur smábýli verið til forna. Varla er ýkja langt, síðan bærinn hefur lagzt í eyði, því rústirnar eru greinilegar, þó grasi grónar séu fyrir löngu... Nafnið getur varla verið komið af því, að holtið sé svo fjarri mannabyggðum, því fyrr hlýtur að hafa verið byggt á bæjunum í kring (Sandi, Sílalæk og Hraunkoti), heldur mun það komið af því, að Einbúi er hærri og öðruvísi en umhverfið.” Ö-Sandur c. “Einbue kallast örnefni hjer í hrauninu, þar er ein grasdæld og nokkrar tóftarrústir í . Ekki sjást þar önnur byggingarmerki, og ætla flestir að þetta hafi fjárhús verið en ekkert býli. Ekki má hjer bygd setja fyrir heyskapparleysi.” JÁM.

Heimildir: Ö-Sandur a, 4; Ö-Sandur b, 1-2; JÁM, 165

SP-239:014 *Valsavarða* heimild

“Valsavarða, vestan til á Hrygg, norðan vegarins.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 5

SP-239:015 *Geiraheystæði* heimild um heystæði

“Geiraheystæði, skammt vestan við merki, í miðri hlíðinni.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 6

SP-239:016 *Hái-Heygarður* heimild um heygarð

“Miðhró, norðan undir Breiðkeldu, nær frá Kíl og austur yfir merki... Háí-Heygarður, austan til í Miðhrói.” “...Hái-Heygarður. Þetta eru einhver mannvirki í Mýrinni, líklega garðar kringum hey, sem þar hefur verið hlaðið upp lítt þurrkuðu, því þarna hefur engan þurrkvöll verið að fá á þeim tíma, sem Heygarðar hafa skapast.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 6; Ö-Sandur c, 3-4

SP-239:017 *Eyjargarður* heimild um vörslugarð

“Eyjargarður, gamall vörslugarður frá suðvestri til norðausturs, norðan við Eyjargarðsflögu.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 7

SP-239:018 *Naust* heimild um naust

“Naust, yzt og vestast í Naustastykki, við Kíl. Mun vera leifar af gömlu prammabyrgi eða skýli.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 8

SP-239:019 *Stífla* heimild um leið

“Stífla, garður og vegur yfir Kíl úr Miðhrói í Tengur.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 9

SP-239:020 *Gamlistekkur* heimild um stekk

“Slý, allvíðáttumikið fen með starargróðri fyrir norðan Kílbakka... Gamlistekkur, sandhlíð með garðbrotum fyrir vestan Norður-Slý.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 10

SP-239:021 *Vörn* heimild um vörslugarð

“Yzta-Töng, hró með víðirunnum, frá austri til vesturs með Vatni, fyrir norðan Streitu... Vörn, gamall vörslugarður í Yztu-Töng.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 11

SP-239:022 *Heystæðisholt* örnefni heystæði

“Háaholt, vestur frá ytri enda Stíflu, sem liggur yfir Kíl úr Miðhrói. Heystæðisholt, í vestur frá

Háaholti.”

Heimildir: Ö-Sandur a, 11

SP-239:023 heimild

“Sömu leiðis sjást greinilega menjar hrunins grjóttgarðs í hraunbruna rétt fyrir utan Einbúa, og ávalar brúnir, sem eru garðsmenjar, á útjaðri holtins.”

Heimildir: Ö-Sandur b, 1

SP-239:024 heimild

“Mannaþyrping, lágur klettur með vörðu upp á.”

Heimildir: Ö-Sandur b, 3

SP-239:025 *Hólshús* heimild um fjárhús

“Í túni: Kofahóll norður frá bæjarhúsum. Hólshús austar og Breiðaból, hvort tveggja fjárhús.”

Heimildir: Ö-Sandur c, 1

SP-239:027 heimild um lendingu

“Heimræði er hjer og lending brimsöm, og verður því ei brúkað nema í lálausu, skipagatan er og æðilöng. Eitt skip ábúanda gengur hjer nú þegar til gefur.”

Heimildir: JÁM, 165

SP-240 Húsabakki

1712: “Husa Backe, í eyði síðan bóluna.” JÁM, 162. Tún 1.5 ha, $\frac{3}{4}$ slétt. Sáðreitir 50 m². -Túnakort. “Tún var ekki yfir dagsláttu og spillist af sandfoki. Úthafarnir nægir.” JÁM, 162.

SP-240:001 *Húsabakki* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á láglandinu vestan Garðsnúps.”

Heimildir: BBSÞ, 440

SP-240:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnkort

SP-240:003 heimild um útihús

Nyrsta útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnkort

SP-240:004 heimild um útihús

Mið útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnkort

SP-240:005 heimild um útihús

Syðsta útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnkort

SP-240:006 heimild um útihús

Útihús vestan við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnkort

SP-240:007 *Randarhús* heimild um fjárhús

“Randarhús, rétt suður af bænum, byggt af H.K., tekur rúmlega 50 fjár, dyr á austurvegg við suðurstafn, en nú hefur húsið verið lengt það í tíð I.I., að þær eru á miðjum vegg...”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 1

SP-240:008 heimild um hesthús

“Randarhús, rétt suður af bænum ...norðan við húsið er hesthús fyrir fjóra hesta, með stalli fyrir vesturvegg og hlöðu vestan við, tekur um 30 bagga.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 1

SP-240:009 heimild um hlöðu

“Randarhús, rétt suður af bænum ...norðan við húsið er hesthús fyrir fjóra hesta... Enn er hlaða norðan við, sem tekur um 30 hesta, allt með torfpaki.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 1

SP-240:010 heimild um fjárhús

“Ærhús, vestur á túni, austur af gamla bæjarstæði, snýr út og suður, dyr á austurvegg við suðurstafn. Tekur 30 fjár.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 1

SP-240:011 heimild um útihús

“Ærhús, vestur á túni, austur af gamla bæjarstæði... Tóft norðan við.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 1

SP-240:012 Þilhús heimild um hlöðu

“Ærhús, vestur á túni, austur af gamla bæjarstæði... Þilhús hét skammt sunnan við Ærhúsið (10 faðma), álíka stórt og hlaða fyrir 40 hesta. Þilhúsið lagði I.I. Í eyði, þegar bætt var við Randarhús.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 1

SP-240:013 heimild um vað

“Í [Kaldakíl] rennur Húsabakkakíll. Kaldikíll er tær og hreinn, silungslangur er í honum, en ófær yfirferðar nema í aftökum fyrir ótræði. Þó eru fjögur vöð á honum. Fyrsta er þar sem mætast kílnir...”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 3

SP-240:014 Stífluvaðheimild um vað

“Í [Kaldakíl] rennur Húsabakkakíll. Kaldikíll er tær og hreinn, silungslangur er í honum, en ófær yfirferðar nema í aftökum fyrir ótræði. Þó eru fjögur vöð á honum. Fyrsta er þar sem mætast kílnir og annað vaðið, Stífluvað, þar sem Kaldakíl er veitt á Garðsflögur.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 3

SP-240:015 heimild um áveitu

“Í [Kaldakíl] rennur Húsabakkakíll. Kaldikíll er tær og hreinn, silungslangur er í honum, en ófær yfirferðar nema í aftökum fyrir ótræði. Þó eru fjögur vöð á honum. Fyrsta er þar sem mætast kílnir og annað vaðið, Stífluvað, þar sem Kaldakíl er veitt á Garðsflögur.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 3

SP-240:016 heimild um vað

“Í [Kaldakíl] rennur Húsabakkakíll. Kaldikíll er tær og hreinn, silungslangur er í honum, en ófær yfirferðar nema í aftökum fyrir ótræði. Þó eru fjögur vöð á honum. Fyrsta er þar sem mætast kílnir og annað vaðið, Stífluvað, þar sem Kaldakíl er veitt á Garðsflögur. Þriðja er eitt lítið neðar, aldrei farið nú orðið...”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 3

SP-240:017 Bakkataglsvað heimild um vað

“Í [Kaldakíl] rennur Húsabakkakíll. Kaldikíll er tær og hreinn, silungslangur er í honum, en ófær yfirferðar nema í aftökum fyrir ótræði. Þó eru fjögur vöð á honum. Fyrsta er þar sem mætast kílnir og annað vaðið, Stífluvað, þar sem Kaldakíl er veitt á Garðsflögur. Þriðja er eitt lítið neðar, aldrei farið nú orðið og hið neðsta kennt við Bakkatagl.”

Heimildir: Ö-Húsabakki, 3

SÞ-241 Hraunkot

1712: “Jarðardýrleiki x ƒ, og tíundast 3 álna tíundum presti og fátækum.” JÁM, 163. 1561: Skipti Hóla í Fljótum fyrir Tjörn og Hraunkot. DI XIII, 639-651. Tún 2.6 ha, 1/3 slétt. Sáðreitir 250 m². -Túnakort. “Engið er mýrlent og sprettur lítið. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 164.

SÞ-241:001 *Hraunkot* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur í vesturjaðri Aðaldalshrauns, um 7 km frá sjó.”
Heimildir: BBSÞ, 441

SÞ-241:002 heimild um útihús
 Syðra útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:003 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:004 heimild um útihús
 Vestara útihús í miðjum norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:005 heimild um útihús
 Eystra útihús í miðjum norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:006 heimild um útihús
 Útihús við austurjaðar túns í norðausturenda túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:007 heimild um útihús
 Útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:008 heimild um útihús
 Útihús rétt vestan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:009 heimild um útihús
 Útihús rétt sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:010 heimild um útihús
 Nyrðra útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:011 heimild um útihús
 Syðra útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SÞ-241:012 *Stöðull* heimild um kvíar
 “Stöðull, jarðfall norðvestur frá bæ. Þar voru kvíar fram á 20. öld.”
Heimildir: Ö-Hraunkot a, 1

SÞ-241:013 *Semningkvíar* heimild um kvíar
 “Semningskvíar, í hraunjaðri fyrir sunnan Bala, utan túngirðingar. Kenndar við Semning, afa Bólu-

Hjálmars, er bjó um skeið á Hraunkoti.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 1

SP-241:014 heimild um túngarð

“Semningskvíar, í hraunjaðri fyrir sunnan Bala, utan túngirðingar.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 1

SP-241:015 *Brunnhús* heimild

“Brunnhúsdokk, hraundokkin fyrir austan bæ. Brunnhús, vatnsból í Brunnhúsdokk.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 2

SP-241:016 *Sílalækjargata* heimild um leið

“Sílalækjargata, götuslóði, sem liggur norðaustur frá túni, norður fyrir vestan Barðhól, að Sílalæk. Fyrir norðan merki heitir gatan Hraunkotskata (sbr. Sílalækjarskrá).”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 2

SP-241:017 *Sandsgata* heimild um leið

“Sandsgata liggur norðan frá túni í gegnum hraunið að Sandi og er sams konar troðningur og Sílalækjargata. Fyrir norðan merki heitir gatan Hraunkotskata.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 2

SP-241:018 *Stígar* heimild um leið

“Stígar, götutroðningar, sem liggja norðvestur frá túni fyrir suðvestan Litlahraun og Hólaholt, niður hraunjaðar.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 2

SP-241:019 heimild um stekk

“Stóráklif, í hraunjaðri neðst á Stígum... Stekkur, neðan undir hrauni fyrir neðan og norðan Stóráklif.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 3

SP-241:020 *Jónsklettur* heimild um kolagrafir

“Barðshólshæðir, fyrir sunnan Barðhól í Sílalækjarlandi. Jónsklettur, fyrir sunnan Barðshólshæðir. Munu kenndir við mann, er þar gerði til kola (viðarkola).” “Skógur til kolgjörðar er að mestu eyddur fyrir feyskju en til eldiviðar nægur.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 3; JAM, 164

SP-241:021 *Garðsgata* heimild um leið

“Garðsgata, götuslóði, sem liggur suður frá túni, upp yfir hraun að Garði.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 5

SP-241:022 *Bogahóll* heimild um refagildru

“Bæjarholt, fyrir sunnan Klif. Garðsgata liggur yfir það. Bogahóll, í Bæjarholti. Sennilega er nafnið dregið af tófuboga, sem þar hefur verið hafður.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 5

SP-241:023 *Selholt* örnefni sel

“Magnúsarholt, fyrir suðvestan Bæjarholt, vestan við Garðsgötu. Selholt, Ytra- og Syðra-, fyrir vestan Magnúsarholt, nær vestur í hraunjaðar.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 5-6

SP-241:024 *Grænutættur* heimild

“Lind, kaldavermsl í hraunkrikanum fyrir neðan tún... Grænutættur, fyrir norðan Lind í hraunjaðri.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6

SP-241:025 *Ullartjörn* örnefni þvottastaður

“Fit, fyrir neðan bæ, á milli hrauns og Kvíslar, sunnan Lindarkíls. Ullartjörn, í hraunkrika fyrir sunnan

Fit.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6

SP-241:026 *Gamlistekkur* heimild um stekk

“Ullartjörn, í hraunkrika fyrir sunnan Fit... Gamlistekkur, í hraunjaðri fyrir sunnan Ullartjörn.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6

SP-241:027 *Kvíslarbrú* heimild um brú

“Kaldikíll, lækur fyrir sunnan Gamlastekk, rennur í Hraunkotskvísl fyrir sunnan Kvíslarbrú á Hraunkotskvísl.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6-7

SP-241:028 *Myllubali* örnefni mylla

“Kaldikíll, lækur fyrir sunnan Gamlastekk, rennur í Hraunkotskvísl fyrir sunnan Kvíslarbrú á Hraunkotskvísl. Myllubali fyrir norðan Kaldakíl.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6-7

SP-241:029 *Stíflutjörn* örnefni

“Kaldikíll, lækur fyrir sunnan Gamlastekk, rennur í Hraunkotskvísl fyrir sunnan Kvíslarbrú á Hraunkotskvísl... Stíflutjörn, lind í hraunkrika fyrir sunnan Kaldakíl.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6-7

SP-241:030 heimild um beitarhús

“Seltjarnarnef, hraunnefið fyrir sunnan Bæjarnes. Seltjörn, fyrir sunnan Seltjarnarnef. Beitarhús, í hraunjaðri ofan við Seltjörn.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 7

SP-241:031 *Selmýri* örnefni sel

“Pollakíll kemur úr Hellnaselslandi og rennur í Seltjörn... Nautanes, fyrir vestan Nautaneskíl, gegnt Bæjarnesi... Selmýri (sídeig) flæðiengjastykki fyrir suðvestan Nautanes og vestan Pollakíl.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 7

SP-241:032 heimild um kvíar

“Kvíar á Kvíslarbakka, gegnt bæ, þar sem Kvíslin beygir til vesturs.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 8

SP-241:033 *Kvíslarnaust* örnefni naust

“Kvíar á Kvíslarbakka, gegnt bæ, þar sem Kvíslin beygir til vesturs Kvíslarnaust, í Kvíslarbakkanum hjá Kvíum.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 8

SP-241:034 *Saltvíkurheystæði* heimild um heystæði

“Hornteigur, engjastykki fyrir norðvestan Kvíaflögu, og er hann norðvesturhorn Flæðu. Saltvíkurheystæði, fyrir sunnan Hornteig.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 8

SP-241:035 *Sjómannavað* heimild um vað

“Kvíslarkjafur, Ytri- og Syðri-, á Hraunkotskvísl við Fljót... Sjómannavað, nokkru fyrir ofan Ytri-Kvíslarkjafur. Á fyrri tíð mun útræði hafa verið stundað eitthvað af innsveitarmönnum við Skjálfanda. Er líklegt, að t.d. Skriðuhverfinga hafi riði vað þetta, þá er þeir fóru til sjós, eða að sækja fisk.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 8-9

SP-241:036 *Hraunsnefsvað* heimild um vað

“Hraunsnef, hrauntanginn fyrir sunnan Stóraklif.” “Hraunsnefsvað, við Hraunsnef.”

Heimildir: Ö-Hraunkot a, 3, 9

SP-241:037 *Fitjarvað* heimild um vað
 “Fitjarvað, gegnt Fit, fyrir neðan bæ.”
Heimildir: Ö-Hraunkot a, 9

SP-241:038 *Eyrarvað* heimild um vað
 “Ullartjarnarkíll, rennur úr [Ullar]tjörminni í Kvíslina.” “Eyrarvað, fyrir sunnan Ullartjarnarkíl.”
Heimildir: Ö-Hraunkot a, 6, 9

SP-241:039 *Miðvað* heimild um vað
 “Nautanes, fyrir vestan Nautaneskíl, gegnt Bæjarnesi.” “Miðvað, gegnt Nautanesi.”
Heimildir: Ö-Hraunkot a, 7, 9

SP-241:040 *Bakkataglsvað* heimild um vað
 “Bakkatagl, Ytra-, yzt og vestast í Bakka.” “Bakkataglsvað, við Bakkatagl (Syðra-).”
Heimildir: Ö-Hraunkot a, 8, 9

SP-241:041 heimild um geitakofa
 “Geitakofi var í Langholtshæð austari. Fallinn var sá kofi, þegar Þorgrímur langafi Ármanns var hér.”
Heimildir: Ö-Hraunkot b, 3

SP-241:041 *Magnúsarholt* heimild um kolagrafir
 “Magnúsarholt heitir austur af Selholtum, suður frá Hraunkoti, og dregur nafn af Magnúsi Jónssyni, er hann bjó á Hafralæk 1850 og þar um bil, því hann gerði þar til kola. 1890 var þessi skógur smávaxinn sennilega og að mestu nýgræðingur, gisinn, og varla yfir mannhæð. Nú er þarna hár og samfelldur skógur, prýðilega beinvaxinn og fallegur... Kolagerð var svo mikil á Hraunkoti í tíð Þorgríms föðurs Ármanns, að nam 30 tn. Árlega, en í hverja tunnu mundi fara 3-4 hestburðir. Var það segin saga, að ef einhver gerði Hraunkotsmönnum þann greiða, sem til verðs var reiknaður, þá kostaði það kol, og þannig var lokið flestum viðskiptum manna á milli. Hætt var á, að kol brynni, og man Ármann það, að Halldór bróðir hans var sendur daginn eftir kolabrennsluna til að troða á gröfinni, ef það lét undan, var það merki þess, að eldur var enn í. Varð þá að byrgja og troða betur. Þegar kolin voru flutt, var það siður að binda limið utan á pokana, eða hafa undir höndum, svo kolin molnuðu ekki. Jónas Kristjánsson gerði til kola í einni gröf 1890, en ekki var Ármann við það. Þegar Sigurjón var farinn að búa á Hraunkoti, gerði Þorgrímur faðir hans til kola eitt vor. Ekki var Ármann heldur við það, en þó hefur hann gert stöku sinnum til kola og síðast fyrir tveimur árum fyrir son sinn á Presthólum, sem hefur notað þau til uppkveikju í Agavél.” “Skógur til kolgjörðar er að mestu eyddur fyrir feyskju en til eldiviðar nægur.”
Heimildir: Ö-Hraunkot b, 1-2; JÁM, 164

SP-241:042 heimild um geitakofa
 “Geitakofi var í Langholtshæð austari. Fallinn var sá kofi, þegar Þorgrímur langafi Ármanns var hér. En kofi í Bæjarholti stóð fram á daga Þorgríms föður hans, en var þó lagður niður skömmu síðar.”
Heimildir: Ö-Hraunkot b, 3

SP-242 **Garður**

1712: “Jarðardýrleiki xx ¢, og so tíundast presti og fátækum í margt ár, en áður er sagt að þetta hafi verið xxx ¢ jörð með Hellum, sem löngu er undan jörðunni.” JÁM, 169. 1263: Skrá um landamerki jarðarinnar. DI II, 3-5. 1397: Jörðin nefnd í landamerkjabréfi Tjarnar. DI VI, 35 1397: Vitnisburður um landamerki Tjarnar og Garðs. DI III, 617-618. Tún 8.2 ha, 9/10 slétt. Sáðreitir 500 m². -Túnakort. “Túninu spillir grjótfok úr uppblásnum melhólum innan garða, sem þó verður með erfiði afræktað. Engið spillist af vatnsgreftri og ágangi Laxár öðru h<v>örju, þó ekki til stóreyðileggíngar. Úthagarnir eru hrjóstrugir og hraunlendir og mjög graslitlir fyrir stórgripi, og því er fjenaðargeymslan erfið, sem orsakar stundum búmissu.” JÁM, 170.

SP-242:001 *Garður* bæjarhóll bústaður

“Bæjarhóll er malarhóll nyrzt í túni norður frá bæ.”

Heimildir: Ö-Garður, 1

SP-242:002 heimild um útihús

Útihús í norðausturenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-242:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-242:004 heimild um útihús

Syðra útihús norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-242:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús rétt norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-242:006 heimild um útihús

Syðra útihús rétt norðvestan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-242:007 heimild um útihús

Útihús suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-242:008 heimild um útihús

Útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-242:009 heimild um útihús

Útihús við miðjan suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-242:010 heimild um útihús

Eystra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-242:011 heimild um útihús

Vestara útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-242:012 heimild um landamerki

“Að sunnan eru merkin ...eftir gömlum garði vestan í Núp, afbæjar Garðsnúp. Garður þessi liggur svo upp á Ytri-Egg, en þaðan suðaustur Eggjar og ofan við Botnsmýrar.”

Heimildir: Ö-Garður, 1

SP-242:013 heimild um landamerki

“Merkilínan liggur síðan til norðausturs, niður í Merkiklökk og eftir gömlum garði í Skurð...”

Heimildir: Ö-Garður, 1

SP-242:014 *Dalgata* heimild um leið

“Að austan Dalgata norður fyrir Tjarnargerði...” Dalgata nefnd í landamerkjabréfi frá 1263.

Heimildir: Ö-Garður, 1; DÍ II, 3

SP-242:014 heimild um túngarð

“Að austan Dalgata norður fyrir Tjarnargerði, þar í norðausturtúngarðshornið.” Túngarðurinn nefndur í landamerkja bréfi frá 1263.

Heimildir: Ö-Garður, 1; DI II, 3

SP-242:015 heimild um landamerki

“Að austan Dalgata norður fyrir Tjarnargerði, þar í norðausturtúngarðshornið. Síðan gamall garður vestur og bein lína frá honum yfir Tjarnartjörn...”

Heimildir: Ö-Garður, 1

SP-242:016 heimild um landamerki

“...vestur í vörðu á hól, sem stendur utan við svokallaða Flatargötu...”

Heimildir: Ö-Garður, 1

SP-242:017 *Flatargötu* heimild um leið

“...vestur í vörðu á hól, sem stendur utan við svokallaða Flatargötu, norðan við Vatnslaut...”

Heimildir: Ö-Garður, 1

SP-242:019 *Hólshúshóll* örnefni útihús

“Hólshúshóll er hár malarhóll sunnan við Álfaklett, vegur liggur á milli þeirra.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:020 heimild um fjós

“Milli Hólshúshóls að vestan og fjóssins sunnan við veginn heitir Fjósflötur.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:021 *Brandshús* heimild um útihús

“Þá er Brandshúsahóll, kenndur við hús, sem stóðu þarna vestast í túninu, suðvestur frá Ausu.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:022 *Gæzka* heimild um vatnsból

“Gæzka er gjóta í miðri Fitinni, fyrrum mun dýpri en nú og þá stundum notuð sem vatnsból.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:023 *Ytri-Vatnsgata* heimild um leið

“Ytri-Vatnsgata heiman í átt til Ytragils í Núp... Eftir þessum götum var farið, ef vatn þraut heim og sækja þurfti vatn vestur að Núp.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:024 *Syðri-Vatnsgata* heimild um leið

“Syðri-Vatnsgata er heiman til Syðragils. Eftir þessum götum var farið, ef vatn þraut heim og sækja þurfti vatn vestur að Núp.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:025 *Vestari-Þvottaklettur* örnefni þvottastaður

“Vestari-Þvottaklettur er allhár klettur norðaustur frá Syðragilsgrund.”

Heimildir: Ö-Garður, 2

SP-242:026 *Austari-Þvottaklettur* örnefni þvottastaður

“Vestari-Þvottaklettur er allhár klettur norðaustur frá Syðragilsgrund. Austari-Þvottaklettur er skammt austan við þann vestari.”

Heimildir: Ö-Garður, 2-3

SP-242:027 *Gildrumelur* örnefni refagildra

“Ytri-Egg er melur í brúninni norðvestur af Syðri-Egg, lægð milli Eggjanna. Norður og niður frá Ytri-Egg heitir Gildrumelur.”

Heimildir: Ö-Garður, 3

SP-242:028 heimild um leið

“Dýklöpp er norðvestur frá Nöf, kennd við smálind, er sprettur upp við hana. Þar liggja stígar suður og upp í Núpinn.”

Heimildir: Ö-Garður, 3-4

SP-242:029 heimild um kvíar

“Kvíaklettur er hár, holur klettur norðvestan við norðurenda Fitjar. Kvíar eru sunnan undir honum.”

Heimildir: Ö-Garður, 4

SP-242:030 *Nöf/Narfarkot* bæjarstæði býli

“Narfarkot er vestan Skurðs, vestur frá Kvíahrauni. Narfarkot er fornt eyðibýli milli Narfarkots og Narfar.” Ö-Garður. “Nöf, eyðihjáleiga. Bygð fyrir manna minni í útsuður frá heimajörðinni, afdeilt einasta að túni og engjum, eyðilagðist í bólunni... Aftur má hjer byggja, ef fólk fengist, og yrði þá heimajörðin að leggja kotinu nokkurt engi.” JÁM. “Nöf, hét hjáleiga frá Garði suður með Núpum að austan. Fór í eyði 1756.” BBSÞ SSÞ segir jörðin í eyði frá 1747.

Heimildir: Ö-Garður, 4; JÁM, 170; BBSÞ, 517; SSÞ, 175

SP-242:031 *Núpavellir* bæjarstæði býli

1840: “Núpavellir, í eyði síðan eftir Svartadauða, þ.e. 1403, fyrir utan Núpshalann.” “Húsamór er sunnan við Núpavelli. En Núpavellir er fornt eyðibýli sunnan við Núpaveg. Þar hafa um langt skeið verið beitarhús frá Garði og staðurinn því í daglegu tali nefndur Beitarhús.”

Heimildir: SSÞ, 175; Ö-Garður, 4

SP-242:033 *Hraunavegur* heimild um leið

“Næsta svæði er norðan Núpsvegur, vestur að Hraunavegi. Hraunavegur er gamlar götur norður Aðaldalshraun, vestan Núpavalla.”

Heimildir: Ö-Garður, 4-5

SP-242:033 *Sprekavarða* heimild

“Sprekavarða er varða á holti vestan við Stekkjarhraun.”

Heimildir: Ö-Garður, 5

SP-242:034 heimild um stekk

“Stekkur er gamall stekkur sunnan undir Stekkjarborg. Borgin var notuð fyrir lambakró. Stekkjarborg er holur klettur í sunnanverðu Stekkjarhrauni.”

Heimildir: Ö-Garður, 5

SP-242:035 *Stekkarvarða* heimild

“Stekkarvarða er varða á hæð norðan við Stekkjarhraun.”

Heimildir: Ö-Garður, 5

SP-242:036 *Nátthagi* heimild um nátthagi

“Nátthagi er afgirt stykki vestan við Núp, nær vestur að Húsabakkakíl.”

Heimildir: Ö-Garður, 6

SP-242:037 *Brenniselsvegur* heimild um leið

“Brenniselsvegur er götur frá Núpavöllum niður eða vestur fyrir hraun. Klif er þrengsli á Brenniselsvegi, neðst í hrauninu.”

Heimildir: Ö-Garður, 6

SP-242:038 *Brennisel* heimild um býli/sel

1840: “Brennisel útvestan til við þessar jarðir eða Garðs land og er mælt að það hafi fyrr verið sel frá nefndum Núpavöllum. “Brennisel er tóftir neðan við hraunið, þar sem það sveigir vestur norðan við Brenniselsveg.” “Brennigerði, nú nefnt Brennisel, nefnast fornar tættur í landi Garðs. Hefur verið býli

eða sel.”

Heimildir: SSP, 175; Ö-Garður, 6; BBSÞ, 517

SP-242:039 heimild um kolagrafir

“Skógur til kolgjörðar og eldiviðar bjarglegur, eyðist mjög fyrir feyskju.”

Heimildir: JÁM, 170

SP-242:040 *Austur-Hellur* bæjarstæði býli

Jörðin Hellur nefnd í bréfi frá 1263. “Hellur, Austur-Hellur er fornt eyðibýli í landi Garð, norðaustur frá Langasandi. Má ætla að það hefi verið stórbýli, því rústir eru margar og sér fyrir vallargerði umhverfis u.þ.b. 10 dagsláttur. Talið hafa farið í eyði í Svartadauða 1402.” “Austurhellur, eyðibýli norðaustur af Vesturhellum, með miklum tóftum, fæstum fornum mjög, en þó er talið, að þar hafi verið beitarhús í tíð Björns Tómassonar sýslumanns frá Knútsstöðum...” 1840: “Hellnasel, er síðast var byggt og lagðist fyrst í eyði 1789, en athugandi er að þessar þrjár síðastnefndu jarðir, milli hverra allra að er stuttur stekkjargvegur, ætla sumir að verið hafi ei utan allt ein jörð eða mest tvær jarðir, því engi veit til sanns að þær hafi nokkru sinni allar í senn byggðar verið, sem trautt má og vera sökum landþrengsla. Svo er sagt, að Austurhellur hafi fyrst byggðar verið þar sem og virðist vottast mega af hinu forna túnstæði, þar sem nú er orðið að lyngi og víði vöxnum mó, miklu framar en á hinum Vestari, er sagt er að seinast hafi byggðar verið 1738 og byggðin svo þaðan síðast flutt verið í Hellnasel og sér enn nú glögglega stað og aurmál túna og tófta á báðum þessum síðari.”

Heimildir: DI II, 3; BBSÞ, 517; Ö-Hellnasel a, 5; SSP, 176

SP-242:041 *Vestur-Hellur* bæjarstæði býli

Jörðin Hellur nefnd í bréfi frá 1263. “Vestur-Hellur, eflaust sama jörðin og Austur-Hellur, því í fornum heimildum er aðeins getið um jörðina Hellur. Má ætla að þegar byggt var upp eftir Svartadauða hafi bærinn verið fluttur. Vestur-Hellur eru sunnar og vestar í jaðri Langasands. Mun hafa farið í eyði upp úr Móðuharðindunum, Stefán Indriðason, síðar bóndi á Silalæk bjó á Hellum, 1781-85. E.t.v. síðasti ábúandi þar.” “Vesturhellur, eyðibýli austast á Langasandi. Þar var slegið á fyrstu árum E.Benj., 14-15 baggar mest. Þar hefur blásið upp í minni Hólmsfríðar að nokkrum mun.” 1840: “Hellnasel, er síðast var byggt og lagðist fyrst í eyði 1789, en athugandi er að þessar þrjár síðastnefndu jarðir, milli hverra allra að er stuttur stekkjargvegur, ætla sumir að verið hafi ei utan allt ein jörð eða mest tvær jarðir, því engi veit til sanns að þær hafi nokkru sinni allar í senn byggðar verið, sem trautt má og vera sökum landþrengsla. Svo er sagt, að Austurhellur hafi fyrst byggðar verið þar sem og virðist vottast mega af hinu forna túnstæði, þar sem nú er orðið að lyngi og víði vöxnum mó, miklu framar en á hinum Vestari, er sagt er að seinast hafi byggðar verið 1738 og byggðin svo þaðan síðast flutt verið í Hellnasel og sér enn nú glögglega stað og aurmál túna og tófta á báðum þessum síðari.”

Heimildir: DI II, 3; BBSÞ, 517; Ö-Hellnasel a, 4-5; SSP, 176

SP-242:042 heimild um landamerki

1263: “Rædur þa lækur ofan til Ruduholms oc þaðan ofan til gardzenda þess er fram liggur at flioti ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-242:043 heimild um landamerki

1263: “Rædur þa lækur ofan til Ruduholms oc þaðan ofan til gardzenda þess er fram liggur at flioti Rædur þa gardrin medan hann vínzt en sionhending þaðan vpp j vordu er stendur aa sandinum ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-242:044 *Vörðuhóll* örnefni landamerki

1263: “Rædur þa lækur ofan til Ruduholms oc þaðan ofan til gardzenda þess er fram liggur at flioti Rædur þa gardrin medan hann vínzt en sionhending þaðan vpp j vordu er stendur aa sandinum ...gautu af vordu holi sionhending vpp j uitnis klett þar er Reistur vpp steinn vestan undir klettinvm ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-242:045 heimild um landamerki

1263: “þa Rædur gardr sa er liggr firir austan eingiar heim at tungardi er þaðan tungardr allt til gerdis tiarnar manna ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-242:046 *Einbúi* bæjarstæði býli

184: “Enn er getið í Garðslandi um kot eða hjáleigu er Einbúi kallast.”

Heimildir: SSP, 177

SP-242:046 heimild um landamerki

1263 landamerki milli Garðs og Hellu [sjá 040-041]: “sa garðr er liggur fyrir vestan eingiar vpp med gotum allt at tiarnargardi hiar aa garðr fyrir vestan er tiorn fyrir austan. þo at þat sem sumt tungarðr ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-242b Hellnasel

“Hellnasel er eyðijörð í hraunjaðrinum vestur frá Hellum. Byggt um 1750. Fór í eyði 1944, er bæjarhús brunnu.” HJ, 517. Tún 0.7 ha, 9/10 slétt. Sáðreitir 500 m². -Túnakort Garðs.

SP-242b:001 *Hellnasel* bæjarhóll bústaður

“Hellnasel er eyðijörð í hraunjaðrinum vestur frá Hellum.” 1840: “Hellnasel, er síðast var byggt og lagðist fyrst í eyði 1789, en athugandi er að þessar þrjár síðastnefndu jarðir, milli hverra allra að er stuttur stekkjavegur, ætla sumir að verið hafi ei utan allt ein jörð eða mest tvær jarðir, því engi veit til sanns að þær hafi nokkru sinni allar í senn byggðar verið, sem trautt má og vera sökum landþrengsla. Svo er sagt, að Austrihellur hafi fyrst byggðar verið þar sem og virðist vottast mega af hinu forna túnstæði, þar sem nú er orðið að lyngi og víði vöxnum mó, miklu framar en á hinum Vestari, er sagt er að seinast hafi byggðar verið 1738 og byggðin svo þaðan síðast flutt verið í Hellnasel og sér enn nú glögglega stað og aurmál túna og tófta á báðum þessum síðari.”

Heimildir: BBSÞ, 517; SSP, 176

SP-242b:002 *Barðhús* heimild um fjárhús

“Barðhús, útaustur af bænum (jarðarhús), með sömu ásum og voru, er B.B. kom þar... Tekur um 26-28 kindur.”

Heimildir: Ö-Hellnasel a, 1

SP-242b:003 *Ærhús* heimild um fjárhús

“Ærhús, gamalt hús, endurbyggt og lengt 1913. Dyr á vesturvegg og tveir garðar sinn hvoru megin dyranna, tekur 56. Er syðri hlutinn viðbótin, en þar var áður kofi fráskilinn... Hlaða við Ærhús, tekur að gömlu lagi 50 hesta, en nú um 40 hesta. [...viðað upp af húsi, er [B.B.] keypti þegar Steinunn Jónasdóttir fór frá Granastöðum].”

Heimildir: Ö-Hellnasel a, 1

SP-242b:004 *Kálfatóft* heimild um útihús

“Kálfatóft, tóft, er við Barðhús.”

Heimildir: Ö-Hellnasel a, 1

SP-242b:005 *Guðrúnarkofi/Kofi/Götukofi* heimild um fjárhús

“Guðrúnarkofi, austur af bænum, sunnan við Ærhús, tekur 12 ær. Þar er samfelldur klettur að norðan, jata við suðurvegg, ævagamall, nú oftast nefndur Kofi eða Götukofi.”

Heimildir: Ö-Hellnasel a, 1

SP-242b:006 *Syðstahús/Hrútakofi* heimild um lambhús

“Syðstahús eða Hrútakofi, suðaustur í túnhorni. Þar er klapparhryggur að norðan, tekur um 20 lömb. Lá niðri um nokkur ár, en endurbyggt 1927. Tóft er við.”

Heimildir: Ö-Hellnasel a, 1

SP-242b:007 heimild um hesthús

“Hesthús út og vestur af bænum við kílinn, tekur 2 hesta, gamalt, dyr að austan. Hey verið haft við það

og er enn.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 1-2

SP-242b:008 heimild um geitakofa

“Geitakofi rétt sunnan við bæ, rétt sunnan við blómagarð. Dyr voru að sunnan, hálfgerð á þaki, en var breytt og færðar á austurhlíð. Geitahald var lagt niður.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 2

SP-242b:009 heimild um stekk

“Stekkjarkriki, næstur sunnan við tún. Í honum var stíað og fært frá í tíð Eyjólfssonar.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 2

SP-242b:010 heimild um fjárskýli

“Lambakróin fáeina faðma austan við hann í hellisskúta og lömbin borin á milli.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 2

SP-242b:011 *Torfvegur* heimild um leið

“Torfvegur, krika og stígur eftir klauf upp úr hrauninu - beint austur á Langasand. Þetta nafn er frá tíð Indriða Ólafssonar í Garði og stafar frá torfristu og flutningi þess úr Hellnaselsmýri ...heim í Garð.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 2

SP-242b:012 *Hellnaselsmýri* heimild um rist

“Þetta nafn er frá tíð Indriða Ólafssonar í Garði og stafar frá torfristu og flutningi þess úr Hellnaselsmýri sunnan og vestan við Stekkjartjörn heim í Garð. Þessi venja lagðist niður eftir hans daga. Torfholt, beint vestur af Torfvegi, þar sem torfið var þurrkað.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 2

SP-242b:013 heimild um áveitu

“Stífla, gerð af E.Benj., úr hraunnefi litlu norðan við Stórakrika, þar sem skemmst er vestur í Fljótsbakkana. Verður þá áveita fram af Torfholti.”

Heimildir: Ö-Hellnasei a, 3

SP-242b:014 *Gvendartóft* heimild um heygarð

“Gvendarkíll, norður frá Stiggeirartjörnum. Gvendartóft, heygarður á austurbakka Gvendark<íls>.”

Heimildir: Ö-Hellnasei b, 2

SP-243 Tjörn

1712: “Jarðardýrleki xx €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 168. 1318: Jörðin er nefnd í máldaga Grenjaðarstaðakirkju. DI II, 431-4. 1397: Landamerkjabréf. DI VI, 34-35. 1397: Vitnirburður um landamerki Tjarnar og Garðs. DI III, 617-618. 1449: “sagði olafvr [Loptsson seljandi] ... haalfkirkiv skyld aa tiorn ok skildi olafvr a asgrim [Jónsson kaupanda] allan kirkiv Reikning. sidan Rafn gvdmvndzsson lavgmann atti fyst jordina” DI IV, 756, 1449/1456: Tjörn í Nes Kirkjusókn. DI IV, 756; V, 140. 1561: Skipti Hóla í Fljótum fyrir Tjörn og Hraunkot. DI XIII, 639-651. 1563: Ólafur Hjaltason biskup lýsir Tjörn rétta eign Hóladómkirkju. DI XIV, 192. Tún 2.4 ha, ¾ slétt. -Túnakort. “Enginu spillir Laxá einstöku sinnum með sandsáburði, sem þó hefur orðið afræktað, og sprengir upp grasrótina með stórum stykkjum eður fletum. Úthagarnir eru sauðfje bjarglegir en stórgripi mjög hrjóstrugir, því það er mest hraunlendi sem jörðin á...” JÁM, 169.

SP-243:001 *Tjörn* bæjarhóll bústaður

“Bærinn Tjörn stóð norðan tjarnarinnar, en var fyrir fáum árum byggður sunnan hennar...”

Heimildir: Ö-Tjörn, 1

SP-243:002 heimild um útkirkja

TJÖRN Í AÐALDAL (SP) (NESPING) ? HÁLFKIRKJA 19.2.1449: sagði olafvr [Loptsson seljandi] ...

haalfkirkiv skyld aa tiorn ok skildi olafvr a asgrim [Jónsson kaupanda] allan kirkiv Reikning. sidan Rafn gvdmvndzsson lavgmann atti fyst jordina; DI IV 756, sbr. 758

Heimildir:

SP-243:003 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-243:004 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-243:005 heimild um útihús

Útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-243:006 heimild um landamerki

“Landamerki: Sunnan: gamall garður frá Dalgötu vestur í Tjarnartjörn...” 1397: “... ath fyrir sunnan radi gardur sa er geingr fyrir sunnan gerdiss uöllinn ath tiorn og heim j hornit a tungardenum j gard ok sidan rædur uallargardurinn.”

Heimildir: Ö-Tjörn, 1; DI VI, 34

SP-243:007 *Dalgata* heimild um leið

“Landamerki: Sunnan: gamall garður frá Dalgötu vestur í Tjarnartjörn...”

Heimildir: Ö-Tjörn, 1

SP-243:008 heimild um landamerki

“...þaðan bein lína í vörðu á hól norðan Vatnslautar.”

Heimildir: Ö-Tjörn, 1

SP-243:009 *Ytri-Grafarhólar* örnefni mógrafir

“Ytri-Brúarvík, allstórt engjastykki við Laxá suður frá merkjum. Ytri-Grafarhólar, lágir hólar suðvestur frá Ytri-Brúarvík.”

Heimildir: Ö-Tjörn, 2

SP-243:010 *Brúargerði* bæjarstæði býli

“Ytri-Brúarvík, allstórt engjastykki við Laxá suður frá merkjum... Brúargerði, fornt eyðibýli sunnan við Ytri-Brúarvík.” “Brúargerði, hét annað býli vestan ár í landi Tjarnar, gegnt Brú. Þar hefur nú verið ræktað tún.”

Heimildir: Ö-Tjörn, 2; BBSÞ, 518

SP-243:011 *Syðri-Grafarhólar* örnefni mógrafir

“Syðri-Grafarhólar, nokkrir smá hólar vestur frá Syðri Brúarvík, suður frá Ytri-Grafarhólum.”

Heimildir: Ö-Tjörn, 2

SP-243:012 heimild um kolagrafir

“Skógur til eldiviðar bjarglegur, eyðist mjög, en til kolgjörðar að kalla eyddur.”

Heimildir: JÁM, 169

SP-243:013 *Tjarnargerði* bæjarstæði býli

“Tjarnargerði, var eyðibýli suð-vestur þaðan sem bensínstöðin á Tjörn er nú. Voru þar miklar tættur og garðhleðslur. Þetta er nú tún frá Garði.”

Heimildir: BBSÞ, 518

SP-243:014 heimild um túngarð

1397: “... ath fyrir sunnan radi gardur sa er geingr fyrir sunnan gerdiss uöllinn ath tiorn og heim j hornit

a tungardenum j gard ok sidan rædur uallargardurinn.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:015 garðlag landamerki

1397: “... ath fyrir sunnan radi gardur sa er geingr fyrir sunnan gerdiss uöllinn ath tiorn og heim j hornit a tungardenum j gard ok sidan rædur uallargardurinn. ok sa gardur sem gengur ur honum uestur j gnup ok ur þeim garde j þann gard er geingur upp ur markklett fyrir uestan gnup.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:016 garðlag landamerki

1397: “... ath fyrir sunnan radi gardur sa er geingr fyrir sunnan gerdiss uöllinn ath tiorn og heim j hornit a tungardenum j gard ok sidan rædur uallargardurinn. ok sa gardur sem gengur ur honum uestur j gnup ok ur þeim garde j þann gard er geingur upp ur markklett fyrir uestan gnup.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:017 heimild um leið

1397: “er sidan mark gata su er geingr fyrir uestan gnupsenda austur ath þeirre gautu er gengur ut af gnupsenda. rædr þa su gata þar til hun kemur nidur a þeirri götu er liggur ofan til vestre hellu.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:018 heimild um leið

1397: “er sidan mark gata su er geingr fyrir uestan gnupsenda austur ath þeirre gautu er gengur ut af gnupsenda. rædr þa su gata þar til hun kemur nidur a þeirri götu er liggur ofan til vestre hellu.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:019 heimild um leið

1397: “er sidan mark gata su er geingr fyrir uestan gnupsenda austur ath þeirre gautu er gengur ut af gnupsenda. rædr þa su gata þar til hun kemur nidur a þeirri götu er liggur ofan til vestre hellu.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:020 garðlag landamerki

1397: “Mýkcklaholt allt med uide ok iardar eign ut j hraun þat ok griotgard er geingur fyrir utan holltid. rædur fyrir austan gata su er liggur ofan fra nese th ath ýtra selgarde.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:021 *Selgarður* garðlag

1397: “Mýkcklaholt allt med uide ok iardar eign ut j hraun þat ok griotgard er geingur fyrir utan holltid. rædur fyrir austan gata su er liggur ofan fra nese th ath ýtra selgarde.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-243:022 *Selgarður* örnefni sel

1397: “Mýkcklaholt allt med uide ok iardar eign ut j hraun þat ok griotgard er geingur fyrir utan holltid. rædur fyrir austan gata su er liggur ofan fra nese th ath ýtra selgarde.”

Heimildir: DI VI, 34

SP-244 **Nes**

1712: “Jarðardýrleiki óviss, því staðurinn hefur ei tíundast so menn viti.” JÁM, 167. 1318: Máldagi kirkjunnar: “Nes j adaldal er Ceciliu kyrckia. Kyrckia a allt heimaland. ...Kyrckia ä oc Jarlstadi er hiallti prestr gaf. med hrutholmum oc tolf fedmingi Torfs. oc bruarlandi Jarlstadaholtti. Jarlstada teyg j valahrijsum. þetta j kuikfie. kыр ær. iij. ijc. oc vj. aurar voru.” DI II 435-436 1.9.1371: “[seljandi Hnústaða sagði] ath hann hefði heyrt ath kirkian j nesi ætti þriv vidar hollt j hnvstada jordv en sagdiz æigi vitta hvar þav veri edr hversv vid þau æti ath vera.” DI III, 271 1394:Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia j Nesi er helgud hinne heilogu Ceciliu. Hun ä allt heimaland jtaululaust. med þessvm vmmerckium. millum hrvtalækjar og selgardz hins efra vestur ad kolgrafuar holi. fyrer austann Laxä til

kvijslar milli Gardsstada og Þorbiargar Brecku til Heydargotu. Geythellis Eyrar. alftarholmur og straum Eyiar. Vidarholtt fyrir vtann Brok. eckiufell. Torfskurdur j Brva land hid eystra. þria tolfedminga huort sumar. þriu hollt til vidunar j knutstada land. ä EingiBacka. hornrey og mykla teyg. nautnes. og j Einginesi. vij. daga slätta. kyrckia ä oc Jarlstadi er Hiallti prestur gaf med hrvtholmum og Tolfedmingi Torffs j Brvar land. Jarlstadaholtt. Jarlstadateyg j valahrijsum.” DI III 557?5588.12.1403: Testamenti séra Halldórs Loptssonar: gefur kirkjunni kúgildi; DI III 685 1429: “aa alt hæima landh jtaulolaust oc itolar allar sëm j fornu registro sægir.” Máldagi kirkjunnar. DI IV, 376-377 [1429]: [1] prestur; DI IV 380 7.10.1429: Jón biskup Vihjálmsson afhendir sveini sýnum Nes. DI IV 393-394. 11.10.1447: “Jörðin Sandur í Aðaldal ... stendur nesþingum”; DI IV, 710. 19.2.1449: “Jarðirnar Tjörn og Hafralækur ... liggja j adaldal. j nestadar kirkiv sokn”; DI IV 756. 25.4.1456: “Jörðin Tjörn j adaldal ... liggir j nesþingum”; DI V 140. 1461: Máldagi kirkjunnar DI V 272-273. [1461] 1 prestur DI V, 359 1491: Máldagi kirkjunnar DI V, 273. “Jarðarinnar er fyrst getið í Guðmundarsögu dýra um 1200. Prestsetur frá því um 1300-1860, þá lagt undir Múla. Báðar sóknirnar lagðar undir Grenjaðarstað 1889.” HJ, 459. Tún 4.2 ha, 9/10 slétt. Sáðreitir 500 m². -Túnakort. “Túnið er harðlent og sprettur lítt. Úthagarnir eru bjarglegir.” JÁM, 167.

SP-244:001 Nes bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur rúman hálfan km frá Laxá, í nesi því er myndast þar, sem áin rennur austur að Hvammsheiði vestan úr miðjum dal og síðan norður með heiðinni.”

Heimildir: BBSÞ, 459

SP-244:002 heimild um kirkju

“Kirkjan stendur á hól nokkru sunnan við núverandi staðarhús. Hún er timburkirkja, turnlaus, en með krossi. Hún var reist 1903. Yfirmsiður var Eiríkur Þorbergsson. Söngloft í vesturenda þvert yfir kirkjuna og svalir að norðan og sunnan. 1977 var kirkjan stækkuð og gert við allt er tekið var að bila. Gerður var nýr kór 3 m á breidd, 1,5 á lengs. Hæð 3 m. Afþiljað var skrudhús og geymsla sitt hvoru megin við grátur. Gerð var forkirkja 2,25 m á lengd. Stækkaði þá söngloft mikið... Kirkjugarðurinn er umhverfis kirkjuna. Þar eru mörg minnismerki, flest frá síðari árum.”

NES Í AÐALDAL (SP) Ceciliu

1318: XIV. Neskyrkia.

Nes j adaldal er Ceciliu kyrckia. Kyrckia a allt heimaland.

þetta a hun jnnan kyrkiu. iiij. krossa. alltaris klædi. ij. kantara kapa. Glodarkier. lijka abreydsl vont. Olafz lijneski. jarnstykur. ij. merki. ij. Tiolld vm alla kyrckiu. sar vondur. oc fontur. kluckur. ij. lās. kaleykur. Glergluggur. bok ein. ij. marka psalltare.

tekr prestur heima j leigu. iiij. merckur vtan gardz af halfkyrkiu. og. ij. Bænhusum. ij. merkur Liostollur og heýtollur af xiij. Bæium.

Kyrckia ä oc Jarlstadi er hiallti prestr gaf. med hrutholmum oc tolf fedmingi Torfs. oc bruarlandi Jarlstadaholtti. Jarlstada teyg j valahrijsum. þetta j kuikfie. kýr ær. iiij. ijc. oc vj. aurar voru. Máld DI II 435436

1.9.1371: [seljandi Hnústaða sagði] ath hann hefdi heyrt ath kirkian j nesi ætti þriv vidar hollt j hntvstada jordv en sagdiz ægi vitta hvar þav veri edr hversv vid þau æti ath vera; DI III 271

1394: lii. Neskyrckia.

Kyrckia j Nesi er helgud hinne heilogu Ceciliu.

Hun ä allt heimaland jtaulolaust. med þessvm vmmerckium. millum hrvthalækjar og selgardz hins efra vestur ad kolgrafuar holi. fyrer austann Laxä til kvijslar milli Gardsstada og Þorbiargar Brecku til Heydargotu. Geythellis Eyrar. alftarholmur og straum Eyiar. Vidarholtt fyrir vtann Brok. eckiufell. Torfskurdur j Brva land hid eystra. þria tolfedminga huort sumar. þriu hollt til vidunar j knutstada land. ä EingiBacka. hornrey og mykla teyg. nautnes. og j Einginesi. vij. daga slätta. kyrckia ä oc Jarlstadi er Hiallti prestur gaf med hrvtholmum og Tolfedmingi Torffs j Brvar land. Jarlstadaholtt. Jarlstadateyg j valahrijsum.

þetta jnnann kyrckiu. krossar. iiij. og a einum roda. paxblod tuo. mercki. ij. Jarnstykur. ij. Glodarkier. dvkur yfer Ceciliu lijneski. og annar yfer Olafs lijneski. alltarisdvcur. vijgdur. og annar ovijgdur. hofudlijn. alltarisklædi. ij. dvkur yfer Brijk. Brijkarklædi. handklædi. ij. fontur med vmbvnadi kaleykur. Tialldaleppar. ij. kluckur. ij. Glergluggabrot. stolar. iiij. sacrarium munnlaug. Broddstafur.[vantar kantarakápu, líkaábreiðsl,

þetta j Bokum. psalltare. aduentuBok de tempore til paska. messuBok de tempore per Annum.

aunnur de sanctis. sequentiuBok. Lesbok fra Jolum og til ix. vikna faustu. Ceciliu saga. kyrckiu läs.
þetta j lausagodzi. kyr. vj. asaudar kugilldi. ij. Gielldfiar kugilldi. ij. hestur. halft annad hundrad
ofrijdt.

þar er prestzskylld. tekur heima j leigu. iiij. merkur. Enn vtanngards. iiij. merkur.
Liostollur og heytollur af. viij. Bæium.

Tijund kyrckiu hluti ä þui ari morck.

Jtem reyknaðist j portionem Ecclesiæ vm. ij. är medan sijra Jon bio þar. ij. merckur.

Ecclesia non dedicata. Máld DI III 557558

8.12.1403: Testamenti séra Halldórs Loptssonar: gefur kirkjunni kúgildi; DI III 685

1429: aa alt hæima landh jtaulolaust oc itolar allar sëm j fornu registro sægir.

J porcionem ecclesie gamalt vj hundrot.

Jtem j porcionem a mædan jon kætilsson helt stadæn vm tau ar eitt hundrat oc Eyri mæir.

Ecclesia non dedicata.

Er þar marie likneski oc kross er jon biarnason let flytia or flathey er kirkjan þar fæll nidhr; Máld

DI IV 376377

[1429]: [1] prestur; DI IV 380

7.10.1429: Jón biskup Vihjálmsson gerir kunnugt

ath wer wiliu sealfer hafua stadæn j næsi j adaladal þui hofum wer han j hendr fengit til
geymslu oc medferdar a vorra vegna jonæ ketilssyni uorum svæini vm æitt aar fra nestum
fardogum oc til annara oc her med gerom wer ollum monnum viturligt ath han ær uor suæin breftækin
oc heilagrar kirkju suo lengi sëm ver [ei] kollom aftur uort bref oc hann uæiter oss trv þænuzstu
oc heilagre kirkju; DI IV 393394

11.10.1447: Jörðin Sandur í Aðaldal ... stendr nesþingum; DI IV 710

19.2.1449: Jarðirnar Tjörn og Hafralækur ... liggia j adaldal. j nestadar kirkiv sokn; DI IV 756, sbr 758

25.4.1456: Jörðin Tjörn j adaldal ... liggr j nesþingum; DI V 140

1461: Máld DI V 272273

[1461] 1 prestur DI V 359

1491: Máld DI V 273

29.6.1860: Nesprestakall lagt niður og sóknin lögð til Múlakirkju; (PP, 309) [konungsúrskurður]

27.2.1880: Múlaprestakall lagt niður og Nessókn lögð undir Grenjaðarstað; (PP, 303) [lög]

SP-244:003 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-244:004 heimild um útihús

Vestari útihús í austurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-244:005 heimild um útihús

Eystri útihús í austurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-244:006 heimild um útihús

Útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-244:007 heimild um útihús

Útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-244:008 *Grunnavað* heimild um vað

“Að sunnan er það lækur, sem heitir Hrutalækur. Hann ræður frá því hann vellur í Laxá, þar til verður
vað álæknum, sem heitir Grunnavað.”

Heimildir: Ö-Nes, 1

SP-244:009 *Gamlabraut* heimild um leið

“...Vatnsrönd, en það er grjóthryggur rétt vestan við Bithagagirðinguna. Gamlabraut var lögð eftir endilöngum hryggnum.”

Heimildir: Ö-Nes, 1

SP-244:010 *Þvergarður* heimild um landamerki

“Frá þeim merkjum að norðan er það í Dagmálahól, en það er eyktamark frá Jarlsstöðum og frá þeim hól í vesturenda Þvergarðs, og svo eftir honum til Laxár.”

Heimildir: Ö-Nes, 1

SP-244:011 heimild um landamerki

“Merki austan Laxár: Fyrst frá Laxá eftir Merkigili og þaðan eftir fornum garði í Reykjakvísl...”

Heimildir: Ö-Nes, 1

SP-244:012 *Nestjörn* heimild um vatnsból

“Norðaustur af bæ í túninu heitir Nestjörn, gamla vatnsbólið.”

Heimildir: Ö-Nes, 1-2

SP-244:013 *Leifukofibæjarstæði* bústaður

“Austur af tjörninni nyrzt á Skotti í túnjaðri að norðan er hól, sem heitir Leifukofahóll.” Ö-Nes. “Leifukot hefur heitið tómthús í túninu skamt frá staðnum, sem ljeð var fátækri konu til aðseturs, og fylgdi því engin grasnyt, er og niður fallið fyrir meir en 30 árum.” JÁM. “Leifukot, hét tómthús frá Nesi, fór í eyði 1680.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Nes, 2; JÁM, 168; BBSÞ, 518

SP-244:014 *Barðuhúshóll* örnefni útihús

“Sunnan við tjörnina að austan var hól, sem heitir Barðuhúshóll, er þar sem túnið beygir norður með Nestjörn að austan, er nú að mestu horfinn.”

Heimildir: Ö-Nes, 2

SP-244:015 *Hólshúshóll* örnefni útihús

“Syðst í túni er hól, sem heitir Hólshúshóll. Þar er nú nýbýlið Árnes.”

Heimildir: Ö-Nes, 2

SP-244:016 heimild um leið

“Suðvestur frá bæ að Nesi er hár hólhryggur, þar sem heimreiðin er. Hann heitir Harðbak.”

Heimildir: Ö-Nes, 2

SP-244:017 *Narfakotbæjarstæði* býli

“Narfakot er fornt eyðibýli suðaustur frá Árnesi, og Startjörn er smátjörn vestan við Narfakot.” “Narfakot, var hjáleiga í Nestúni. Var byggt um 1780, en komið í eyði 1805.” 1840: “Narfakot, er séra Einar Árnason, er var prestur í Nesi frá 1768-84 þá honum veittist Sauðanes, hvar séra Stefán sonur hans enn nú er prestur, lét fyrst uppbyggja. Lagðist þar þó í eyði aftur, áður hann flytti frá Nesi í þá yfirgeisandi harðærunum, er almennt kallast móðuharðindi, og hefur ei síðan byggt verið. Þó má þar enn glögg sjá aurmál allra húsatómta skammt suður frá Nestúnsvelli, var þessi nýbýlishjáleiga átti að standa.”

Heimildir: Ö-Nes, 2; BBSÞ, 518; SSP, 176

SP-244:018 *Neskot* bæjarstæði býli

“Neskot, önnur eyðihjáleiga við heimatúnið, hefur í eyði legið yfir 40 ár, nema um fáein ár hefr presturinn ljeð þessa hjáleigu fátækum mönnum eftirgjaldslaust, í því skyni að hún mætti uppræktast. En nú hefur hjer enginn við verið í samfeld 13 ár... Ekki má hjer aftur byggja nema staðnum til rýrðar, þar með er heyskapur ekki so mikill að hjer megi byggging á komast.”

Heimildir: JÁM, 168

SP-244:019 *Nátthagi* heimild um nátthagi

“Þá er annað svæði frá merkjum, austan túns og Hagagarðs, það er Náthaginn og Nesmór. Náthagi er nafnið á móum norðaustur frá Nestúni. Girðing aðskilur það frá Nesmó, sem er mórinn austur og suðaustur frá túni.”

Heimildir: Ö-Nes, 2

SP-244:020 *Þvottastrengur* heimild um þvottastað

“Skammt suður af Kirkjuhólma heitir Þvottastrengur. Þar fór ullarþvottur jafnan fram að vorinu. Það er sunnan við veg, er liggur að ánni frá bænum.”

Heimildir: Ö-Nes, 3

SP-244:021 *Ferjustaður* heimild um ferju

“Ferjustaður er skammt austan við Þvottastreng, þar sem venjulega var ferjað yfir ána. Ferjuhólar eru tveir hólar ekki alllangt suður frá Ferjustað.”

Heimildir: Ö-Nes, 3

SP-244:022 heimild um túngarð

“Hagagarðslág er sunnan túngirðingar, suður frá Árnesi.”

Heimildir: Ö-Nes, 4

SP-244:023 *Hagagarður* heimild

“Hagagarður er gamall garður frá Hagagarðshæð suður í Laxá.”

Heimildir: Ö-Nes, 4

SP-244:024 *Heygarður* örnefni heygarður

“Krókalágar eru samfelld lágadrög milli Sauðatanga og Móra...Vestan við Króklág skammt frá ánni að sunnan er hóll, sem nefnist Heygarður.”

Heimildir: Ö-Nes, 4-5

SP-244:025 *Draugalaut* þjóðsaga

“Draugaleiti er hátt holt norðan vegarins heim í Nes, norðaustur frá Klofhól. Óskráð þjóðsaga hermir, að smalarnir frá Nesi og Jarlsstöðum hafi flogizt þarna á og drepð hvor annan. Norðan við Leitið er djúp laut, Draugalaut. Þar eiga þeir að vera dysjaðir.”

Heimildir: Ö-Nes, 6

SP-244:026 *Nesbeitarhús* heimild um beitarhús

“Þar norður frá, austur frá Nesi og Árnesi niður við á utan í heiðinni er svonefndur Neshvammur... Á hjalla norðan við hvamminn voru Nesbeitarhús, notið til 1940.”

Heimildir: Ö-Nes, 7

SP-244:027 heimild

“Niður af [Syðstahnjúk] og nokkru norðar er gil, Sölvagil, þarna í brekkunni. Rétt norðan þess er Sölvahnjúkur hár og brattur að vestan og sunnan, með vörðu.”

Heimildir: Ö-Nes, 7-8

SP-244:028 *Bjössavarða* heimild

“Bjössavarða er há ferstrend varða meiri um sig að ofan en neðan, rétt austan við Ferðamannaveg, suðaustur frá Neshvammi. Varðan er kennd við Björn Sigurgeirsson í Haga, hlaðin af honum laust fyrir 1890.”

Heimildir: Ö-Nes, 8

SP-244:029 *Ferðamannavegur* heimild um leið

“Bjössavarða er há ferstrend varða meiri um sig að ofan en neðan, rétt austan við Ferðamannaveg.”

Heimildir: Ö-Nes, 8

SP-244:030 *Selás* örnefni sel

“Selás heitir þar allstór á, austur við Reykjakvísl.”

Heimildir: Ö-Nes, 8

SP-244:031 *Selgarður* heimild um landamerki

1394:Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia j Nesi er helgud hinne heilogu Ceciliu. Hun ä allt heimaland jtaululaust. með þessvm vmmerckium. millum hrvtalækia og selgardz hins efra vestur ad kolgrafuar holi. fyrer austann Laxä til kvijslar milli Gardsstada og Þorbiargar Brecku til Heydargotu.”

Heimildir: DI III, 557-558

SP-244:032 *Selgarður* örnefni sel

1394:Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia j Nesi er helgud hinne heilogu Ceciliu. Hun ä allt heimaland jtaululaust. með þessvm vmmerckium. millum hrvtalækia og selgardz hins efra vestur ad kolgrafuar holi. fyrer austann Laxä til kvijslar milli Gardsstada og Þorbiargar Brecku til Heydargotu.”

Heimildir: DI III, 557-558

SP-244:033 *Kolgrafarhóll* örnefni rista

1394:Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia j Nesi er helgud hinne heilogu Ceciliu. Hun ä allt heimaland jtaululaust. með þessvm vmmerckium. millum hrvtalækia og selgardz hins efra vestur ad kolgrafuar holi. fyrer austann Laxä til kvijslar milli Gardsstada og Þorbiargar Brecku til Heydargotu.”

Heimildir: DI III, 557-558

SP-244:034 *Heiðargata* heimild um leið

1394:Máldagi kirkjunnar: “Kyrckia j Nesi er helgud hinne heilogu Ceciliu. Hun ä allt heimaland jtaululaust. með þessvm vmmerckium. millum hrvtalækia og selgardz hins efra vestur ad kolgrafuar holi. fyrer austann Laxä til kvijslar milli Gardsstada og Þorbiargar Brecku til Heydargotu.”

Heimildir: DI III, 557-558

SP-244:035 *Neshvammur* bæjarstæði býli/sel

“... Nes í Neshvammi gegnt bænum austan árinna, hvar menn ætla einnig verið hafi byggt býli. Þó er nú fyrir löngu aflagt að hafa þar í seli og mun það helst sökum erfiðleika og mannhafnarskorts.” Þar var haft í seli og beitarhús en fór í eyði um 1800.

Heimildir: SSP, 173, 177

SP-244:036 *Brú/Brúargerði* bæjarstæði býli

1840: “Brúar- eða Brúargerði, út með ánni utar en miðs vegar milli Knútsstaða og Ness.”

Heimildir: SSP, 176

SP-244:037 garðlag

1840 er í sóknarlýsingu talað um forn garðlög í landi Ness.

Heimildir: SSP, 183

SP-245 Jarlsstaðir

1712: “Tallstader, eyðihjáleiga. Bygð í staðarlandinu vestur frá fyrir manna minni, en hefur nú í eyðilegið næstu 13 eður 14 ár og áður köflum saman.” JÁM, 168. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Neskirkju. DI II, 435-6. Jörðin var í eyði 1793-1833. SSP, 177 Tún 1.8 ha, ¾ slétt. Sáðreitir 100 m². -Túnakort. “Ekki þykir mönnum líklegt að þetta kot muni aftur byggjast fyrir heyskaparleysi.” JÁM, 168.

SP-245:001 *Jarlsstaðir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stóð við litla tjörn austan þjóðvegarins, um 1 km austur frá Garði og álíka langt vestur frá Laxá.”

Heimildir: BBSÞ, 457

SP-245:002 heimild um útihús

Útihús við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-245:003 heimild um útihús
Útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnakort

SP-245:004 heimild um útihús
Útihús við miðjan austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-245:005 heimild um útihús
Eystra útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-245:006 heimild um útihús
Vestara útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-245:007 *Loftsstaðir* bæjarstæði býli
“Loftsstaðir, svo hét fornt eyðibýli sunnan við Jarlsstaðatún, nú hefur þar verið brotið land og sléttað.”
Ö-Jarlsstaðir. “Loptstader hefir heitið annað tómthús hjá hjáleigunni Jarlsstöðum, um það er alt hið sama að segja og Leifukot. [...fylgdi því engin grasnyt, er og niður fallið fyrir meir en 30 árum.]” JÁM.
“Loftsstaðir, nefndist tómthús í Jarlsstaðalandi. Var komið í eyði 1712.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1; JÁM, 168; BBSÞ, 518.

SP-245:008 *Litli-Stekkur* heimild um stekk
“Stakhóll, allhár hóll norður frá Dagmálahól. Litli-Stekkur, stekkjjarbrot vestan við Stakhól.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1

SP-245:009 *Gamli-Stekkur* heimild um stekk
“Stekkjjarhólar, hólaklasi norður frá Stakhól. Gamli-Stekkur, stekkjjarbrot vestan í norðanverðum Stekkjjarhólum.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 1

SP-245:010 *Þvottalaut* örnefni þvottastaður
“Þvottalaut, stór laut rétt norðan við Jarlsstaðatún.”

Heimildir: Ö-Jarlsstaðir, 2

SP-246 Hafralækur

20 hdr 1551. 1712: “Jarðardýrleiki xx ƒ, og so túndast fjórum tíundum.” JÁM, 170. 1263: Skrá um landamerki jarðarinnar. DI II, 3-5. 1449: “sagdi olafvr [Loptsson seljandi] .bænhvs skyllid a hafralæk” DI IV, 756. 1473: Ólafur Grímsson kaupir Nautabú í Skagafirði fyrir Hafralæk og Árskóg. DI V, 706. 1475: Egill Grímsson geldur Hafralæk fyrir jörðina Brúsastaði. DI V, 807. 1541: Jörðin seld fyrir Héðinshöfða. DI X, 620. 1551: Sigurður Jónsson kaupir Hafralæk. DI XII, 253. 1553: Vitnisburðarbréf. DI XII, 634-635. 1560: Skipt á Stóru-Laugum fyrir Hafralæk. DI XIII, 486-488. Tún 4.3 ha, 5/6 slétt. Sádioreitir 325 m². -Túnakort. “Enginu spillir Laxá með vatnsgangi, sem sprengir upp jörðina með stórspildum eður fletum og fleygir sumum í burt, en sumar síga niður aftur. Úthagarnir eru bjarglegir.” JÁM, 171.

SP-246:001 *Hafralækur* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stendur um 2 km norður frá Ytra-Fjalli, 700 m austur af Garðsnúp.”

Heimildir: BBSÞ, 467

SP-246:002 heimild um bænhús
HAFRALÆKUR Í AÐALDAL (SP) (NESÞING) ? BÆNHÚS. 19.2.1449: sagdi olafvr [Loptsson

seljandi] bænhyv skylld a hafralæk; DI IV 756, sbr. 758

Heimildir:

SP-246:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-246:004 heimild um útihús

Syðra útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-246:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús við miðjan austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-246:006 heimild um útihús

Syðra útihús við miðjan austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-246:007 heimild um útihús

Útihús rétt suðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-246:008 heimild um útihús

Útihús við suðvesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-246:009 *Balastekksklettur* örnefni stekkur

“Svæðið norður af Selhólum heitir Borgarhólar. Þar er einn vestarlega, sem heitir Gráhóll, grár af mosa. Balar eru um girðinguna til vesturs og stakir klettur þar á, sem heita Balastekksklettur.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 1

SP-246:010 heimild um stekk

“Þar er slétt frá læk, og Selhólanes er þar sunnan við lækinn. Þar vestur af er Rauðhóllalág. Þó er þar ofar Stekkjarbjarg með læknum. Þar við er Stekkur og Stekkjartangi er þar fram í lækinn.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 1

SP-246:011 *Grettistak* heimild um manndómsraun

“Þá er Jónasarvöllur, sem er afgirtur blettur í Hafralækjarmó við þjóðveginn.... Grettistak er þar suður af...”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 1-2

SP-246:012 *Kvíaklettur* örnefni kvíar

“Þá er Jónasarvöllur, sem er afgirtur blettur í Hafralækjarmó við þjóðveginn.... Grettistak er þar suður af og svo Kvíaklettur.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 1-2

SP-246:013 *Hafralækjargerði* bæjarstæði býli

“Hafralækjargerði er stutt austur frá túni, fór í eyði 1894, og Gerðistjörn er norðan undir Gerðistúninu.” Ö-Hafralækur. “Hafralækjargerde, eyðihjáleiga og hefur í auðn legið 38 ár... Ekki má hjer aftur byggja fyrir heyskararleysi.” JÁM. Hafralækjargerði, hét býli austur frá Hafralæk. Garðalög forn. Í byggð frá 1855-1894.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 2; JÁM, 171; BBSÞ, 518

SP-246:014 *Byrgisholt* örnefni smalakofi

“Þá er þar austur af [Hafralækjargerði] Gerðismýri, og norður af henni er Byrgisholt.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 2

SP-246:015 *Kolgrafahóll* örnefni kolagrafir

“Þá er þar austur af [Hafralækjargerði] Gerðismýri, og norður af henni er Byrgisholt. Þar suður af er Kolagrafahóll.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 2

SP-246:016 *Vörðuholt* örnefni

“Suðaustur af túni er Vörðuholt.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 2

SP-246:017 *Jarlsstaðagata* heimild um leið

“Suðaustur af túni er Vörðuholt. Svo er nafnlaust holt, en eftir því er Jarlsstaðagata.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 2-3

SP-246:018 *Hesthúshóll* örnefni hesthús

“Suðvestur af bæ er Hesthúshóll.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:019 *Yzthúshóll* örnefni útihús

“Norðvestur af bæ heitir Illihóll, og þar er Yzthúshóll, sem er langt norður af bæ.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:020 *Kvíaból* örnefni kvíar

“En norðaustur eða austast í túni er Kvíaból.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:021 *Fjallsvað* heimild um vað

“Syðst við Hafralæk eru ekki nöfn fyrr en Hólmar og Vaðshólmi, beint suður af bæ. Þar er Fjallsvað móts við Fjallsgund.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:022 *Fornabryggja* heimild um brú

“Svo kemur Síkið. Það er vestan af Marteinsflæðu upp í Rauðhólalág. Þar hefur lækurinn runnið áður, en flutzt svo að brekkunni. Þar er Fornabryggja. Þar var hlaðin bryggja í lækinn með stiklum.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:023 *Finnuheystæði* heimild um heystæði

“Svo kemur Síkið. Það er vestan af Marteinsflæðu upp í Rauðhólalág. Þar hefur lækurinn runnið áður, en flutzt svo að brekkunni. Þar er Fornabryggja... Þar á móti er Finnuheystæði.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:024 *Stekkjjarvað* heimild um vað

“Þar er Fornabryggja... Þar á móti er Finnuheystæði. En hérna megin er Stekkurinn; svo er Stekkjarvað þar beint vestur af.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:025 *Brúarstæði* heimild um brú

“Þá er næst Brúarstæði vestur af Rauðhólum, og þar norður af er Brúarhylur. Þarna var brú áður fyrr.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:026 *Rauðuhólavað* heimild um vað

“Svo er Rauðhólavað, og norður af því er Jóhannspollur.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:027 *Bæjarvað* heimild um vað

“Nokkru norður vestur af bæ er Bæjarvað.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:028 *Stiklur* heimild um brú

“Skammt norður af [Bæjarvaði] heitir Hundapollur. Þá eru næst Stiklur, stórgrýtisbryggja, þegar farið var á Stekkinn.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:029 heimild um stekk

“Þá eru næst Stiklur, stórgrýtisbryggja, þegar farið var á Stekkinn. Þessi stekkur er stutt norðvestur frá túni ofan (vestan) lækjar.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:030 heimild um stekk

“En hérna megin er Stekkurinn; svo er Stekkjarvað þar beint vestur af... Hinn stekkurinn, sem fyrr var getið, er í suðsuðvestur frá túni, neðan (austan) lækjar.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:031 *Stífla* heimild um áveitu

“Þá er langt svæði nafnlaust norður frá Brúarhólum. Síðan er Stífla...”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:032 *Brúarstæði* örnefni brú

“Þá er langt svæði nafnlaust norður frá Brúarhólum. Síðan er Stífla, og litlu norður austur Brúarstæði.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3

SP-246:033 *Stífluvað* heimild um vað

“Þá er langt svæði nafnlaust norður frá Brúarhólum. Síðan er Stífla, og litlu norður austur Brúarstæði. Þar er næst Stífluvað...”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3-4

SP-246:034 *Brúarhólsvað* heimild um vað

“Þá er langt svæði nafnlaust norður frá Brúarhólum. Síðan er Stífla, og litlu norður austur Brúarstæði. Þar er næst Stífluvað og Brúarhólsvað.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 3-4

SP-246:035 *Skriðuvað* heimild um vað

“Norður undir merkjum móti Garði er vað á læknum, sem heitir Skriðuvað.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 4

SP-246:036 *Enni* heimild um heystæði

“Ofan við Litlalæk er nafnlaus klöpp, og þar utar er heystæði, lítið svæði sem heitir Enni.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 4

SP-246:037 *Selhólar* örnefni sel

“Þar er nyrzt og vestast í Hólmavaðslandi klofaklettur. Þar eru merki móti Hólmavaði og Nesi. Þar norður af er hól, sem heitir Stromphóll, og Selhólar eru þar við Hafralæk.”

Heimildir: Ö-Hafralækur, 1

SP-246:038 heimild um landamerki

1263: “Þesse [eru] landa mörk millum gardz og hafra lækiar. gardr sa er geingur vpp j gnupin j þan hinn mickla gard er geingur ofan eppter heidi oc fram aa stein hinn mikla ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-246:039 heimild um landamerki

1263: “Þesse [eru] landa mörk millum gardz og hafra lækiar. gardr sa er geingur vpp j gnupin j þan hinn

mickla gard er geingur ofan eppter heidi oc fram aa stein hinn mikla ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-246:040 heimild um landamerki

1263: “Þesse [eru] landa mörk millum gardz og hafra lækjar. gardr sa er geingur vpp j gnupin j þan hinn mickla gard er geingur ofan eppter heidi oc fram aa stein hinn mikla oc fra steininum þeim er vestan stendr vnnder gnupínum liggr gardr fram aa hraunit sva sem gerda ...”

Heimildir: DI II, 3

SP-246:041 heimild um landamerki

1263: “Þesse [eru] landa mörk millum gardz og hafra lækjar. gardr sa er geingur vpp j gnupin j þan hinn mickla gard er geingur ofan eppter heidi oc fram aa stein hinn mikla oc fra steininum þeim er vestan stendr vnnder gnupínum liggr gardr fram aa hraunit sva sem gerda ma þa eru nidur lagder ij steinar aa enn hamra klett oc enn ij j audrum stad sionhending þadan þa er enn gadr fram j sikit er Raut þrytur.”

Heimildir: DI II, 3

SP-247 Hagi

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 217. um 1250. Jarðarinnar getið í LJósvetningasögu. ÍF X, 3. 1449: Jörðin sennilega nefnd í bréfi frá Grenjaðarstað. DI V, 33-34 1549: Hálf jörðin seld sr. Sigurði Jónssyni. 1550: Vitnisbróðarbréf um eignarétt á jörðinni. DI XI, 711, 773. 1547: Vitnisbróðarbréf um ítök Haga. DI XII, 105. 1548: Kaupbréf um Haga. DI XII, 122. 1552: Jarðaskiptabréf. DI XII, 382. Tún 3 ha, $\frac{3}{4}$ slétt. Sáðreitir 250 m². Hagi Eystri (nýbýli), tún 1 ha, $\frac{3}{4}$ slétt. -Túnakort. “Enginu spillir Laxá með grjóts og sands áburði, en hefur þó orðið hingað til með stórerfiði í hauga saman komið.

Úthagarnir eru nægir en nokkuð búlitlir.” JÁM, 218.

SP-247:001 Hagi bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur við Hagatjörn, skammt austan Laxár, gegnt Hólmavaði.”

Heimildir: BBSÞ, 507

SP-247:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-247:003 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-247:004 heimild um útihús

Útihús í miðju túni.

Heimildir: Túnakort

SP-247:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-247:006 heimild um útihús

Syðra útihús í suðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-247:007 heimild um útihús

Útihús í norðausturenda túns í Haga Eystri.

Heimildir: Túnakort

SP-247:008 heimild um útihús
Útihús norðan við bæjarhúsin í Haga Eystri.
Heimildir: Túnakort

SP-247:009 heimild um útihús
Útihús sunnan við miðjan suðurtúnjaðar í Haga Eystri.
Heimildir: Túnakort

SP-247:010 *Krókbrú* heimild um brú
“Á Króklæk var Krókbrú neðan af Rauðuskál...”
Heimildir: Ö-Hagi, 1

SP-247:011 *Syðribrú* heimild um brú
“Á Króklæk var Krókbrú neðan af Rauðuskál og Syðribrú er skammt sunnan og austan við Rauðuskál.”
Heimildir: Ö-Hagi, 1

SP-247:012 *Syðribrúarvað* heimild um vað
“Á Króklæk var Krókbrú neðan af Rauðuskál og Syðribrú er skammt sunnan og austan við Rauðuskál. Þar skammt sunnan á læknum er Syðribrúarvað.”
Heimildir: Ö-Hagi, 1

SP-247:013 heimild um leið
“Suðvestur af Rauðurð, á flatlendinu við Botnalæk, þar sem gata liggur suður í hraun eru tveir klettur, Klofaklettur, stórar hraunhellur á rönd...”
Heimildir: Ö-Hagi, 1

SP-247:014 *Gálgaklettur* þjóðsagaftökustaður
“Suðvestur af Rauðurð, á flatlendinu við Botnalæk, þar sem gata liggur suður í hraun eru tveir klettur, Klofaklettur, stórar hraunhellur á rönd, nefndir Gálgaklettur í einhverri þjóðsögn, en það mun ekki réttnefni”
Heimildir: Ö-Hagi, 1

SP-247:015 heimild um landamerki
“Botnar. Svo heitir landsvæðið umhverfis upptök Botnalækja... Úr Botnum skiptir grjótagarður merkjum milli Hrauns og Haga...”
Heimildir: Ö-Hagi, 2

SP-247:016 *Hagavörðuhóll* heimild um landamerki
“Botnar. Svo heitir landsvæðið umhverfis upptök Botnalækja... Úr Botnum skiptir grjótagarður merkjum milli Hrauns og Haga í Hagavörðuhól...”
Heimildir: Ö-Hagi, 2

SP-247:017 *Melagötur* heimild um leið
“Frá Haga í Hagavörðuhól liggur nær samfelld hólarað. Miðja vegu stendur rauður malarhóll, Nónhóll. Götur frá Haga eftir hólaraðinni og suður á Langeyjarbakka heita Melagötur.”
Heimildir: Ö-Hagi, 2

SP-247:018 heimild um stekk
“Árbakkarnir vestan hraunsins heita Ytri-bakkar... Syðst á Ytri-bökkum er Ytri-bakkaeyri eða Stekkjareyri, en stekkjareyri er í mótum suðaustur af eyrinni.”
Heimildir: Ö-Hagi, 2

SP-247:019 heimild um kvíar
“Bærinn stendur á vesturbakka Hagatjarnar... Austan við suðurenda tjarnarinnar eru Kvíar.”
Heimildir: Ö-Hagi, 2

SB-247:020 *Draugalaut* þjóðsagadraugur

“Vestur af Hagabæ er Önnuhóll (eða Hönnuhóll). Þá kemur Miðaftanshóll, og er Draugalaut norðaustan undir honum, sbr. Þjóðsögur Jóns Árnasonar.” “...Ærist nú draugsi sem mest og vill fyrir hvern mun að bóndadóttur, en Arnþór varnar honum. Sér hann þó að ekki er auðvelt að koma draugsa fyrir svo búíð. Hann lætur því leiða út rauða kvígu úr fjósi og hleypir hann draugsa á hana. En svo var draugsi æfur að hann tæti kvíguna sundur ögn fyrir ögn. En við það dregur svo af honum að Arnþór getur komið honum niður í dæl nokkurri norðan til á vellinum í Haga. Er svo sagt að hann ræki þar niður hæl mikinn og byndi drauginn þar við og að sá hæl haldi staðið í túninu í Haga allt undir þetta. Enda hefur aldrei orðið mein að draugnum síðan.”

Heimildir: Ö-Hagi, 2; JÁ, 287

SB-247:021 *Kvíaból* örnefni kvíar

“Í hánorður frá bænum er Kvíahóll, en lágur gróinn hóll, Kvíaból, þar norðaustur af. Kvíamór var þar fyrir norðan.”

Heimildir: Ö-Hagi, 2

SB-247:022 *Tjarnarósvað* heimild um vað

“Tjarnaróslækur rennur norðaustur úr Hagatjörn og heitir Tjarnarós næst henni. Á honum er Tjarnarósvað...”

Heimildir: Ö-Hagi, 2

SB-247:023 *Tjarnarósbrú* heimild um brú

“Tjarnaróslækur rennur norðaustur úr Hagatjörn og heitir Tjarnarós næst henni. Á honum er Tjarnarósvað en Tjarnarósbrú á læknum rétt neðan við vaðið.”

Heimildir: Ö-Hagi, 2-3

SB-247:024 *Torfhvammur* örnefni rista

“Lægðin sunnan undir Miðaftanshól heitir Leyningur, og Torfhvammur lægðardrag með hálfþurru flesjum þar vestur af.” “Torfstúnga bjargleg. Rista lök og leirug.”

Heimildir: Ö-Hagi, 3; JÁM, 218

SB-247:025 *Hesthúshóll* örnefni hesthús

“Vestur af fjárhúsunum er Bóndhóll... Hesthúshóll er áfastur Bóndhól að norðan...”

Heimildir: Ö-Hagi, 3

SB-247:026 heimild um akur

“Vestur af fjárhúsunum er Bóndhóll... Hesthúshóll er áfastur Bóndhól að norðan, og mýrardragið vestan við hólana heitir Bónhólsmýri. Vestan mýrarinnar á hólbarði hallandi mót suðri var til skamms tíma greinilegt fornt akurgerði allstórt... Voru garðarnir svo heillegir, að stórar leysingartjarnir mynduðust neðst á gerðunum á vorin. Hagagerði er fornt samheiti á öllum gerðunum, sem nú heita Syðstagerði, Miðgerði og Yztagerði. Syðstagerði er að mestu allstór hóll vestan akurgerðisins...”

Heimildir: Ö-Hagi, 3

SB-247:027 heimild um akur

“Vestur af fjárhúsunum er Bóndhóll... Hesthúshóll er áfastur Bóndhól að norðan, og mýrardragið vestan við hólana heitir Bónhólsmýri. Vestan mýrarinnar á hólbarði hallandi mót suðri var til skamms tíma greinilegt fornt akurgerði allstórt og annað nokku minna í Leyningnum. Voru garðarnir svo heillegir, að stórar leysingartjarnir mynduðust neðst á gerðunum á vorin.”

Heimildir: Ö-Hagi, 3

SB-247:028 *Hagagerði/Syðstagerði* bæjarstæði býli

“Hagagerði er fornt samheiti á öllum gerðunum, sem nú heita Syðstagerði, Miðgerði og Yztagerði. Syðstagerði er að mestu allstór hóll vestan akurgerðisins ...um miðja vegu milli bæjar og Laxár... Fornar bæjarrústir voru á Syðstagerði...” “Haga gerde, eyðihjáleiga. Bygð fyrir manna minni niður frá heimatúni, en hefur nú í eyði legið yfir 40 ár. Dýrleikinn óviss... Ekki má hjer aftur byggja nema heimajörðinni til skaða.”

Heimildir: Ö-Hagi, 3; JÁM, 218

SP-247:029 *Miðgerði* bæjarstæði býli

“Hagagerði er fornt samheiti á öllum gerðunum, sem nú heita Syðstagerði, Miðgerði og Yztagerði... Fornar bæjarrústir voru á Syðstagerði og á Miðgerði, sem er þaðan til norðvestur, voru húsa- eða bæjarrústir...”

Heimildir: Ö-Hagi, 3

SP-247:030 *Yztagerði* heimild um fjárhús

“Hagagerði er fornt samheiti á öllum gerðunum, sem nú heita Syðstagerði, Miðgerði og Yztagerði... Fornar bæjarrústir voru á Syðstagerði og á Miðgerði, sem er þaðan til norðvestur, voru húsa- eða bæjarrústir, en á Yztagerði, sem er þar til norðausturs og samtýnis, voru fjárhús fram á þessa öld.”

Heimildir: Ö-Hagi, 3

SP-247:031 heimild um leið

“Stóreyri og nyrzta hluta Litlahvamms skilur aðeins bárugarðurinn á kafla, og þar lágu gömlu reiðgöturnar frá [Hólma]vaðinu upp á Gerðin.”

Heimildir: Ö-Hagi, 3

SP-247:032 *Hagaborg* heimild um rétt

“Í austur frá Síkinu beint norður af Eyrarbolla er stór og hár hóll, Gerðishóll. Af honum er mjög víðsýnt norður og norðaustur yfir Vesturhagann. Frá honum liggur röð af lægri hólum heim að Hagatúni. Einn hóllinn er hraunborg, Hagaborg, og er notuð fyrir fjárrétt. Er hún skammt norðaustur af Yztagerði.”

Heimildir: Ö-Hagi, 3-4

SP-247:033 *Stokkhólmavað* heimild um vað

“Efst í Litlælæk er grösugur hólmi, Stokkhólmi, og rennur lækurinn í svo þröngum kvíslu (stokkum?) báðum megin við hann, að hægt er að stökkva það yfir. Stokkhólmavað er skammt neðan við hólmann.”

Heimildir: Ö-Hagi, 4

SP-247:034 *Hagabrá/Austurhagabrá* heimild um brú

“Beint norður af Hagabæ, norðan við Kvíamóinn, var brú, nefnd Hagabrá frá Austurhaga og Austurhagabrá frá Haga.”

Heimildir: Ö-Hagi, 4

SP-247:035 *Kúavað* heimild um vað

“Kúavað hét vað skammt neðan við [Haga]brúna, og nokkru neðar eru grynningar, sem heita Steinbogi.”

Heimildir: Ö-Hagi, 4

SP-247:036 *Blönduvað* heimild um vað

“Bland nær hálf leið vestur að Laxá og kemur upp í djúpum hyl, sem heitir Blöndubotn. Eitt vað er á læknum, Blönduvað, skammt frá upptökum.”

Heimildir: Ö-Hagi, 4

SP-247:037 *Messugata* heimild um leið

“Messugata og Messugötubollar, grösugar lautir og lágar, eru rétt norðan við Hrúthólmann.”

Heimildir: Ö-Hagi, 4

SP-247:038 *Gamli-Stekkur* heimild um stekk

“Einbúi, er suður frá Hróarsey og Einbúasund, hálfpurrt mýrarsund vestur af honum. Einbúahryggur, gróinn malarhryggur, er vestan við sundið, en nyrzti hluti hans heitir Gamli-Stekkur, en kallaður Heygarður á seinni árum.”

Heimildir: Ö-Hagi, 5

SP-247:039 *Syðri-Skjólbrennur* bæjarstæði býli

“Spölkorn austur frá Stokkhólmavaði er Neðra-Steinholt, en Efra-Steinholt þar austur af. Syðri-

Skjólbrekkur er gróinn hólrani skammt norðaustur af Efra-Steinholti, og eru þar fornar bæjarrústir.”
 “Skjólbrekkur, Ytri og Syðri, nefndust rústir fornar milli Króklækjar og Daufhyls, nú horfnar undir Fornhagatún.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6; BBSÞ, 519

SP-247:040 *Nautagarður* heimild

“Krossbugða heitir beygja á Króklæk, þar sem hann sveigir til vesturs fyrir norðausturhorn Króksins... Forn garður úr torfi, Nautagarður, lá frá Króklæk skammt vestan Krossbugðu norðaustur í Daufhyl.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6

SP-247:041 *Daufhylsbrú* heimild um brú

“Daufhylsbrú hét brú á Daufhyl rétt við norðausturenda Nautagarðs, byggð skömmu eftir aldamót.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6

SP-247:042 heimild um brú

“Daufhylsbrú hét brú á Daufhyl rétt við norðausturenda Nautagarðs, byggð skömmu eftir aldamót. Önnur brú er á læknum hjá Austurhaga.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6

SP-247:043 *Daufhylsvað* heimild um vað

“Beint austur af Krossbugðuhól er Daufhylsvað á Daufhyl og Daufhylspollur rétt neðan við vaðið.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6

SP-247:044 *Hesthúshólar* heimild um hesthús

“Hesthúshólar, hólabyrping, sem hét til forna Yztahvammshólar, eru spölkorn austan við Fornhagabæ, og eru sumir þeirra í Hagalandi, en þeir syðstu í Yztahvammshólar, þar sem nú er nýbýlið Lækjarhvammur.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6

SP-247:045 heimild um landamerki

“Forn garður lá á merkjum Haga og Yztahvamms frá Daufhyl um Yztahvammshóla í Króklæk rétt norðan við Krókbreiðu.”

Heimildir: Ö-Hagi, 6

SP-247:046 *Ytri-Skjólbrekkur* bæjarstæði býli

“Skjólbrekkur, Ytri og Syðri, nefndust rústir fornar milli Króklækjar og Daufhyls, nú horfnar undir Fornhagatún.”

Heimildir: BBSÞ, 519

SP-247:047 heimild

Í vitnisburðarbréfi frá 1547 segir að Hagi eigi hússtæði og húsgerði í Geithellisnensi fyrir utan Yztahvamm.

Heimildir: DI XII, 105

SP-247:048 heimild um landamerki

1548 lá merkigarður úr Dauðhyl og vestur um þvera Yztahvammshóla.

Heimildir: DI XII, 122

SP-248 Hólmavað

1712: “Jarðardýrleiki xv ƒ, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 171. Tún 2.5 ha, ½ slétt. Sáðreitir 180 m². -Túnakort. “Enginu spillir Laxá með grjóts og sands áburði, sem þó verður nokkurneginn afræktað tún hingað til. Úthagarnir eru litlir en heilnæmir á sumur.” JÁM, 172.

SP-248:001 *Hólmavað* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á vesturbakka Laxár, móti Haga, 2-3 km suður frá Nesi.”

Heimildir: BBSÞ, 471

SP-248:002 heimild um útihús

Útihús í norðurhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-248:003 heimild um útihús

Útihús í vesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-248:004 heimild um útihús

Útihús í austurhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-248:005 *Hólmavað* heimild um vað

“Vaðhólmi er í ánni, heldur neðar en Krosshóll. Vað er þar á ánni rétt suður af hólmanum, sem heitir Hólmavað, og bærinn dregur nafn af.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 1

SP-248:006 heimild um rétt

“Norðan við túnið er Stekkjarbjarg. Þar er fjárrétt...”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 1

SP-248:007 *Grunnavað* heimild um vað

“Svo er þar rétt á merkjum Hrútalækur, sem kemur sunnan og vestan, rennur í boga austur og myndar tungu, sem heitir Hrútalækjartunga. Hrútalækur er ekki á merkjum nema upp að Grunnavaði.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 2

SP-248:008 *Kvíaból* örnefni kvíar

“Kvíaból er norðan túns, og Kvíahryggur er syðst í hrauninu rétt við túnið.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 2

SP-248:009 heimild um stekk

“Í hrauninu eru margar lágar, sem hafa sín nöfn. Fyrst er Stekkjarlág, sem er vestan af Stekk, sem er í hrauninu. Þar er smátjörn.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 2

SP-248:010 *Mannabeinslágar* heimild

“Upp af bæ eru Fjallshólar. Þar út með braut er Hraun, þar til kemur að svonefndum Mannabeinaklettum. Það eru tveir stórir klettur utan og austan við Hólmavaðshlið. Þar eru lágar í hrauninu, Mannabeinabolar. Þetta er fyrir neðan veginn. Þar eru enn bein, nema hauskúpan, sem var þar, en er farin inn í Gagnfræðiskóla á Akureyri.” Sumarið 1998 skoðaði HG beinin sem reyndust vera úr um 30 ára karlmanni.

Heimildir: Ö-Hólmavað, 2-3

SP-248:011 *Syðri-Vörðuhóll* örnefni

Gránulág er þar út og austur í hrauni. Þá er þar áfram Syðri-Vörðuhóll...”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 3

SP-248:012 *Ytri-Vörðuhóll* örnefni

Gránulág er þar út og austur í hrauni. Þá er þar áfram Syðri-Vörðuhóll, svo Ytri-Vörðuhóll.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 3

SP-248:013 *Randarvörðuhóll* örnefni

Gránulág er þar út og austur í hrauni. Þá er þar áfram Syðri-Vörðuhóll, svo Ytri-Vörðuhóll. Þá er

Randarvörðuhóll.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 3

SP-248:014 heimild

Gránulág er þar út og austur í hrauni. Þá er þar áfram Syðri-Vörðuhóll, svo Ytri-Vörðuhóll. Þá er Randarvörðuhóll. Frá honum er Vatnarönd, sem er fornt mannvirki (göngugarður). Þegar hlaup eru vor og haust, er aðeins fær eftir þessum hrygg.”

Heimildir: Ö-Hólmavað, 3

SP-249 Ytrafjall

1712: “Jarðardýrleiki xxviii €, eftir því sem jörðin tíundast presti og fátækum.” JÁM, 172. Tún 4.9 ha, 4/5 slétt. Sáðreitir 1,000 m². -Túnakort. “Hraun er undir öllu enginu, og grandar því grjótsuppgangur til stórs skaða, því Laxá hleypur í þessa urð og á engið, og þvær sá vatnsagi moldina undan grástrótinni úr hrauninu, hvar af hún visnar. Úthvagarnir eru bjarglegir fyrir sauðfje, en fyrir nautpening þarf hann að þiggja beit jafnlega í annað mál á sumur.” JÁM, 172-3.

SP-249:001 *Ytrafjall* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á grónum malarhól skammt frá brattri austurhlíð Fjallshnjúk.”

Heimildir: BBSÞ, 473

SP-249:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-249:003 heimild um útihús

Útihús í miðjum norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SP-249:004 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-249:005 heimild um útihús

Nyrðra útihús norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-249:006 heimild um útihús

Syðra útihús norðaustan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-249:007 heimild um útihús

Útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-249:008 heimild um landamerki

“Þá ræður lækurinn til suðausturs að Selhólum, úr því fornt garðlag austur á Stromphól.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 1

SP-249:009 heimild um landamerki

“Að austan, gegnt Hólmavaði úr hólum suður á ævaforan tvíhlaðinn garð austanundir Fjallshólum og eftir honum um það bil sem þjóðbrautin liggur kippkorn lengra en á mótis við bæ á Fjalli.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 1

S-249:010 *Hjallhóll* heimild um útihús

“...Hjallhóll, rétt norðan við bæinn hæsti og víðsýnasti staður túnsins. Þar vottar fyrir hleðslum norðan til að norðan og vestan svo slétt flöt myndast þar en hallar frá á þrjá vegu; smábarn lærði ég þessa vísu: Stígur, stígur lalli langt frammi á palli (lengst inni á) honum var gefin hákarlssneið og skyrspónn í dalli, (skorin ofan úr hjalli) frá bóndanum Halli Á Fjalli. Ekki er Halls nafn þekktum Fjallsbónda hér; en þetta sett ég allt í samband við Hjallhól.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 4

SB-249:011 *Barðhús* heimild um fjárhús

“Barðhús, annað aðalfjárhús jarðarinnar, skammt norðaustur af bænum tók um 50 ær. Byggt - að þaki - af Jóni Eyjólfssyni - hlaða við það... Snjó á fremsta stafgólfi til vökunnar, en garði náði í stafn og dyr á hvorri kró og snöru norður. Svo var og á Barðhúsi, en það sagði hann mer að upp hefði komið, þegar hann var ungur. Verið trúað, að það væri hollara, loftbetra, að snúa dyrum svo, raunar mestu óráð, sökum bylgja og innfennis, enda færði hann dyr beggja húsanna þangað, sem bezt var, yzt á austurvegg. Bæði þessi hús voru lengd og hækkuð og taka 65-70 hvort.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 4-5

SB-249:012 *Tíukrónakofi* heimild um fjárhús

“Tíukrónakofi, 20 kinda hús 15-20 m norðar, byggður á gömlum tóftum af Davíð Jósefssyni, er hér bjó á parti, um og ár 1890, og fór '96 er faðir minn kom. Vildi hann láta hús þetta, sem var lambahús hans, en barðhús ærhús upp í álag og mat á Kr. 10. Það þótti ýrt, en var þó tekið gilt og festist svo nafnið við, mjög var kofi þessi viðagrannur og lítill, hélst þó við fram yfir 1925, og var á tímabilinu 1910-20 fjárhús okkar eldri bræðranna... Enn nefndur svo eða Kofahóll.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 4-5

SB-249:013 heimild um hesthús

“Hesthús - yfir 2 hesta norður af [Tíukrónakofa] um það 20 m. Lagðist niður um 19020. Nú er þar nýbyggður reykingakofi. Þetta er í norðausturhorni túnsins.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 5

SB-249:014 *Þverhús* heimild um fjárhús

“Þverhús 20-25 kinda hús, með hlöðu fyrir miðju túni yzt og snýr frá austur til vesturs afafornt að öllu byggingarlagi og stendur norðurþekja með sömu ummerkjum síðan fyrir aldamót, með birkiröftum að sögn úr Ásbyrgi en grávíðisárefti... Þverhúsið var um skeið nefnt Stefánshús, dregið af Stefáni Jónssyni er var hér húsmáður 1888-89, en er ævagamalt, líklega aldagamalt að veggjum m.k. að norðan.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 5

SB-249:015 *Hólshús* heimild um fjárhús

“Hólshús, hitt aðalfjárhúsið á næsta hól vestan við 5 og í n.v horni túns tók um 50 fjár - þar hafði Sigtryggur Pétursson er hér bjó haft þá sauðatölu, og mun hafa endurbyggt það. Hlöðukríli var sunnan við það og kofi þar suður af, en í mínu minni var hlaðan orðin tóft og kofann man ég aðeins. Hey var haft í tóftinni og náði það langt vestur úr baggagati hlöðunnar, er varið hafði. Faðir minn hafði hér lömbin, venjulega 35-40, meðan fráfærur héldust við, en þær lögðust niður 1907. En fullorðna hrúta á innsta stafgólfi, sínu hvoru megin. Snjó á fremsta stafgólfi til vökunnar, en garði náði í stafn og dyr á hvorri kró og snöru norður. Svo var og á Barðhúsi, en það sagði hann mer að upp hefði komið, þegar hann var ungur. Verið trúað, að það væri hollara, loftbetra, að snúa dyrum svo, raunar mestu óráð, sökum bylgja og innfennis, enda færði hann dyr beggja húsanna þangað, sem bezt var, yzt á austurvegg. Bæði þessi hús voru lengd og hækkuð og taka 65-70 hvort.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 5

SB-249:016 *Sauðhús/Götuþús* heimild um fjárhús

“Götuþús, 30 kinda hús, eða allt að því, suður af bæ um 30 m. vegalengd. Þar voru raunar 2 hús og hlaða á milli 60-70 hesta. Hesthús var syðra húsið nefnt. Var þó með garða, niðurgrafið og fremur króaþröngt. Lambahús Ben. Jak. um 1870. Síðar var svo rífið ofan af því og stallur gerður við vestur vegg. Nú er það opin tóft, veggir að bila, er raunar nýlegt, man þegar faðir minn breytti nafni þess. Áður var það nefnt Sauðhús, því þar hafði hann sauði sína, meðan þeir voru við lýði, en það hélst til 1908-'09 og urðu sjaldan yfir 10-12, flestir 20 einu sinni.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 5-6

SP-249:017 *Vallavað* heimild um vað

“Vallavað á Laxá, allgott vað en þó dálítið viðsjárvert vegna 2 flúða, sem í því eru austanverðu. Straumpungt þar á parti og ásiður, en örgrunnt vestan til. Enn réttarvað héðan en mjög lítið notað.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 6

SP-249:018 *Ósahey* heimild um heygarð

“Ósahryggur, hraunhryggur gróinn SV af Ytri-Ós. Þar var um árabíl heystæði og þá nefnt Ósahey og heygarður man þar 300 hesta samansettu. Nýtt hey og fyrningar. Voru orðin mestu vandræði með torfristu og fyrirhlað, þegar gaddavírin leysti hið síðartalda um 1912, en farið að flytja mýrartorfi að, unz dúkur kom í stað torfs. Nú er tóftin, greinileg eftir algróin, sú er myndaðist af hnausum torfi og rekjum og túnrækt.

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 6-7

SP-249:019 *Hái heygaður* heimild um heygarð

“Ósahryggur, hraunhryggur gróinn SV af Ytri-Ós. Þar var um árabíl heystæði og þá nefnt Ósahey og heygarður man þar 300 hesta samansettu.... Háí heygarður á sama hrygg nokkru sunnar. Þar settu engjamen er hér heyjuðu nokkrum sinnum saman, mun hafa verið forn.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 6-7

SP-249:020 *Kaffiklettur/Matarklettur* heimild um áfangastað

“Kaffiklettur á hrygg upp af [Vallavaðshringum), nafnið ber með sér að vera ungt en líklegt að heitið hafi Matarklettur. Þetta er mjög svo í miðju engi og var mér sagt að engjafólk hafi oft hitað þarna kaffi.. Hvergi er lyngkló til á Enginu, hefur því orðið að afla eldiviðar lengra til, enda man ég barnið eftir taðflögum og eldslit á steinum. Aldrei var hitað þar svo ég muni, en hvíldar og matarstaður í skjólsælli laut við hann. Kletturinn um það mittishár.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 7

SP-249:021 heimild um heystæði

“Enghóll í miðju engi á suðurmerkjum, allur uppstunginn og rótaður með 3-4 heystæðum hvoru megin, sem saman fram um 1920 og eitthvað lengur.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 7

SP-249:022 *Götulág* heimild um leið

“Götulág, gamall farvegur sunnan af Engi út að Ósum, og alfaraleið í minni föður míns frá Syðra-Fjalli í Hólmavað. Komst þá vatn í götu og skemmdi, svo lágin var illsæg þó grasgefin væri, nú er gróið að en ekki slegið.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 7

SP-249:023 *Fjallskot/Gerði* bæjarstæði býli

“Gerði. Fjallkot nefnir A.M. 1712 eyðihjáleigu í túni, byggða fyrir 18 árum síðast, líklega ekki síðan sést þar þó glögg fyrir bæjarstaðir, sem er þó að nokkru spillt af stungu vegna fjárhúss er var þar síðar og stóð uppi fram yfir 1870. Stokkurinn aðskildi tún kotsins frá heimatúninu, þó nú nái allt saman og Fjallskotsnafnið þokað fyrir hinu.” Ö-Ytra-Fjall. “Fjallskot, eyðihjáleiga í túninu. Bygð fyrir manna minni en hefur nú í eyði legið næstu 18 ár... Ekki má hjer aftur byggja utan heimajörðinni til skaða.” JÁM. “Fjallskot... Var í byggð fram um 1688. Nefnist nú Gerði.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 8; JÁM, 173; BBSÞ, 518

SP-249:024 *Steinbogi* heimild um brú

“Steinbogi, fornt mannvirki, grjótbálgur 15-20 m langur skammt suður frá túni yfir aðal vatnsfarveginn sunnan engjarnar, haust og vor, mjög var þessi bálgur hruninn, þegar ég man fyrst til, og austast skarð til botns. Vestar var annað skarð, en þar sá í ræsisheðslur snilldarlega gerðar og eflaust ævaforar. Við feðgar ókum allmiklu grjóti í bálginn svo þetta verk er nú ekki sýnilegt, síðar ruddi ég þó skarð í garðinn og brúaði með símastaurum er tóku til að fallast til um og úr 1930, þar í kring, þótti betra en að vötnin fengu algera fyrirstöðu og hækkuðu öll suðaustan við bæ.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 8

SP-249:025 heimild um landamerki

“Rauðhólahlíð í grjótgarð, ævaforann, sem nær norður og austur úr Laxá utan við Hólmavað eða réttara úr Hrútalæk og endar við vatnsfarveginn austan við Steinboga og hefur aðgreint landið, varið gripum úr högunum norðan við framengjar beggja jarðanna og svo hinna næstu. Mun norðurhluti hans fram að Fjallshólum ávallt hafa haldist við og einnig sem túnvarzsla hér með stuttum þvergarði...”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 8-9

SP-249:026 heimild um túngarð

“Mun norðurhluti hans fram að Fjallshólum ávallt hafa haldist við og einnig sem túnvarzsla hér með stuttum þvergarði yzt á Fjallshólum í Oddaskýli.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 9

SP-249:027 *Eyjólfssstaðir* bæjarstæði býli

“Eyjólfssstaðir, eyðibýli ...suðaustur af bænum, 12-15 mín. gang. Þar eru óvenju góðar og glöggar tættur bæði minja og húsa, virðist svo að þar hafi engu verið spillt eftir eyðingu jarðarinnar, en mun hafa orðið til fulls um 1740... Túnið afmarkað af hrauni og mýri, og gæti verið 30-40 bagga blettur ef til vill meira með fyllsta áburði.” Ö-Ytra-Fjall. “Eiolfstader, hjáleiga. Bygð hjer um fyrir 60 árum á stekkarstæði heimajarðarinnar suður frá henni, hefur í eyði legið næstu 3 ár og áður köflum saman en byggðist aftur í næstu fardögum.” JÁM.

“Eyjólfssstaðir... Vallargarður og bæjarrústir glöggar. Var í byggð fram yfir 1712.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 9; JÁM, 173; BBSÞ, 518.

SP-249:028 *Eyjólfssstaðastekkur* heimild um stekk

“Eyjólfssstaðastekkur, 50-60 m norður af túninu. Hefur borið blak af rústum bæjarins, því þarna var stíað og fært fram yfir aldamót, og man ég það. Góð rétt og kró, sem því miður var skemmd með því að seta þar saman hey 1908 og rífa vegg til fyrirhleðslu.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 9

SP-249:029 heimild

“Nónhóll. Hár hraunhóll með fornri vörðu, þar sem hraunið er hæst SV af Eyjólfssstöðum.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 10

SP-249:030 *Sumarfjós* heimild um fjós

“Sumarfjós, hét hér neðan við tún ein kró með stalli að sunnan og austan, hér voru kýr hýstar og mjólkaðar, þegar ég man fyrst til og einn vetur hafði Vilhjálmur móðurbróðir minn 17 lömb í því. Var það þá fullskipað jötu. Síðan var tekið ofan af því og hey sett saman í tóftina. Stóð svo í nokkur ár. Þá hófust hér fráfarur 1917. Þá var veggjum rótað að nokkru og kvíar yfir 50 ær gerðar úr og stækkaðar það síðar að þær tóku 70.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 11

SP-249:031 *Hólmavaðsgata* heimild um leið

“Hólmavaðsgata frá bæ niður í [Dagmálaklett].”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 12

SP-249:032 *Klapparlækjarbjörg* þjóðsaga huldufólksbústaður

“Klapparlækjarbjörg, mjög einkennileg við upptök [Klapparlækjarins og er auðheyrt að nafnabrensl hefur orðið á þessum nöfnum. Björgin eru huldufólksbústaður og er til um þau 100 ára gömul saga, en tvívegis hafa hér sést ljós hin síðari ár, þau er enginn fær skilið að menn hafi verið viðriðnir. Dyr eða göng eru á milli klettanna en beltið um 20-25 m á lengd frá norðri til suðurs, og tvísett klettaröðin svo gróið bil er á milli.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 12

SP-249:033 *Gamla-Girðing* heimild um náttugi

“Oddar, bæði milli tveggja upptaka Oddakýls og hans og Klapparlækjar... Í honum var um árabíl

nátthagi, sem faðir minn gerði fyrstu búskaparár sín með grjót og torfgarði milli lækjanna, var þetta þó þröngur hagi 40-50 ám en þrautræktaðist af beitinni, lyng var þar t.d. varla orðið til. Nú breiðist krækiberjalyng þar um hvern bala og hólkinn. Við þessa aðgerð kom upp og var notað nafnið Girðing. Síðar er um fleiri girðingar var að ræða Gamla-Girðing.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 13

SP-249:034 Ósastígur heimild um leið

“Ósastígur, vegur sá sem nú er af og á Þjóðbraut, skilst frá Hólmavaðsgötu rétt neðan við túnið og liggur sunnar. Aðalheybandsleið af Niðurengi, sem þá var kallað.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 13

SP-249:035 heimild um vörslugarð

“Ósahlíð á honum forna vörslugarði mitt á milli bæjar og brautar. Skilur garðurinn að bithagana í Heimahólum og Oddum og öðrum hraunlágum norðan til í því og hinum syðri lágum og Eyjólfsstaðaengi.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 13

SP-249:036 Brúsaðhellir heimild um fjárskýli

“Brúsaðhellir, opinn í báða enda, 10-12, langur manngengur í syðri munnanum fremst en hægt að skriða út um þann nyrðri, fjárból og skjól á háum hraunhrygg út með Hafralæk, þar sem lækirnir að framan sameinast. Blasir við að heiman.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 13

SP-249:037 Kúabryggja heimild um vað

“Kúabryggja nokkru utar á læknum vað og stiklur í hraunkambi, sem er þar að austanverðu við lækinn. Þar mun kýr hafa verið reknar út og í haga...”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 14

SP-249:038 heimild um vörslugarð

“Kúabryggja nokkru utar á læknum vað og stiklur í hraunkambi, sem er þar að austanverðu við lækinn. Þar mun kýr hafa verið reknar út og í haga en nú er þar vörslugarður að austan og hefur lengi verið minnsta kosti síðan fyrir aldamót til að verja gripum í engið vestan lækjar úr bithaganum.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 14

SP-249:039 Selhólar heimild um sel

“Selhólar, mesti hólaklasi jarðarinnar við Hafralæk austanverðan, og í [Ósahlíð] lyngi vaxnir að nokkru en þó æði blásnir í mól, um þá liggur hringlaga garður afar forn úr læk og í, og auk hans fleiri mannvirki, sætir það þó furðu ef sel hefur nokkru sinni verið þarna við hvaða bæ sem miðað er þá er lönd eiga í námunda, því stutt er á alla. Fjall, Hafralæk, Hólmavað og landkostir aldrei geta verið svo að þeir leiddu menn til selstöðu.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 14

SP-249:040 Þvottaklettur heimild um þvottastað

“Þvottaklettur við kílinn beint vestur af bænum. Einstakur ekki hár. Þar voru hlóðir til ullar og fataþvottar og eru raunar enn, enn ekki notaðar, þvegið rétt við í læknum eða kílnum.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 15

SP-249:041 Hestsbryggja heimild um brú

“Heimabakkinn 12-15 hesta engi... Hestsbryggja skömmu norðar. Þar var kílinn brúaður í bernsku minni til heyflutnings norðan fyrir. Þó var það verk endurnýjað árlega því hér er svo lágt að allt fer í kaf óðar og hækkar í læknum, hér varð því flag og troðningur mikill, síðar eða um 1906 var byggð brú yfir kílinn á stöplum rétt við Þvottaklett og er hún síðan þar og notuð til fjárrekstra en heyflutningur er nú norðan við tún og er þar grunnt, tröð hlaðin að mól og ekið í farveginn.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 15

SP-249:042 Spilda heimild um áveitu

“Spilda er norðan túns allt út að Hafralæk, þriðja aðalengið, mýrlend og fer þó þornandi og venjulega graslítil, en af öllu má ráða að bæði munu hún blaut og grösug og sennilega starengi á landnámsöld og fram eftir öldum, og þá ótræði, um 1870 var hún ekki notuð mikið til heyskapar heldur ösluðu kýr þá um hana. Um 1880 voru garðar og smáskurðir gerðir í hana og jókst þá heyfengur en hann hefur farið minnkandi í mínu minni...”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 15

SB-249:043 *Borgarhólar* heimild um rétt

“Borgarhólar gegnt Selhólum sunnan og vestan Lækjarins, holt og hólar með einni hraunborg og nokkrum smærri kvosum. Borg, hraunborgin núnefnda. Þar hefur verið brotið skarð austur úr og hún notuð sem fjárrétt. Veggur hlaðinn um þvera borgina sunnan til og notuð sem lambakró, hér var oftastíað og fært frá en á Eyjólfsstaðastekk og er mér allt í barnsminni. Síðar er fráfærur lögðust niður 1907 var þverveggurinn rifinn til þess að betur rýmist, hefur hún verið notuð fram á síðustu ár, til innrekstrar haust og vor.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 15-6

SB-249:044 *Fjallsvað* heimild um vað

“Fjallsvað á Hafralæk beint út frá bæ, alfaraleið í Hafralæk og Garð, grunnt og gott, meðan vatn var í venjulegri hæð...”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 16

SB-249:045 heimild um vörslugarð

“Fjallsvað á Hafralæk beint út frá bæ, alfaraleið í Hafralæk og Garð ...garður var hlaðinn fyrir til að verja gripum úr högum norðan lækjar í engi og tún hér.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 16

SB-249:046 heimild um landamerki

“Á árunum milli 1880-90 var Þórkell Guðmundsson eigandi á Ytra-Fjalli... Jónas bóndi á Sílalæk bróðir hans hafði þá verið eigandi Hafralækjar um árabíl. Sömdu þeir bræður svo með sér að merkin yrðu í Merkiklökk og fylgja fornu garðlagi upp brekkurnar og sjónhending ráða þaðan vestur.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 16

SB-249:047 *Stekkjarbryggja* heimild um brú

“Stekkjarbryggja niður undir Merkiklökk á læknum gegnt Hafralækjarstekk í suðvesturhorni lands þar, neðan eða austan lækjar.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 16

SB-249:048 *Gildurmelur* heimild um refagildru

“Nónskál gróin lögð norðan undir Fjallshnjúk, eyktarmark frá bænum. Gildurmelur, brúnin norðan Nónskálar og langt norður og niður örfok fyrir löngu, og færast þó enn á stöku stað út, grjótpústir er gætu verið leifar gamallar refagildru eru á 1-2 stöðum.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 17

SB-249:049 heimild

“Skollahnjúkur smáhnjúkur, 3-4 m sunnar eru Fjallshnjúkur með lítilli vörðu.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 17

SB-249:050 heimild

“Skriðumelur landamerki í suðvestur horni. Þar eru leifar skotkofa frá tíð Árna Magnússonar í Rauðaskriðu og refaboga hafði hann þar nálægt 1880-90 er það sá eini sem ég hef vitað um.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 17

SB-249:051 *Skriðugötur* heimild um leið

“Skriðugötur frá Hafralæk suðvestur yfir hálsinn yfir í Skriðuhverfi og raunar einnig leið héðan vesturyfir, úr því komið er upp í Skollamýri því þar komu þær saman, en lágu svo að efra Gilskaftinum og með því að sunnan.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 18

SP-249:052 heimild um kvíar

“Kvíahall, graslendishall suður af [Geirunum] og stundum slegið. Þeir I.Þ. og Hernit gerðu kvíar undir hallinu, vestan við kílinn. Þykir líklegt, að nafnið sé ekki eldra, þær stóðu stutt en tættur sjást enn ljóslega.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 19

SP-249:053 *Grafarhóll* heimild um ristu

“Grafarhóll, eitt aðalleiksvið okkar örskammt norður frá bæ. Þar hafði verið stungið ofan af hákollinum þykkur hnaus til íburðar undir kvíær, sem þá voru, er ég man til oft mjólkaðar í Barðhúsi litlu neðar, og var nafnið dregið af því.” “Torfrista og stúnga bjargleg.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 21; JÁM, 172

SP-249:054 heimild

“Mosapúfur, þúfnaskák sunnan götunnar niður af bæjarhlaði. Þar eru enn 2 forn mannvirki...”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 21

SP-249:055 heimild um rétt

“Mosapúfur, þúfnaskák sunnan götunnar niður af bæjarhlaði. Þar eru enn 2 forn mannvirki, annað hringlögguð tóft allstór sennilega hestarétt frá miðöldum eða fyrr.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 21-2

SP-249:056 *Tóftahóll* heimild

“Tóftahóll, sunnan túngarðs þess, er I.Þ gerði 1902, þar eru tættur misjafnlega gamlar 1 mjög forn... Nú er túnið komið lengra suður, tætturarnar þó látnar haldast.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 22

SP-249:057 heimild

“Tóftahóll, sunnan túngarðs þess, er I.Þ gerði 1902, þar eru tættur misjafnlega gamlar 1 mjög forn hinar gætu stafað frá húsi um eða nálægt 1800. Nú er túnið komið lengra suður, tætturarnar þó látnar haldast.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 22

SP-249:058 *Hlíðargerði* heimild

“Hlíðarhóll, einn hæsti hóll túnsins örskammt suðvestur frá bæ með skál suðaustur. Hlíðargerði fornt garðsstæði suðaustur í hólum.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 22

SP-249:059 heimild um rétt

“Réttarholt, hraunklungursholt rétt norðvestur af bæ. Tóftarbrot var í útberjamó suður af því um aldamót. Ekki var það að sjá eldra en nokkurra ára tuga, og var slétta yfir fjárrétt, var svo gerð rétt við, er stóð um 20 ár. Þá var sléttað úr hanni, en holtið fékk nafn af.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 22-3

SP-249:060 heimild um brú

“Brúarflaga suðvesturhorn Eyjólfstaðamýrar blaut. Nafnið dregið af hellubru yfir smálæk á Syðra-Fjallsgötu vestan hennar.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 24

SP-249:061 heimild um heystæði

“Þenja allstór hluti Eyjólfstaðamýrar suðaustan til... Gráhhóll, hraunhóll norður af Þenju. Þar var gamalt heystæði.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 25

SP-249:062 *Skágarður* heimild

“Garðshólar 2 hraunhólar suður af [Blikuhól] um þá liggur ævafornt garður nefndur Skágarður suðaustur

úr hrauni upp að Rauðhólahliði, heldur lagi og gerð á einstökum stöðum svo vel að furðu sætir.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 25

SP-249:063 heimild um brú
 “Dyradalur í miðjum Rauðhólalágum. Þar eru stiklur yfir og hægt að fara þó vatnsmikið sé orðið í lágunum.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 26

SP-249:064 heimild um hesthús
 “Hesthúslaut austast á Gerði vestur undir Gerðishól, var þar fram um 1870.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 26

SP-249:065 heimild um fjárhús
 “Fjárhúshóll yzt og vestast á Gerði þar eru mjög fornlegar tættur.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 26

SP-249:066 *Kvíabrekkur* heimild um kvíar
 “Kvíabrekkur gömul tóft við Stöðul, eða Sumarfjós.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 27

SP-249:067 *Vörðuhóll* heimild
 “Vörðuhóll norður af Stráhol rauður melhryggur ógróinn ofan og niður hlíðar.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 28

SP-249:068 *Steinsvað* heimild um vað
 “Steinn, stór steinn í Vestur-Odda vestast norðaustur af Lóuhól. Steinsvað á læknum þar rétt hjá.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 29

SP-249:069 *Kríusteinavað* heimild um vað
 “Kríusteinar standa þar upp úr læknum rétt norðvestur af Steini. Kríusteinavað rétt hjá Kríustein.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 29

SP-249:070 *Torfuvað* heimild um vað
 “Torfuvað yfir lækinn norðvestur af Lóuhól, fékk nafn af heytorfsflutningi úr Spildu austanverðri 1910-20.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 29

SP-249:071 *Stóleyjar* heimild um ristu
 “Stóleyjar nokkrir smátoddar í Oddakíl norðantil austur af Vestur-Odda. Þar hafði verið rist torf, flögin rotnað og smátoddar framan við urðu að Stóleyjum.” “Torfrista og stúnga bjargleg.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 29; JÁM, 172

SP-249:072 heimild um brú
 “Skógey smáhróf í Oddakíl vaxið smágulvíðisteinungum. Bryggja liggur þangað út, en kindur komast þangað tæplega.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 29

SP-249:073 heimild um brú
 “Örnefni norðan túns. Spildu-Partur. Brúarnes vestur af brúnni á kílnum.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 31

SP-249:074 *Kvíanes* örnefni kvíar
 “Kvíanes vestan kílsins utan við Presthýl.”
Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 31

SP-249:075 heimild um rétt

“Réttargrund slétta neðan undir Kvíahalli. Moldarslétta smáslétta austan við Rétt þangað var fært mold úr réttarstæði.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 31

SP-249:076 *Vað* heimild um vað

“Vað kallað beint vestur af bæ, grunnt og gott að jafnaði þó hefur mönnum slyst á því og þar barst manni á nálægt 1935 og var nærri druknaður í Vaðshyl.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 31

SP-249:077 *Langigarður* heimild um vörslugarð

“Langigarður fyrirhleðsla sunnan úr Hraunsmó út í Borgarhóla, gerður af Sigtryggi Péturssyni, einhlaðinn hnausagarður var um 1 metri á hæð.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 32

SP-249:078 *Torfi* heimild um rist

“Torfi austasti hluti Spildu austan við Langagarð. Þar var torfrista um árabíl sjaldan slegið, frekar þó hin síðustu ár en fyrr. I.B.” “Torfrista og stúnga bjargleg.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 32; JÁM, 172

SP-249:079 *Húshóll* heimild um heygarð

“Húshóll lágur hóll með holi allt í kring skammt norður af túni rétt norðan við Té og eru allmikil garðlög uppi, benda til forns heygarðs.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 32

SP-249:080 heimild

“Arnarhóll rétt norðan við [Hnífshól]... Hrófholt lítið hróf með vörðubroti rétt vestan við Arnarhól.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 33

SP-249:081 heimild um leið

“Þverlæg gróið lágardrag norðan undir Skollahnjúksmelum og liggur um hana smalastígur frá Syðra-Fjalli úr Fögruhlíð norðvestur í Snjóku.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 33

SP-249:082 *Kattarásstígur* heimild um leið

“Kattarásstígur, aðalsmalastígur meðan öll lönd voru ógirt, hófst við Gilskaft efri norðvestur að Kattarás sunnanverðum út í Hólmavaðsland rétt suðvestan við Langamel og svo norðvestur í Botnamýrarhorn...”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 34

SP-249:083 *Melstígar* heimild um leið

“Melstígar gamlir fjárstígar út yfir Gil úr Stórahvammi yfir Hala.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 35

SP-249:084 *Hásteinsstaðastígur* heimild um leið

“Hásteinsstaðastígur sunnan og neðan úr Geirum og Kvíahalli út yfir Gil ofan við Mel á Hala.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 35

SP-249:085 *Hellustígar* heimild um leið

“Hellustígar suður og neðan úr Kvíahalli, út og upp á Háamel, aðalfjárrekstrarleið fyrr og síðar.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 36

SP-249:086 *Lindarstígar* heimild um leið

“Lindarstígar út frá Hellustígum.”

Heimildir: Ö-Ytra-Fjall, 36

SÞ-250**Múli**

1712: “Jarðardýrleiki óviss, því staðurinn tíundast ekki.” JÁM, 195. 1220: “Guðmundur þp býður Ívari bónda að vígja þar kirkju á Jónsmessu um haustið en hann vill ekki”; Bsk I 512. 1318 Máldagi kirkjunnar “Til kyrkiu liggur allt heimaland. millum saurlækjar oc Eyuindarlækjar. Laxär oc kalfalækjar. Hier fylger hafurey og skaley. hrysey oc midey. meður aullum vesturholmum oc austurholmum. oc. ix. holmar firi nedann Eingey. oc veydur aull j Laxä. fra kalfalæk oc ofann vm Eingey. Hier fylgia Eynarstader. Jngiridarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland meður aullum valahrijsum. Teyga eiga menn j valahrijsum. enn ongua beyt. þeistareykia land oc mælifell. Biarkarhrijs j kiellduhverfe. lambarekstur a huams heydi. Gomlu fie j nattharvijk clxxx. veydur vestur j vatne. meður slyium oc holmum. Reka skal smala þangad til skiola j vatzhlijd jamnan er vill. Hier fylgir bryggiu Teygur. oc karaTeygur. Hier fylgir allur reki af Liotasandi j millum Greniadarstada Reka oc myrar reka. halfur Eyrar reki med flutning tueym megin Laxäross. fiordungar j langa Reka. attungur j kielldunes reka. oc allann vidreka. oc aull flutning. og. xvj. vætter af oskiptu. halfur hardbaksreki. oc halfur hestanes reki. halfur hualreki oc vidreki. oc flutning j hoskulldznesi a hundznesi allur vidreki. oc flutning nema toltfungur. Tueyr hluter j Bolluuijk oc flutning oc so j krossavijk. halfur sævarlandz Reki oc flutning millum ä. fiorungur hualreka oc flutning *firi Breckna land[i bædi] fiordung [hual]reka oc flutningur [á spássiu. fyrer Gudmundarlöni j millum steins oc staurs. halfer þriyr hluter hualreka oc flutningar til marks vid saudanes menn. fyrer hrossavollum Toltfungur hualreka og flutningar. mulastadur a og þridiung j aullum klifzhaga rekum vid Greniadarstad.” DI II 434-435. 29.5.1391: “Rekar þesser hafa filgt Klifshaga enn nu eiga staderner bader saman. Greniadarstadur tvo hlute þeirra allra enn Mulastadur þridiungenn”; DI IV, 18. 1394: Máldagi kirkjunnar: “Til kirkiv liggir allt heima land [með ummerkjum] stad fylger hafrey. skaley. hrisey. mioey med avllvm vestrholmvm oc avstrholmvm oc niv holmar firir nedan eingey [+veiði í Laxá] þar fylgia einarsstader oc jngiridarstader. skarastader. biarkastader. skeids land. kravmastader. fotaskinn. fiallz land med avllvm valahrisvm [teiga þar en ekki beit, + lambarekstur, rekstur gömlu fé, veiði, reka, teigar, flutninga,] item eigr kirkian þridivng i eingey med. viij. holmvm. Jtem eigr kirkian sex hvndrut j sævarlandi oc fagranes land allt i Reykiardal. er sira jon lukte firir. xxx. hvndrada i virdingarfie.” DI III 576-578 1429: Máldagi kirkjunnar DI IV, 375. [1429]: “iij prestar ok ij diaknar”; DI IV, 380. 1431: Máldagi kirkjunnar DI IV 468 23.6.1432: Úrskurðarbréf. DI IV 504. 1461: Máld DI V 283-285. [1461] 3 prestar og 2 djáknar DI V 359. 30.5.1486: Jörðin Skriða í Reykjadal er í Múlaþingum. DI VI, 574. 8.6.1489: Jörðin Mýlastaðir í Reykjadal er í Múlakirkjusókn. DI VI, 657. 1489: Máldagi kirkjunnar DI VI, 699. 27.9.1490: Domsbréf. DI VI, 720-22. [um 1500]: “kirkian a þridiung j siofarlande nordur j þistilfirdi enn halfan reka vid mulakirkju. Bæde hualz oc vidar. Máld Skinnastaðarkirkju” DI VII, 465-76. 1525: Máldagi kirkjunnar DI IX 327-328. 1553: Máldagi kirkjunnar DI XII 642-643 Jarðarinnar er getið í Reykdælu sem skrifuð er um miðja 13. öld. ÍF X, 152. Tún 8.5 ha. (Komið í órækt 3.5 ha) -Túnakort. “Enginu spillir grjótsuppgangur og sumstaðar vatn, sem jetur úr rótina, einkanlega því sem er í Laxá eður þeim eyjum sem þar liggja, og er þaðan ilt að flytja heyið yfir ána. Uthagarnir eru nægir á sumrin, en liggja mestir undir ísum á veturnar á undirlendinnu.” JÁM, 196.

SÞ-250:001 *Múli* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur norðan í Múlaheiði.”
Heimildir: BBSÞ, 485

SÞ-250:002 heimild um kirkju
 “En fjárhúsið Paradís var kofi neðan undir túngarði, undir Stöpulbrún, þar sem styzt er frá Múlabæ í Stöpulinn. Á þeirri leið nálægt bæ er breiður hóll, kúptur, og er þar hinn forni kirkjugarður í Múla. Þar stóð kirkjan.”
 “A einum, hér um tveggja Alna laungum, Fimmhöntudum Steini sem kom upp ur lördur vid grafar verk, hér i Kirkiugardinum, fyrir ecki meir enn 20 árum, og sem fanst ad vera 1rar Álnar diupt i Jörðunne, - siást þessir Stafir, á einum hans Kanti tilhögggnir: [tákn]” afmg. 1: steinninn friðlýstur 1817. FF,607
 MÚLI Í AÐALREYKJADAL (SÞ) Maríu, Nikulási
 1220: Guðmundur þp býður Ívari bónda að vígja þar kirkju á Jónsmessu um haustið en hann vill ekki;
 Guðmundarsaga, Bsk I 512.
 1318 OG YNGRA: XIII. Mwla kyrckia.

Kyrckia j muula er helgud Gude oc fru sanctæ Mariæ. oc hinum heilaga Nicholase. Til kyrkiu liggur allt heimaland. millum saurlækjar oc Eyuindarlækjar. Laxär oc kalfalækjar. Hier fylger hafurey og skaley. hrysey oc midey. meður aullum vesturholmum oc austurholmum. oc. ix. holmar firi nedann Eingey. oc veydur aull j Laxä. fra kalfalæk oc ofann vm Eingey. Hier fylgia Eynarstader. Jngirijdarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland meður aullum valahrijsum. Teyga eiga menn j valahrijsum. enn ongua beyt. þeistareykia land oc mælifell. Biarkarhrijs j kiellduhverfe. lambarekstur a huams heydi. Gomlu fie j nattfarvijk clxxx. veydur vestur j vatne. meður slyium oc holmum. Reka skal smala þangad til skiola j vatzhljld jamnan er vill. Hier fylgir bryggiu Teygur. oc karaTeygur. Hier fylgir allur reki af Liotasandi j millum Greniadarstada Reka oc myrar reka. halfur Eyrar reki med flutning tueym megin Laxäross. fiordungar j langa Reka. attungur j kielldunes reka. oc allann vidreka. oc aull flutning. og. xvj. vætter af oskiptu. halfur hardbaksreki. oc halfur hestanes reki. halfur hualreki oc vidreki. oc flutning j hoskulldznesi a hundznesi allur vidreki. oc flutning nema toltungur. Tueyr hluter j Bolluuijk oc flutning oc so j krossavijk. halfur sævarlandz Reki oc flutning millum ä. fiorungur hualreka oc flutning *firi Breckna land[i bædi] fiordung [hual]reka oc flutningur [á spássíu. fyrer Gudmundarlöni j millum steins oc staurs. halfer þriyr hluter hualreka oc flutningar til marks vid saudanes menn. fyrer hrossavollum Toltungur hualreka og flutningar. mulastadur a og þridiung j aullum klifzhaga rekum vid Greniadarstad.

So mykid j kuykfie. xx. kýr. halfur fimti tugur asaudar. vj. hundrud j gielldfie. vj. naut veturgomul. oc. ij. tuæuætur. vxi þreuetur. fiogur hross. halft. xa. hundrad. cc. j flytianda Eyre halft. xiiij. hundrad jnnan veggia.

Þetta jnnan kyrkiu. mariu skript. kross mykill med. ij. lijkneskium. latunskrossar. ij. smellter. oc einn forn. oc *kross oc [á spássíu] reuill. xiiij. verdur. er gafst til. Tiöld vm kyrkiu. vj. messuklædi. med. v. hoklum. kaleykar. ij. meður þeim er gafst til. alltarisklædi. v. Brijkar klædi. iij. nicholas lijkneski. skrijn. ij. Messingarstykur. ij. oc ij. jarnstykur litlar oc ein mykil. Texti bvinn. Legendu bækur per anni circulum. Expositiones Gregorij. sermo ieronymi. de assumptione sanctæ Mariæ oc Miracula eiusdem ä einni Bok. passiones Apostolorum ä einni Bok. Actus Apostolorum. Legenda de sanctis ä. ij. selskinns Bokum. Vita patrum. sermones Augustini. messu Bækur fornar per anni circulum. ymna Bækur. iij. Enskur Gradull. annar de sanctis. sequentiu Bok. forn christindoms Riettur. Alkuinus. martyrologium. Aspiciens bok epter paskar. forn Bok de sanctis a sumarid. per usum bok a sumarid. Enskur psaltare. Inuentio crucis. oc enn fleyra a Bok. passio Olaua a kuere. Historia Nicholai a kuere. ij. biarnfell. kistur. ij. kluckur. iij. og ij. litlar. munnlaugar. ij. vond.

Þetta hefur giefist til. kot j kiellduhuerfi. saga Gudmundar Biskups. Elldberi.

Lýsistollur oc heytollur af xj. Bæium.

Tekur prestur j leigu vtan gardz halfa fimtu mork. enn annar heima. iij. Merkur

Tyund tali anno. cc.

Hier er [tueggia] presta skýlld oc. ija. diakna

*tiund olokenn tiu hundrud og. v. aurar [á spássíu]

Baldur skinns kapa. og aunnur kapa med pell. iij. merckur allt saman vax oc Reykelsi kaleykur er kiartan gaf alltarisdvk. hofudlijn. sloppur. kýr. oc asaudar kugilldi. hestur. hundrad j flytianda Eyre. Máld DI II 434435

29.5.1391: Rekar þesser hafa filgt Klifshaga enn nu eiga staderner bader saman. Greniadarstadur tvo hlute þeirra allra enn Mulastadur þridiungenn; DI IV 18 [Staðarafheding Grenjaðarstaða]

1394: Til kirkiv liggir allt heima land [með ummerkjum] stad fylger hafrey. skaley. hrisey. mioey med avllvm vestrholmvm oc avstrholmvm oc niv holmar firir nedan eingey [+veiði í Laxá] þar fylgia einarsstader oc jngiridarstader. skarastader. biarkastader. skeids land. kravmastader. fotaskinn. fiallz land med avllvm valahrisvm [teiga þar en ekki beit, + lambarekstur, rekstur gömlu fé, veiði, reka, teigar, flutninga,] item eigr kirkian þridivng i eingey med. viij. holmvm. Jtem eigr kirkian sex hvndrut j sævarlandi oc fagranes land allt i Reykiardal. er sira jon lukte firir. xxx. hvndrada i virdingarfie.

þar er þriggia presta skyllid og tueggia diackna. taka heima j leygu fiorar merckur. enn vtann gardz adrar fiorar ef ecki lyckst af þeistareykium.

Liostollur og heytollur af. xj. Bæium.

Tijund kyrckiuhluti a þui ari morck.

J virdingarfie halft. viij. hvndrad. var þa metinn stadur og reyknud portio.

pq 1404: Aukid. vj. kvm og asaudarkugilldi og tueymur hestum ad reykningi þorsteins þorgeyrssonar.

ad gefist hafui j plägunne; Máld DI III 576578

1429: Er alt efter þui sœm gomol registra til sœgia.

Porcio ecclesie vñ vj aar medan sira þorkæl hefuer buet fiorttan aurar oc tau hundrot.

Gaf þorey kirkonæ ij kwgildæ.

Jtem gaf hvstrv Margrett kirkonæ [saltara og altarisklæði]

Jtem gaf þordis [ornamenta]

Ecclesia non dedicata.

Jtem gaf sira þorkæll gudbiarttson kirkone j mula [kistu, vax, kolu og pundara] oc alla bot þa sœm han hafðæ bætt stadæn mædan han heldr stadæn.

Metin kirkkan af vj monnom skynsomom firir vj kwgildæ oc vj hundrot voruvirdt.

Gaf æn sira þorkæll [steintjald]; Máld DI IV 375

[1429]: iij prestar ok ij diaknar; DI IV 380

1431: Kirka ... non dedicata.

porcio mork arliga medan sira þorkell heldt iij hundrot vm viij aar.

a kirkian iiij jardær oc ij lutæ j seualandi. þridiung h i siugurðarstodum. selfor j teistaræykia landi. eitt kot j kælduhuerfui med Ræka.

er gefit til kirkonar jordin vindhbælgh med mywatn; Máld DI IV 468

23.6.1432: Sveinbjörn prestur Þórðarson biður Þorkel Guðbjartsson officialis að úrskurða hvort Halldóra Eyjólfsdóttir væri honum skuldug fyrir þá sök að hann kærði til hennar að hún hefði eigi lokið legkaup eftir barn sitt til Múlakirkju. Þorkell úrskurðar Halldóru skylduga til að sýna með skilríkum vottum innan mánaðar að hún hafi lýst lagaföður að barninu áður en það dó. Getu hún það sýnt úrskurðar hann hana skylduga að lúka heima í Múla innan mánaðar 4 álnir vöru eða vöruvirðar og mörk á næstum fardögum. Geti hún ei sýnt að hún hafi lýst lagaföður að barninu áður en það dó

úrskurðar hann hana skyld

Múla innan mánaðar og 3 merkur að na

umboðsmanni; DI IV 504

1461: Máld DI V 283285

[1461] 3 prestar og 2 djáknar DI V 359
30.5.1486: Jörðin Skriða í Reykjadal er í Múlaþingum. DI VI, 574
8.6.1489: Jörðin Mýlastaðir í Reykjadal er í Múlakirkjusókn. DI VI, 657
1489: Anno domini M^ocd^o lxxx^o. nono. Giordi sira magnus ionsson suo uordin reikningsskap uorum andaligum faudur biskup olafe sem registrum utuisar. uar þa kirkian skyll dug sira magnuse vij hundrud ok kuit allt porcio ok mortalia lagdi hann til haukul ok korkapu. Máld DI VI, 699 [AM Fasc. XXIX, 13 - utaná frumriti af dómi um Múlakirkjupeninga 27.9.1490 með samtíða hendi]

27.9.1490: [Dómur um Árna og Þorstein syni sr. Sveinbjarnar Þórðarsonar er hafði haldið Múlastað] ... var þar birt fyrir oss kirkjunnar registrum um þa peninga sem fyrnefndum sira sveinbirmi bar at svara kirkjunar vegna j mula ok at þeim peningum sem þa voro til ok reiknader voro. brat upp fimtigr hundrud ok iij hundrut at reiknudu stadarspelli. kirkjuspelli ok decima parte ok ornamentum kirkjunnar ok ei golldit kirkjunn. ... DI VI, 720-22

[um 1500]: kirkian a þridiung j siofarlande nordur j þistilfirdi enn halfan reka vid mulakirkju. Bæde hualz oc vidar. Máld Skinnastaðarkirkju DI VII. 465-76

1525: Máld DI IX 327328

1553: Máld DI XII 642643

29.6.1860: Nesprestakall lagt niður og sóknin lögð til Múlakirkju;; (PP, 309) [konungsúrskurður]

27.2.1880: Múlaprestakall lagt niður og einnig Múlakirkja en sóknin lögð undir Grenjaðarstað; (PP, 306) [lög]

SP-250:003 heimild um útihús

Útihús norðan við norðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:004 heimild um útihús

Útihús vestan við vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:005 heimild um útihús

Vestara útihús við miðjan vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:006 heimild um útihús

Eystra útihús við miðjan vesturjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:007 heimild um útihús

Útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:008 heimild um útihús

Nyrsta útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:009 heimild um útihús

Mið útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:010 heimild um útihús

Syðsta útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:011 heimild um útihús

Eystra útihús suðvestan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-250:012 heimild um útihús

Vestara útihús suðvestan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-250:013 heimild um útihús

Vestara útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:014 heimild um útihús

Eystra útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-250:015 *Helvíti* heimild um hesthús

“Á miðjum Undirvelli fast við þjóðveginn var tóft, sem hét Helvíti, sennilega gamalt hesthús.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 1

SP-250:016 *Valhöll* heimild um fjárhús

“Nokkrum metrum ofan við veg, þar sem túnbungan ber við loft frá Undirvelli séð, stóð fjárhúsið Valhöll.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 1-2

SP-250:017 *Paradís* heimild um fjárhús

“En fjárhúsið Paradís var kofi neðan undir túngarði, undir Stöpulbrún, þar sem styzt er frá Múlabæ í Stöpulinn.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:018 heimild um túngarð

“En fjárhúsið Paradís var kofi neðan undir túngarði...”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:019 *Stöpulhús* heimild um fjárhús
 "...í Múla voru fjárhús á sex stöðum suðvestur í túninu. Hétu hin efstu Stöpulhús..."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:020 *Kvíhús* heimild um fjárhús
 "...í Múla voru fjárhús á sex stöðum suðvestur í túninu. Hétu hin efstu Stöpulhús, en þar næst Kvíhús."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:021 heimild um fjárhús
 "...í Múla voru fjárhús á sex stöðum suðvestur í túninu."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:022 heimild um fjárhús
 "...í Múla voru fjárhús á sex stöðum suðvestur í túninu."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:023 heimild um fjárhús
 "...í Múla voru fjárhús á sex stöðum suðvestur í túninu."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:024 heimild um fjárhús
 "...í Múla voru fjárhús á sex stöðum suðvestur í túninu."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:025 *Bæjarlækur* heimild um vatnsból
 "Austan eftir Múlatúni, norðan undir Stöpli, lá vatnsskurður, sem átti upptök sín í Kálfalæk, skammt sunnan við Hólkot. Þessi Bæjarlækur Múlabæja var gerður af Páli Jóakimssyni búfræðingi og aldrei notaður af Múlabændum eftir 1920. En Kraunastaðabóndi mun hafa notað heim að sínum bæ næstu árin. Þetta var 5 km langt mannvirki. Eldri bæjarlækur þornaði oft. Hann var tekinn úr Dýjum fyrir ofan Norðurhlíð og leiddur að varpanum í Múla, þaðan niður hjá Gvendarbrunni og Grímshúsum."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:026 *Gvendarbrunnur* heimild um brunn
 "Gvendarbrunnur var lind með hlöðnum veggjum ca. 8 fet. Er brunnurinn hið ágætasta vatnsból, og þrýtur þar aldrei vatn."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 2

SP-250:027 *Vaðhólmi* örnefni vað
 "Mjóey er efst í Laxá fyrir Múlalandi. Vaðhólmi var áður ofan við hana, en er nú áfastur hluti hennar."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3

SP-250:028 *Vað* heimild um vað
 "Eyvindarlækur er allstaðar algjörlega ófær hestum, nema á einum stað, þar sem hann breiðir úr sér nokkurn spöl neðan við brúna. Þar er kallað Vað."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3

SP-250:029 *Þúfuvað* heimild um vað
 "Austast í hrauninu er hraunbunga, sem heitir Urðarbak, og ber austasta skák engisins það nafn - eða að Urðarbaki... Þar er Þúfuvað á Laxá."
Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3-4

SP-250:030 *Fögrufitarvað* heimild um vað
 "Austast í hrauninu er hraunbunga, sem heitir Urðarbak, og ber austasta skák engisins það nafn - eða að Urðarbaki... Þar er Þúfuvað á Laxá. Þá er Fagrafit, og Fögrufitarvað hefur færzt um 100 faðma upp

eftir...”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 3-4

SP-250:031 *Ríksmannsklif* heimild um leið

“Næst vestur af Fögrufit heitir Harkateigar. Hraunið er mjótt á þessu svæði og eru yfir það tvö klif. Heitir hið austara Ríksmannaklif, undan Múlatúni, og mun nafnið lúta að því að í Múla bjuggu oft - og fóru um klifið - ríkir menn og héraðshöfðingjar. Um það lá þjóðvegurinn á Fögrufit. Nú er þar sandbleyta.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

SP-250:032 *Grímshúsaklif* heimild um leið

“Næst vestur af Fögrufit heitir Harkateigar. Hraunið er mjótt á þessu svæði og eru yfir það tvö klif. Heitir hið austara Ríksmannaklif, undan Múlatúni... Vestara klifið heitir Grímshúsaklif. Það var heybandsleiðin.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

SP-250:033 heimild

“Engjablettur var við Laxá rétt ofan við Urðarbak, heitir Dagsláttu. Það er greint frá Urðarbaki með jarðgrónum, gömlum garði.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

SP-250:034 *Selgerðarhraun* örnefni sel

“Flötur, nefndur alltaf Tumsuflötur... Á Flötum er Selgerðarhraun og nær suður að Grímshúsaengi.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

SP-250:035 *Jónsheystæði* heimild um heygarð

“Vestan við Grímshúsaklif og Harkateiga er Grímshúsaengi og Hellulandsengi... Á Hellulandsengi eru tveir heygarðar, sem heita Jónsheystæði...”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

SP-250:036 *Gíslagarður* heimild um heygarð

“Vestan við Grímshúsaklif og Harkateiga er Grímshúsaengi og Hellulandsengi... Á Hellulandsengi eru tveir heygarðar, sem heita Jónsheystæði og Gíslagarður.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4

SP-250:037 *Grímshúsaborg* heimild um rétt

“Norður Brennuna nálægt miðju fellur Króklækur og austur úr honum Hvíthólakíll meðfram hrauninu austur að kletti þeim, sem Einbúi heitir og er suðvestur frá Langhrauni. Hjá Einbúa er fjárborg, nú nefnd Grímshúsaborg.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 4-5

SP-250:038 *Gömlukvíar* heimild um kvíar

“Aust-norðaustur af Grenishólum er Litlaborg, og norðaustur af henni, rétt við veginn, er Rauðhóll, en hann er a ð hverfa í veg. Nokkru austur eru Kvíhólar og Gömlukvíar.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 6

SP-250:039 *Fornistekkur* heimild um stekk

“Austan við Rauðhól er Rauðhólssund, en Breiðasund nokkru suðvestar. Milli þeirra er Fornistekkur.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 6

SP-250:040 *Krossgarðar* heimild um göngugarður

“Sunnan hraunsins vestanvert er Grasmór upp frá Múlavatni, og tekur þá við mólendi vaxið víði og lyngi. Þar upp undir hliðinni eru Krossgarðar, fornir göngugarðar.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 6

SP-250:041 *Tvígarðar* heimild um landamerki

“Frá Langaflagi er farið austur með merkjum og niður á Þegjandidal. Þar eru á merkjum Tvígarðar.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

SP-250:042 *Einarsstaðir* bæjarstæði býli

“Heiðarslakkinn rétt norðan við Tvígarða heitir Einarsstaðakrókur, og þar er hið forna býli Einarsstaðir. Það er eina býlið sem enn heldur nafninu, svo öruggt sé.” “...fyrir sunnan [Skeidakot] er eyðibýlið Einarsstaðir, og er það syðst í Múlalandareign. Öll byggingarmerki mega heita þar skýr, þar á meðal tóftir allar af bænum og peningshúsum, og vallargarðsleifar sjáanlegar enn. “Bænhúsrúst með hringlaga kirkjugarði er á Einarsstöðum.” “Mælt er, að bænhús hafi verið á Einarsstöðum; sjást leifar af því enn og hálfsokkinn garður umhverfis. Er líklegt, að þar sé gamall grafreitir, ef munnmælin um bænhúsið er rétt.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7; Ö-Þegjandadalur, 2

SP-250:043 *Grasagötur* heimild um leið

“Götur liggja frá Einarsstaðahólma og heim að Einarsstöðum. eru þær allglöggar og nefnast Grasagötur.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

SP-250:044 *Ingiríðarstaðir* bæjarstæði býli

“Norðan við Einarsstaðakrók eru mikil garðlög og grónar tóftir, sem munu vera hið forna býli Ingiríðarstaðir.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

SP-250:045 heimild um akur

“Norðan við Einarsstaðakrók eru mikil garðlög og grónar tóftir, sem munu vera hið forna býli Ingiríðarstaðir. Þar eru margar girðingar, allstór hól, sem ekki er vitað, hvað hefur verið; akrar sumir halda.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7

SP-250:046 *Bjargarkot* bæjarstæði býli

“Þá er Bjargarkot nokkru norðar og nær Kálfalæk.” Ö-Múlatorfa. “Næsta eyðikot fyrir sunnan Hólkot er Björg eða Bjargarkot, öðru nafni, og er kippkorn á milli. Við lækinn, beint niður frá Bjargarkoti, er klettur, og af honum hefur býlið líklega tekið nafn. Lengi hafa verið beitarhús frá Múla á koti þessu, og einnig sjást þar nokkrar rústir af eldri húsum.” Ö-Þegjandadalur. “Mulatofter, Holkot, Skeidakot, Biarga kot og Mula Sel kallast nú 5 eyðiból á Þegjandidal vestan framm í Múlstaðar landi, sem rómast að eyðst hafi í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggingarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju máldagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin.” JÁM. “Bjarg eða Björg... Þar voru lengi beitarhús frá Múla og stóðu allt fram yfir 1934.” BBSÞ

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7; Ö-Þegjandadalur, 2; JÁM, 198; BBSÞ, 518

SP-250:047 *Múlahús* heimild um beitarhús

“Þá er Bjargarkot nokkru norðar og nær Kálfalæk... Nokkru ofar eru Múlahús, beitarhús frá Múla - fallin eftir 1920. Þar má af garðlögum ráða, að býli hefur verið áður. En ekki er nú fullvíst um nafn þess. Milli bjargarkots og þessara beitarhúsa er lítið meira ein steinsnar, og virðist um eitt býli að ræða, þar sem bæjarhúsin hafa færzt til.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 7-8

SP-250:048 *Hólkot* bæjarstæði býli

““Bæjarleið” norðar [en Múlahús] er Hólkot og Hólkotslág er sunnan við túnið. Þarna á milli eru nokkur hundruð metrar.” Ö-Múlatorfa. “Hér um bil einum kílómetra sunnar [en Skárastaðir] er eyðijörðin Hólkot. Bæjarhúsin hafa staðið á hól, og sjást nú þeirra lítil merki, en umhverfist hólinn hefur verið túnskiki, sem grænkar vel á sumrin.” Ö-Þegjandadalur. “Mulatofter, Holkot, Skeidakot, Biarga kot og Mula Sel kallast nú 5 eyðiból á Þegjandidal vestan framm í Múlstaðar landi, sem rómast að eyðst hafi í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggingarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist

líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málðagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin.” JÁM.

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8; Ö-Þegjandadalur, 2; JÁM, 198

SB-250:049 *Skárastaðir* bæjarstæði býli

“Eins og mitt á milli Hólkots og Kraunastaða er Skárastaður.” “Skárastaðir, heitir eyðibýli á Þegjandidal að vestanverðu, sunnar en Skeið. Þar mun síðar hafa verið stekkur frá Múla.” “Röska bæjarleið suður frá Kraunastöðum er eyðibýlið Kárastaðir [svo]. Þar eru tóftarbrott á nokkrum stöðum, gamalræktaður túnblettur og vallargarðsleifar litlar.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8; BBSÞ, 518; Ö-Þegjandadalur, 2

SB-250:050 *Stekkjarvörður* heimild

“Upp af Skárastaðatóftum eru vörður tvær á austurbrún heiðarinnar. Þær heita Stekkjarvörður, stutt suður af Einbúa.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8

SB-250:051 heimild um leið

“Þar sem göturnar liggja af dalnum upp á og yfir Stöpulinn er Skjóllág...”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8

SB-250:052 *Kraunastaðastekkur* heimild um stekk

“Þar sem göturnar liggja af dalnum upp á og yfir Stöpulinn er Skjóllág, en nokkru neðar á láglandinu eru Enni. Þar er Kraunastaðastekkur og Stekkjarlág.”

Heimildir: Ö-Múlatorfa, 8

SB-250:053 heimild um kolagrafir

“Skógur til kolagjörðar er að mestu eyddur bæði fyrir brúkun og feyskju, en til eldiviðar nægur.”

Heimildir: JÁM, 196

SB-250:054 *Múlatóftir* bæjarstæði býli

“Mulatofter, Holkot, Skeidakot, Biarga kot og Mula Sel kallast nú 5 eyðiból á Þegjandidal vestan framm í Múlastaðar landi, sem rómast að eyðst hafi í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggíngarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málðagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin.” Líklegt er að þetta sé það sama og eitt af þeim býlum sem þegar hafa verið skráð í Þegjandadal.

Heimildir: JÁM, 198

SB-250:055 *Skeidakot* bæjarstæði býli

“Skeið, er nafn á tóttarbroti sunnan við Kraunastaði, kann að hafa verið býli.” BBSÞ. “Örskotslengd sunnan við Björg er Skeidakot. Þar ber mjög lítið á tóftum.” Ö-Þegjandadalur. “Mulatofter, Holkot, Skeidakot, Biarga kot og Mula Sel kallast nú 5 eyðiból á Þegjandidal vestan framm í Múlastaðar landi, sem rómast að eyðst hafi í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggíngarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málðagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin.” JÁM.

Heimildir: BBSÞ, 518; Ö-Þegjandadalur, 2; JÁM, 198

SB-250:056 *Múlasel* bæjarstæði býli

“Mulatofter, Holkot, Skeidakot, Biarga kot og Mula Sel kallast nú 5 eyðiból á Þegjandidal vestan framm í Múlastaðar landi, sem rómast að eyðst hafi í stóru plágunni og aldrei síðan aftur bygst, eru þó sýnileg byggíngarmerki á sjerhvörju þeirra, og sýnist líklegt að þetta sjeu þau 5 býli sem Múlakirkju málðagi um getur, þó nöfnin séu umbreytt. Ekki má þessi eyðiból aftur byggja, því staðurinn má ekki haganna án vera, þar með er heyskapur enginn í þeim löndum, þar með eru túnstæðin flest öll viði vaxin og í reyti komin.” Líklegt er að þetta sé það sama og eitt af þeim býlum sem þegar hafa verið skráð í Þegjandadal.

Heimildir: JÁM, 198

SP-250:057 Ólafsgærði bæjarstæði býli
 “Ólafsgærði, stóð við túnfót Kraunastaða, austan Kálfalækjar. Engar sagnir fylgja.”
Heimildir: BBSÞ, 518

SP-250:058 áletrun legstaður
 Í Aðaldal segir FF, en á við Reykjadal?? “A einum, hér um tveggja Alna laungum, Fimmhöntudum Steini sem kom upp ur Iördu vid grafar verk, hér i Kirkiugardinum, fyrir ecki meir enn 20 árum, og sem fanst ad vera 1rar Álnar diupt i Jördunne, - siást þessir Stafir, á einum hans Kanti tilhögggnir: [tákn]” afmg. 1: steinninn friðlýstur 1817. FF,607
Heimildir: FF, 607

SP-250:059 heimild um sel
 1839: “Ekki vita menn til að Múli eigi nokkurs staðar selstöðu, nema ef vera ætti í Mælifellshögum á Reykjaheiði, og er þangað 1/2 þingmannaleið, en í meir en 100 ár hefur ekki verið notuð sökum vegalengdar.”
Heimildir: SSÞ, 133

SP-250b Múli (Þeistareykir)

Upphaflega Múlakirkjueign, en síðari aldir talið upprekstrarland Helgastaðahrepps og þegar hreppnum var skipt fengu Reykdælir 8/15 en Aðaldælir 7/15 en síðan um fjárskipti 1944 hafa Aðaldælingar nær eingöngu notað afréttina - BBSÞ, 516. 1318: Múlakirkja á “Þeistareykjaland allt og Mælifell.” DI II, 434. 1394: Múlakirkja á “Þeistareykjaland allt og Mælifell.” DI III, 576 1406: Múlakirkja á “Þeistareykjaland allt og Mælifell.” DI III, 1431: Múlakirkja á “selför í Teistareykjalandi.” DI IV, 468. 1461: Múlakirkja á Þeistareyki og Mælifell og gjaldast 4 merkur utnagarðs, ef lykst af Þeistareykjum sem merkir að þar hefur verið kirkja sem einn af prestunum í Múla hefur þjónað - DI V, 283. 1525: Múlakirkja á Þeistareyki og Mælifell - DI IX, 327. 1544: Reykjum í Reykjahverfi fylgir “Mælifellshagi utan svo mikinn part, er eignaður er Múlakirkju milli tveggja garða.” DI XI, 344. 1550: Hólastóll á “í umboði séra Halldórs, á Þeistareykjum 4 kúgildi.” DI XI, 870. 1553: Múlakirkjustað fylgja Þeistareykir - DI XII, 642. 1569: “Þessar jarðir á [Múlakirkja] ... Þeistareykir landskuld C ... eru þessar ... jarðir kúgildislausar og verða ei byggðar ef sá á ei kúgildi með að byggja, er staðinn heldur.” BG, 133. 1576: (Reikningur f. norðurumboð Hóla) “hafði biskupinn í haust fengið ... Þeistareykja-Jóni XX álnir, var það tveir fjórðungar smjör ...” BG, 272. 1645: Dómur um aðtekt á fé ekkunnar Þórdísar Þorsteinsdóttur á Þeistareykjum - BB Sýslum.æfir I, 97. 1703: engra getið búandi á Þeistareykjum í manntalinu 1712: Í eyði og næstliðið ár - 3 leigukúgildi, túnið brúkað til slægna - JÁM. 1775: Í eyði, en nokkur af bæjarhúsum enn uppistandandi og notuð sem hlöður af bóndanum á Laxamýri sem slær túnið - OO Oeconomisk Reise, 703. 1868-71: Sigurður Guðmundsson hóf byggð á Þeistareykjum og 1871 voru þar 8 manns í heimili. 1871-73: Gísli Gíslason bjó með 7 í heimili. 1876: C.G.W. Lock dvaldi á Þeistareykjum með nokkra verkamenn við brennisteinsnám og byggðu skála. Ódádahraun III, 158-64. Þjóðsögur tengdar Þeistareykjum: Um ísbjaranrkomu - Gríma II. hefti 10, s. 50-54; Um reimleika og Þeistareikjamóra - Gríma 10. hefti, s. 51; Gráskinna IV, s. 90; Gríma 19. hefti, s. 73

“Túnið á Þeistareykjum hefur verið mjög grasgefið og eins grundimar undir Bæjarfjallinu. Heyfengur hefur því verið auðsóttur og dágóður. Land hefur verið kjarngott, grasatekja nærtæk og ágæt ...” Ódádahraun III, 164. - á Þeistareykjatúni voru slægjur góðar og nytjaðar a.m.k. af og til allt fram til 1955 - BBSÞ, 516. - Gróður á víða í vök að verjast vegna uppblásturs og hafa stór svæði

SP-250b:001 Þeistreykir bæjarstæði býli
 Þeistareykjatúnið er norðvestan undir Bæjarfjalli “Þar gengur dálítið leirgil með vellið leirhverjum niður gegnum grundimar, og er túnið upp og ofan með þessu gili norðanverðu. ... Skammt frá [eldra sæluhúsinu] er brunnurinn, en í honum er vatnið um 30 C heitt og ekki laust við brennisteinskeim. - Ódádahraun I, 39 Grundimar og gamla túnið er grasi vafið allt sumarið, þótt allt sé óvarið og þarna gangi fjöldi fjár. Saman má segja um gróðurgeirana í fjallshlíðunum upp af Þeistareykjum, að þar er

gras sem á besta túni. Neðan við grundirnar, dálítið sunnan við leirgilið, eru mikil brennisteinssvæði og stórir leirhverir. Þar niður við hraunröndina er oft tjörn af leysingavatni langt fram eftir sumri. Annað kalt vatn er ekki fáanlegt að sumri til á Þeistareykjum fyrr en austur undir Ketilfjalli. Þar eru dálitlar lindarvætlur með nokkurn veginn köldu vatni.” - Ódádahraun I, 40

“Á Þeistareykjum markar fyrir talsverðum bæjarrústum, og líklega hefur bærinn alltaf verið á sama stað, þar sem eldri kofinn er nú. Rústir þessar eru algerlega yfirgrónar. Aldrei munu þær hafa verið rannsakað[ar], og ekki er mér kunnugt um, að þar hafi fundizt neinar fornminjar.” Ódádahraun III, 169. Byggð lagðist af á Þeistareykjum fyrir eða um 1700 en túnið nytjað til sagna fram á 20. öld. Jörðin byggðist aftur 1868-73. ÞEISTAREYKIR (SÞ) ? ?1394: [á Múla] er þriggja presta skylld og tveggja diackna. taka heima j leygu fíorar merckur. enn vtann gardz adrar fíorar ef ecki lyckst af þeistareykium; Máld DI III 576?578 verið girt af, til þess að hefta sandfok. - BBSÞ, 516

Heimildir: Ódádahraun III, 158-

SÞ-250b:002 *Þeistareykjanámur* náma brennisteinsná ma

“Þeistareykjanámur eru aðalega í Neðri-Bóndhól, en hann er ekki í Bóndhólsskarði, heldur niður undan Bóndhólstorfu. Það er stór hól, gulur af brennisteini. Þar hyggur Kristján, að aðalbrennisteinsnám hafi verið.” Ö-Þeistareykir b. “1876 lét C.G.W. Lock gera skála í sambandi við brennisteinsnám á Þeistareykjum” Ódádahraun III. “Er Kristján man fyrst eftir, var í gamla bæjarstæðinu stór skáli, sem Englendingar byggðu, er þeir unnu brennistein á Þeistareykjum. Þessi skáli var notaður um áratugi eftir það sem gangnamannaskýli.” Ö-Þeistareykir b.

Heimildir: Ö-Þeistareykjafréttur, 7; Ódádahraun III, 163; Ö-Þeistareykir b, 6

SÞ-250b:003 heimild um sæluhús

Í Þeistareykjatúni. tvö sæluhús standa á barmi grófarinnar. Það neðra er eldra og fremur lélegt, en það mun standa nærri gömlu bæjarrústunum. Ódádahraun I, 39 Saga höfð eftir Þórhalli Kristjánssyni á Breiðumýri um menn sem vöktu yfir fjársafni á Þeistareykjum og fundu ekki kofann - Gráskinna IV, 90. Saga um Kristján Halldórsson smið á Húsavík sem fór að vitja hesta á Þeistareykjum. “Kristján bjóst um í kofa, er þar var. Hann var lítið meira en manngengur, farið inn um lítið gat á þekju, og var það byrgt með hellu, er inn var komið - Gríma 19, hefti s. 73. “.. langt mun nú síðan kofi með þeim ummerkjum, er sagan greinir, hefur verið á Þeistareykjum.” Ódádahraun III, 169. Nýrra sæluhúsið stendur ofar með grófinni og nær henni. Það er myndarlegt hús, hlaðið úr grjóti með tyrfðu járnþaki. Norðurstafn hússins er steypdur og tvöfaldur. Má leiða gufu frá hver, sem er í gílinu rétt hjá húsinu inn í vegginn og þannig hita húsið. Húsið væri hið ágætasta til [40] gistingar, ef pallur væri í nokkrum hluta þess, eða bálkar til þess að liggja á og önnur smápægindi.” Ódádahraun I, 39-40. Nú er á Þeistareykjum “vandað gangnamannahús í eigu Aðaldælahrepps, byggt 1958 ... og gamli kofinn nú nýttur fyrir hesthús ...” BBSÞ, 516

Heimildir: Ódádahraun III, 39, 169; Gráskinna IV, 90; Gríma 19, hefti, 73; Ódádahraun I, 39-40; BBSÞ, 516

SÞ-250b:004 *Kvíhólarörnefni kvíar*

Kvíhólar eru í viki [Kvíhólahvilft/Bóndhólsskarð] milli Bæjarfjalls og Kvíhólafjalla

Heimildir: Herföngjaráðskort

SÞ-250b:005 gripir

Óþekktur staður milli Þeistareykja og Reykjahlíðar Sumarið 1713 fann grasafólk fé í jörðu, bæði af járn, látúni og kopar milli Þeistareykja og Reykjahlíðar

Heimildir: IA IV, 327.

SÞ-250b:006 *Mælifell* bæjarstæði býli

Mælifell er lítið stakt 455 m hátt fell VNV við Þeistareyki. Býlið hefur væntanlega staði vestan við fellið NV við Mælifell eru Mælifellsahagar Múlakirkja átti Mælifell skv. máldögum frá 14. og 15. öld og er þess síðast getið 1525. Í sölubréfi fyrir Reyki í Reykjahverfi frá 1544 eru Reykir taldir eiga Mælifellsahaga “utan svo mikinn part, er eignaður er Múlakirkju milli tveggja garða.” DI XI, 344. Þá hefur býlið væntanlega verið komið í eyði (og mögulega miklu fyrr) en þess er ekki getið í yngri heimildum um Múlakirkju ATH. Skv. BBSÞ, 519 eru sagnir að býli þetta hafi verið “í Þeistareykjalandi, vestur við Lambafjöll, þar sem síðar var haft í seli frá Reykjum og nefnist nú

Reykjasel.” - Þetta gæti vel staðist sbr. eignarhald Reyja á Mælifellshögum

Heimildir: DI XI, 344; BBSþ, 519

SP-250b:007 *Skildingahóll* örnefni

Dálítill keilulagaður hóll, norður af Mælifelli. Peningum var stolið af Þorsteini ríka í Reykjahlíð (d. 1828). Morguninn eftir peningastuldinn var maður úr Reykjahverfi að leita að ám á Reykjaheiði. Reið hann fram á tvo menn, sem voru að telja peninga sunnan í hól þessum. Hétu þeir honum afarkostum, ef hann segði frá því, er hann hefði séð, en buðu honum fé til að leyna því. Löngu síðar hafði þó maður þessi sagt frá, hvers hann hafði orðið var, og var þá farið að nefna hólinn Skildingahól.” Gríma 11. hefti, s. 41 - Ódádahraun I, 36-37.

Heimildir: Ódádahraun I, 36; Gríma 11. hefti, 41

SP-250b:008 *Draugagrundir* vegur

“Norðan og norðaustan undir [Gæsafjöllum] eru grónar grundir ... og liggur um þær fjöldi af gömlum götuslóðum - Ódádahraun I, 48. ÓJ telur vafalaust að göturnar séu frá þeim tíma er brennisteinsflutningar lágu þarna um öræfin

Heimildir: Ódádahraun I, 48

SP-250b:009 *Reykjasel* heimild um sel

“Sé nú haldið áfram norður með Lambafjöllum að austan, tekur næst við Skeiðin til vinstri og Reykjasel norðanvert við hana...” “Reykjasel: Þar var haft í seli frá fornöld frá Reykjum í Reykjahverfi.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir a, 1, 7

SP-250b:010 *Sæluhús* heimild um sæluhús

“Austan við [Jónsnípu]skarðið eru svo Jónsníputorfur og niður á sléttlendið er Laufrönd og austur af henni er svo Hellumór, sem nær austur að neðsta gjávegg, sem ýmist er kallaður Skildingahólsveggur, Neðsti-veggur eða Sæluhúsveggur þegar kemur norður hjá Sæluhúsum.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir a, 2

SP-250b:011 heimild um sæluhús

“En förum þá aftur að Jónsnípu og tökum beina línu í sæluhús eða Sæluhúsmúla en við suðurenda hans stóð sæluhúsið.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir a, 2

SP-250b:012 *Stekkhólar* heimild um stekk

“Sunnan Bóndhólsskarðs er svo Bæjarfjall, meikið gróið norðan og norðan í því Lambhólar. Suður með Stekkhólar og Stórihver, stór leirhver suðaustur af stekkhólum.” “Stekkhólar eru nokkurn spöl sunnan við Þeistareyki og stekkurinn í þeim.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir a, 4; Ö-Þeistareykir b, 7

SP-250b:013 heimild

“Landið meðfram hrauninu frá Þeistareykjum og suður á merki kallast einu nafni Randir. Þó var á einum stað nokkuð herra land og nefndist það Háarönd. Þar var stór varða, sem leiðarvísir hvar bezt væri að fara yfir hraunið á hestum.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir a, 4

SP-250b:014 heimild

“Síðast er svo bein lína úr suðausturhorni landsins vestur norðan Gæsafjalla um Draugagrundir í vörðu á Klappabrekku í Gusta.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir a, 5

SP-250b:015 *Reykheiðarvegur* heimild um leið

“Þau ráða úr svonefndu Gustaskarði norður á Jónsnípu á Höfuðreiðamúla og af honum á Sæluhúsmúla, sem er norðan við Reykjaheiðarveg.”

Heimildir: Ö-Þeistareykjafréttur, 1

SP-250b:016 *Éthóll* heimild um áfangastað

“Suður frá Hituhólum með Gjástykkinu að vestan er óslitinn gjárveggur með nokkrum hraunborgum á barminum. Þetta heitir Borgarveggur. Það eru háir hólur og sumir holir innan. Syðsta borgin á veggnum er sunnan merkja og heitir Éthóll. Þar átu gangamenn mat sinn.”

Heimildir: Ö-Þeistareykjafréttur, 6

SP-250b:017 heimild um stekk

“Vestan í Bæjarfjalli heitir Kýrfóðurrinda, og þar suður með fjallinu heitir Stekkur.”

Heimildir: Ö-Þeistareykjafréttur, 7

SP-250b:018 *Kvíhólaaðhald* heimild um kvíar

“Í klettaborgum vestur af Kvíhólafjöllum var hlaðið Kvíhólaaðhald fyrir fé...”

Heimildir: Ö-Þeistareykjafréttur, 7

SP-250b:019 *Þeistareykjaaðhald* heimild um kvíar

“Í klettaborgum vestur af Kvíhólafjöllum var hlaðið Kvíhólaaðhald fyrir fé, og Þeistareykjaaðhald er norðar hjá Þeistareykjum.”

Heimildir: Ö-Þeistareykjafréttur, 7

SP-250b:020 heimild um brunn

“Nú eru þar [á Þeistareykjum] engin mannvirki utan brunnur, sem var og er enn í varpanum, hlaðinn innan með hraungrjóti, annars allt jafnað við jörðu.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir b, 1

SP-250b:021 heimild um rétt

“Klif er, þar sem Þeistareykjahraun hefur runnið að Þeistareykjavegg. Í krika sunnan við Klifið sést fyrir mannvirkjum, sennilega fjárrétt.”

Heimildir: Ö-Þeistareykir b, 4

SP-251 **Kraunastaðir**

1712: “Kraunastaðir, hjáleiga. Bygð fyrir mannaminni suðaustur frá staðnum, afdeild einasta að túni og engjum.” JÁM, 196. Tún 3.1 ha, 1/3 slétt. -Túnakort.

SP-251:001 *Kraunastaðir* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur austan í norðurenda Múlaheiðar, sem eitt sinn nefndist Kraunaheiði, skammt suðaustur frá Múla, og liggja túnin saman.”

Heimildir: BBSÞ, 487

SP-251:002 heimild um útihús

Útihús í norðurhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-251:003 heimild um útihús

Útihús við norðausturjaðar túns,

Heimildir: Túnakort

SP-251:004 heimild um útihús

Nyrðra útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-251:005 heimild um útihús

Syðra útihús við austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-252 Grímshús

1712: “Grímshus, eyðihjáleiga. Bygð í staðartúninu fyrir manna minni, afdeild einasta að túni og engjum, og hefur í eyði legið síðan bóluna og áður köflum saman.” JÁM, 197. Tún 2.2 ha, 1/6 slétt. Sáðreitir 160 m². -Túnakort.

SP-252:001 *Grímshús* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur við brekkurætur niður frá Múla.” “Þess má geta, að efi er, hvar Skeið hefur verið sem horfið er úr ábúð fyrir 1319. Er þá aðeins “Skeiðisland”. Gæti hugsast, að það hafið verið það, sem nú eru Grímshús og dregið nafn af, þar sem þjóðvegurinn liggur, t.d. að Gatnavöllur hafi þá heitið Skeið.”

Heimildir: BBSÞ, 483; Ö-Múlatorfa, 2

SP-252:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-253 Fótaskinn

1712: “Fótaskinn, þriðja hjáleiga. Bygð vestur frá heimatúninu fyrir manna minni ut supra.” JÁM, 197. “Helluland nefndist áður Fótaskinn, skipt um nafn 1921.” HJ, 482. Tún 2.5 ha, ¾ slétt. -Túnakort.

SP-253:001 *Fótaskinn* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á flatlendi við hraunið vestur frá Múla og var hjáleiga þaðan.”

Heimildir: BBSÞ, 482

SP-253:002 heimild um útihús

Útihús rétt suðvestan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-253:003 heimild um útihús

Útihús í suðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-254 Tumsa

1712: “Tumsa, önnur hjáleiga. Bygð í heimatúninu fyrir manna minni, hefur ýmist verið bygð eður í eyði, afdeild einasta að túni og engjum ut supra.” JÁM, 197. “Norðurhlíð: Forn hjáleiga frá Múla hét áður Tumsa-Tómasarhús. Skipt um nafn 1921.” HJ, 484. Tún 2 ha, 2/3 slétt. Sáðreitir 150 m². -Túnakort.

SP-254:001 *Tumsa* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur norðan í Múlaheiði neðarlega, spölkorn suðvestur frá Múla.”

Heimildir: BBSÞ, 484

SP-254:002 heimild um útihús

Útihús norðvestan við bæjarhúsin.

Heimildir: Túnakort

SP-254:003 heimild um útihús

Útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-254:004 heimild um útihús
Útihús sunnan við suðurjaðar túns.
Heimildir: Túnakort

SP-255 Fagranes

1712: “Jarðardýrleiki xxx ¢ , og so túndast presti og fátækum.” JÁM, 194. Tún 3.7 ha, 1/5 slétt. Sáðreitir 150 m². -Túnakort. “Engið er yfir máta votunnið, blautt og ilt aðsóknar, so hestum verður ei að komið nema brúkað sje, en fyrir vatni sem yfir engið hleypur verður heyskapurinn mjög svipull öðru hvörju. Úthagarnir eru nægir fyrir sauðfé, en haglitir fyrir stórgripi.” JÁM, 195.

SP-255:001 *Fagranes* bæjarhóll bústaður
“Suður með Múlaheiði að vestan við norðurenda Vestmannsvatns er allhá alda ísaldarruðnings, er nefnist Barð. Þar standa þrír bæir, Fagranes I, Fagranes II og Fagraneskot.”
Heimildir: BBSÞ, 479

SP-255:002 heimild um útihús
Útihús í norðurenda túns.
Heimildir: Túnakort

SP-255:003 heimild um útihús
Nyrðra útihús í miðju túni.
Heimildir: Túnakort

SP-255:004 heimild um útihús
Syðra útihús í miðju túni.
Heimildir: Túnakort

SP-255:005 heimild um útihús
Nyrðra útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-255:006 heimild um útihús
Syðra útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-255:007 *Götuhús* heimild um fjárhús
“Götuhús hétu og heita enn beint norður af bænum við götuna, sem liggur þar út á móana. Það tók 35 fjár og heytóft við. Guðm. Jóh. byggði fyrri ár sín (um aldamót) annað hús við það að sunnan, álíka stórt. Eru þau nú bæði að falli komin.”
Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 1

SP-255:008 heimild um leið
“Götuhús hétu og heita enn beint norður af bænum við götuna, sem liggur þar út á móana.”
Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 1

SP-255:009 heimild um hesthús
“Hesthús, þriggja hesta, var fáum föðmum norðan við túngarð, fast við. Þetta hús var rifið eftir 1943.”
Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 1

SP-255:010 heimild um túngarð
“Hesthús, þriggja hesta, var fáum föðmum norðan við túngarð, fast við”
Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 1

SP-255:011 *Hornhús* heimild um fjárhús
“Hornhús, Yzthús, Miðhús og Syðsthús hétu fast vestur á túni, þar sem enn standa fjárhús Jónasar.

Hornhús er frá laust, yzt og neðst við vallargarðinn og tóft við, tók um 22 ær. Rifið um 1930. 1910 fór það alveg í kaf, og var þá grafið niður að dyrum.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 1

SP-255:012 *Syðsthús, Miðhús & Yzthús* heimild um fjárhús

“Hornhús, Yzthús, Miðhús og Syðsthús hétu fast vestur á túni, þar sem enn standa fjárhús Jónasar. Hornhús er frá laust... Hin voru í samfelldri lengju og tvær tættur á milli og önnur stór. Syðsthús var stærs, tók um 26 ær, afar króamjótt (4 fet) og lak lítið sem ekki, og enn voru þar þunnir veggir og viðir, þegar það var rifið, svo að það var ekki torunnið. Miðhús tók 12 ær og Yzthús 16. Þó var Yzthúsið oftar haft handa lömbum.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 1

SP-255:013 *Grafarmór* heimild um mógrafir

“Grafarmór, beint austur af bænum upp við heiðina. Þar er ristuland jarðarinnar, og þar eru svarðgrafir frá fornu fari og til skamms tíma voru þar þrjár stungur af ruðningi á, en svörðurinn tvær stungur allgóðar og önnur ágæt.”

“Torfrista og stúnga bjargleg, en bæði blaut og votsókt.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 2; JÁM, 195

SP-255:014 *Heygarðshólsar* heimild um heygarð

“Urriðapollur (eða bollar) sunnan við Urriðamel við lækinn, ekki ýkjastór. Beint austur af honum er hólaklasi - Heygarðshólar... Kaldhólasplidur, sín hvoru megin við Kaldhól, með góðri stór. Allt var þetta stór og bleikja, stundum var flutt heim, en stundum sett saman í Heygarðshólum...”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 3

SP-255:015 heimild um heygarð

“Sveinar, tveir klettur beint austur af Djúphöfða... Kaldhólasplidur, sín hvoru megin við Kaldhól, með góðri stór. Allt var þetta stór og bleikja, stundum var flutt heim, en stundum sett saman í Heygarðshólum eða í Heygarði við Sveina.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 3

SP-255:016 heimild um stekk

“Stekkjarvík gengur inn frá vatninu sunnan við Hróarstanga, stór fremst, graslendi ofar. Stekkjarmelur 4-5 hundruð metrum sunnan við vikið, yzt undri honum er stekkjarstæði, allt vallargróið 1900.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 4

SP-255:017 heimild um beitarhús

“Húsavík við norðausturhorn vatnsins. Þar var beitarhús um aldamót, um 30 kinda hús, en féll skömmu síðar, en endurbyggt og stækkað í 80 kinda hús 1915, í einni lengju og 30 hesta hlöðu við það.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 4

SP-255:018 *Grasagata* heimild um leið

“Grasagata, af Grafarmýri suður og upp eða austur brekkur neðan við Hádegismel efst í skóginum, og má rekja hann í Laxárdal, víða djúpur, grónar götur, og liggja þær um tún á Einarsstöðum í Þegjandadal.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 4-5

SP-255:019 *Brautarmelar* heimild um leið

“Brautarmelar, frá Grafarmýri. Þar liggja gömlu göturnar.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot a, 5

SP-255:020 heimild um beitarhús

“Beitarhús standa suður við vatnið, en ofan við Tengurnar, og Beitarhúsmelar eru norður frá beitarhúsunum.”

Heimildir: Ö-Fagranes & Fagraneskot b, 2

SÞ-256 Fagraneskot

1712: “Fagraneskot hefur býli heitið hjer í vellinum, sem nú hefur í eyði legið undir 20 árum, en bygðist þar fyrir so lengi sem menn til minnast, oftast nær, og var haldið þriðjungur allrar jarðarinnar, en byggíngarkostir voru eftir proportion. Aftur má hjer byggja með sama hætti, ef fólk til fengist, og er heimajörðin því minni.” JÁM, 195. Tún 2.3 ha, ½ slétt. -Túnakort.

SÞ-256:001 *Fagraneskot* bæjarhóll bústaður

“Suður með Múlaheiði að vestan við norðurenda Vestmannsvatns er allhá alda ísaldarruðnings, er nefnist Barð. Þar standa þrír bæir, Fagranes I, Fagranes II og Fagraneskot.”

Heimildir: BBSÞ, 479

SÞ-256:002 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-256:003 heimild um útihús

Útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SÞ-256:004 heimild um útihús

Útihús í suðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-257 Syðrafjall

1712: “Jarðardýrleiki xvi €, og so tíundast presti og fátækum.” JÁM, 173. Talin vera sama jörð og Skrattafell sem var landnámsjörð Úlfs landnámsmanns. ÍF I, 276. Tún 6 ha, ¾ slétt. Sáðreitir 500 m². Túnakort. “Hætt er að Laxá taki hey af enginu, sjaldan hefur að því skaði orðið. Úthagarnir eru nægir.” JÁM, 174.

SÞ-257:001 *Syðrafjall* bæjarhóll bústaður

“...austan undir Fjallshnjúk (Skollahnjúk) sunnarlega.”

Heimildir: BBSÞ, 474

SÞ-257:002 heimild um útihús

Nyrsta útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-257:003 heimild um útihús

Mið útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-257:004 heimild um útihús

Syðsta útihús í norðurenda túns.

Heimildir: Túnakort

SÞ-257:005 heimild um útihús

Nyrsta útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SÞ-257:006 heimild um útihús

Vestasta útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-257:007 heimild um útihús
Austasta útihús norðan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-257:008 heimild um útihús
Nyrðra útihús í suðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-257:009 heimild um útihús
Syðra útihús í suðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-257:010 heimild um útihús
Útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-257:011 heimild um túngarð
“Gamla túnið var girt fyrir aldamót að miklu með einhlöðnum grjótgardi, og mun hafa verið fullvarið fyrir en önnur tún, garður með skurði á fjórða veginn, meðfram fjallinu.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 1

SP-257:012 heimild um hesthús
“Hesthús suðaustur í túnhorninu, tók þrjú hross á jötu, er var við suðurvegg. Dyr á austurstafni nyrzt. Stóð á hólbarði og fennti ekki að. Heytóft með lágum veggjum var að sunnanverðu. J.K.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 1

SP-257:013 heimild um hesthús
“Hesthús, suðvestur á túni, tók 4-5 hross. Dyr að an, heystæði að sunnan. S.E.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 1

SP-257:014 heimild um fjárhús
“Sauðahús skammt norðan við hesthús. Tók um 60 fjár. Sennilega breytt um nafn, er sauðaeignin lagðist niður. Þorkell Guðmundsson, er bjó á Syðra Felli frá 1870 til aldamóta, var sauðabóndi, hirti þetta hús, meðan hann annaðist fjarhirdingu, síðan var þar haft annað fé. Dyr voru á austurvegg syðst. Bæði stóðu þessi hús fremur lágt.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 1-2

SP-257:015 *Fjóshlaða* heimild um hlöðu
“Fjóshlaða norðvestur frá bæ, tók um 60 hesta. Sneri út og suður, dyr nyrzt á austurvegg. Nokkuð niðurgrafin. Ágætlega hlaðin af Kristjáni Jenssyni í Fossseli, er var afrendur maður að afli og kunnur hleðslumaður.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 2

SP-257:016 *Arahús* heimild um fjárhús
“Arahús, norðvestur á túni, kennt við Ara Ólafsson, er bjó á Syðra Fjalli að sögn I.Þ., en þó að öllum líkum endurbyggt frá hans handverkum, því um aldamót var það eitt stæðilegasta hús og óvenju króabreitt, hæð einnig í mesta lagi, dyr, breiðari en tíðkast, á austurstafni, gegnt garða. Tók um 50 ær. Stuttu eftir aldamót - nálægt 1910 - reif S.E. það og byggði þar þrístætt hús undir einu risi og hlöðu vestan við. Mun það hafa verið eitt hið fyrsta sinnar tegundar hér í sveit, en reyndist illa, sem öll þau er svo voru gerð, lekhættara miklu en einstæðum húsum og enn hættara að snarast vegna þakþungans, því engin voru þau járnvarin.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 2

SP-257:017 *Hlöðuhús* heimild um fjárhús
“Hlöðuhús norður á túni á hólbala við götuna úti Ytra Fjall. Tók 30-35 fjár, 50-60 hesta hlaða sunnan

við það. Dyr yzt á austurhliðarvegg. Þetta var gamalt hús um aldamót og einstaklega smátt grjótrusl í veggjum.” “Miðhús, hlöðuhús og kofahús, voru rifin milli 1910-20 og tvístætt hús byggt á rústum þeirra.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 2, 4

SP-257:018 *Kofi* heimild um fjárhús

“Kofi sem ekki er nú lengur munað, hvort hafði sérstakt nafn, norðan við bæ, dyr austur. Mun hafa tekið um 20 fjár.” “Miðhús, hlöðuhús og kofahús, voru rifin milli 1910-20 og tvístætt hús byggt á rústum þeirra.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 2, 4

SP-257:019 *Tvídyrakofi* heimild um fjárhús

“Tvídyrakofi norðan [Kofa], fyrir honum var þilstafn, og var það alveg óvenjulegt. Báðir þessir kofar sneru dyrum austur. Garði náði í stafn á [Tvídyrakofa] og dyr á hvorri kró... Talið er, að J.Þ. hafi byggt hann.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 2-3

SP-257:020 *Yzthús* heimild um lambhús

“Yzthús við túngarðinn og skurðinn fast upp við fjallið norður af Arahúsi, á löngum hólrana. Þar munu hafa verið fornar byggingar. Þetta var um aldamót mikil húsalengja. Yzthúsið sjálft syðst, mjög þokkalegt hús, enda stóð það hæst allra húsa. Tók um 50 lömb. Þá var hlaða norðan hússins og þar norður frá voru tveir kofar, sem óglöggt er um. Þessi hús voru á búi S.E., þó þau stæðu í túni J.Þ., en þegar Arahúsið var endurreist, voru þau öll rifin. Síðar var hesthúskofi byggður þar og hefur staðið til fárra ára.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 3

SP-257:021 *Næðingur* heimild um fjárhús

“Næðingur, húsakofi á samnefndum hól yzt í túninu. Byggður á dögum Þ.G. og tók um 20 kindur. Dyr á austurstafni og heytóft er hið eina sem enn stendur af veggjum af öllum þeim húsum, sem að framan eru talin. Vinnum. Jóh.Þ. fyrst Þórir Sveinbjarnarson og síðar Kristján Sigvaldason höfðu þetta hús fyrir fé sitt á árabílinu 1907 til '14 eða svo.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 3

SP-257:022 *Nýhús* heimild um fjárhús

“Nýhús austur af [Yzthúsi] er suðvestur af [Næðingi] á hraunhólaklasa þeim, sem er yzt í túni... Byggt nálægt úr 1880, þá er fjárbrú Þ.G. tók að vaxa. Rúmaði um 50-60 fjár, fimm stafgólfr. Króarbreiðara en hin eldri, nema [Arahús], og reisulegra. Hlaða norðan við. Þak hennar var endurnýjað stuttu eftir aldamót og þá úr bárujárni og mun hafa verið eitt hið allra fyrsta á útihúsi hér í sveitinni.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 3

SP-257:023 *Miðhús* heimild um fjárhús

“Miðhús, hlöðuhús og kofahús, voru rifin milli 1910-20 og tvístætt hús byggt á rústum þeirra. Garðar lágu frá norðri til suðurs, dyr yzt á hvorum hliðarvegg, hlaða sunnan við, tók um 100 hesta og húsin 90-100 fjár. Hlaðan járnþakin og hallaði því suður, torfþak áhúsunum og reyndist illa. Féll það inn um 1940, og eru þar nú rústir einar.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 4

SP-257:024 *Skurðshús* heimild um fjós

“Skurðhús, austur af [Miðhúsi], nefnd svo, meðan þau stóðu þar, en fallin um eða nálægt 1880. Munu hafa verið tvö, stóðu lágt og líklega ekki örugg fyrir vatni. I.Þ. Mundi til þess barn, að faðir hans hafði geymt þar geldneyti, uxa. Heystæði var þarna í tóftarbroti milli 1910-20, og borið þaðan í önnur hús skammt frá, en stundum fyrningar. J.Þ.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 4

SP-257:025 *Davíðskofi* heimild um fjárhús

“Davíðskofi austur af [Skurðhúsi] og utan garðs. Þetta hús var kennt við Davíð Jósefsson, er var

vinnumaður Þ.G. um og fyrir 1880 um árabíl, mun hafa verið byggt handa fénaði hans. Þetta var jötukofi, var jatan að vestanverðu en dyr á miðjum austurvegg, fremur lágt, en þó þokkalegt, eina á melbundu og stóð því hærra en ýmis önnur. Tók um 30 fjár. Hér hafði J.Þ. ær unzt það hvarf úr sögunni við byggingu Miðhúss.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 4

SP-257:026 *Þúfnahús* heimild um fjárhús

“Þúfnahús, skammt norður af bænum, gamalt hús með dyr syðst á austurvegg og lág heytóft að norðanverðu. Tók 30 fjár. Síðar lengdi J.Þ. það suður og tók viðbótin 20 ær.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 4

SP-257:027 *Fjóshlaða* heimild um hlöðu

“Fjóshlaða milli bæjar og [Þúfnahúss] á hólþala lágum, þar sem verið hafði heytóft. I.Þ. byggði hana nálægt 1930 með flötu járnþaki, veggirnir voru afar grjótmiklir, en stóðu illa. Sléttar er nú þar yfir allt. Tók um tvö kýrfóður.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 5

SP-257:028 *Klöpp* heimild um leikvöll

“Klöpp, háir melhólar með djúpum skálum, voru og eru enn að nokkru beint suður af bænum. Klöppin er vestan í þeim hæsta, rúmlega mannhæðar há og skúti undir, skjól í norðan- og norðaustanátt og aðalleikstaður barna fyrr og síðar í námunda við bæ.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 5

SP-257:029 *Varningarhóll/Varningshóll* heimild um legstað

“Varningarhóll eða Varningshóll, smáhólnibba rétt suðaustur af gamla bænum og djúp lægð sunnan og vestan við. Rutt og jafnað þegar J.Þ. byggði steinhús 1914. Þá reyndist þarna rof, og er neðar kom fundust mannabein allmikil og ennfremur djúpt í jörð hleðslubrot og stoðarendar, afarfúnir. Hér virðist því hafa verið grafreitir fyrir langa löngu, þó ekki finnist þess getið að fornu. Nafnið taldi I.Þ. að hann og þau systkini, börn Þ.G., hefðu gefið og dregið af leikjum (þ.e. vörn).”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 5

SP-257:030 *Gvendarbrunnur* heimild um brunn

“Gvendarbrunnur, vatnsból bæjarins í aðfennismikilli lægð vestur af bænum, allt þar til að brunnur var grafin norðvestur af bænum...”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 5

SP-257:031 heimild um brunn

“Gvendarbrunnur, vatnsból bæjarins í aðfennismikilli lægð vestur af bænum, allt þar til að brunnur var grafin norðvestur af bænum og bæði á hærri stað og nær á 19. öld.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 5

SP-257:032 *Lind* heimild um vatnsból

“Lind, uppsprettuvatnsból í mýrarlægð uppi við fjallið vestur af [Hlöðuhúsi]. Þaðan var borið vatn í öll fjárhús á norðurtúni, fraus sjaldan, enda hafður hlemmur yfir, og lagði ekki stórfenni yfir, en fanndjúpt var þó frá í allar áttur.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 6

SP-257:033 *Fjallskotbæjarstaði* býli

“Fjallskot taldi I.Þ. að hefði staðið á þessum stað [Yzthúshólsrananum], gömul hjáleiga jarðarinnar, byggð að vitni A.M. til 1706 eða þar um bil og talin ¼ jarðar og að þar megi byggja, en ekki er til þess vitað, þó það kunni vera. Við jarðrask síðari tíma benda öskulög djúpt í jörðu til þessa, að bærinn hafi fremur verið þarna en þar sem Nýhús var 20 metrum eða svo austur. Aðrir staðir koma ekki hér til álita.” Ö-Syðra-Fjall. “Fjallskot heitir býli hjer í vellinum, sem nú hefur í eyði legið næstu 6 eður 7 ár, en byggðist þar fyrir lángrandi og var haldið fjórðungur allrar jarðarinnar, og eftir því voru byggíngarkostir og önnur hlunnindi. Aftur má hjer byggja með sama hætti, og er jörðin því minni.” JÁM. “Fjallskot, hét býli nyrst í Syðrafjallstúni. Fór í eyði um 1705.” BBSÞ. 1839: “Fjallskot er líka í

eyði langt meira en í 100 ár sökum landleysis á Syðrafjalli.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 6; JÁM, 174; BBSP, 518; SSP, 134

SP-257:034 heimild um heystæði

“Enghóll, gróinn hraunhóll mitt á milli árinna og hraunsins á merkjum Fjallanna, margstunginn og rótaður af ótal heystæðum.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 7

SP-257:035 *Kvosarheystæði* heimild um heystæði

“Kvosarheystæði, holt á mörkum [Grjótskákar, Skerjabakka og Kvosar]. Virðist borið upp af heytorfi og fyrirhlaði margra alda.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 7

SP-257:036 *Eyja* heimild um rist

“Eyja, landföst fyrir löngu, þvert austur af nefndum engjahlutum [Engjaklettastykki & Ytra-Miðengisstykki]. Fremur rýrt engi, enda ristuland áratugum saman til húsa og heyja.” “Torfrista og stúnga mjög lök.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 8; JÁM, 174

SP-257:037 *Eyjarsund* heimild um rist

“Eyjarsund, milli Eyjar og Syðra-Fjallsengis. Þar var bleikjuengi fram um og eftir aldamót síðustu, en smáþornað og gengið úr sér, enda tekið til rist, þegar Eyjan var rist upp.” “Torfrista og stúnga mjög lök.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 8; JÁM, 174

SP-257:038 *Breiðugata* heimild um leið

“Syðra-Miðengisstykki tekur við með sama hætti og [Ytra-Miðengisstykki]. Breiðugata þvert á engið á þessum slóðum, Heybandsvegur og síðar akvegur austur með ánni.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 8

SP-257:039 *Breiða/Fjallsbreiða* heimild um vað

“Breið - Fjallsbreiða, vað á Laxá fyrir suðurodda [Eyjarsunds] yfir í Engey, botnslétt og lyngt en nokkuð djúpt og ekki alveg öruggt vegna sandbleytu. Alfaraleið, en er nú að mestu lagt niður.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 8

SP-257:040 heimild um heygarð

“Flesjur, austurhluti Syðra-Fjallsengis, sunnan [Breiðu]... Grónir hryggir tilheyrðu þessu stykki að vestan. Tveir heygarðar þar.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 8

SP-257:041 heimild um heygarð

“Flesjur, austurhluti Syðra-Fjallsengis, sunnan [Breiðu]... Grónir hryggir tilheyrðu þessu stykki að vestan. Tveir heygarðar þar.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 8

SP-257:042 heimild um heystæði

“Mundhóll, hár hraunhóll, nokkuð gróinn, með axlarháum kletti og mörgum góðum heystæðum, norðvestur frá [Sveinum]. Sennilega Mundahóll”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 9

SP-257:043 *Vaðhóll* heimild um heystæði

“Vaðhóll, á merkjum Syðra Fjalls og Mýlaugsstaða, algróinn, en allur rótaður af heystæðum.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 9

SP-257:044 *Vað* heimild um vað

“Vað á Eyvindarlæk, rétt við merkin. Alfaraleið með lækurinn var óbrúaður, en nú niður lagt með öllu.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 9

SP-257:045 *Hríshólsheystæði* heimild um heystæði

“Hríshólsheystæði norður á [Hríshól]. Þar hafði S.E. mikil hey einkum árin 1910-1925.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 10

SP-257:046 *Borg* heimild um rétt

“Borg - borgin - hraunborg á suðurmörkum landsins. Þar var garð fjárrétt um nokkur árabil í tíð S.E., nú aflögð.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 10

SP-257:047 *Miðengisheystæði* heimild um heystæði

“Miðengisheystæði, milli hríshóls og Miðengisstykkis syðra við Breiðugötu.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 10

SP-257:048 *Vörðuhóll* örnefni

“Vörðuhóll, næstur túni og hæstur, hefur verið afmáður að miklu vegna malartöku og fleiru þar í kring.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 10

SP-257:049 *Stígar* heimild um leið

“Stígar frá Kvíabóli, austan túns, fram fyrir túnið og suðvestur í fjallið.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 10

SP-257:050 *Þvottastampur* heimild um þvottastað

“Þvottastampur, vestan undir Kríshól. Ullarþvottastaður fram um 1920, en þá var orðið þar of lítið rennsli og vatnsmagn.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 10

SP-257:051 heimild um rétt

“Kvíar og fjárrétt í holti rétt austur af bænum. Réttin byggð á dögum Þ.G...”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SP-257:052 heimild um kvíar

“Kvíar og fjárrétt í holti rétt austur af bænum. Réttin byggð á dögum Þ.G., en kvíar, er liggja við austuregg réttarinnar og munu hafa tekið nál. 60 ær, eru eldri.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SP-257:053 heimild

“Hundhóll, hraunhóll norðaustur af [Davíðskofa]... Gamalt vörðubrot er á hólnum.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SP-257:054 heimild um stekk

“Stekkur, útaustur í Lágum, gerður af Þ.G., að því að ætlað er. Sprunga er í bjarg mikið, sem myndar norðurvegg aðhaldsins og myndar inngöngu í sjálfgerða lambakró.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SP-257:055 heimild um smalakofa

“Stekkjarkjólur, sambeyskingur af hrauni og mól austan stekkjarsins. Fornlega byrgisrúst sunnan í þeim...”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SP-257:056 heimild

“Stekkjarkjólur, sambeyskingur af hrauni og mól austan stekkjarsins. Fornlega byrgisrúst sunnan í þeim og tvö vörðubrot.”

Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SB-257:057 *Stekkjartjörn* heimild um þvottastað
 “Stekkjartjörn vestan [Stekkjarhóla], þó nokkuð um sig, ekki djúp en næg til ullarþvotta, og þar var síðast þvegið, meðan sú vinna var leyst af hendi á heimilum.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 11

SB-257:058 heimild um geitakofa
 “Geitakofi, gömul kofarúst innan Skógargirðingar Ól. Sig.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 12

SB-257:059 *Vörðumelur* örnefni
 “Vörðumelur, á merkjum Mýlaugsstaða.”
Heimildir: Ö-Syðra-Fjall, 12

SB-258 Rauðaskriða

1712: “Jarðardýrleiki tíutíu hundruð með Skriðulandi, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 161. 1263: Skrá um landamerki jarðarinnar. DI II, 3-5.8.9.1480: “[Vitnisburður tveggja presta um að þeir hafi riðið til Skriðu og birt Hrafn Brandssyni lögmanni skipan erkibiskups um hálfkirkjur] en Hrafn logmann gaf það svar þar til. að hann sagði nei til að giora Reikning Biskup Olafe fyrir sijna halfkyrkiu. ...” DI VI, 293 15.1.1481: Prestadómur dæmir Hrafn Brandsson til að gera Ólafi þp reikningsskap af hálfkirkjun á Skriðu. DI VI, 337-39. 17.1.1481: Vitnisburður um að Hrafn Brandsson hafi lýst því að hann myndi ekki gera reikningsskap af sinni hálfkirkju á Skriðu. DI VI, 339-40. Jrðarinnar er getið í Reykdælu sem er rituð um miðja 13. öld. ÍF X, 153. Tún 8.3 ha, 1/3(?) slétt. Sáðreitir 300 m². - Túnakort. “Túnið er fordjarfað af órækt og sprettur lítt, sem orðsakast af leysingavatni, sem jetur úr rótina. Engið þornar upp og sprettur lítt og er víða mjög mosavaxið og graslítið. Úthagarnir eru miklir og sæmilega grösugir...” JÁM, 161-2.

SB-258:001 *Rauðaskriða* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur í vesturhlíð hálsins, sem gengur norður úr Fljótsheiði, þar sem Skriðuhverfi gengur suðaustur í heiðina.”
Heimildir: BBSÞ, 438

SB-258:002 heimild um bænhus **Friðlýstar fornleifar**
 “Gamall grafreitir var hér í túni, með torfgarði allt í kring, ekki hreifður ennþá. Fyrirverandi þjóðminjavörður mælti svo fyrir að grafreitunni skyldi friðhelgur vera.” Ö-Rauðaskriða “Hálfkirkja eður bænhus hefur hjer að fornu verið, og stendur húsið enn, ekki hefur embættað verið í manna minni.” JÁM. “Í Rauðuskriðu hefir verið kirkja, eða að minsta kosti bænahús, í kathólskri tíð. Raunar er þess hvergi getið, svo jeg viti; er þar sér glögt fyrir kirkjugarðinum. Kirkjutóft eða leiði er þó eigi hægt að aðgreina: það er alt orðið að óreglulegum þúfum. Legsteinn hefir verið tekinn þaðan og fluttur í fjárhús á túninu. Er hann þar, reistur á rönd, í undirstöðu undir framgafla innanverðum, og liggur garðinn fast við hann. Steinninn er úr blágrýti, óhöggvin og er meir en 2½ al. á lengd, um 1 al. á breidd og um 7 þuml. Á þykkt þar er séð verður. Tvær leturlínur eru á honum... Í upphafi neðri línunnar er fallið úr steininum og vantar því neðan af fyrsta stafnum. Úr fyrstu 6 stöfunum mun mega lesa: Magnús...” Árb'06.Friðlýst. Þinglýst 1931.RAUÐASKRIÐA Í FLJÓTSHEIÐI (SB) (MÚLAÞING) ? HÁLFKIRKJA8.9.1480: [Vitnisburður tveggja presta um að þeir hafi riðið til Skriðu og birt Hrafn Brandssyni lögmanni skipan erkibiskups um hálfkirkjur] en Hrafn logmann gaf það svar þar til. að hann sagði nei til að giora Reikning Biskup Olafe fyrir sijna halfkyrkiu. ... DI VI, 293 15.1.1481: Prestadómur dæmir Hrafn Brandsson til að gera Ólafi þp reikningsskap af hálfkirkjun á Skriðu. DI VI, 337-39 17.1.1481: Vitnisburður um að Hrafn Brandsson hafi lýst því að hann myndi ekki gera reikningsskap af sinni hálfkirkju á Skriðu. DI VI, 339-40 'Kirkjugarður forn vestur frá bænum' Friðlýst 1930 ?

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4; JÁM, 160-1; Árb'06, 6; ÁG: Fornleifaskrá, 52

SB-258:003 heimild um útihús
 Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-258:004 heimild um útihús
Útihús í miðjum norðurhluta túns.

Heimildir: Túnakort

SP-258:005 heimild um útihús
Útihús við miðjann austurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-258:006 heimild um útihús
Útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-258:007 heimild um útihús
Útihús við suðurjaðar túns.

Heimildir: Túnakort

SP-258:008 heimild um leið

“Í [Mána]læknum er foss, sem heitir Mánafoos, er við götuna, sem liggur austur fyrir hálsinn frá Jódísarstöðum.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 1

SP-258:009 *Skálholt* bæjarstæði býli

“Úr Hrossagróf rennur vestur af. Þá er næst holt, sem heitir Skálholt. Þar eru rústir gamals eyðibýlis. Þar virðast hafa verið allmiklar byggingar, en ekki glöggar.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 2

SP-258:010 *Steinsstaðir* bæjarstæði býli

“Upp af Steinsstaðaparti efst eru Geirar. Þar eru nafnlausir lækir. Þá eru Steinsstaðir, gamalt býli suður frá túni. Þar var býli og síðar beitarhús. Lækur er þar hjá, sem heitir Steinsstaðalækur.” “Steinstader kallast örnefni sunnarlega í Skriðu landi, þar atla menn að í fyrndinni hafi bygð verið, þó þess sjáist mjög lítilmerki tóftaleifa og girðinga, því þetta pláss er mestalt í blauta mýri komið og má því ekki aftur byggja.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 2; JÁM, 162

SP-258:011 heimild um stekk

“Norðan við Steinsstaði er Stekkjarlækur; þar var stekkur, aðeins fyrr á Steinsstöðum, 20 mín. gang frá bænum gengt Jódísarstöðum. Þarna voru byggð fjárhús, er síðar voru lögð niður.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 2

SP-258:012 heimild um leið

“Messupúfur eru suður og upp frá bæ í brún; kirkjuleiðin héðan að Múla. Þar var götutroðningur yfir hálsinn.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:013 heimild um túngarð

“Ofan við túnið ofan við garðinn er Kvíaból.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:014 *Kvíaból* örnefni kvíar

“Ofan við túnið ofan við garðinn er Kvíaból.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:015 heimild um geitakofa

“Ofan við túnið ofan við garðinn er Kvíaból. Þar utar og ofar í brekkunni heitir Geitakofi.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:016 Þorsteinsstaðir bæjarstæði býli

“Aðeins suður og niður af Djúpaskarði eru Vallmóar, þá er Húsalækur, sem myndast þarna, fellur fram af brekkunni. Hann byrjar undir Djúpaskarði. Við hann eru rústir eftir gamalt eyðibýli, Þorsteinsstaði. Þar voru beitarhús rétt við lækinn, en hann hefur verið bæjarlækurinn á Þorsteinsstöðum.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:017 heimild um beitarhús

“Aðeins suður og niður af Djúpaskarði eru Vallmóar, þá er Húsalækur, sem myndast þarna, fellur fram af brekkunni. Hann byrjar undir Djúpaskarði. Við hann eru rústir eftir gamalt eyðibýli, Þorsteinsstaði. Þar voru beitarhús rétt við lækinn, en hann hefur verið bæjarlækurinn á Þorsteinsstöðum.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:018 heimild

“Norðan við Þorsteinsstaði er stórt stykki, sem nefnt er einu nafni Núpurrinn... Hnúkur með vörðu er út á núp, sem heitir Vörðumelur.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3-4

SP-258:019 Illugastaðir heimild um fjárhús

“Illugastaðir fjárhús kennd við Illugastaði heitir syðst í túni.” “Illaugastaðir. Í Rauðuskriðu syðst stóðu fjárhús forn allt fram undir 1920. Nefndust þau Illaugastaðahús og þykir benda til að þar hafi býli eða hjáleiga verið.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4; BBSÞ, 517

SP-258:020 Lambhústunga örnefni lambhús

“Illugastaðir fjárhús kennd við Illugastaði heitir syðst í túni. Þá er Lambhústunga. Hún var sjálfgerð slétta, sem ekki þurfti neitt að róta.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:021 heimild um mógrafir

“Utan og ofan við bæ var mikið af gröfum, sem nú hefur allt verið jafnað.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:022 Hesthúshóll örnefni hesthús

“Neðan við Lambhústungu er Hesthúshóll.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:023 Hornhúshóll örnefni útihús

“Hornhúshóll er yzt og efst í túni.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:024 heimild

“Hornhúshóll er yzt og efst í túni. Norðurundir honum var brunnhús. Þar er uppspretta, sem ekki þornar, var sett í skurð.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:025 Kvíaból örnefni kvíar

“Kvíaból var út og niður frá bæ, allt sléttað nú. Þegar var sléttað þar fannst mannvirki búið til úr hellum, er lagðar voru þar mjög vandlega og vel.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:026 heimild um myllu

“Þá er hornið, sem er vestan Mánalækjar, milli hans og merkja móti Bergsstöðum. Þetta svæði er í daglegu tali nefnt Hornin. Þar sem beygjan er í læknum, er nefnt Myllugarður. Er þar stífla, sem gerð var í lækinn, þegar kornmylla var höfð í honum.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:027 heimild um kolagrafir

“Skógur til kolgjörðar að mestu eyddur, en til eldiviðar bjarglegur.”

Heimildir: JÁM, 161

SP-258:029 *Skriðuvað* heimild um vað

“Skriðuvað undan bænum Rauðuskriðu stutt norður frá svonefndri Bergstaðaeysju.”

Heimildir: Árbæing'87, 117

SP-258b Skriðusel

1712: “Skridu Sel, forn eyðihjáleiga hjer í landinu út í skóginum, sem hefur í eyði legið vel 40 ás, og var því enginn nálægur um hennar byggíngarkosti að undirrjetta. Ekki má hjer aftur byggja, því túnið er víði vaxið en heyskapur enginn.” JÁM, 162. “Skriðusel, var önnur hjáleiga frá Skriðu með óskiptu landi. Þar var búið fram til 1968... Bærinn stendur vestan í Garðsnúp, gegnt Húsabakka, og eru hús þar enn uppistandandi.” HJ, 517. Tún 1.1 ha, ½ slétt. Sáðreitir 250 m². -Túnakort.

SP-258b:001 *Skriðusel* bæjarhóll bústaður

“Skriðusel er hér talsvert utarlega undir Núpnun. Var það til skamms tíma beitarsel frá Rauðuskriðu.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

SP-258b:002 heimild um útihús

Útihús sunnan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-258b:003 heimild um stekk

“Neðan við Klappirnar, rétt utan við Húsalæk, er stekkur, Stekkjarhnúta grasigróin.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 6

SP-259 Skriðuland

1712: “Skriduland, partur af Skriðu. Bygð niður frá heimatúninu fyrir manna minni en eyðilagðist í bólunni, afdeilt að túni og engjum og reiknast fjórðungur allrar jarðarinnar meðan bygð varaði, að dýrleika xxv ¢, og so túndast ut supra... Aftur má hjer byggja ef fólk fengist.” JÁM, 162. “Skriðuland, var forn hjáleiga, norðan og neðan við Rauðuskriðu, í byggð fram til 1952.” HJ, 517 Tún 2.1 ha, 1/3 slétt. -Túnakort.

SP-259:001 *Skriðuland* bæjarhóll bústaður

“Bærinn stóð norður frá Rauðuskriðu aðeins lægra í brekkunni.”

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-259:002 heimild um útihús

Útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-259:003 heimild um útihús

Nyrðra útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-259:004 heimild um útihús

Syðra útihús norðan við bæjarhús.

Heimildir: Túnakort

SP-259:005 heimild um útihús
Útihús austan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-259:006 heimild um útihús
Útihús sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-259:007 heimild um útihús
Útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-259:008 *Gerðishús* heimild um útihús
“Þar er í túni Gerðishús, yzt og neðst í túni.”
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-259:009 heimild um fjárhús
“Útan við Gerðistún, sem var kringum húsinn, eru tvö tóftarbrot eftir fjárhús eða eitthvað annað.”
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4-5

SP-259:010 *Litlistekkur* heimild um stekk
“Norðan við Skriðuland er Litlistekkur, aðeins neðar og norðar en Gerðishúsin, og þar suður af heitir Stekkjargróf, rennur aðeins suður af Stekkjarbrotnu.”
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

SP-259:011 *Sneiðingur* heimild um leið
“Klappirnar ná alla leið kringum Núpinn... Við suðurendann á Klöppunum heitir Sneiðingur. Þar er gatan, sem liggur þarna upp klappirnar.”
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

SP-259:012 *Skriðulandsstekkur* heimild um stekk
“Skriðulandsstekkur er rétt utan við Húsalæk neðan Klappa í skóginum.”
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

SP-260 Bergsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xii ƒ, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 160. 1318: Jörðin nefnd í máldaga Þóroddsstaðakirkju sem átti þar torfskurð. DI II, 436. Tún 2.3 ha, 1/7 slétt. -Túnakort. “Túnið er fordjarfað og uppblásið af lángrandi órækt. Engið er slitrótt í mýrlendi. Úthagarnir eru bjarglegir.” JÁM, 160

SP-260:001 *Bergsstaðir* bæjarhóll bústaður
“Bærinn stendur austan í Mánafellinu norðan til...”
Heimildir: BBSÞ, 437

SP-260:002 heimild um útihús
Útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-260:003 heimild um útihús
Útihús rétt sunnan við bæjarhús.
Heimildir: Túnakort

SP-260:004 *Yztu-Mógrafir* heimild um mógrafir
“Að austanverðu er Mánalækur á merkjum. Hann rennur hér í alldjúpri kvos. Áður en landið var

þurrkað, voru þar blautar mýrar milli lækjar og bæjar. Fátt var þar til örnefna, nema Yztu-Mógrafir, Mið-Mógrafir og Syðstu-Mógrafir. Nú eru þessi kennileiti horfin, og þetta er orðið ræktað land.”
 “Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 1; JÁM, 160

SP-260:005 *Mið-Mógrafir* heimild um mógrafir

“Að austanverðu er Mánalækur á merkjum. Hann rennur hér í alldjúpri kvos. Áður en landið var þurrkað, voru þar blautar mýrar milli lækjar og bæjar. Fátt var þar til örnefna, nema Yztu-Mógrafir, Mið-Mógrafir og Syðstu-Mógrafir. Nú eru þessi kennileiti horfin, og þetta er orðið ræktað land.”
 “Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 1; JÁM, 160

SP-260:006 *Syðstu-Mógrafir* heimild um mógrafir

“Að austanverðu er Mánalækur á merkjum. Hann rennur hér í alldjúpri kvos. Áður en landið var þurrkað, voru þar blautar mýrar milli lækjar og bæjar. Fátt var þar til örnefna, nema Yztu-Mógrafir, Mið-Mógrafir og Syðstu-Mógrafir. Nú eru þessi kennileiti horfin, og þetta er orðið ræktað land.”
 “Móskurður hefur að fornu verið, brúkast ei.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 1; JÁM, 160

SP-260:007 *Kvíaból* örnefni kvíar

“Rétt ofan við túnið er Kvíaból, sem bráðlega verður sléttað...”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 1

SP-260:008 *Mánagerði/Mánahringur* bæjarstaði býli **Friðlýstar fornleifar**

“Norðvestur af túninu er friðlýstur viðarmór með rústum, jarðsokknum; heitir það Mánahringur. Virðist þarna um fornar bæjarrústir að ræða. Þó mun enn eldra nafn vera Mánagerði.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 1; ÁG: Fornleifaskrá, 53

SP-260:009 *Merkjavarða* heimild um landamerki

“Þar sem fellið er hæst hér að austan, er það nefnt Hryggur, og beint suður af þeim er Langamelsendi. Þar er Merkjavarða móti Jódísarstöðum.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 2

SP-260:010 *Merkigarður* heimild um landamerki

“En Merkigarður er að norðanverðu, neðan frá Mánalæk og vestur yfir fellið, óglöggur á köflum.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 2

SP-260:011 *Rétt* heimild um rétt

“Að vestan í Fellinu eru kallaðar Klappir... Rétt neðan og norðan við Klappirnar heitir og er Rétt.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 2

SP-260:012 *Stekkur* örnefni stekkur

“Að vestan í Fellinu eru kallaðar Klappir. Það eru klapparaðir alla leið suður, og þar sem þær enda, heitir Klapparhorn. Norðan og neðan við klapparhornið er grænn hóll uppi á klöpp, sem nefndur er Stekkur.”

Heimildir: Ö-Bergstaðir, 2

SP-261 Jódísarstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xvi ¢, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 159. “Engjarnar eru smáfengnar og slitróttar með Mánalæk. Úthagarnir eru bjarglegir fyrir sauðfje en haglitlit fyrir stórgripi...” JÁM, 160.

SP-261:001 *Jódísarstaðir* bæjarhóll bústaður

“Jódísarstaðir standa hátt austan í Mánafelli, skammt suður frá Bergsstöðum.”

Heimildir: BBSÞ, 436

SP-261:002 heimild um landamerki

“Að sunnan, móti Vaði, ræður óglöggur garður frá garðinum hinum mikla í Hrossagróf vestur yfir Mánafell og yfir svonefnt Breiðanes í fljótið.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 1

SP-261:003 heimild um landamerki

“Að norðan ræður garður utanvert á Langamel, þaðan sem garðurinn vísar heldur til norðurs í garðstúf, sem er á fljótskvíslarbakkanum vestur yfir Jódísareyju.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 1

SP-261:004 heimild um landamerki

“...garðstúf, sem er á fljótskvíslarbakkanum vestur yfir Jódísareyju.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 1

SP-261:005 *Þorsteinshús* heimild um fjárhús

“Þorsteinshús var beint uppi á túni, 30 kinda hús, sneri austur og vestur, dyr austur. Tóft var bak við, út og suður. J.P. byggði jötukofa norðan við fyrir lömbin sín, en svo reif G.K. vegginn og setti allt undir eitt þak. J.P. lengdi líka húsið, svo nú tekur það 45-50 kindur.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 1

SP-261:006 heimild um hesthús

“Þorsteinshús var beint uppi á túni... Hesthús fyrir tvo hesta þar norður af. J.P. stækkaði það í þriggja hesta hús, og þar var ofurlítill tóft við, er snýr út og suður.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 1

SP-261:007 heimild um fjárhús

“Sauðahús og lambhús suður á túni, beint suður af Þorsteinshúsi, hvort um sig 20 kindur, veggur á milli og ein tóft við ytra húsið, sem er lambhúsið. Þar hafði J.P. í sinni búskapartíð ær og hrút. Einlæg tóft var bak við að vestan og þverveggur yfir um. Þessi hús eru nú lögð iður af J.K.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 1-2

SP-261:008 heimild um lambhús

“Jötukofi upp við túngarð, milli Þorsteinshúss og hinna húsanna, sem Þórður hafði úrgangsær í, þurr og þokkalegur og lak aldrei; bezti kofi, sem ég hef hirt í. Þar höfðu þeir Jón og Keli Guðmundsson, frændur, kindur sínar í, þegar Jón fór að stækka.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 2

SP-261:009 *Nýhús* heimild um fjárhús

“Nýhús. Byggð af Þórði Þorkelssyni suður við túngarð út og suður með einlægum garðdyrum á hvorum hliðvegg við norðurstafn. Þar voru hafðar eldri ær í tíð Þ.P., og tók húsið 45. Þetta hús hafði síðan Á.J., sem tók af vesturdynnar og gerði gang gegnum garðann. Nú er þetta hús eyðilagt.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 2

SP-261:010 heimild um túngarð

“Garður var fyrir túni að sunnan, austan og vestan móts við bæ; áttu J.P. og Á.J. að hlaða 10 faðma á ári.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 2

SP-261:011 *Kvíagarður* heimild um áveitu

“Stampar heita niður af bæ, á flatlendinu, nú þurrkaðir. Sunnar og neðar er gamall garður, er liggur frá túni og niður að Mánalæk. Þessi garður er nefndur Kvíagarður. Það er veitugarður...”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 2

SP-261:012 heimild um kvíar

“Sunnar og neðar er gamall garður, er liggur frá túni og niður að Mánalæk. Þessi garður er nefndur

Kvíagarður. Það er veitugarður, og Kvíar voru við efri enda hans, nú slétt.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 2

SP-261:013 *Ingveldarstaðir* bæjarstaði býli

“Svæði þar suður af, sem nefnt er Hólar. Þeir eru nokkuð áberandi, alltaf miðað við þá. Þeir eru lyngi og grasi vaxnir. Þar næst sunnan þeirra er gamalt eyðibýli, sem Á.M. nefnir Ingveldarstaði. Þarna eru vallgrónar tættur og stekkjarstaði jarðarinnar frá ómunatíð, til þess fráfarur lögðust niður, fimm árum fyrr en J.Þ. Hætti búskap. Á.J. færði frá einu ári lengur. Þarna var því nefndur Stekkur, og þar hjá rann Stekkjarlækur niður í Mánalæk.” “Ingvellarstader heitir fornt eyðiból í Jódísarstaða landi sunnarlega, og eru þar bæði girðinga og tófta sýnileg byggíngamerki, þó þar hafi ekki byggð verið frá gamallri tíð. Ekki má hjer aftur byggja því túnstaðið er viði vaxið.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 3; JÁM, 159

SP-261:014 *Hallandiheimild* um mógrafir

“Aftur er Skálhotlssund vestan við [Skál]holtið, og suðvestur af holtinu, rétt við merkin, er dý, sem heitir Mórudý. Hallandi er mót norðri við holtið, vel gróið og mikil svarðartekja.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 3

SP-261:015 *Vaðsgata* heimild um leið

“Vaðsgata er frá Jódísarstöðum suður í Vað, suður, austur og sunnan á Fellinu og suðvestur að Vaði. Gatan liggur um Melana ...suðvestan við Ingveldarstaði.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 3

SP-261:016 heimild

“Vörðumelur er sunnan á Fellinu. Á honum er Varða. Þaðan fer að halla vestur. Varðan var lítil, þegar J.Þ. Man fyrst eftir sér. En þegar þeir Keli fóru að standa hjá fé, hlóðu þeir hana mannhæðaháa.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 3

SP-261:017 *Gildrumelur* heimild um refagildru

“Gildrumelur er norður af Vörðumel ofar í fjallinu. Þar var gildra, og síðar hafði Á.J. þar refaboga, en ekki fénaðist honum af því.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 3

SP-261:018 heimild um vað

“Breiðanes ...gengur fram í Skjálfafljót; þetta er bithagi. Þar var áður riðið yfir að sögn Þ.Þ., áður er vaðið var tekið upp hjá Vaði.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 4

SP-261:019 *Ferjuklöpp* örnefni ferja

“Ferjuklöpp er gamalt örnefni í fljótsbakkanum, þar sem fljótið fellur næst Fellinu.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 4

SP-261:020 *Tóft* heimild

“Stóristeinn, öðru nafni Sigurðarsteinn, einstakur, hár drangur á fljótsbakkanum, nokkuð norður frá Merkjaklöpp... Ofan við Stórastein heitir Tóft. Aldrei mun það hafa verið fjárhús, heldur byggði Þorsteinn Snorrason þennan kofa, og síðar var þar sett saman laufhey úr eyjunni...”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 4

SP-261:021 heimild um ferju

“Neðan við Tóftina ...heita Sneiðingar... Rétt niður með (?) Sneiðingum er Merkjaklöpp (svo). Ferjan var þarna fyrir ævalöngu.”

Heimildir: Ö-Jódísarstaðir a, 4

SP-261:023 heimild um leið

“Kirkjuvegur til Múla í lengra lagi, oft torsóktur yfir Eyvindarlæk.”

Heimildir: JÁM, 160

SP-262 Mýlaugsstaðir

1712: “Jarðardýrleiki xx €, og so tíundast fjórum tíundum.” JÁM, 174. Jarðarinnar er getið í Reykdælu sem er skrifuð um miðja 13. öld. ÍF X, 153. Tún 4.2 ha, ½ slétt. Sáðreitir 300 m². -Túnakort. “Túninu spillir leirságangur úr brattlendi. Engið er mestalt yfir mára votunnið í mitti og undir höndur, og mjög ilt að að vinna. Úthagarnir eru nouurneginn bjarglegir.” JÁM, 175.

SP-262:001 *Mýlaugsstaðir* bæjarhóll bústaður
 “Bærinn stendur í brekkunni lítið eitt neðar en gamli bærinn stóð.”
Heimildir: BBSÞ, 476

SP-262:002 heimild um útihús
 Útihús í norðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-262:003 heimild um útihús
 Útihús í norðvesturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-262:004 heimild um útihús
 Útihús suðaustan við bæjarhúsin.
Heimildir: Túnakort

SP-262:005 heimild um útihús
 Útihús í suðausturhorni túns.
Heimildir: Túnakort

SP-262:006 *Hlöðuhús* heimild um fjárhús
 “Hlöðuhús, norðvestur af bæ og ofar, tvö einstæð hús og veggur á milli, syðra húsið jötukofi. Síðar byggð samstæð. Tók fyrst um 30 fjár og kofinn hálfu minna. Síðar tóku þau um 60 fjár. Sperrureist hlaða við, um 60 hesta. Byggð af Kr.J. Nú eru þessi hús rifin.”
Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 1

SP-262:007 *Yztuhús* heimild um fjárhús
 “Yztuhús, tvö hús með vegg á milli, hvort tók 30 fjár, og heytóft að vestan og eru enn óbreytt, hrörleg. Nú er hesthúskofi norðan við og járnskáli ofan á tóftarveggjum.”
Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 1

SP-262:008 *Nýhús* heimild um lambhús
 “Nýhús var nefnt í suðvesturhorni, byggt fyrir daga Kr.J. Þar var kofi, en Kr.J. stækkaði það, svo það tók 25-30 lömb, og þá mun nafnið hafa komið á. Síðar stækkaði Ásm.Kr. húsin, og er það nú um 70-80 kinda hús með tveimur görðum og jötu fyrir austurtafni, og hlaða við, tekur um 60 hesta.”
Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 1

SP-262:009 heimild um hesthús
 “Hesthús, sunnan og austan við bæ, tók 4-5 hesta. Jötuhaus með stalli að vestan og tóft sunnan við. Nú er það rífið.”
Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 1

SP-262:010 *Geitakofi* heimild um geitakofa
 “Geitakofi hét gróið tóftarbrot sunnan við túnið, með ræktarbletti í kring, grjót í hleðslum.”
Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 1

SP-262:011 heimild

“Kofatóft, norður af túni undir Stöllum; svipað um þá að segja og hina.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 2

SP-262:012 heimild um hesthús

“Kofatóft, beint upp af bæ. Þar man Ásm.Kr. eftir, að hestur, sem Jón Sigurðsson frá Vaði átti, var hafður, en annars tók hann tvo hesta. Nú löngu fallinn, og sléttað yfir. Þar var sáðgarður um skeið.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 2

SP-262:013 *Jókakofi* heimild

“Jókakofi var nefndur niður af Yztahúsi, fallin um eða fyrir aldamót.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 2

SP-262:014 *Brunnhús* heimild

“Brunnhús var og nefndist rétt neðan við bæjarvarpann, þar sem lækurinn hefur upptök sín. Byggt af Kr.J. í stað þess, sem áður var neðar í læknum... En aðalbrunnhúsið var notað, þar til vatnsleiðsla kom í bæinn um 1920.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 2

SP-262:015 heimild

“Brunnhús var og nefndist rétt neðan við bæjarvarpann, þar sem lækurinn hefur upptök sín. Byggt af Kr.J. í stað þess, sem áður var neðar í læknum, en þar var þvegin ull fram til 1940.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 2

SP-262:016 heimild

“Nef, engjafláaki út og austur með Eyvindarlæk, en austan Kerlingarkíls, meinþýft... Nef náði út að garði, er lá milli lækjanna rétt austan við brautina, er lá að vaði á Eyvindarlæk.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 3

SP-262:017 heimild um vað

“Nef náði út að garði, er lá milli lækjanna rétt austan við brautina, er lá að vaði á Eyvindarlæk... Vaðhóll á merkjum, gróinn hraunhóll með mörgum heystæðum. Um hann og lítinn hól við vaðið á Eyvindarlæk...”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 3

SP-262:018 heimild um heystæði

“Vaðhóll á merkjum, gróinn hraunhóll með mörgum heystæðum.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 3

SP-262:019 *Mýlaugsstaðaborg* heimild um rétt

“Borg - Mýlaugsstaðaborg - hraunborg rétt austan við þjóðbrautina, norðan Staðarbrautar. Þar var lengi réttað og stíað. Hlið hafði endur fyrir löngu verið brotið inn í hana að austan og heilt yfir. Það var brotið niður í tíð Kr.J. og nota á garð...”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 3

SP-262:020 heimild um vörslugarð

“Borg - Mýlaugsstaðaborg - hraunborg rétt austan við þjóðbrautina, norðan Staðarbrautar. Þar var lengi réttað og stíað. Hlið hafði endur fyrir löngu verið brotið inn í hana að austan og heilt yfir. Það var brotið niður í tíð Kr.J. og nota á garð, er skildi haga og engi um skeið, og voru spjöll að.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 3

SP-262:021 *Sýrnesgata* gamlaheimild um leið

“Heiðarlandið, fyrst sunnan: Sneiðingur á Sýrnesgötu gömlu, er lá úr túni fram á hjallann, þar sem hún lá niður af honum.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 4

SP-262:022 heimild

“Fagrahlíð undir heiðarbrúninni, gróin aðalbláberjalyngi, en samfelldur, blásinn melur ofan við. Vörðuhóll, uppi á brúninni við norðurenda Fögruhlíðar, með gamalli, mittishárri vörðu.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 4

SP-262:023 Stórvarða heimild um landamerki

“Bunga, þar norðan og neðan við [Stall], út undir merkjum. Stórvarða, forn vörðurúst á merkjum upp af Bungu.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 4

SP-262:024 Tryggvaheystæði heimild um heystæði

“Tryggvaheystæðismór var nefndur krappur grasmór vestur af Kerlingarflögu og heystæði hjá, en ekki slegið í manna minni, heldur bithagi. Heystæðið á melhól og virðist fornlegt.”

Heimildir: Ö-Mýlaugsstaðir & Lindahlíð a, 5

SP-263 Sýrnes

1712: “Jarðardýrleiki xxx €, og so ríundast fjórum tíundum.” JÁM, 175. Tún 4.8 ha, ½ slétt. Sáðreitir 350 m². -Túnakort. “Engið er yfir máta votlent með bleytu í botninum, og standa menn vatnið í mitt lær eður mjaðmarhöfuð, og hylpyttir þess á milli, og sumstaðat skera menn störina af skipi og flytja hana á því að landi. Er þetta mikil vatnsbúð, og verður ekki að sókt nema í góðri veðráttu. Úthagarnir eru bæði litlir og snögglendir fyrir stórgripi en bjarglegir fyrir sauðfje.” JÁM, 176.

SP-263:001 Sýrnes bæjarhóll bústaður

“Bærinn stendur á vel gróinni melöldu vestan Eyvindarlækjar, nokkru norðar en Fagranes, og er syðsti bærinn í Aðaldal vestan vatna.”

Heimildir: BBSÞ, 478

SP-263:002 heimild um útihús

Vestara útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-263:003 heimild um útihús

Eystra útihús í norðvesturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-263:004 heimild um útihús

Útihús í norðausturhorni túns.

Heimildir: Túnakort

SP-263:005 heimild um landamerki

“Merki að norðan móti Mýlaugsstöðum eru garður úr Mýlaugsstaðavatni fyrir sunnan Mýlaugstaðavöll og beint vestur á heiði...”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 1

SP-263:006 Litla-Sýrnes bæjarstæði býli

“Austan í [túni] er Brekka niður að mýrinni. Upp við brekku, upp af sunnanverðu túninu er tóftarbrot, sem heitir Litla-Sýrnes.” Ö-Sýrnes. “Sýrnes kallast fornt eyðiból hjer í landinu upp undir brekkunum, þar er<u> byggingamerki tófta og girðinga. Ekki má hjer aftur byggja, því túnstæði erl ýngi og viði vaxið.” JÁM. “Litla-Sýrnes, nefnast fornar tættur upp við brekkuna í Sýrneslandi. Kannað hafa verið hið upphaflega bæjarstæði Sýrness.” BBSÞ.

Heimildir: Ö-Sýrnes, 1; JÁM, 176; BBSÞ, 518

SP-263:007 Merkigarður heimild um landamerki

“Norðan bæjar eru í mónum Ytrilágar og Syðrilágar, sem liggja upp að vegi. Merkiker er stararker upp við veginn, og Merkigarður liggur þar niður í vatn.”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 1-2

SP-263:008 *Klapparsel* heimild um sel

“Upp af Litla-Sýrnesi er Klappamýri ofan við veginn, og þar upp af eru Klappi í brúninni. Upp í brún ofan við Klappirnar er Klappasel.”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 2

SP-263:009 heimild

“Þar upp af klöppunum eru melhólar, sem heita Selhólar. Þar norður af er varða á melsenda, en endinn er nefndur Melsendi.”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 2

SP-263:010 *Maríuvarða* heimild

“Norður af Klöppum er brekkan meira gróin og aflíðandi. Þar upp af er í rún varða út af þeirri nafnlausu á Melsendanum og heitir Maríuvarða.”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 2

SP-263:011 *Skriðugötur* heimild um leið

“Niður af vörðunum er aflíðandi út, og heitir þar Skriðugötur, er liggja á ská upp og út geirana upp á suðurenda Fögruhlíðar.”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 2

SP-263:012 heimild um stekk

“Þar upp frá [Syðri-Vallmó] er í brekku Aðalbláberjalaut, og Stekkur er þar norðar upp frá brún og brekku.”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 2

SP-263:013 *Heygarðsfit* örnefni heygarður

“Norður frá Hellishólum við lækinn kölluð Heygarðsfit...”

Heimildir: Ö-Sýrnes, 2

SP-661 Fornleifar á fleiri en einni jörð í Helgastaðahreppi

SP-661:001 heimild um leið

“Alfaravegur um sóknirnar liggja yfir Fögrufit á Laxá upp í gegnum Hvamma og upp á Hvammsheiði og út í Húsavíkarkauptún.”

Heimildir: SSÞ, 156

SP-661:002 heimild um leið

“Einnig liggur héðan í gegnum Laxárdal alfaravegur upp yfir Mývatnssand að Reykjahlíð og þaðan austur í land.”

Heimildir: SSÞ, 156

SP-661:003 heimild um leið

“Líka liggur Þjóðvegur fram Hvammsheiði og upp að Mývatni og seinast hér vestur túnið og utan Múla og fram með Vatnshlíðinni í útsuður í Reykjadal og yfir Fljótsheiði, líka vestur í Skriðuhverfið.”

Heimildir: SSÞ, 156

SP-661:004 heimild um leið

“Þjóðvegur liggur líka upp frá Heiðarbót norður í Kelduhverfi með sæluhúsatóftum á miðri leið þangað.”

Heimildir: SSÞ, 156

SP-661:005 heimild um leið

“Alfaravegir um sóknina liggja bæði framan með Múlaheiðinni að austanverði, líka að vestan handan við vaðið á Eyvindarlænum og aftur vestan til hjá Sýrnesi, Mýlaugsstöðum og Syðrafjalli, og frá þessum bæjum liggja alfaravegir yfir Skriðuháls ofan í hverfið.”

Heimildir: SSP, 134-135

SP-661:006 heimild um leið

1840: “Þjóðgötur mega engar kallast liggja um sóknina. Þó má þá götu telja þríðnasta og þykkfarnasta, er kemur sunnan og vestan frá Vaðsvaldi (á Fljótinu), liggur þaðan út Skriðuhverfið, þá útaustur fyrir utan Garðsnúpshala, yfir Garðsland, Tjarnar- og Knútsstaðaland, allt út að lögferjunni á Núpum.”

Heimildir: SSP, 178

SP-661:007 garðlag

1849 segir í sóknarlýsingu af fornu garðlagi sem liggir yfir Hvammsheiðina sem sagan segir að Guðmundur ríki hafi gert er hann sótti á Reykhverfinga.

Heimildir: SSP, 183

5. Helstu tegundir menningarminja og ástand þeirra

Alls hafa verið skráðar 2644 fornleifar. Fjöldi minjastaða skiptist þannig eftir hinum fornu hreppum:

	Fjöldi minjastaða	Fjöldi jarða	Minjastaðir á jörð - meðaltal.
Ljósavatnshreppur	1573	68	23,1
Helgastaðahreppur	1073	45	23,8
Samtals	2646	113	23,4

Við skráningu fornleifa er notast við tvennskonar flokkun minja. Í fyrsta lagi er flokkað eftir eðli fornleifanna, en með því er reynt að greina á milli hvort á staðnum er mannvirki, hvort aðeins er vísbending um að mannvirki sé eða hafi verið þar, hvort um er að ræða stað sem tengist þjóðsögum eða markverðum atburðum eða náttúruminjar sem hafa menningarsögulegt gildi. Innan hvers flokks er síðan reynt að greina frekar eftir gerð. Flokkun af þessu tagi kemur ekki nema að takmörkuðu gagni við svæðisskráningu vegna þess að heimildir þær sem stuðst er við eru yfirleitt ekki svo nákvæmar að hægt sé að sjá hvort mannvirki er enn á þeim stað sem lýst er eða hvort mannvirki hefur nokkurn tíma verið á minjastaðnum (t.d. þar sem talað er um stöðla eða ból). Þessi flokkun kemur fyrst verulega að gagni eftir að farið hefur verið á vettvang. Tegundir fornleifa á skráningarsvæðinu eru skráðar hér að neðan.

álagablettir	2	hús	1
áletrun	1	kirkjugarður	1
bæjarhólar	105	kuml	7
bæjarstæði	138	mannabein	1
dys	1	náma	1
garðlög	9	varða	1
gripir	2	vegur	1
heimildir	2137	þjóðsögur	22
hellir	1	örnefni	215

Hægt var að greina hlutverk 2354 þeirra staða sem skráðir voru og eru þau sýnd í eftirfarandi töflu

Búsetuminjar			sundlaugar	1
bústaðir		113		
býli		133	útgerðarminjar	
öskuhaugar		1	lendingar	5
býli/sel	6		naust	6
			verbúðir	5
			uppsátur	2
Minjar um jarðrækt			Veiðiminjar	
áveitur	19		refagildrur	10
akrar		4		
Búnaðaminjar innan túns			Samgönguminjar	
útihús (ótilgreind)		574	leiðir	212
fjárhús	89		samgöngubætur	1
lambhús		28	vöð	147
hesthús		78	áningarstaðir	7
fjós		12	traðir	8
túngarðar		42	brú	31
hjallar	1		tjaldstaður	5
myllur	16		ferjur	17
smiðjur		12	sæluhús	7
hlöður	11		göngugarðar	1
geitakofi		32		
Búnaðarminjar utan túns			Samkomuminjar	
stekkir	125		þingstaðir	2
sel		51	leikvellir	5
mógrafir		34	aftökustaðir	3
réttir		46	mann dómsraun	1
kvíar		62		
torfristustaðir		33	Kirkjur og legstaðir	
beitarhús		38	kuml/legstaðir	12
fjárskýli		13	kirkjur	7
kolagrafir		17	útkirkjur	4
smalakofar		15	bænhús	9
nátthagar		6		
vörslugarðar		8	Þjóðsögustaðir	
heygarðar		20	huldufólksbústaðir	6
heystæði		38	draugar	3
brennisteinsnáma		1	tröll	2
Aðrar búsetuminjar			Aðrar minjar	
brunnar		9	landamerki	130
þvottastaðir		12	útilegumannabústaðir	1
vatnsból		4	eyktamörk	1

Bæjarhólar og bæjarstæði

Yfirleitt hafa bæir staðið á sama stað öldum saman, og jafnvel allt frá landnámsöld til þessarar og hafa þá myndast bæjarhólar sem eru samsettir úr byggingaleifum og

mannvistarlögum. Í bæjarhólum er mestra og fjölbreytilegastra fornminja að vænta. Í þeim er geymd saga daglegs lífs kynslóðar á kynslóð ofan og í þeim er flesta forngripi að finna. Bæjarhólar eru því langmikilvægasta tegund fornleifastaða og brýnt að koma í veg fyrir að þeir verði eyðileggingu að bráð. Vandinn við bæjarhóla er að í meirihluta tilfella er enn búið á þeim og víða hafa steypuhús með djúpum kjöllum verið byggð á þeim og skemmt þá að meira eða minna leyti. Þar sem enn er búið á bæjarhólum er hæpið að réttlætanlegt sé eða raunhæft að friða þá fyrir frekara raski, en skemmdir bæjarhólar geta þó verið markverð rannsóknarefni og er mikilvægt að reynt verið að finna leiðir til að fylgjast með framkvæmdum á bæjarhólum. Mikilverðastir eru þó bæjarhólar sem ekki hefur verið byggt á eða orðið fyrir raski. Sjaldnast er hægt að komast að því hvort bæjarhólar eru óskemmdir eður ei, nema við vettvangsathugun, en til eru upplýsingar um hvar bæjarhús hafa verið flutt og má ganga útfrá að þar sem hús hafa ekki verið flutt, þar séu bæjarhólar minna eða meira raskaðir. Á skráningarsvæðinu má ætla að ekki séu margir óhreyfðir bæjarhólar, víða er enn búið og mikið svæði sléttað og nytjað enn í dag.

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á þessa öld eru fjölmargir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði, eins og sjá má af töflum sem fylgja byggðasöguköflum hvers hrepps. Frá sjónarmiði fornleifafræðinnar eru staðir af þessu tagi ekki síður mikilvægir en bæjarhólar á lögbýlum því oft er meira eftir af byggingum í kringum bæjarhólinn, þ.e. útihúsum og görðum. Slíkir staðir hafa einnig meira kynningargildi því á þeim getur verið auðvelt að átta sig á legu og afstöðu bygginga en bæjarhólar eru oftast ekki annað en ólögulegir hólar, margir huldir sjónum af byggingum og uppfyllingum. Mikill fjöldi slíkra staða er á skráningarsvæðinu eins sjá má af yfirliti í byggðasögukafla og víða tóftir sem brýnt er að skrá og rannsaka sem fyrst.

Útihús

Fyrir utan bæjarhúsin sjálf voru skepnuhús helstu byggingar á hverri jörð. Eins og víðast á Íslandi voru útihús dreifð um túnin. Flest slík hús voru fyrir sauðfé, einnig

hefur verið nokkuð af lambhúsum en lítið af fjósum og hesthúsum. Fjós hafa sennilega verið hluti af bæjarhúsunum á flestum bæjum eins og meginþorri smiðja og skemma á skráningarsvæðinu. Að meðaltali voru sjö útihús á hverri jörð sem er aðeins meira en í t.d. Borgarfirði og Eyjafirði þar sem algengast var að 4–5 útihús væru á hverjum bæ. Útihús virðast oftast hafa staðið á sömu stöðum um aldir og hafa á slíkum stöðum myndast litlir rústahólar. Fyrir einni öld síðan voru langflestar byggingar á Íslandi skepnuhús, en þeim hefur fækkað síðan meira en nokkurri annarri tegund mannvirkja. Ástæðan er fyrst og fremst túnrækt með stórvirkum vinnuvélum og einnig hafa yngri skepnuhús úr steypu víða verið byggð ofan á eldri útihúsarústum.

Hlöður urðu ekki algengar á Íslandi fyrr en undir lok 19. aldar eða í byrjun þeirrar 20. og munu hey víðast hafa verið geymd í stæðum eða gryfjum við skepnuhús þótt ekki séu glöggar heimildir um þetta. Á svæðinu eru skráðar fáar hlöður en nokkrir heygarðar og heystæði, en víða má búast við því að hlöður hafi verið áfastar útihúsum.

Tún, garðar og akrar

Á fyrri hluta 19. aldar voru tún almennt ekki girt á Íslandi og virðist svo hafa verið um allnokkrar aldir. Á 19. öld var rekinn áróður fyrir túngarðhleðslum og um aldamótin síðustu voru komnir garðar í kringum tún að nokkrum hluta á skráningarsvæðinu. Oftast er ekki hægt að greina hvort garðar þessir eru fornir, en líklegast verður að telja að flestir séu þeir frá 19. öld.

Auk eiginlegra túngarða sem gerðir voru til að hlífa túnum við ágangi kvikfjár voru sumstaðar byggðir sérstakir garðar til að verja tún og hús fyrir skriðuföllum. Ekki virðist hafa verið mikið af slíkum görðum á skráningarsvæðinu en það skýrist sennilega betur á stigi aðalskráningar.

Á undanförnum árum hafa orðið hraðar framfarir á sviði fornleifavísinda og hafa menn m.a. þróað aðferðir sem byggja á efnagreiningum á jarðvegi og geta með því móti sagt til um ræktun túna og áburðarnotkun til forna. Til þess að hægt sé að beita slíkum aðferðum verða túnin að vera óskemmd af vinnuvélum og helst má tilbúinn áburður ekki hafa verið borin á þau. Slík tún eru sennilega ekki mörg á

skráningarsvæðinu, nokkur gætu verið við eyðibýlin upp af Bárðardal og í Þegjandadal. Engir kálgarðar eru skráðir á svæðinu og fáir akrar.

Kvíar og stekkir

Fráfærir byrjuðu sennilega að leggjast af í Suður-Þingeyjasýslu um aldamótin 1900, og mikið hefur verið af stekkjum á svæðinu eða alls 125, sem er rúmlega 1 á hverjum bæ. Stekkir virðast yfirleitt vera einfaldar girðingar með litlu hólfi (lambakró) á einni hlið/við annan enda. Sumsstaðar hafa myndast litlir túnblettir í kringum stekki sem voru slegnir.

Kvíar voru yfirleitt mun nær bæ en stekkir og oftast beinlínis í túnjaðri. Ekki hafa það alltaf verið hlaðnar kvíar, heldur aðeins ákveðinn staður þar sem ær voru mjaltaðar og sumsstaðar voru færirkvíar notaðar, sérstaklega þegar komið var fram á þessa öld. Hugtakið „stöðull“ er oft notað um kvíar sem ær voru mjólkaðar í en oftast er það þó notað um stað eða réttir þar sem kýr voru mjólkaðar á sumrum. 62 kvíar og stöðlar eru skráðir á svæðinu en slíkir staðir hafa eflaust verið á hverjum bæ. Líklegasta ástæðan fyrir því að þeirra er ekki getið nema á rúmlega helming jarðanna er sú að færirkvíar voru mikið algengari í seinni tíð og hafa sennilega ekki staðið á sama stað nema nokkur ár í einu. Örnefni hafa því ekki náð að festast við staðinn og því ekki nefnd í örnefnaskrá.

Aðrar minjar sem tengjast mjaltaám eru smalakofar. Aðeins 15 slíkir eru skráðir og líklega hafa langflestir þeirra varðveist. Líklegt er að smalakofar og –skýli hafi verið á fleiri stöðum og jafnvel margir á hverri jörð því algengt hefur verið að nýir smalar byggðu sinn eigin kofa frá grunni. Smalakofar eru undantekningarlítið við staði sem hátt ber og þar sem víðsýnt er.

Beitarhús og sel

38 beitarhús eru skráð á 113 jörðum sem er hlutfallslega þó nokkuð minna en á Héraði en mun meira en í Rangárþingi. Alls eru skráð 51 sel á skráningarsvæðinu og að auki er vitað um 6 staði þar sem sel hafa verið byggð á tóftum gamalla býla eða býli byggð

á gömlum selrústum. Þess er sjaldnast getið hve lengi haft var í seli en seljabúskap hefur sennilega verið hætt snemma á 19. öld. Seljarústir eru yfirleitt skráðar á stærri jörðum, kirkjajörðum og stærri býlum sem eiga land til fjalla eða afréttarlanda. Líklega eru seltóftir víðar, en þær ásamt eyðibýlum eru þeir minjastaðir þar sem mest er að sjá af mannvirkjaleifum og sem eina best gætu hentað til kynningar. Mörg rannsóknarefni eru einnig enn óleyst varðandi seljabúskap. Ekki hefur enn verið ráðið fram úr hvernig greina megir muninn á selbyggingum og byggingum þar sem búið var allt árið og er það eitt af mikilvægari verkefnum íslenskrar fornleifafræði. Sömuleiðis er lítið sem ekkert vitað um mismunandi tegundir af seljabúskap.

Engjar og áveitur

Fram á þessa öld var stór hluti heyaflla hvernar jarðar fenginn á engjum. Af örnefnaskrár sést að menn hafa oft leitað mjög langt eftir örlitlum heytuggureytingi og móar hafa verið slegnir þar sem nú sprettur lítið sem ekkert gras. Bestu engjarnar voru flæðiengjar þar sem vatn flæddi yfir öðru hvoru. Þar sem flæðiengjar voru ekki frá náttúrunnar hendi var vatni víða veitt á móa og mýrar. Algengt er að bæjarlækjum hafi verið veitt á svæði utan við tún og gætu á nokkrum stöðum enn sést merki um stíflur og veituskurði sem byggðir voru í þessum tilgangi. Hér eru skráðar 19 áveitur.

Flestir veitugarðar eru byggðir í votlendi og sökku því fljótt og hverfa ef þeim er ekki haldið við. Einstaka áveituskurðir og stíflugarðar teljast kannski ekki merkileg mannvirki, en þau eru þó minjar um tegund af jarðrækt sem fæstir af yngri kynslóðinni hafa hugmynd um eða skynbragð á, og er því nauðsynlegt að koma í veg fyrir að öll veitumannvirki hverfi.

Minjar um samkomur og þinghald

Aðeins eru skráðar heimildir um tvo þingstaði á skráningarsvæðinu. Annarsvegar Setberg í landi Fellssels en það er talið tengjast þingsetu í Þingey. Hitt er örnefnið Þinghóll í landi Ljósavatns en ekki eru til heimildir um þing þar. Þrír aftökustaðir eru skráðir, en allt eru það staðir þar sem örnefni vísa til aftaka en engar heimildir eru fyrir

Því. Staðirnir eru Gálgabrekka í landi Naustavíkur og Gálgaklettur í landi Haga en kunnugir menn eru ekki sammála um að það sé réttnefni. Síðan greina munnmæli frá aftökum við Þjófakletta í landi Knútsstaða. Meintar hofatóftir er á Ljósavatni og Lundarbrekku.

Kuml og kirkjugarðar

Alls eru skráð sjö kuml og einnig er nokkuð um sagnir af fornmannahaugum á skráningarsvæðinu og mannabein hafa komið upp á fjórum stöðum. Sumir af fornmannahaugunum eru örugglega náttúrumyndanir en á öðrum stöðum gæti hafa geymst þekking um mannabeinafundi eða gripa.

Greftrað hefur verið í kirkjugörðum þar sem voru sóknarkirkjur og útkirkjur og jafnvel einnig við bænhús en kirkjur og bænhús voru á miðöldum miklu víðar en seinna varð. Ekki eru til heildstæðar upplýsingar um hvar útkirkjur og bænhús voru á miðöldum. Alls eru skráðar sjö sóknarkirkjur. Þær voru á Þóroddsstöðum, Ljósavatni, Eyjardalsá, Lundabrekku, Grenjaðarstað, Múla og Nesi. Útkirkjur voru á Fremstafelli, Stóru Tungu og Tjörn ásamt því sem Staðarholt er nefnt í mál-daga Þóroddsstaðakirkju frá 1318 og var þar sennilega útkirkja en ekki er ljóst hvar hún var. Alls eru skráð 9 bænhús, þau voru á Granastöðum, á Björgum, á Syðri-Leikskálaá, á Hálsi og Hóli, Guðmundarsvöðum, Vatnsenda, Hafralæk og Rauðskriðu. Einnig er talið að bænhús hafi verið á Einarssstöðum á Þegindadal og víst að þau hafa verið mun víðar þó ekki sé hægt að staðsetja þau.

Samgönguminjar

Alls voru skráðar 212 leiðir á svæðinu. Margar þeirra eru leiðir milli bæja eða sveitahluta en aðrar eru milli sveita innan héraðsins eða liggja til annarra héraða. Flestar leiðirnar eru greiðfærar en helstu farartálmar eru vatnsföllin, Skjálfandafljót og Laxá. Skráð hafa verið 147 vöð og eflaust er það ekki nema brot af öllum leiðum yfir vatnsföllin. 31 brú er skráð sem er nokkur fjöldi og einnig eru skráðar 17 ferjur.

6. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu

Eins og þegar hefur verið minnst á þá eru líkur á að meirihluti fornleifa á skráningarsvæðinu hafi verið eyðilagður á 20. öld og sést nú aðeins lítið brot þeirra rústa sem áður voru til. Skilvirk minjavernd verður að byggja á vettvangsathugunum en benda má á nokkur atriði sem vert er að hafa í huga við áætlanagerð og skipulag byggðar.

Langmest af fornleifum er að finna á gömlum bæjarstæðum sem oftar en ekki er enn búið á. Mikilvægt er að reynt verði að takmarka framkvæmdir á slíkum stöðum og fylgjast vel með því raski sem nauðsynlegt er.

Dregið hefur úr framkvæmdum í landbúnaði á undanförunum árum og stafar því þeim tóftum sem enn eru sýnilegar ekki jafnmikil hættu og áður af nýbyggingum, framræslu og túnsléttun. Stórt hlutfall slíkra tófta eru stekkir, beitarhús, eyðikot og sel og hafa margar þeirra kynningargildi. Brýnt er að komið verði í veg fyrir frekari eyðileggingu slíkra minja. Auk vegagerðar og línulagna stafar fornleifum nú helst hættu af skógrækt og aukinni sumarbústaðabyggð auk þess sem nýbyggingar og framkvæmdir ógna fornleifum. Aukin skógrækt er vaxandi áhyggjuefni fyrir minjavernd á Íslandi og brýnt að fundnar verið leiðir til að koma í veg fyrir að fornleifar spillist af völdum skógræktar.

Skógur eyðileggur hinsvegar fornleifar ekki á sama hátt og skurðgröfur. Rætur trjáa sprengja vegghleðslur og afmynda rústir þannig að erfitt verður að átta sig á þeim á yfirborði eða kanna þær með uppgrefti. Það er þó ekkert sem segir að hagsmunir skógræktar og minjavörslu geti ekki farið saman. Fornleifar þekja aðeins brotabrot af heildarflatamáli mögulegs skógræktarland og ætti að vera auðvelt að sneiða hjá þeim. Slíkt krefst þess aðeins að fornleifastaðir séu þekktir og að skógurinn sé hirtur þannig að hann sái sér ekki sjálfur í tóftir á auðum svæðum.

Byggingar sumarbústaða getur valdið miklu alvarlegri spjöllum á fornleifum ef ekki er farið að með gát. Þar gildir hinsvegar það sama og með skógrækt. Ef fornleifastaðir eru þekktir á að vera auðvelt að sneiða hjá þeim. Augljóst er að með lágmarkskynningu og viðhaldi geta fornleifastaðir aukið útivistargildi sumarbústaðalanda og því réttara að líta svo á að fornleifar auki verðmæti þeirra frekar en að þær séu fyrir framkvæmdum.

Ekki verður tekið tillit til fornleifa á skógræktarsvæðum, sumarbústaðalöndum eða þar sem aðrar framkvæmdir eiga sér stað nema fornleifastaðir hafi verið rannsakaðir á vettvangi og staðsetning þeirra færð inn á kort. Það er brýnt að gerðar séu vettvangsathuganir á fornleifum á svæðinu.

Margir athyglisverðir minjastaðir eru á skráningarsvæðinu og ljóst að miklu fleiri munu koma fram í dagsljósið við vettvangsathugun. Gera má ráð fyrir að mikið af stöðum sé í hættu og því brýnt að skrá fornleifar á vettvangi svo hægt sé að gera yfirlit um þá.

Nokkrir staðir njóta friðlýsingar á skráningarsvæðinu eins og sést af meðfylgjandi skrá:

- Hofgarðar
- Fornar bæjarrústir í tungu milli Fiskiár og Mjóadalsár
- Hoftóft á Ljósavatni
- Gamlar bæjartóftir á Ljósavatni
- Geitagerði í Hlíðarenda
- Söxólfsstaðir
- Litla-Víðiker
- Víðigerði
- Mánagerði
- Kirkjugarður í Rauðskriðu

Af fenginni reynslu má ætla að við aðalskráningu muni bætast við skrá yfir tillögur um friðlýsingar og þá bætast margir minjastaðir við listann. Má strax sjá fjölda staða á svæðinu sem hægt væri að nýta til kynningar, til að efla útivist og ferðaþjónustu, ekki síður en til að stunda rannsóknir.

Mjög mikið er af rústum eyðibýla og selja á svæðinu og mörg hver ekki langt frá alfarleið og hægt væri að finna kynningarvæna staði við aðalskráningu og tengja saman útivist og kynningu á fornleifum og menningarsögu, brýnt er að kortleggja kotbyggðina og má gera gönguleiðir á milli staða.

Það á við um öll svæði sem skipulögð eru til útivistar að sjálfsagt er að reyna að nýta þær auðlindir sem fyrir eru og fornleifastaðir geta verið afar upplýsandi fyrir

ferðamenn, jafnt innlenda sem útlenda. Til þess að það sé hægt þarf ekki annað en að skrá staðina á vettvangi, merkja þá svo fólk viti hvert eigi að fara og gera upplýsingar um hlutverk og gildi minjanna aðgengilegt á einn eða annan hátt, t.d. með prentuðum bæklingum eða skiltum á staðnum.

Tvö svæði skera sig sem spennandi rannsóknarefni sem jafnframt gæti hentað til kynningar í ferðamennsku. Það eru Framdalir og Þegjandadalur. Á Framdölum hafa menn í meir en 100 ár tekið eftir uppblásnum rústum og þar hefur fundist einn örfárra silfursjóða á Íslandi. Framdalir eru eina verulega hálendisbyggðin sem ekki hefur verið skráð í þaula af fornleifafræðingum og er mjög brýnt að svo verði gert sem fyrst vegna þess að leifarnar eyðast óðum. Með vaxandi ferðamennsku um miðhálendið opnast nýir möguleikar á að kynna slíka staði.

Þegjandadalur er sannkallað undraland fornleifafræðinnar, en mjög fáir staðir aðrir á landinu geyma jafnósnottnar minjar um miðaldabyggð. Öfugt við Framdali var þar ekki jaðarbyggð og þar er ástand jarðvegs og gróðurs gott sem þýðir að rústirnar hafa varðveist að mestu óskemmdar. Ítarlega rannsóknir í Þegjandadal myndu leiða af sér stórauðna þekkingu á miðaldabyggð á Íslandi og á því mætti byggja við eflingu ferðaþjónustu á svæðinu.

7. Heimildaskrá

AF: Adolf Friðriksson: *Hofminjar á Norðurlandi. Drög að skrá.* [án staðsetningar] 1992

AI : *Alþingisbækur Íslands IV* Reykjavík 1920-1924.

ÁB: Árni Björnsson. *Íslenskt vættatal.* Reykjavík 1990

Ágúst Ó Georgsson: *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar,* Reykjavík 1993

Árb'06: Brynjúlfur Jónsson. "Rannsókn í Norðurlandi sumarið 1905". *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags* 1906, 3-27

Árb'24: Matthías Þórðarson. "Smávegis. Um staði og fornminjar." *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags* 1924, 42-58.

Árb1898(f): Bruun, D. Gjennem affolkede bygder paa Islands indre højland. Undersøgelser foretagne i 1897. *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags* 1898, fylgirit.

ÁrbÞing'86: Marína Sigurgeirsdóttir. 1987. Byggðin á Fljótsheiði í Bárðdælahreppi. *Árbók Þingeyinga* 1986: 106-136.

ÁrbÞing'87: Hermann Vilhjálmsson. "Baráttan við Skjálfandafljót". *Árbók Þingeyinga* 1987, 115-128.

BBSÞ: Helgi Jónasson, Jóhanna Á. Steingrímsdóttir & Erlingur Arnórsson. *Byggðir og bú Suður-Þingeyinga* 1985 [án útgáfustaðar] 1986

Biskupasögur; gefnar út af hinu íslenska bókmenntafélagi I-II bindi, Kaupmannahöfn 1858-1878

DBFJ: Bruun, Daniel og Finnur Jónsson: *Um hove og hovudgrafinger paa Island* Kaupmannahöfn 1910

DI: *Íslenskt fornbréfasafn* I-XVI, Kaupmannahöfn/Reykjavík, 1857-1972

FF: Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823 I-II, Sveinbjörn Rafnsson bjó til prentunar, Reykjavík 1983

Haraldur Matthíasson: *Landið og Landnáma* II, Reykjavík 1982.

IA: Storm, Gustav: *Islandske Annaler indtil 1578*, Kristjánía 1888

ÍF I: *Íslensk fornrit I. Íslendingabók & Landnáma*, Reykjavík 1986

- ÍF X:** *Íslenzk fornrit X. Ljósvetningasaga með þáttum, Reykdælasaga og Víga-Skútu*, Reykjavík 1940
- JÁ:** Jón Árnason. *Íslenzkar þjóðsögur og ævintýri I* [Reykjavík] 1961
- JÁM:** Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. *Þingeyjarsýsla*. XI bindi Kaupmannahöfn, 1943
- JJ:** Johnsen, J: *Jarðatal á Íslandi* Kaupmannahöf 1847
- KEKH 2000:** Kristján Eldjárn: *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*, Reykjavík 2000
- KEKH:** Kristján Eldjárn: *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*, Akureyri 1956
- KK:** Kålund, Kristian: *Íslenzkir sögustaðir. Norðlendingafjórðungur III* Reykjavík 1986
- MP: Árb. 1909:** Matthías Þórðarson: “Merkur fornmenjafundur. Fundið fornt gangsilfur” *Árbók hins íslenska fornleifafélags 1909*, 24-31
- Ólafur Jónsson: *Ódádahraun*. III bindi, Akureyri 1945
- SSÞ:** *Þingeyjarsýslur. Sýslu og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844*. Reykjavík 1994
- Sturlunga saga I-II* Reykjavík 1946
- SÞ:** Sigurður Þórarinnsson: “Gjóskulög og gamlar rústir. Brot úr íslenskri byggðasögu” *Árbók hins íslenska fornleifafélags 1976*, 5-38
- Túnakort:** Túnakort Aðadæla-, Húsavíkur- Ljósavatnshrepps. (Þjóðskjalasafns Íslands).
- Ö-nafn bæjar** Örnefnaskrá jarða í Ljósavatns-, Bárðdæla- & Aðaldælahreppi. (Örnefnastofnun Íslands).